

Αναθεωρημένη έκδοση

Διεθνής τεχνικός οδηγός για τη σεξουαλική εκπαίδευση

Μία ενημερωμένη και τεκμηριωμένη προσέγγιση

Αναθεωρημένη έκδοση

Διεθνής τεχνικός οδηγός για τη σεξουαλική εκπαίδευση

Μία ενημερωμένη και τεκμηριωμένη προσέγγιση

Πρωτότυπος τίτλος: International Technical Guidance on Sexuality Education: An evidence-informed approach (Revised edition)

Πρώτη έκδοση: UNESCO, UNAIDS Secretariat, UNFPA, UNICEF, UN Women και WHO, 2018.

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιήθηκε από το Πολύχρωμο Σχολείο σε συμφωνία με την UNESCO.

© κειμένου UNESCO 2018

© ελληνικής μετάφρασης Πολύχρωμο Σχολείο 2025

ISBN: 978-618-87502-0-3

Αυτή η έκδοση είναι διαθέσιμη στην Ανοικτή Πρόσβαση υπό την άδεια Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 IGO (CC-BY-NC-ND 3.0 IGO) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/igo/deed.el>). Χρησιμοποιώντας το περιεχόμενο αυτής της δημοσίευσης, οι χρήστες/-στες αποδέχονται ότι δεσμεύονται από τους όρους χρήσης του Αποθετηρίου ανοικτής πρόσβασης της UNESCO (<https://www.unesco.org/en/open-access/cc-nc-nd>).

Δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση

Η παρούσα άδεια ισχύει αποκλειστικά για το περιεχόμενο κειμένου της έκδοσης. Για τη χρήση οποιουδήποτε υλικού που δεν προσδιορίζεται σαφώς ότι ανήκει στην UNESCO, θα πρέπει να ζητηθεί προηγούμενη άδεια από τη διεύθυνση: publication.copyright@unesco.org ή UNESCO Publishing, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP France.

Οι ονομασίες που χρησιμοποιούνται και η παρουσίαση του υλικού σε όλη την παρούσα έκδοση δεν συνεπάγονται την έκφραση οποιασδήποτε άποψης του τμήματος της UNESCO που αφορά το νομικό καθεστώς οποιασδήποτε χώρας, εδάφους, πόλης ή περιοχής ή των αρχών της, ή σχετικά με την οριοθέτηση των συνόρων της ή των ορίων της.

Οι ιδέες και οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτήν την έκδοση είναι εκείνες των συγγραφέων, δεν είναι απαραίτητα αυτές της UNESCO και δεν δεσμεύουν την Οργάνωση.

Η UNESCO δεν ευθύνεται για την ποιότητα της ελληνικής μετάφρασης.

Φωτογραφία εξωφύλλου: [Rawpixel.com/Shutterstock.com](https://www.rawpixel.com/Shutterstock.com)

Το εξώφυλλο της πρωτότυπης έκδοσης σχεδιάστηκε από την Aurélia Mazoyer.

Έκδοση ελληνικής μετάφρασης: Πολύχρωμο Σχολείο, Βίκτωρος Ουγκώ 15, 10437 Αθήνα

<https://rainbowschool.gr/>

Πρόλογος

Έχει περάσει σχεδόν μια δεκαετία από τότε που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 2009 ο *Διεθνής Τεχνικός Οδηγός για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση*. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η παγκόσμια κοινότητα έφτασε να υιοθετεί μια τολμηρή και μετασχηματιστική ατζέντα ανάπτυξης ώστε να πετύχει έναν δίκαιο, ανεκτικό, ανοιχτό κόσμο, χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς στον οποίο ικανοποιούνται οι ανάγκες των πιο ευάλωτων ατόμων χωρίς κανένα να μένει πίσω. Η ατζέντα 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη μας δείχνει ότι η ποιοτική εκπαίδευση, η καλή υγεία και η ευημερία, το φύλο, η ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι εγγενώς αλληλένδετα.

Τα νεαρά άτομα δεν είναι μόνα σε αυτήν την προσπάθεια - κοινότητες, γονείς, θρησκευτικοί ηγέτες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη στον τομέα της εκπαίδευσης έχουν ενώσει τις δυνάμεις τους, υποστηρίζοντας ολοένα και περισσότερο τη σεξουαλική εκπαίδευση ως βασικό συστατικό μιας καλής, ποιοτικής εκπαίδευσης ολοκληρωμένη και βασισμένη στις δεξιότητες ζωής - και που υποστηρίζει τα νεαρά άτομα να αναπτύξουν γνώσεις, δεξιότητες, ηθικές αξίες και στάσεις που χρειάζονται για να κάνουν συνειδητές, υγιείς και σεβαστές επιλογές σχετικά με τις σχέσεις, το φύλο και την αναπαραγωγή.

Παρά τις εξελίξεις αυτές, πολλοί νέοι άνθρωποι, κατά τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή, παίρνουν ανακριβείς, ελλιπείς ή υπερβάλλουσες πληροφορίες που επηρεάζουν τη σωματική, κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Αυτή η ανεπαρκής προετοιμασία, όχι μόνο επιδεινώνει την ευαλωτότητα των παιδιών και των νεαρών ατόμων στην εκμετάλλευση και σε άλλα επιβλαβή αποτελέσματα, αλλά επίσης αντιπροσωπεύει την αποτυχία των φορέων της κοινωνίας να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους απέναντι σε μια ολόκληρη γενιά.

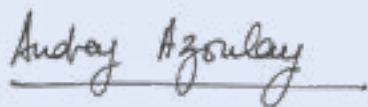
Αυτή η αναθεωρημένη και πλήρως ενημερωμένη έκδοση του Διεθνούς Τεχνικού Οδηγού για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση ωφελείται από μια νέα ανασκόπηση των σημερινών στοιχείων και επιβεβαιώνει τη θέση της εκπαίδευσης στη σεξουαλικότητα μέσα σε ένα πλαίσιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ισότητας των φύλων. Προωθεί τη δομημένη μάθηση για το σεξ και τις σχέσεις με τρόπο θετικό, επιβεβαιωτικό και με επίκεντρο το συμφέρον του νεαρού ατόμου. Σκιαγραφώντας τα βασικά συστατικά των αποτελεσματικών προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης, ο παρών οδηγός δίνει τη δυνατότητα στις εθνικές αρχές να σχεδιάσουν ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών που θα έχουν θετικό αντίκτυπο στην υγεία και την ευημερία των νεαρών ατόμων.

Όπως και ο αρχικός Οδηγός, αυτή η αναθεωρημένη έκδοση είναι εθελοντική, βασίζεται στα πιο πρόσφατα επιστημονικά στοιχεία και έχει σχεδιαστεί για την υποστήριξη των χωρών, ώστε να εφαρμόσουν αποτελεσματικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής προσαρμοσμένα στα πλαίσια τους.

Έχουμε πλέον πειστεί ότι αν δεν ανταποκριθούμε στις εκκλήσεις των νεαρών ατόμων για καλής ποιότητας ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση, δεν θα πετύχουμε τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) που έχουμε θέσει για το 2030 και τη δέσμευση που έχει αναληφθεί προκειμένου κανένα άτομο να μην μείνει πίσω. Έχοντας αυτό κατά νου, δεσμευόμαστε να υποστηρίξουμε τις χώρες να εφαρμόσουν τον Οδηγό, και ελπίζουμε ότι το σχολικό εκπαιδευτικό προσωπικό, το ιατρικό εκπαιδευτικό προσωπικό, οι επαγγελματίες που ασχολούνται με την ανάπτυξη των νεαρών ατόμων, τα άτομα και οι φορείς που υποστηρίζουν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και οι θεσμοί που εκπροσωπούν τη νεολαία - μεταξύ άλλων - θα χρησιμοποιήσουν αυτό το υλικό για να βοηθήσουν τις χώρες να συνειδητοποιήσουν το δικαίωμα των νεαρών ατόμων στην εκπαίδευση, την υγεία και την ευημερία και να επιτύχουν την ανάπτυξη μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς και με έμφυλη ισότητα.

Audrey Azoulay

Γενικός Διευθύντρια, UNESCO

Ευχαριστίες

Αυτή η αναθεωρημένη έκδοση του Διεθνούς Οδηγού Τεχνικής Καθοδήγησης για τη σεξουαλική εκπαίδευση εκπονήθηκε από τον Εκπαιδευτικό, Επιστημονικό και Πολιτιστικό Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO). Οι ενημερώσεις στην καθοδήγηση πραγματοποιήθηκαν υπό την ηγεσία του Soo-Hyang Choi, Διευθυντή, Τμήματος Ένταξης, Ειρήνης και Βιώσιμης Ανάπτυξης, με τη συνολική καθοδήγηση από τον Chris Castle, Παγκόσμιο Συντονιστή της UNESCO για τον HIV και το AIDS. Ο συντονισμός έγινε από την Joanna Herat στον Τομέα Υγείας και Παιδείας, και η υποστήριξη από την Jenelle Babb, την Cara Delmas, τη Rita Houkayem, την Karin Nilsson, την Anna Ewa Ruszkiewicz και (προηγούμενως) τη Marina Todesco.

Ειδικές επικαιροποιήσεις στις βασικές έννοιες, τα θέματα και τους μαθησιακούς στόχους αναπτύχθηκαν από την ομάδα Advocates for Youth, αποτελούμενη από τις Nicole Cheetham, Debra Hauser και Nora Gelperin. Ο Paul Montgomery και η Wendy Knerr (Κέντρο του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης για Παρεμβάσεις Βασισμένες σε Αποδείξεις) που πραγματοποίησαν την ανασκόπηση των δεδομένων και ενημέρωσαν την επικαιροποιημένη αυτή έκδοση του Οδηγού του 2018. Η αντιγραφή και η διόρθωση του χειρογράφου έγινε από την Jane Coombes (ανεξάρτητη σύμβουλο).

Είμαστε ιδιαίτερα ευγνώμονες στη Σουηδία και στο UNAIDS για τη χρηματοδότηση και στα ακόλουθα μέλη της Συμβουλευτικής Ομάδας για Συμπεριληπτική-Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση που παρείχαν πολύτιμη συνεισφορά στη διαδικασία ανάπτυξης προσφέροντας πληροφορίες, κριτική, σχόλια και άλλη τεχνική βοήθεια: Qadeer Baig, (προηγούμενως) Rutgers WPF, Doortje Braeken, International Planned Parenthood Federation (προηγούμενως); Shanti Conly, USAID (προηγούμενως); Esther Corona, World Association of Sexology; Helen Cahill, Πανεπιστήμιο της Μελβούρνης; Pia Engstrand, Σουηδική Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (AIDS). Comfort Gumbonzvanda, Rozaria Memorial Trust και Πρέσβης Καλής Θέλησης της Αφρικανικής Ένωσης για τον τερματισμό του παιδικού γάμου· Nicole Haberland, Συμβούλιο Πληθυσμού; Wenli Liu, Κανονικό Πανεπιστήμιο του Πεκίνου. Anna-Kay Magnus-Watson, Υπουργείο Παιδείας, Τζαμάικα. Peter Mladenhov, Y-Peer; Sanet Steenkamp, Υπουργείο Παιδείας, Ναμίμπια; Remmy Shawa, Sonke Gender Justice (προηγούμενως); Aminata Traoré Seck, Υπουργείο Παιδείας, Σενεγάλη; Alice Welbourn, Salamander Trust; Christine Winkelmann, BZgA, και από το UNDP, τα ακόλουθα μέλη: Diego Antoni, Suki Beavers, Caitlin Boyce, Mandeep Dhaliwal, Natalia Linou, Noella Richard και Tilly Sellers, με πρόσθετη συμβολή από τη Siri May (OutRight Action International, εξωτερικός κριτής του UNDP). Η εκτίμησή μας εκφράζεται προς τους/τις συναδέλφους/-ισσες από συνεκδότες εταίρους των Ηνωμένων Εθνών για τις εισροές και την αναθεώρησή τους σε όλη τη διαδικασία: γραμματεία του UNAIDS. Μαρία Μπακαρούδη, Elizabeth Benomar, Ilya Zhukov (UNFPA); Ted Chaiban, Susan Kasedde, Catherine Langevin Falcon, Vivian Lopez, Chewie Luo (UNICEF); Nazneen Damji, Elena Kudravsteva (UN Women); Ian Askew, Venkatraman Chandra-Mouli (WHO) μαζί με τα κεντρικά γραφεία της UNESCO, το περιφερειακό και εθνικό προσωπικό γραφείου για την Υγεία και την Εκπαίδευση: Christophe Cornu, Mary Guinn Delaney, Xavier Hospital, Hongyan Li, Yong Feng Liu, Patricia Machawira, Alice Saili, Justine Sass, Ariana Stahmer και Tigran Yepoyan.

Εκφράζεται επίσης βαθιά εκτίμηση προς τα άτομα και τις οργανώσεις που συμμετείχαν και συνεισέφεραν στη συνάντηση της Ομάδας Ενδιαφερομένων για Διαβούλευση, Συμβουλευτική και ενημέρωση του Διεθνούς Οδηγού Τεχνικής Καθοδήγησης των Ηνωμένων Εθνών για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 25-27 Οκτωβρίου 2016 στην έδρα της UNESCO στο Παρίσι. Οι εταίροι του ΟΗΕ που δημοσίευσαν από κοινού αυτόν τον Οδηγό επιθυμούν να αναγνωρίσουν ιδιαίτερα δύο αξιόλογα άτομα των οποίων η επαγγελματική αφοσίωση και η υπηρεσία στην ευημερία των νεαρών ατόμων έχουν αφήσει ανεξίτηλο σημάδι στους τομείς της σεξουαλικής εκπαίδευσης και της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας: τον αείμνηστο Δρ Douglas Kirby, πρώην Senior Scientist at Education, Training and Research (ETR) Associates, του οποίου η εκτεταμένη έρευνα ενημέρωσε την ανάπτυξη του αρχικού Οδηγού· και ο αείμνηστος Dr Babatunde Osotimehin, Εκτελεστικός Διευθυντής της UNFPA.

Μετάφραση: Γαβριέλα Ασπράκη, Έφη Βλάχου, Αντωνία Γκούμα, Αντιγόνη Καρνεσιώτη, Κατερίνα Νάσσου, Λίλια Τυροπούλου, Θένια Φωτιάδου και Χριστίνα Χελά

Επιμέλεια μετάφρασης: Ρηνιώ Συμεωνίδου, Μαρία Πατεράκη, Απόστολος Πούλιος, Άγγελος Σκίμπας, Έλενα Σκαρπιδου

Επιμέλεια σχεδιασμού για την ελληνική γλώσσα: Σάββας Θεοδοσίου, Orgcaos Design Studio

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	9
1 - Εισαγωγή	11
1.1 Ο στόχος του Διεθνούς Τεχνικού Οδηγού για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση και οι προβλεπόμενοι αποδέκτες.....	12
1.2 Πώς δομείται ο Οδηγός;	13
1.3 Γιατί χρειαζόμαστε μία αναθεωρημένη έκδοση του Οδηγού;	13
1.4 Η διαδικασία εξέλιξης	14
2 - Κατανοώντας τη συμπεριληπτική-ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση	15
2.1 Τι είναι η Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (ΣΟΣΕ);	16
2.2 Άλλες βασικές έννοιες - κλειδιά στον εξελισσόμενο τομέα της ΣΟΣΕ	19
3 - Η Υγεία και η ευημερία των νεαρών ατόμων	23
3.1 Η σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (ΣΑΥ) των παιδιών και των νεαρών ατόμων.....	24
3.2 Άλλα σημαντικά θέματα που επηρεάζουν την υγεία και την ευημερία των παιδιών και των νεαρών ατόμων και που μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω της ΣΟΣΕ	26
3.3 Ειδικές ανάγκες της ΣΑΥ και άλλα θέματα που αφορούν υποομάδες παιδιών και νεαρών ατόμων.....	27
4 - Η βάση τεκμηρίωσης για τη συμπεριληπτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση	29
4.1 Εισαγωγή	30
4.2 Κύρια συμπεράσματα από την αξιολόγηση των στοιχείων	30
4.3 Περιορισμοί των αναθεωρήσεων των δεδομένων.....	34
4.4 Τι δεδομένα χρειαζόμαστε στο μέλλον;.....	35
5 - Βασικές έννοιες, θέματα και μαθησιακοί στόχοι.....	37
5.1 Στόχοι, ηλικιακές ομάδες και δομή	38
5.2 Επισκόπηση των βασικών εννοιών, θεμάτων και μαθησιακών στόχων	42
Βασική έννοια 1: Διαπροσωπικές Σχέσεις	43
Βασική έννοια 2: Αξίες, Δικαιώματα, Πολιτισμός και Σεξουαλικότητα	53
Βασική έννοια 3: Κατανόηση του Φύλου	57
Βασική έννοια 4: Βία και Ασφάλεια	61
Βασική έννοια 5: Δεξιότητες Υγείας και Ευζωίας	66

Βασική έννοια 6: Ανθρώπινο σώμα και Ανάπτυξη	72
Βασική έννοια 7: Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Συμπεριφορά	77
Βασική έννοια 8: Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία	81
6 - Υποστήριξη και σχεδιασμός για την εφαρμογή προγραμμάτων Συμπεριληπτικής & Ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ)	89
6.1 Ενισχύοντας τη δέσμευση στην ΣΟΣΕ	90
6.2 Υποστήριξη σχεδιασμού και εφαρμογής του προγράμματος ΣΟΣΕ	94
7 - Υλοποίηση αποτελεσματικών προγραμμάτων ΣΟΣΕ	97
7.1 Εισαγωγή	98
7.2 Χαρακτηριστικά ανάπτυξης ενός αποτελεσματικού προγράμματος σπουδών	98
7.3 Σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας προγράμματα Συμπεριληπτικής Ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ)	102
7.4 Παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων ΣΟΣΕ	106
7.5 Κλιμακώνοντας τα προγράμματα ΣΟΣΕ	108
8 - Βιβλιογραφία	112
9 - Γλωσσάρι (επεξήγηση όρων)	121
10 - Παραρτήματα.....	125
Παράρτημα 1 Διεθνείς συμφωνίες, μέσα και πρότυπα που σχετίζονται με την Συμπεριληπτική-Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (ΣΟΣΕ)	126
Παράρτημα 2 Κατάλογος συμμετεχόντων φορέων στη Συμβουλευτική Ομάδα Ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Εκπαίδευσης, 2016-2017	135
Παράρτημα 3 Κατάλογος συμμετεχόντων ατόμων στη διαβούλευση των ενδιαφερόμενων μερών και τη συνεδρίαση της συμβουλευτικής ομάδας της UNESCO.....	136
Παράρτημα 4 Κριτήρια επιλογής μελετών αξιολόγησης και μεθόδων αναθεώρησης	138
Παράρτημα 5 Μελέτες στις οποίες έγινε αναφορά στο πλαίσιο της ανασκόπησης στοιχείων του 2016.....	140
Παράρτημα 6 Πρόσωπα με τα οποία υπήρξε επικοινωνία και στοιχεία των βασικών πληροφοριοδοτριών/-τών για την επικαιροποίηση των βασικών εννοιών, θεμάτων και μαθησιακών στόχων 2017.....	144
Παράρτημα 7 Βιβλιογραφία πηγών και πόρων που χρησιμοποιήθηκαν για την επικαιροποίηση των βασικών εννοιών, θεμάτων και εκπαιδευτικών στόχων	146
Παράρτημα 8 Προτεινόμενος δείκτης για την παρακολούθηση της εκπαίδευσης σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής	150

Κατάλογος με πίνακες και πλαίσια

Πίνακες

Πίνακας 1. Βασικά χαρακτηριστικά των ανασκοπήσεων του 2008 και του 2016	33
Πίνακας 2. Περιορισμοί της ανασκόπησης στοιχείων	34
Πίνακας 3. Συνήθεις ανησυχίες για την ΣΟΣΕ	92
Πίνακας 4. Χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού προγράμματος σπουδών ΣΟΣΕ	102
Πίνακας 5. Η ΣΟΣΕ ως αυτόνομο μάθημα ή ενσωματωμένη ΣΟΣΕ - σημαντικές παρατηρήσεις	103
Πίνακας 6. Σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας προγράμματα ΣΟΣΕ	106
Πίνακας 7. Δείκτης που συνιστάται για χρήση από τις χώρες στο πλαίσιο του Συστήματος Πληροφοριών Διαχείρισης της Εκπαίδευσης (EMIS) για την εξέταση της ποιότητας, της περιεκτικότητας και της επάρκειας της εκπαίδευσης σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής	107

Πλαίσια

Πλαίσιο 1. Εννοιολογικό πλαίσιο για τη σεξουαλικότητα στο πεδίο της ΣΟΣΕ	18
Πλαίσιο 2. Παραδείγματα διεθνών προδιαγραφών των Ηνωμένων Εθνών και συμφωνιών με τα Κράτη Μέλη, σε σχέση με τη ΣΟΣΕ.	91
Πλαίσιο 3. Συμμετοχή των νέων στην προώθηση και την υλοποίηση της ΣΟΣΕ	94
Πλαίσιο 4. Οι δέκα βασικές αρχές της UNESCO για την κλιμάκωση της σεξουαλικής εκπαίδευσης	108

Συντομογραφίες

AIDS	Acquired immune deficiency syndrome <i>Σύνδρομο της Επίκτητης Ανοσοανεπάρκειας</i>	UN Women	United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women
CEFM	Child Early and Forced Marriage	VMMC	Voluntary medical male circumcision
CSE	Comprehensive sexuality education	WHO	World Health Organization
FGM/C	Female Genital Mutilation/Cutting	YPLHIV	Young people living with HIV
EMIS	Education Management Information System		
GBV	Gender-based violence		
HIV	Human immunodeficiency virus		
HPV	Human Papillomavirus		
ICTs	Information and communication technologies		
ICPD	International Conference on Population and Development		
ITGSE	International technical guidance on sexuality education		
LAC	Latin America and the Caribbean		
LGBTI	Lesbian, gay, bisexual, transgender, intersex		
NGO	Non-governmental organization		
PoA	Programme of Action		
PEP	Post-exposure prophylaxis		
PrEP	Pre-exposure prophylaxis		
RCT	Randomized controlled trials		
SDGs	Sustainable Development Goals		
SERAT	Sexuality Education Review and Assessment Tool		
SRH	Sexual and reproductive health		
SRHR	Sexual and reproductive health and rights		
STIs	Sexually transmitted infections		
UNAIDS	Joint United Nations Programme on HIV and AIDS		
UNDP	United Nations Development Programme		
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization		
UNFPA	United Nations Population Fund		
UNICEF	United Nations Children's Fund		

1

Εισαγωγή

1 - Εισαγωγή

Η Συμπεριληπτική-Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (ΣΟΣΕ) διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προετοιμασία των νεαρών ατόμων για μία ασφαλή, παραγωγική, ολοκληρωμένη ζωή σε έναν κόσμο όπου ο HIV και το AIDS, οι Σεξουαλικά Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις (ΣΜΛ), οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, η έμφυλη βία και η ανισότητα των φύλων εξακολουθούν να προκαλούν σοβαρούς κινδύνους για την ευημερία τους. Ωστόσο, παρά τις ξεκάθαρες και αδιάσειστες αποδείξεις σχετικά με τα οφέλη μιας υψηλής ποιότητας ΣΟΣΕ, βασισμένης σε συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας, λίγα παιδιά και νεαρά άτομα λαμβάνουν αυτή την προετοιμασία για τη ζωή τους, που τα ενδυναμώνει προκειμένου να έχουν τα ίδια τον έλεγχο και να λαμβάνουν συνειδητές αποφάσεις για τη σεξουαλικότητά και τις σχέσεις τους, ελεύθερα και υπεύθυνα.

Πολλά νεαρά άτομα πλησιάζοντας στην ενηλικίωση έρχονται αντιμέτωπα με αντικρουόμενα, αρνητικά και συγκεχυμένα μηνύματα σχετικά με τη σεξουαλικότητα τα οποία συχνά επιδεινώνονται από την αμηχανία και τη σιωπή των ενηλίκων, συμπεριλαμβανομένων των γονέων και των εκπαιδευτικών. Σε πολλές κοινωνίες, οι στάσεις και η νομοθεσία ίσως να αποθαρρύνουν τη δημόσια συζήτηση για τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική συμπεριφορά, και οι κοινωνικές νόρμες είναι πιθανό να διαιωνίζουν επιβλαβείς συνθήκες, όπως για παράδειγμα, την έμφυλη ανισότητα στις σεξουαλικές σχέσεις, τον οικογενειακό προγραμματισμό και την αντισύλληψη.

Ένας σημαντικός αριθμός δεδομένων δείχνει ότι η ΣΟΣΕ καθιστά τα παιδιά και τα νεαρά άτομα ικανά να αναπτύξουν: άρτια και κατάλληλη για την ηλικία τους γνώση, στάσεις ικανότητες και θετικές αξίες, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα και την ποικιλομορφία των φύλων, καθώς και στάσεις και δεξιότητες που συμβάλουν στη δημιουργία ασφαλών, υγιών και θετικών σχέσεων (βλ. Κεφάλαιο 4- Η βάση δεδομένων για μία συμπεριληπτική και ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση). Η ΣΟΣΕ είναι επίσης σημαντική γιατί μπορεί να βοηθήσει τα νεαρά άτομα να αναστοχαστούν τις κοινωνικές νόρμες, τις πολιτιστικές αξίες και τις παραδόσεις, ώστε να κατανοήσουν καλύτερα και να διαχειριστούν τις σχέσεις τους με συνομήλικα άτομα, γονείς, εκπαιδευτικούς, άλλα ενήλικα άτομα και τις κοινότητές τους.

Τα κράτη αρχίζουν και αναγνωρίζουν ολοένα και περισσότερο πόσο σημαντικό είναι να εξοπλίζονται τα νεαρά άτομα με γνώση και δεξιότητες, προκειμένου να κάνουν υπεύθυνες επιλογές για τη ζωή τους, ιδίως όσον αφορά στη συνθήκη όπου είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε υλικό με σαφές σεξουαλικό χαρακτήρα στο διαδίκτυο και σε άλλα μέσα. Η Ατζέντα 2030 των παγκόσμιων Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)¹ καλεί σε δράση, ώστε να μην μείνει κανένα άτομο πίσω όσον αφορά στην πραγμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την

ισότητα των φύλων. Η κινητοποίηση των πολιτικών φορέων για την επίτευξη στόχων στην εκπαίδευση, την ισότητα των φύλων, την υγεία και την πρόνοια, προσφέρει επίσης μια σημαντική ευκαιρία προκειμένου να διερευνηθούν υπάρχοντα ή νέα πολυτομεακά προγράμματα για να φέρουμε την ΣΟΣΕ στα παιδιά και νεαρά άτομα, παντού.

Τα Προγράμματα της ΣΟΣΕ πρέπει να υλοποιούνται στα σχολικά πλαίσια από άρτια καταρτισμένο και υποστηριζόμενο εκπαιδευτικό προσωπικό, καθώς προσφέρουν τη σημαντική ευκαιρία η σεξουαλική εκπαίδευση να αγγίξει ένα μεγάλο πλήθος νέων ανθρώπων προτού καταστούν σεξουαλικά ενεργοί, και ταυτόχρονα προσφέρει ένα δομημένο περιβάλλον μάθησης μέσα στο οποίο μπορεί να πραγματοποιηθεί αυτή η εκπαίδευση. Η ΣΟΣΕ θα πρέπει επίσης να είναι διαθέσιμη σε νεαρά άτομα και παιδιά και εκτός του σχολικού πλαισίου - επειδή συχνά είναι πιο ευάλωτα σε παραπληροφόρηση, εξαναγκασμό και εκμετάλλευση.

1.1 Ο στόχος του Διεθνούς Τεχνικού Οδηγού για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση και οι προβλεπόμενοι αποδέκτες

Ο Διεθνής Τεχνικός Οδηγός για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση (εφεξής ο Οδηγός) δημιουργήθηκε για να συνδράμει τις εκπαιδευτικές, υγειονομικές και άλλες σχετικές αρχές στην ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων και υλικού συμπεριληπτικής-ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης στα σχολικά και εξωσχολικά πλαίσια. Αφορά άμεσα τα υπουργεία παιδείας και το προσωπικό τους, συμπεριλαμβανομένων των συγγραφέων αναλυτικών προγραμμάτων, των διευθυντών-ντρίων σχολικών μονάδων και των εκπαιδευτικών. Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ), επαγγελματίες που εργάζονται με νεαρά άτομα, αλλά και τα ίδια τα νεαρά άτομα, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον Οδηγό ως σημείο αναφοράς και υποστήριξης. Για παράδειγμα, να τον μοιραστούν με άτομα που λαμβάνουν αποφάσεις, προτείνοντάς τον ως Οδηγό καλών πρακτικών ή και για την ενσωμάτωση σε ευρύτερες στρατηγικές, όπως τα Προγράμματα Βιώσιμης Ανάπτυξης. Ο Οδηγός είναι επίσης χρήσιμος για κάθε άτομο που εμπλέκεται στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης εντός και εκτός σχολείου. Στα ενδιαφερόμενα άτομα συμπεριλαμβάνονται και όσα εργάζονται, μεταξύ άλλων, σε τομείς σχετικούς με την ποιοτική εκπαίδευση, τη Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία (ΣΑΥ), την Εφηβική Υγεία και/ή την Ισότητα των Φύλων.

Οι εθνικές πολιτικές και τα αναλυτικά προγράμματα είναι πιθανό να χρησιμοποιούν διαφορετικούς όρους για να αναφερθούν στην ΣΟΣΕ. Σε αυτούς τους όρους συγκαταλέγονται: "Εκπαίδευση για την Πρόληψη, Εκπαίδευση για τις Σχέσεις και τη Σεξουαλικότητα, Εκπαίδευση για την Οικο-

¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

γενειακή Ζωή, Εκπαίδευση σχετικά με τον HIV, Εκπαίδευση για την Ανάπτυξη Δεξιοτήτων Ζωής, υγιής τρόπος ζωής και βασικά στοιχεία ασφαλούς διαβίωσης. Ανεξάρτητα από την ορολογία που επιλέγεται, ο όρος “ολοκληρωμένη” αναφέρεται στην ανάπτυξη των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των στάσεων της μαθητικής νεολαίας προς μία θετική αντιμετώπιση της σεξουαλικότητας και την καλή σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία. Τα βασικά στοιχεία προγραμμάτων της ΣΟΣΕ παρουσιάζουν συγκεκριμένες ομοιότητες, όπως οι σταθερές βάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα και η αναγνώριση της ευρείας έννοιας της σεξουαλικότητας ως φυσική πτυχή της ανθρώπινης ανάπτυξης.

Ο Οδηγός δίνει έμφαση στην ανάγκη ανάπτυξης προγραμμάτων τα οποία τεκμηριώνονται από επιστημονικά δεδομένα, είναι προσαρμοσμένα στο τοπικό πλαίσιο και είναι σχεδιασμένα με τη λογική να σταθμίσουν και να αντιμετωπίσουν παράγοντες, όπως οι πεποιθήσεις, οι αξίες, οι στάσεις και οι δεξιότητες, οι οποίες ενδέχεται, με τη σειρά τους, να επηρεάσουν την υγεία και ευημερία σε σχέση με τη σεξουαλικότητα. Η ποιότητα και η επίδραση της ΣΟΣΕ εντός σχολικού περιβάλλοντος εξαρτάται όχι μόνο από την εκπαιδευτική διαδικασία – συμπεριλαμβανομένων της εκπαιδευτικής επάρκειας, των παιδαγωγικών προσεγγίσεων που εφαρμόζονται και του εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιείται – αλλά και από όλο το σχολικό περιβάλλον. Αυτό γίνεται σαφές, μεταξύ άλλων, μέσω των σχολικών κανόνων και πρακτικών. Η ΣΟΣΕ συνιστά βασικό μέρος της ευρύτερης ποιοτικής εκπαίδευσης και διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εξασφάλιση της υγείας και της ευημερίας όλων των μαθητών/τριών.

Ο Οδηγός στοχεύει στο να:

- Αποσαφηνίσει τη ΣΟΣΕ και τα επιθυμητά θετικά αποτελέσματά της.
- Προωθήσει την κατανόηση της ανάγκης για υλοποίηση προγραμμάτων ΣΟΣΕ επιδιώκοντας την ανάπτυξη ευαισθητοποίησης για ζητήματα και προβληματισμούς που συνδέονται με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και μπορεί να επηρεάζουν νεαρά άτομα και παιδιά.
- Γνωστοποιήσει δεδομένα και βασισμένους σε έρευνα οδηγούς, ώστε να βοηθήσει τα άτομα που είναι υπεύθυνα για τη χάραξη πολιτικής και το σχεδιασμό του σχολικού αναλυτικού προγράμματος, όπως και το διδακτικό προσωπικό.
- Αυξήσει την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών και επιμορφωτών/τριών και να βελτιώσει τη θεσμική ικανότητα παροχής υψηλής ποιότητας ΣΟΣΕ.
- Παρέχει καθοδήγηση στις εκπαιδευτικές αρχές για υποστήριξη στο πλαίσιο της κοινότητας και του σχολείου.
- Παρέχει καθοδήγηση για την ανάπτυξη συναφών αναλυτικών προγραμμάτων, ηλικιακά και αναπτυξιακά κατάλληλων, τα οποία έχουν βασιστεί σε ερευνητικά στοιχεία, καθώς και για την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και προγραμμάτων προσαρμοσμένων στο εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο

- Επιδείξει τον τρόπο με τον οποίο η ΣΟΣΕ μπορεί να αναδείξει ζητήματα που θεωρούνται ευαίσθητα σε κάποια πολιτισμικά πλαίσια, όπως η έμμηνος ρύση και η ισότητα των φύλων. Η ΣΟΣΕ μπορεί επίσης να ευαισθητοποιήσει σχετικά με επιβλαβείς πρακτικές όπως οι Πρόωροι Εξαναγκαστικοί Γάμοι Παιδιών (CEFM) και ο Ακρωτηριασμός Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων (FGM/C).

Ο Οδηγός, εκτός από τα επικαιροποιημένα δεδομένα, βασίζεται αυστηρά και σε πολυάριθμες διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες δίνουν έμφαση στο δικαίωμα κάθε ατόμου στην εκπαίδευση και στην καλύτερη δυνατή ποιότητα υγείας και ευημερίας. Σε αυτές τις συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιλαμβάνονται η Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, το Διεθνές Σύμφωνο των Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, η Σύμβαση της Εξάλειψης Όλων των Μορφών Διάκρισης κατά των Γυναικών, και η Σύμβαση των Δικαιωμάτων των Ανθρώπων με Αναπηρίες. Περισσότερες πληροφορίες ως προς τις σχετικές διεθνείς συμβάσεις είναι διαθέσιμες στο Παράρτημα 1: Διεθνείς συμβάσεις, ψηφίσματα, διακηρύξεις και συμφωνίες σχετικές με την συμπεριληπτική-ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση.

Ο Οδηγός δεν συνιστά διδακτέα ύλη, ούτε παρέχει λεπτομερείς προτάσεις για την εφαρμογή της ΣΟΣΕ σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, παρέχει ένα πλαίσιο βασισμένο σε διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, το οποίο στοχεύει να στηρίξει τα άτομα που σχεδιάζουν αναλυτικά προγράμματα ώστε να δημιουργήσουν και να προσαρμόσουν κατάλληλα για το πλαίσιό τους σχολικά προγράμματα, όπως επίσης και να τα κατευθύνει προς τη δημιουργία, τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την παρακολούθηση καλής ποιότητας προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης

Ο Οδηγός δημιουργήθηκε μέσα από μία προσπάθεια να διασφαλιστεί η ποιότητα, η αποδοχή και το αίσθημα της ευθύνης σε διεθνές επίπεδο, με τη συνεισφορά ειδικών και εκπαιδευτικών από διαφορετικές περιοχές του κόσμου. Ταυτόχρονα, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Οδηγός αναγνωρίζει την ποικιλομορφία των πλαισίων στα οποία λαμβάνει χώρα η σεξουαλική εκπαίδευση και τη δικαιοδοσία των κυβερνήσεων να καθορίσουν το περιεχόμενο των αναλυτικών προγραμμάτων στη χώρα τους.

1.2 Πώς δομείται ο Οδηγός;

Ο Οδηγός απαρτίζεται από επτά ενότητες. Οι πρώτες τέσσερις ενότητες εμπεριέχουν τον ορισμό και τη λογική πάνω στην οποία διαμορφώνεται η ΣΟΣΕ, μαζί με μία επικαιροποιημένη τεκμηρίωση. Στην πέμπτη ενότητα παρουσιάζονται οι βασικές έννοιες και θεματικές, μαζί με τους μαθησιακούς στόχους, χωρισμένους ανά ηλικιακή ομάδα. Οι τελευταίες δύο ενότητες περιλαμβάνουν κατευθυντήριες γραμμές για την παροχή ολοκληρωμένης ΣΟΣΕ και προτάσεις για τη διαμόρφωση αποτελεσματικών προγραμμάτων.

Αυτό το ολοκληρωμένο πακέτο, αυτούσιο, αποτελεί το προτεινόμενο σύνολο θεματικών, αλλά και καθοδήγησης για

την εφαρμογή μιας αποτελεσματικής ΣΟΣΕ. Τα παραπάνω, ως σημεία αναφοράς παγκοσμίως, μπορούν και θα πρέπει να προσαρμόζονται στο εκάστοτε τοπικό πλαίσιο για να εξασφαλιστεί η συνάφεια. Επίσης θα πρέπει να παρέχουν ιδέες για την παρακολούθηση του υλικού που διδάσκεται και να αξιολογούν την πρόοδο ως προς τους διδακτικούς και μαθησιακούς στόχους.

1.3 Γιατί χρειαζόμαστε μία αναθεωρημένη έκδοση του Οδηγού;

Η πρώτη έκδοση του Οδηγού δημοσιεύτηκε από την UNESCO το 2009, σε συνεργασία με το Κοινό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για τον HIV και το AIDS (UNAIDS), το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Πληθυσμό (UNFPA), το Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF), και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO). Από την πρώτη δημοσίευσή του, ο Οδηγός έχει χρησιμεύσει ως εκπαιδευτική πηγή βασισμένη σε δεδομένα, η οποία μπορεί να εφαρμοστεί παγκοσμίως, και να προσαρμοστεί σε τοπικά πλαίσια. Έχει επίσης χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο ανάδειξης της ανάγκης για ΣΟΣΕ σε παιδιά, σε έφηβα και νεαρά ενήλικα άτομα - ένα ουσιαστικό συστατικό στοιχείο της ποιοτικής εκπαίδευσης - συνυφασμένο με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Το πεδίο της ΣΟΣΕ έχει εξελιχθεί ραγδαία από την πρώτη δημοσίευση του Οδηγού. Η εφαρμογή των προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης σε ποικίλα εκπαιδευτικά πλαίσια έχει συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση των σχετικών θεμάτων και την απόκτηση εμπειρίας, ενώ η τεκμηρίωση για τα οφέλη της ΣΟΣΕ έχει παγιωθεί και διευρυνθεί. Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) προσφέρουν τώρα ένα νέο παγκόσμιο αναπτυξιακό πλαίσιο εντός του οποίου πρέπει να γίνει κατανοητό το πεδίο εφαρμογής, η θέση και η συνάφεια της σεξουαλικής εκπαίδευσης. Έχουν αναδυθεί νέοι προβληματισμοί, στους οποίους περιλαμβάνεται η αναγνώριση της σημασίας του κοινωνικού πλαισίου και των διαστάσεων του κοινωνικού φύλου στην προώθηση της υγείας, ο προστατευτικός ρόλος της εκπαίδευσης στη μείωση της ευαλωτότητας, που οδηγεί σε κακή σεξουαλική υγεία, HIV, ΣΜΛ, πρόωγη και ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και έμφυλη βία. Έχουν εκφραστεί επίσης προβληματισμοί σχετικά με τον αντίκτυπο της ευρείας πρόσβασης στο Διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, η ΣΟΣΕ έχει αναγνωριστεί ως δομικό στοιχείο των παρεμβάσεων αναφορικά με την εφηβική υγεία (WHO, 2017B).

Αναγνωρίζοντας αυτές τις αλλαγές, η UNESCO, σε συνεργασία με τους αρχικούς εταίρους του Φορέα Ηνωμένων Εθνών για την Ισότητα των Φύλων και την Ενδυνάμωση των Γυναικών (Γυναίκες HE) έχει αναθεωρήσει και ενημερώσει το περιεχόμενο του Οδηγού ώστε να αντιπροσωπεύει τα πιο πρόσφατα δεδομένα, να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των νέων ανθρώπων και να παρέχει στήριξη στα εκπαιδευτικά συστήματα και στο εκπαιδευτικό προσωπικό που επιδιώκουν να ανταποκριθούν σε αυτές τις ανάγκες. Εκτός από την παροχή των πρόσφατων δεδομένων, ο αναθεωρημένος Οδηγός προσφέ-

ρει ένα εκσυγχρονισμένο σύνολο βασικών εννοιών, θεματικών και μαθησιακών στόχων, διατηρώντας ταυτόχρονα τα αρχικά χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο, που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά για το κοινό του.

1.4 Η διαδικασία εξέλιξης

Η αναθεωρημένη αυτή έκδοση βασίζεται σε επαναξιολόγηση των στοιχείων, μαζί με επανεξέταση των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών και των γενικών τους πλαισίων. Η επανεξέταση των νέων δεδομένων σε αυτό τον Οδηγό διεξήχθη από τους Paul Montgomery και Wendy Knerr, εκπαιδευτικό προσωπικό του Κέντρου Παρεμβάσεων βασισμένων σε Αποδείξεις, του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης- Ηνωμένο Βασίλειο (παραπομπή UNESCO 2016b). Η διαδικασία επαναξιολόγησης των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών και των γενικών τους πλαισίων διεξήχθη από τον Συνήγορο της Νεολαίας, ΗΠΑ (UNESCO 2017c). Τα παραπάνω κείμενα (UNESCO 2016b και UNESCO 2017c) είναι διαθέσιμα στο Διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα www.unesco.org. Η UNESCO συγκάλεσε επίσης μία ομάδα συμβούλων προκειμένου να εποπτεύσει και να καθοδηγήσει τις διαδικασίες αναθεώρησης αυτού του τόμου. Η συμβουλευτική ομάδα της ΣΟΣΕ απαρτιζόταν από ειδικούς όλης της υφελίου, που εργάζονται στους τομείς εκπαίδευσης, υγείας, προόδου της νεολαίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ισότητας των φύλων. Συμπεριέλαβε ερευνητικό προσωπικό, στελέχη του υπουργείου παιδείας, νεαρά άτομα, υπεύθυνο προσωπικό υλοποίησης προγραμμάτων ΜΚΟ και συμβούλους ανάπτυξης. Στη διαδικασία επανεξέτασης συμπεριλήφθηκε επίσης μία διαδικτυακή δημοσκόπηση των αντιλήψεων των χρηστών ως προς τον αρχικό Οδηγό, προκειμένου να συλλέξει πληροφορίες από πολλά ενδιαφερόμενα άτομα και να αξιολογήσει τη χρήση και τη χρησιμότητα του αρχικού Οδηγού για το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Συμπεριλήφθηκαν επίσης στοχευμένες συζητήσεις ομάδων έρευνας σε εθνικό επίπεδο και μία παγκόσμια σύσκεψη των ενδιαφερομένων προσώπων. Αυτή η αναθεωρημένη έκδοση βασίζεται επομένως στη συνεισφορά ειδικών, εξειδικευμένων σε ποικίλους τομείς, συμπεριλαμβανομένων των νεαρών ατόμων, και στην κατανόηση των καλών πρακτικών που ήδη εφαρμόζονται (βλ. *Παράρτημα II: Λίστα συμμετεχόντων στην ομάδα ΣΟΣΕ, 2016-2017* και *Παράρτημα III: Λίστα συμμετεχόντων στις συνεδριάσεις Συνέλευσης Ενδιαφερόντων και Ομάδων Έρευνας*).

2

Κατανοώντας

τη Συμπεριληπτική

- Ολοκληρωμένη

Σεξουαλική Εκπαίδευση

2 - Κατανοώντας τη συμπεριληπτική-ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση

Σε αυτή την ενότητα παρέχεται ένας καινούργιος ορισμός και μια νέα περιγραφή της έννοιας της συμπεριληπτικής-ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ), ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται οι βασικές εκτιμήσεις, προκειμένου να καταστεί κατανοητό το ολοένα εξελισσόμενο πεδίο της συμπεριληπτικής σεξουαλικής εκπαίδευσης.

2.1 Τι είναι η Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (ΣΟΣΕ);

Η Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (ΣΟΣΕ) είναι μία διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης, η οποία είναι βασισμένη στο αναλυτικό πρόγραμμα και σχετίζεται με τις γνωστικές, συναισθηματικές, σωματικές και κοινωνικές πτυχές της σεξουαλικότητας. Στόχος της είναι να εφοδιάσει παιδιά και νεαρά άτομα με γνώσεις, δεξιότητες και αξίες που θα τα ενδυναμώσουν, προκειμένου να πραγματώσουν την υγεία, την ευημερία και την αξιοπρέπεία τους, να αναπτύξουν κοινωνικές και σεξουαλικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται από σεβασμό, να αναλογιστούν πώς οι επιλογές τους επηρεάζουν τη δική τους ευημερία και αυτή των άλλων και να κατανοήσουν και να διασφαλίσουν την προστασία των δικαιωμάτων τους σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Η ΣΟΣΕ είναι εκπαίδευση που υλοποιείται από θεσμικούς και εξωθεσμικούς φορείς εκπαίδευσης και είναι:

Επιστημονικά ακριβής: το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ βασίζεται σε αποδείξεις και ερευνητικά δεδομένα σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (ΣΑΥ), τη σεξουαλικότητα και τις σχετικές συμπεριφορές.

Κλιμακούμενη: η ΣΟΣΕ είναι μία συνεχιζόμενη εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία ξεκινά σε νεαρή ηλικία, και χρησιμοποιεί ένα σπειροειδές μοντέλο διδασκίας ύλης, όπου οι νέες πληροφορίες προστίθενται σε ήδη υπάρχουσες γνώσεις, που έχουν αποκτηθεί παλαιότερα.

Ηλικιακά και αναπτυξιακά κατάλληλη: το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις ικανότητες των παιδιών και των νεαρών ατόμων, οι οποίες αλλάζουν όσο μεγαλώνουν. Η ΣΟΣΕ, βασισμένη στην ηλικία και την ανάπτυξη των παιδιών, ασχολείται με τις αντίστοιχες θεματικές, στην κατάλληλη χρονική στιγμή για την υγεία και την ευημερία τους. Μεριμνά για την αναπτυξιακή ποικιλομορφία, προσαρμόζει το περιεχόμενό της σε περίπτωση καθυστέρησης της τυπικής νοητικής και συναισθηματικής ανάπτυξης, τίθεται σε εφαρμογή όταν μπορεί να γίνει η αφομοίωση της έννοιας της ΣΑΥ και των ζητημάτων που αφορούν στις σχέσεις.

Βασισμένη στο αναλυτικό πρόγραμμα: Η ΣΟΣΕ συμπεριλαμβάνεται στο αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο κατευθύνει τις προσπάθειες των εκπαιδευτών προκειμένου να στηρίξουν την εκπαίδευση των μαθητών/-τριών τους. Το αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τους βασικούς διδακτικούς στόχους, την εξέλιξη των μαθησιακών στόχων και τη μετάδοση σαφών

βασικών μηνυμάτων με δομημένο τρόπο. Μπορεί να υλοποιηθεί εντός ή εκτός σχολείου.

Συμπεριληπτική: Η ΣΟΣΕ παρέχει ευκαιρίες για την απόκτηση συμπεριληπτικής, ακριβούς, τεκμηριωμένης και ηλικιακά κατάλληλης ενημέρωσης σχετικά με τη σεξουαλικότητα. Αγγίζει ζητήματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας (ΣΑΥ), στα οποία περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: σεξουαλική και αναπαραγωγική ανατομία και φυσιολογία, εφηβεία και έμμηνος ρύση, αναπαραγωγή, σύγχρονες μέθοδοι αντισύλληψης, εγκυμοσύνη και τοκετός, ΣΜΛ, HIV και AIDS. Η ΣΟΣΕ καλύπτει το πλήρες φάσμα των θεματικών τις οποίες είναι σημαντικό να γνωρίζουν οι μαθητές/-ριες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που είναι πιθανό να θεωρούνται αμφιλεγόμενες σε κάποια κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια.

Υποστηρίζει την ενδυνάμωση των παιδιών μέσω της βελτίωσης των αναλυτικών, επικοινωνιακών και άλλων δεξιοτήτων της καθημερινής ζωής για την υγεία και την ευημερία σε σχέση με: τη σεξουαλικότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το σεβασμό στην οικογενειακή ζωή και τις διαπροσωπικές σχέσεις, τις προσωπικές και κοινές αξίες, τους πολιτισμικούς και κοινωνικούς κανόνες, την ισότητα των φύλων, τη μη διάκριση, τη σεξουαλική συμπεριφορά, τη βία και την έμφυλη βία (Gender based violence, GBV), τη συναίνεση και τη σωματική ακεραιότητα, τη σεξουαλική κακοποίηση και τις επιβλαβείς πρακτικές όπως οι πρόωγοι και εξαναγκαστικοί γάμοι παιδιών (CEFM), και οι ακρωτηριασμοί των γυναικείων γεννητικών οργάνων (FGM/C).

Ο όρος «συμπεριληπτική» αναφέρεται επίσης στην ευρύτητα και το βάθος των θεματικών και του περιεχομένου, το οποίο παραδίδεται στα παιδιά συστηματικά και προοδευτικά, καθ'

όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους, και όχι αποσπασματικά ή με μορφή μεμονωμένης παρέμβασης.

Βασισμένη σε μία προσέγγιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

Η ΣΟΣΕ επεκτείνει και προωθεί την συνειδητοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο – συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των παιδιών και των νεαρών ατόμων – και των δικαιωμάτων όλων των προσώπων στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην ισότητα, στην ορθή πληροφόρηση και στη μη διάκριση. Η ΣΟΣΕ, χρησιμοποιώντας μία προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, περιλαμβάνει επίσης την ανάπτυξη της ευαισθητοποίησης των νεαρών ατόμων, ενθαρρύνοντάς τα να αναγνωρίζουν τα δικαιώματά τους, να αποδέχονται και να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων, και να υπερασπίζονται τα άτομα των οποίων τα δικαιώματα παραβιάζονται. Η παροχή ισότιμης πρόσβασης των νεαρών ατόμων στη ΣΟΣΕ φανερώνει σεβασμό στο δικαίωμά τους να απολαμβάνουν τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες υγείας, συμπεριλαμβανομένων των ασφαλών, υπεύθυνων, μη εξαναγκαστικών σεξουαλικών επιλογών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από σεβασμό, όπως και του δικαίωμά τους στην πρόσβαση σε πληροφορίες που τους χρειάζονται για αποτελεσματική αυτοφροντίδα.

Δείτε Παράρτημα Ι: Διεθνείς συμφωνίες, εργαλεία και προδιαγραφές που συνδέονται με τη συμπεριληπτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση (ΣΟΣΕ) για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες σχετικές με τη σεξουαλική εκπαίδευση.

Βασισμένη στην ισότητα των φύλων: Η ΣΟΣΕ αναδεικνύει τους ποικίλους τρόπους μέσω των οποίων οι έμφυλες νόρμες διευρύνουν τις ανισότητες και πώς μπορεί να επηρεάσουν τη συνολική υγεία και ευημερία των παιδιών και των νεαρών ατόμων. Παράλληλα, αναδεικνύει την αρνητική επίδραση που μπορεί να έχουν στην προσπάθεια για την πρόληψη του HIV, των ΣΜΛ, των πρόωρων και ανεπιθύμητων εγκυμοσυνών και της έμφυλης βίας. Η ΣΟΣΕ συνεισφέρει στην ισότητα των φύλων μέσω της συνειδητοποίησης της ποικιλομορφίας και της σπουδαιότητας του κοινωνικού φύλου στις ζωές των ανθρώπων, μέσω της εξέτασης των άγραφων κανόνων, οι οποίοι διαμορφώνονται από πολιτισμικές, κοινωνικές και βιολογικές διαφορές και ομοιότητες, αλλά και ενθαρρύνοντας τη δημιουργία δίκαιων σχέσεων γεμάτων σεβασμό, οι οποίες βασίζονται στην ενσυναίσθηση και την κατανόηση. Η ενσωμάτωση της οπτικής του κοινωνικού φύλου σε όλα τα αναλυτικά προγράμματα της ΣΟΣΕ είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την κατανόηση της έννοιας του κοινωνικού φύλου, βλέπε Μέρος 9 – Γλωσσάρι.

Πολιτισμικά επίκαιρη και κατάλληλη για το εκάστοτε

πλαίσιο: Η ΣΟΣΕ καλλιεργεί τον σεβασμό και την υπευθυνότητα μέσα στις σχέσεις, παρέχοντας υποστήριξη στα άτομα που εκπαιδεύονται ενώ εξετάζουν, κατανοούν και επεξεργάζονται τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτισμικές δομές, οι νόρμες και οι συμπεριφορές επηρεάζουν τις επιλογές των ανθρώπων και τις

σχέσεις μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Μετασχηματιστική: Η ΣΟΣΕ συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας δίκαιης και συμπονετικής κοινωνίας ενδυναμώνοντας άτομα και κοινότητες, προάγοντας την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και ενισχύοντας την ενεργή πολιτεότητα των νεαρών ατόμων. Παρέχει ευκαιρίες στα νεαρά άτομα να εξερευνήσουν και να καλλιεργήσουν θετικές αξίες και συμπεριφορές προς τη ΣΑΥ, και να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση και σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα των φύλων. Επιπροσθέτως, η ΣΟΣΕ ενδυναμώνει τα νεαρά άτομα προκειμένου να αναλάβουν την ευθύνη των αποφάσεων και των συμπεριφορών τους, καθώς και των τρόπων με τους οποίους τα παραπάνω επηρεάζουν τους άλλους ανθρώπους. Χτίζει τις ικανότητες και τις συμπεριφορές που καθιστούν τα νεαρά άτομα ικανά να συσχετίζονται με σεβασμό, αποδοχή, ανεκτικότητα και ενσυναίσθηση με άλλα άτομα, ανεξαρτήτως εθνικότητας, φυλής, κοινωνικής, οικονομικής ή μεταναστευτικής κατάστασης, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου, έκφρασης φύλου, ή χαρακτηριστικών φύλου.

Ικανή να αναπτύξει δεξιότητες ζωής οι οποίες είναι απαραίτητες για την υποστήριξη υγιών επιλογών: Περιλαμβάνει την ικανότητα του αναστοχασμού και της λήψης εμπεριστατωμένων αποφάσεων, της αποτελεσματικής επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης και της έκφρασης αυτοπεποίθησης. Αυτές οι ικανότητες μπορούν να βοηθήσουν παιδιά και νεαρά άτομα να δημιουργήσουν υγιείς σχέσεις, οι οποίες διέπονται από σεβασμό, με τα μέλη της οικογένειάς τους, συνομηλίκους, φίλους και ερωτικούς και σεξουαλικούς συντρόφους.

Πλαίσιο 1. Εννοιολογικό πλαίσιο για τη σεξουαλικότητα στο πεδίο της ΣΟΣΕ

Η έννοια της σεξουαλικότητας δεν είναι απλό να οριστεί. Πλήθος ειδικών στο χώρο της δημόσιας υγείας και σεξολογίας έχουν επεξεργαστεί βασικές έννοιες αναφορικά με τη σεξουαλικότητα και έχουν προτείνει έναν δυναμικό ορισμό, καθώς και ένα εννοιολογικό πλαίσιο (Pan American Health Organization/World Health Organization, 2000; WHO, 2006a).

Ο όρος «σεξουαλικότητα» μπορεί επομένως να κατανοηθεί ως μία βασική διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης, εμπεριέχοντας: την εξοικείωση και τη σχέση με το σώμα, το συναισθηματικό δέσιμο και την αγάπη, το βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο, την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη σεξουαλική οικειότητα, την ικανοποίηση και την αναπαραγωγή. Η σεξουαλικότητα είναι περίπλοκη και έχει βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, πνευματικές, θρησκευτικές, πολιτικές, νομικές, ιστορικές, ηθικές και πολιτισμικές διαστάσεις οι οποίες αναδιαμορφώνονται κατά τη διάρκεια της ζωής.

Η λέξη «σεξουαλικότητα» έχει διαφορετικές σημασίες σε διαφορετικές γλώσσες και σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια. Με δεδομένο αυτό και με βάση ορισμένες μεταβλητές, οι πτυχές της σεξουαλικότητας που πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της ΣΟΣΕ, είναι οι εξής:

- Η σεξουαλικότητα, πέρα από τη βιολογική της διάσταση, αναφέρεται στις ατομικές και κοινωνικές παραμέτρους των διαπροσωπικών και σεξουαλικών σχέσεων. Πρόκειται για υποκειμενική εμπειρία, που περιέχεται στην ανθρώπινη ανάγκη για οικειότητα και ιδιωτικότητα.
- Ταυτόχρονα, η σεξουαλικότητα συνιστά μια κοινωνική κατασκευή, που γίνεται πιο εύκολα κατανοητή στο πλαίσιο της μεταβλητότητας των πεποιθήσεων, των πρακτικών, των συμπεριφορών και των ταυτοτήτων. «Η σεξουαλικότητα διαμορφώνεται στο επίπεδο των ατομικών πρακτικών και πολιτισμικών αξιών και κανόνων» (Weeks, 2011).
- Η σεξουαλικότητα είναι συνδεδεμένη με την εξουσία. Το έσχατο όριο της εξουσίας είναι η δυνατότητα του ατόμου να ελέγχει κάποιο άλλο σώμα. Η ΣΟΣΕ μπορεί να διαπραγματευτεί τη σχέση ανάμεσα στη σεξουαλικότητα, το κοινωνικό φύλο και την εξουσία, καθώς και τις πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις των παραπάνω. Η πτυχή αυτή της ΣΟΣΕ απευθύνεται σε εκπαιδευόμενα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.
- Οι προσδοκίες οι οποίες συνδέονται με τη σεξουαλική συμπεριφορά διαφέρουν τόσο διαπολιτισμικά όσο και ενδοπολιτισμικά. Συγκεκριμένες συμπεριφορές θεωρούνται αποδεκτές και επιθυμητές, ενώ άλλες θεωρούνται μη αποδεκτές. Αυτό δεν σημαίνει ότι αυτές οι συμπεριφορές δεν εκδηλώνονται, ή ότι θα έπρεπε να αποκλειστούν από τη συζήτηση μέσα στο πλαίσιο της σεξουαλικής εκπαίδευσης.
- Η σεξουαλικότητα είναι παρούσα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, εκδηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους και αλληλεπιδρά με τη σωματική, συναισθηματική και γνωστική ωρίμανση. Η εκπαίδευση είναι μείζονος σημασίας για την προαγωγή της σεξουαλικής ευημερίας και την προετοιμασία παιδιών και νεαρών ατόμων για υγιείς και υπεύθυνες σχέσεις σε διαφορετικά στάδια της ζωής τους.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους ορισμούς και μία εννοιολογική κατανόηση της σεξουαλικότητας, παρακαλώ δείτε Pan American Health Organization (PAHO) and WHO. 2000. Promotion of Sexual Health. Recommendations for Action. Washington D.C., PAHO <http://www1.paho.org/hq/dmdocuments/2008/PromotionSexualHealth.pdf>; and, WHO. 2006a. Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002. Geneva, World Health Organization http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/

2.2 Άλλες βασικές έννοιες - κλειδιά στον εξελισσόμενο τομέα της ΣΟΣΕ

Η ΣΟΣΕ δεν περιορίζεται μόνο στην αναπαραγωγή, στους κινδύνους και στις ασθένειες.

Λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των πηγών πληροφόρησης των νεαρών ατόμων, απαιτείται μία ισορροπημένη και περιεκτική προσέγγιση που θα τους κινήσει το ενδιαφέρον για τη διαδικασία της μάθησης και θα ανταποκριθεί στο σύνολο των αναγκών τους. Εκτός του περιεχομένου σχετικά με την αναπαραγωγή, τις σεξουαλικές συμπεριφορές, τους κινδύνους και την πρόληψη, η ΣΟΣΕ, στο σύνολό της, παρέχει μία ευκαιρία να παρουσιαστεί η σεξουαλικότητα με τρόπο ο οποίος περιλαμβάνει και τις θετικές της πλευρές, όπως η αγάπη και οι σχέσεις που βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό και την ισότητα.

Επιπλέον, είναι σημαντικό το γεγονός ότι η ΣΟΣΕ περιλαμβάνει συζητήσεις που βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη, σχετικά με κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες οι οποίοι συνδέονται με ευρύτερες πτυχές των σχέσεων και της ευαλωτότητας, όπως το κοινωνικό φύλο και οι κοινωνικές ανισότητες, οι κοινωνικό-οικονομικοί παράγοντες, η εθνικότητα, η οροθετικότητα, η αναπηρία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου.

Η ΣΟΣΕ καλύπτει μία ευρεία γκάμα θεμάτων, κάποια από τα οποία, ανάλογα με το πλαίσιο, είναι πιθανό να είναι πολιτισμικά ευαίσθητα. Σε κάποια περιβάλλοντα, παραλείπονται ή αποφεύγονται βασικές θεματικές του αναλυτικού προγράμματος της ΣΟΣΕ, ή/και δίνεται υπερβολική έμφαση στους μηχανισμούς της αναπαραγωγής, χωρίς την απαιτούμενη εστίαση στην υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά και τη σημασία των υγιών και ισότιμων σχέσεων (UNESCO 2015a). Η παράλειψη βασικών θεματικών μειώνει την αποτελεσματικότητα της ΣΟΣΕ. Για παράδειγμα, η αποφυγή της συζήτησης σχετικά με την έμμηνο ρύση μπορεί να συμβάλλει στη διατήρηση στερεοτύπων απέναντι σ' αυτή. Αυτό μπορεί να επιδράσει αρνητικά στις ζωές των κοριτσιών, συμβάλλοντας στη διαρκή δυσανεμία για το σώμα τους και καθιστώντας τα επιφυλακτικά στο να ζητήσουν βοήθεια όταν παρουσιάζονται προβλήματα. Άλλα παραδείγματα περιλαμβάνουν τη σεξουαλική επαφή, επιστημονικές πληροφορίες για την πρόληψη εγκυμοσύνης, τις ανάγκες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας των νεαρών ατόμων που ζουν με αναπηρίες ή με τον HIV, τη μη ασφαλή διακοπή κύησης και επιβλαβείς πρακτικές όπως ο πρόωρος ή εξαναγκασμένος παιδικός γάμος ή ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων/κλειτοριδεκτομή, οι διακρίσεις βασισμένες στο σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Η αποσιώπηση ή η παράλειψη αυτών των θεματικών ενδέχεται να εντείνει το στίγμα, τη ντροπή και την άγνοια, να αυξήσει τις επικίνδυνες συμπεριφορές και να θέσει εμπόδια

στην αναζήτηση βοήθειας από ευάλωτους και περιθωριοποιημένους πληθυσμούς.

Ο Οδηγός επισημαίνει τη σημασία της συζήτησης για την ύπαρξη και την επίδραση της σεξουαλικότητας στις ζωές των νεαρών ατόμων, συμπεριλαμβανομένων κάποιων πτυχών οι οποίες είναι ευαίσθητες ή δύσκολο να συζητηθούν σε συγκεκριμένες κοινότητες. Η παράθεση επιστημονικών δεδομένων και η διερεύνηση της βιβλιογραφίας σχετικά με την ισότητα των φύλων και τα ανθρώπινα δικαιώματα βοηθά στην αντιμετώπιση των ευαίσθητων θεμάτων.

Ακόμα και με το ποιοτικό αναλυτικό πρόγραμμα, οι εκπαιδευτικοί συχνά αναφέρονται ελάχιστα ή καθόλου σε θέματα για τα οποία αισθάνονται άβολα να διδάξουν. Σημαντική μερίδα των εκπαιδευτικών στερούνται των ειδικών γνώσεων και της εμπειρίας στη διδασκαλία ευαίσθητων και αμφιλεγόμενων θεμάτων και δεν τους παρέχεται πρόσβαση σε στοχευμένες ευκαιρίες ορθής επιστημονικής κατάρτισης στην ΣΟΣΕ (Ofsted, 2013). Η ποιοτική επαγγελματική κατάρτιση, η οποία επεκτείνει τη διδακτική ικανότητα και το επίπεδο εξοικείωσης με το συγκεκριμένο θέμα, συνδέεται με την αυξημένη πιθανότητα οι εκπαιδευτικοί να παρέχουν εκπαιδευτικά προγράμματα αγωγής υγείας και ευημερίας με υψηλή αφοσίωση και ποιότητα, τα οποία θα επιδράσουν θετικά στις συμπεριφορές που σχετίζονται με τη διατήρηση της υγείας (Stead et al., 2007).

Η έλλειψη ποιοτικά υψηλής, ηλικιακά και αναπτυξιακά κατάλληλης σεξουαλικής εκπαίδευσης, με τον αποκλεισμό των πολύπλοκων θεματικών από τη ΣΟΣΕ, καθιστά τα παιδιά και τα νεαρά άτομα ευάλωτα σε επιβλαβείς σεξουαλικές συμπεριφορές και σεξουαλική εκμετάλλευση και περιορίζει την αυτοδιάθεσή τους στις δικές τους σεξουαλικές πρακτικές και σχέσεις.

Η ΣΟΣΕ παρέχει πολύπλευρη ενημέρωση ως προς την πρόληψη της εγκυμοσύνης, τις ΣΜΛ και τον HIV

"Η ΣΟΣΕ προάγει, στα άτομα, το δικαίωμα, να επιλέγουν το πότε και με ποια άτομα θα δημιουργήσουν οποιασδήποτε μορφής σχέση οικειότητας ή σεξουαλική, καλλιεργεί το αίσθημα της υπευθυνότητας για τις επιλογές αυτές και τον σεβασμό. Αυτό, συνεπάγεται το δικαίωμα της επιλογής στην έναρξη ή στην καθυστέρηση έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας ή στην αποχή από κάθε είδους σεξουαλική πράξη. Ενώ η αποχή αποτελεί μία σημαντική μέθοδο για την πρόληψη της εγκυμοσύνης, των ΣΜΛ και του HIV, η ΣΟΣΕ αναγνωρίζει ότι η αποχή δεν είναι μία μόνιμη κατάσταση στις ζωές των νεαρών ατόμων, και ότι υπάρχει ποικιλομορφία στον τρόπο με τον

οποίο τα νεαρά άτομα εκφράζουν τη σεξουαλικότητά τους στις διάφορες ηλικίες. Προγράμματα που τάσσονται υπέρ της αποχής έχουν αποδειχθεί μη αποτελεσματικά και πιθανώς επιβλαβή για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά δικαιώματα των νεαρών ατόμων (Kirby, 2007; Santelli et al., 2017; Underhill et al., 2007).

Η ΣΟΣΕ πραγματοποιείται το ασφαλέστερο σεξ, προετοιμάζοντας τα νεαρά άτομα για τη σύναψη σχέσεων –μετά από υπεύθυνη λήψη αποφάσεων – οι οποίες περιλαμβάνουν σεξουαλική επαφή ή οποιαδήποτε άλλη σεξουαλική δραστηριότητα. Πολυάριθμες μελέτες έχουν δείξει ότι τα εκπαιδευόμενα άτομα, ανεξάρτητα από το σεξ, θέλουν να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις σχετικά με τις σχέσεις και τα συναισθήματα (Round et al., 2016; UNESCO, 2015a) και για το πώς να συνάπτουν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις, σεξουαλικές ή μη, βασισμένες στο σεβασμό και την επικοινωνία. Επομένως, η ΣΟΣΕ εστιάζει στην ενθάρρυνση των νεαρών ατόμων να σκεφτούν τρόπους να εκφράζουν τη σεξουαλικότητά τους σύμφωνα με τις αξίες τους. Είναι σημαντικό για τα νεαρά άτομα που ήδη έχουν σεξουαλικές επαφές, ή σχεδιάζουν να έχουν, να πληροφορούνται για την ποικιλία των σύγχρονων μεθόδων αντισύλληψης, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από εγκυμοσύνη και ΣΜΛ, η οποία παρέχεται με τη χρήση προφυλακτικού. Χρειάζονται πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση σε ανδρικά ή/και γυναικεία προφυλακτικά, την ορθή και αποτελεσματική χρήση τους, καθώς και τη διαθεσιμότητα προφύλαξης πριν την έκθεση (PrEP) σε άτομα που θεωρείται ότι βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο λοίμωξης από τον ιό HIV. Τα νεαρά άτομα θα πρέπει επίσης να λαμβάνουν αυτή την πληροφόρηση, καθώς και να παραπέμπονται σε συμπεριληπτικές υπηρεσίες ΣΑΥ, φιλικές στη νεολαία, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών σχετικών με τη σεξουαλική κακοποίηση, την ψυχοκοινωνική στήριξη, την προφύλαξη μετά την έκθεση (PEP), την εγκυμοσύνη, τις ΣΜΛ και τον HIV.

Η ΣΟΣΕ εφαρμόζει μαθητοκεντρική προσέγγιση

Παραδοσιακά, το εκπαιδευτικό προσωπικό καθοδηγεί τη μαθησιακή διαδικασία και ο μαθητικός πληθυσμός είναι ο αποδέκτης. Τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν αναπτυχθεί νέες διαδικασίες οι οποίες δείχνουν ότι η μάθηση βασίζεται στη γνώση την οποία ήδη κατέχουν οι μαθητήριες/-ές και τα εκπαιδευόμενα άτομα δομούν τη δική τους γνώση μέσα από την επικοινωνία τους με το περιβάλλον και το υλικό που τους παρέχεται (Giroux, 1994). Με βάση αυτήν την οπτική, η μάθηση είναι κάτι πολύ περισσότερο από την απλή μετάδοση γνώσης από τους/τις εκπαιδευτικούς. Τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα όταν τους επιτρέπεται να κατανοήσουν τις πληροφορίες και το υλικό με τον δικό τους τρόπο και με την ενεργό συμμετοχή τους μέσω των προσωπικών τους εμπειριών και πληροφοριών.

Παρά τα ελλιπή δεδομένα σχετικά με την επίδραση των συλλογικών ή μαθητοκεντρικών προσεγγίσεων στο πλαίσιο της ΣΟΣΕ, έρευνες δείχνουν ότι σε γενικές γραμμές τέτοιες στρα-

τηγικές είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αγωγής υγείας. Μία φιλανδική μελέτη για την επίδραση της σχολικής σεξουαλικής εκπαίδευσης στη σεξουαλική γνώση και συμπεριφορά των μαθητών/-τριών έδειξε ότι τα θετικά αποτελέσματα οφείλονταν κυρίως στα κίνητρα, στις συμπεριφορές και στις δεξιότητες των εκπαιδευτικών, καθώς και στην ικανότητά τους να εφαρμόζουν συμμετοχικές διδακτικές τεχνικές (Kontula, 2010). Ο Οδηγός προωθεί μία μαθητοκεντρική προσέγγιση της ΣΟΣΕ και ενθαρρύνει στρατηγικές συμμετοχικής μάθησης μέσα στα προγράμματα. Οι μαθητοκεντρικές προσεγγίσεις επιτρέπουν τη συμμετοχή στις μαθησιακές διαδικασίες και ενθαρρύνουν διαφορετικά είδη μάθησης. Καθώς η μάθηση μπορεί να συνδράμει στην προσωπική εξέλιξη, τα παιδιά ενθαρρύνονται να σκέφτονται με κριτικό τρόπο σχετικά με τη ζωή τους.

Το σχολείο διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην παροχή της ΣΟΣΕ

Αν και διάφοροι φορείς και ιδρύματα παίζουν σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία των παιδιών για την ενήλικη ζωή και τις ευθύνες της, ο τομέας της εκπαίδευσης θεωρείται ζωτικής σημασίας για την παροχή της ΣΟΣΕ. Ως πεδίο διδασκαλίας, μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης, το σχολείο αποτελεί μία υπάρχουσα υποδομή, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών, που αποτελούν ικανές και αξιόπιστες πηγές πληροφοριών, και των μακροχρόνιων ευκαιριών κατάρτισης μέσα από τα επίσημα αναλυτικά προγράμματα. Το εκπαιδευτικό προσωπικό μπορεί να παράσχει μαθησιακές εμπειρίες σε παιδιά και νεαρά άτομα, κατάλληλες για το ηλικιακό και αναπτυξιακό τους στάδιο και τα νεαρά άτομα αντιλαμβάνονται τα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς ως μία αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης.

Στις περισσότερες χώρες, τα παιδιά μεταξύ 5 και 13 ετών περνούν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στο σχολείο (UNESCO, 2008), κάτι που επιτρέπει στις σχολικές μονάδες να προσεγγίζουν μεγάλο πλήθος νεαρών ατόμων από ποικίλα υπόβαθρα, με μεθόδους οι οποίες δύνανται να επαναλαμβάνονται και να διατηρούνται. Επιπλέον, το σχολικό πλαίσιο προσφέρει ένα περιβάλλον στο οποίο η ΣΟΣΕ συμβαδίζει με την ηλικία και τον ρυθμό ανάπτυξης των παιδιών, καθώς η επιπρόσθετη πληροφορία προστίθεται στην ήδη υπάρχουσα γνώση (Gordon, 2008).

Πολλά νεαρά άτομα διανύουν την εφηβική περίοδο όσο βρίσκονται στο σχολείο και ταυτόχρονα βιώνουν τις πρώτες σχέσεις τους, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών. Αυτό καθιστά ακόμη πιο αναγκαία την παροχή ηλικιακά κατάλληλης και συντονισμένης εκπαίδευσης για τα δικαιώματα, τις σχέσεις και τη ΣΑΥ, καθώς και για την καλλιέργεια της οπτικής του φύλου σε παιδιά και νεαρά άτομα, μέσω της επίσημης εκπαίδευσης.

Άλλα πλεονεκτήματα της ΣΟΣΕ στα σχολεία:

- Οι σχολικές αρχές έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν το μαθησιακό περιβάλλον ώστε να το καταστήσουν προστατευτικό και υποστηρικτικό.
- Έχει αποδειχθεί πως τα σχολικά προγράμματα μπορούν αποτελούν ένα οικονομικά συμφέροντα τρόπο που συνεισφέρει στην πρόληψη της μετάδοσης του HIV και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των νεαρών ατόμων στην εκπαίδευση πάνω στη ΣΑΥ και την πρόσβαση στις αντίστοιχες υπηρεσίες (Kivela et al., 2013; UNESCO, 2011a; 2016c).
- Τα σχολεία μπορούν να δρουν ως κέντρα κοινωνικής στήριξης, τα οποία διασυνδέουν παιδιά, γονείς, οικογένειες και κοινότητες με άλλες υπηρεσίες (π.χ. υπηρεσίες υγείας).

Εκτός από τα σχολεία, τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης μπορούν επίσης να παίξουν σημαντικό ρόλο, καθώς πολλά άτομα φτάνουν στην ανώτατη εκπαίδευση χωρίς να έχουν λάβει κανενός είδους σεξουαλική εκπαίδευση. Η ανάγκη υλοποίησης της ΣΟΣΕ σε αυτό το επίπεδο είναι μείζονος σημασίας, δεδομένου ότι πολλά νεαρά άτομα θα ζήσουν μόνο τους για πρώτη φορά και θα ξεκινήσουν μία περίοδο της ζωής τους όπου είναι πιθανό να αναπτύξουν σχέσεις και να γίνουν σεξουαλικά ενεργά.

Εξωθεσμικά πλαίσια και κέντρα σε επίπεδο κοινότητας αποτελούν επίσης σημαντικά πεδία για την παροχή ΣΟΣΕ

Τα προγράμματα ΣΟΣΕ σε μη τυπικά και κέντρα σε επίπεδο κοινότητας ενδέχεται να είναι προσβάσιμα στα άτομα που δεν πηγαίνουν στο σχολείο και σε πιο ευάλωτους και περιθωριοποιημένους πληθυσμούς, ειδικά σε χώρες όπου η σχολική διαρροή είναι υψηλή ή και η ΣΟΣΕ δεν συμπεριλαμβάνεται στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών. Σε έναν κόσμο όπου 263 εκατομμύρια παιδιά και νεαρά άτομα μεταξύ 6 και 15 ετών δεν παρακολουθούν ή έχουν εγκαταλείψει το σχολείο (UNESCO, 2016a), τα ανεπίσημα πλαίσια, όπως τα πολιτιστικά κέντρα, οι αθλητικές λέσχες, οι λέσχες προσκόπων, οι θρησκευτικές οργανώσεις, τα ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης, οι υγειονομικές υπηρεσίες και οι διαδικτυακές πλατφόρμες παίζουν, μεταξύ άλλων, σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση (IPPF, 2016).

Τα νεαρά άτομα που πηγαίνουν στο σχολείο συχνά συμμετέχουν σε προγράμματα της κοινότητας τα Σαββατοκύριακα, τα απογεύματα και τις σχολικές αργίες τα οποία θα μπορούσαν να προσφέρουν προγράμματα ΣΟΣΕ. Η συμμετοχή σε τέτοια προγράμματα μπορεί να συμπληρώνει και διευρύνει το περιεχόμενο που προσφέρεται μέσω της ΣΟΣΕ στη σχολική αίθουσα. Για παράδειγμα, σε ορισμένες περιοχές παγκοσμίως, απαγορεύονται οι επιδείξεις χρήσης προφυλακτικού στις τάξεις, αλλά αυτό δεν ισχύει για τις περισσότερες δομές της κοινότητας. Επιπλέον, σε τέτοιου είδους πλαίσια τα μαθήματα δεν περιορίζονται στην τυπική διάρκεια των 40 λεπτών. Η

ΣΟΣΕ που παρέχεται σε μη τυπικά και κοινοτικά πλαίσια προσφέρει, επίσης, ευκαιρίες ευαισθητοποίησης των γονέων και των υπευθύνων της κοινότητας και δημιουργίας στενότερων δεσμών με τις υπηρεσίες ΣΑΥ.

Ενώ οι μηχανισμοί παράδοσης της ΣΟΣΕ ενδεχομένως διαφέρουν ανάλογα με τα μη τυπικά και κοινοτικά πλαίσια, το περιεχόμενο τους θα πρέπει να είναι έγκυρο και τεκμηριωμένο, να αγγίζει ένα εύρος προτεινόμενων θεμάτων για τις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και να ενσωματώνει χαρακτηριστικά αποτελεσματικών προγραμμάτων (βλ. κεφάλαιο 5, βασικές έννοιες, θεματικές, και μαθησιακοί στόχοι και κεφάλαιο 7, παραδίδοντας αποτελεσματικά προγράμματα ΣΟΣΕ).

3

Η Υγεία

και η ευημερία

των νεαρών ατόμων

3 - Η Υγεία και η ευημερία των νεαρών ατόμων

Σε αυτή την ενότητα πραγματοποιείται μια επισκόπηση των αναγκών των παιδιών και των νεαρών ατόμων σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και των βασικών ζητημάτων που επηρεάζουν την υγεία και την ευημερία τους.

3.1 Η σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (ΣΑΥ) των παιδιών και των νεαρών ατόμων.

Η ΣΑΥ περιλαμβάνει τις παραμέτρους της σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε σχέση με τη σεξουαλικότητα και δεν ορίζεται απλώς από την απουσία ασθένειας, δυσλειτουργίας ή αναπηρίας (WHO, 2006a). Οι υγιεινές συνήθειες και η κατανόηση του τρόπου διατήρησης της υγείας σε καλή κατάσταση, ξεκινούν από την πρώιμη παιδική ηλικία. Η εφηβεία είναι η κατάλληλη περίοδος για την οικοδόμηση υγιεινών συνθηκών και τρόπων ζωής σε σχέση με τη ΣΑΥ, καθώς είναι μια περίοδος συνεχών σωματικών, συναισθηματικών και κοινωνικών αλλαγών, όπως και περίοδος κατά την οποία πολλά άτομα αρχίζουν να εξερευνούν τη σεξουαλικότητά τους και να αναπτύσσουν σχέσεις. Οι βασικοί άξονες της ΣΑΥ που αφορούν τα νεαρά άτομα συνοψίζονται στα παρακάτω:

Εφηβεία: Τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια, η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση μπορεί να παρουσιαστεί ως συναρπαστική και να αποτελέσει μια αλλαγή μείζονος σημασίας. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά στα αγόρια, το πέρασμα στην εφηβεία είναι συνδεδεμένο πολύ πιο άμεσα με συναισθήματα σχετικά με την σεξουαλικότητά τους (με θετικό τρόπο), ενώ για τα κορίτσια, αυτή η μετάβαση συχνά σηματοδοτεί την έναρξη αντιφατικών μηνυμάτων σχετικά με τη σεξουαλικότητα, την έναρξη σεξουαλικών επαφών, τη γονιμότητα και τη θηλυκότητα.

Για πολλά κορίτσια η έμμηνος ρύση σηματοδοτεί την έναρξη της εφηβείας. Σε μερικές περιπτώσεις, τα πολιτισμικά ταμπού και το στίγμα αναγκάζουν τα κορίτσια κατά τη διάρκεια της έμμηνης ρύσης να κοιμούνται ή να τρώνε χωριστά από τις οικογένειές τους ή να χάνουν τα μαθήματα στο σχολείο. Σε πολλές χώρες, τα σχολεία δεν διαθέτουν τουαλέτες που διευκολύνουν την ιδιωτικότητα, την καθαριότητα ή την κατάλληλη απόρριψη των προϊόντων που σχετίζονται με την εμμηνορροία. Η έμμηνος ρύση είναι ένα γενικά παραμελημένο ζήτημα και σημαντικός αριθμός κοριτσιών σε πολλές χώρες έχει ελλειμματική ή εσφαλμένη γνώση σχετικά με αυτή, είναι απροετοίμαστα και τους προκαλεί φόβο και άγχος (Chandra-Mouli και Vipul Patel, 2017).

Η εφηβεία για τα αγόρια συχνά ταυτίζεται με την έναρξη της σεξουαλικής επιθυμίας και της “δύναμης” που μπορούν

να απολαύσουν. Οι στύσεις και οι ονειρώξεις, αν και είναι περιστατικά που μπορεί να επιφέρουν ντροπή, συνήθως δεν προσεγγίζονται με τον ίδιο τρόπο που βιώνουν τα κορίτσια αντίστοιχα περιστατικά. Η συζήτηση σχετικά με την κοινωνική κατασκευή της αρρενωπότητας απουσιάζει από πολλά προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης, επειδή γενικά δεν γίνεται αντιληπτή ως προβληματική. Ωστόσο, τα αγόρια αισθάνονται ότι οι ανάγκες και τα ερωτήματά τους σχετικά με τη σεξουαλικότητά τους δεν αντιμετωπίζονται κατάλληλα (UNESCO, 2014b).

Η εφηβεία, με τις επακόλουθες σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές, μπορεί να αποτελέσει μία ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο για τα ίντερσεξ έφηβα άτομα ή τα έφηβα άτομα που αμφισβητούν ή προβληματίζονται κριτικά ως προς την ταυτότητα ή την έκφραση του φύλου τους.

Εγκυμοσύνη: Αν και τα ποσοστά της ικανότητας αναπαραγωγής έχουν μειωθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες σε παγκόσμιο επίπεδο, πολλά έφηβα κορίτσια έχουν ήδη αρχίσει να αποκτούν παιδιά σε ηλικία μεταξύ 15 και 19 ετών, με κάποιες διακυμάνσεις ανάλογα τη γεωγραφική περιοχή. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO) για το 2014, το μέσο ποσοστό γεννήσεων παγκοσμίως από άτομα μεταξύ 15 και 19 ετών είναι 49 ανά 1000 κορίτσια, με ποσοστά γεννήσεων από 1 έως 299 γεννήσεις ανά 1000 κορίτσια (WHO, 2014b). Ο πρόωρος γάμος αποτελεί βασικό παράγοντα - περίπου το 90% των γεννήσεων από έφηβες μητέρες συμβαίνει εντός γάμου στις αναπτυσσόμενες χώρες (Σχέδιο, 2017). Η πρώιμη εγκυμοσύνη και ο τοκετός είναι πιθανό να έχουν σοβαρές κοινωνικές συνέπειες και επιπτώσεις στην υγεία και αποτελούν τη δεύτερη αιτία θανάτου για τα κορίτσια κάτω των 19 ετών. Οι επιπλοκές κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης ή του τοκετού είναι μία από τις κύριες αιτίες θανάτου των εφήβων κοριτσιών (WHO, 2011). Είναι πιθανότερο οι έγκυες έφηβες να καθυστερήσουν να αναζητήσουν περιγεννητική υγειονομική φροντίδα, σε σχέση με τις μεγαλύτερες γυναίκες, καθώς δεν έχουν επαρκείς γνώσεις για την εγκυμοσύνη και τις επιπλοκές της ή επειδή υφίστανται περιορισμούς στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη χρήση ιατρικών υπηρεσιών και την πρόσβασή τους σε αυτές (π.χ. περιορισμούς από πεθερικά ή μέσω περιοριστικών νόμων και πολιτικών που σχετίζονται με την ηλικία συναίνεσης για σεξουαλική επαφή και την πρόσβαση σε υπηρεσίες) (WHO, 2008). Οι έγκυες έφηβες είναι πιθανότερο να σταματήσουν το σχολείο και να διακόψουν την εκπαίδευσή τους, γεγονός που

περιορίζει τις μελλοντικές τους εργασιακές ευκαιρίες αλλά και άλλες ευκαιρίες ζωής (UNESCO, 2017a).

Πρόσβαση σε σύγχρονη αντισύλληψη: Τόσο οι νεαροί άνδρες όσο και οι γυναίκες είναι υπεύθυνοι/ες για τη χρήση αντισυλληπτικών μεθόδων, ωστόσο είναι περισσότερο γνωστό ότι οι ανάγκες των γυναικών για αντισύλληψη δεν καλύπτονται. Οι ανύπαντρες γυναίκες αντιπροσωπεύουν γενικά λιγότερο από τις μισές γυναίκες με ανικανοποίητες ανάγκες για αντισύλληψη, αν και τα επίπεδα αναγκών σε αυτόν τον πληθυσμό μπορεί να υποτιμούνται λόγω της απροθυμίας των ανύπαντρων γυναικών σε συντηρητικές κοινωνίες να παραδεχθούν ότι είναι σεξουαλικά ενεργές (Sedgh et al., 2016). Τα έφηβα κορίτσια επικαλούνται επίσης νομικούς φραγμούς και άλλους λόγους, σχετικούς με την υγειονομική πρόσβαση, καθώς και ανησυχίες και προβληματισμούς για τις παρενέργειες των αντισυλληπτικών στην υγεία (IPPF και Coram Children's Legal Center, 2014) (Ινστιτούτο Guttmacher, 2015b). Επιπλέον, υπάρχουν σοβαρά κενά στην πληροφόρηση, ιδίως στην Αφρική και την Ασία, σχετικά με το πού να βρουν και πώς να χρησιμοποιούν τη γκάμα των σύγχρονων μεθόδων αντισύλληψης, συμπεριλαμβανομένων των προφυλακτικών και της αντισύλληψης επείγουσας ανάγκης, καθώς και το πού πρέπει να αναζητήσουν υπηρεσίες για εξετάσεις εγκυμοσύνης ή εξετάσεις για HIV (Ινστιτούτο Guttmacher, 2015b). Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της λήψης πληροφοριών σχετικά με τη χρήση του προφυλακτικού ως μέθοδο διπλής προστασίας, τόσο κατά της ακούσιας εγκυμοσύνης, όσο και κατά των HIV/ΣΜΛ.

Μη ασφαλής διακοπής κύησης: Παγκοσμίως, περίπου 3 εκατομμύρια κορίτσια ηλικίας 15 έως 19 ετών υποβάλλονται σε μη ασφαλείς αμβλώσεις (WHO 2014a). Καθώς σε πολλά μέρη του κόσμου υπάρχουν νομικά κωλύματα στην πρόσβαση σε ασφαλείς αμβλώσεις, οι έφηβες συχνά καταφεύγουν σε επισφαλείς διαδικασίες που παρέχουν ανειδίκευτα άτομα. Το ποσοστό θνησιμότητας και αναπηρίας λόγω τέτοιων επισφαλών πρακτικών στις εφηβικές ηλικίες είναι σημαντικό και δυσανάλογο σε σύγκριση με αυτό των γυναικών άνω των 20 ετών (WHO, 2007b, WHO, 2015). Οι έφηβες συνήθως χρειάζονται περισσότερο χρόνο από τις ενήλικες γυναίκες για να αντιληφθούν την εγκυμοσύνη τους και έτσι, αναπόφευκτα, η αμβλωση για τις έφηβες που επιθυμούν να τερματίσουν μία εγκυμοσύνη, συμβαίνει σε προχωρημένη κύηση. Σε ορισμένες περιπτώσεις επίσης, λόγω του στίγματος και των διακρίσεων ή άλλων παραγόντων, οι έφηβες είναι πιο πιθανό από όσο οι μεγαλύτερες γυναίκες να προκαλέσουν διακοπή της κύησης οι ίδιες είτε να αναζητήσουν υπηρεσίες αμβλωσης από ανειδίκευτα άτομα. Γενικότερα, είναι λιγότερο ενημερωμένες για τα δικαιώματά τους όσον αφορά την αμβλωση και την περίθαλψη μετά την αμβλωση (Ινστιτούτο Guttmacher, 2015a).

Βία, συμπεριλαμβανομένης της έμφυλης βίας: Εκτιμάται ότι περίπου 1 στις 3 γυναίκες (ποσοστό 35%) παγκοσμίως έχουν βιώσει σωματική ή και σεξουαλική βία, βίας μεταξύ συντρόφων ή μη, στη ζωή τους. Η βία αποτελεί παραβίαση των δικαιωμάτων ενός ατόμου και θέτει επίσης τις γυναίκες

και τα κορίτσια και ήδη ευάλωτους πληθυσμούς σε αυξημένο κίνδυνο μόλυνσης από τον ιό HIV και ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, μεταξύ άλλων θεμάτων υγείας και κοινωνικών ζητημάτων (UNAIDS, 2017). Η ενδοσυντροφική βία είναι συχνότερη (WHO, 2016b). Τα μεγέθη της βίας κατά των παιδιών και της έμφυλης βίας αποδεικνύονται από τα ακόλουθα στοιχεία:

- Περίπου 120 εκατομμύρια κορίτσια σε όλο τον κόσμο (λίγο περισσότερα από 1 στα 10) έχουν υποστεί **εξαναγκαστική συνουσία ή άλλης μορφής σεξουαλική βία ή οποιαδήποτε άλλη μορφή βίας** μεταξύ συντρόφων σε κάποιο σημείο της ζωής τους (UNICEF, 2014b)
- Η **παιδική σεξουαλική κακοποίηση** αφορά εξίσου τα αγόρια και τα κορίτσια. Παγκόσμιες έρευνες αποκαλύπτουν ότι περίπου το 20% των γυναικών και μεταξύ 5 και 10% των ανδρών αναφέρουν ότι έχουν υπάρξει θύματα σεξουαλικής βίας ως παιδιά.
- Η βία μεταξύ των νεαρών ατόμων, συμπεριλαμβανομένης της **βίας κατά τη διάρκεια ραντεβού (dating violence)**, είναι επίσης ένα σημαντικό πρόβλημα (WHO, 2016b).
- Τουλάχιστον 200 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια σε 30 χώρες, έχουν υποστεί **ακρωτηριασμό/κοπή θηλυκών γεννητικών οργάνων /κλειτοριδεκτομή**. Στις περισσότερες από αυτές τις χώρες τα περισσότερα κορίτσια έχουν ακρωτηριαστεί πριν την ηλικία των 5 ετών (Plan, 2016).
- **Οι πρόωροι και εξαναγκαστικοί παιδικοί γάμοι (CEFM)** και η εξαναγκαστική συμβίωση παραβιάζουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και φέρνουν τα κορίτσια σε ευάλωτη θέση λόγω της διαφοράς ισχύος μεταξύ της νεαρής νύφης και του συζύγου της. Από όλον τον κόσμο, τα ποσοστά των εξαναγκαστικών παιδικών γάμων είναι υψηλότερα στην υπο-σαχάρια Αφρική, όπου περίπου 4 στα 10 κορίτσια παντρεύονται πριν από την ηλικία των 18 ετών και περίπου 1 στις 8 είναι παντρεμένες ή δεσμευμένες πριν από την ηλικία των 15. Η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική ακολουθούν την υπο-σαχάρια Αφρική, όπου το 24% των γυναικών ηλικίας μεταξύ 20 και 24 ετών έχουν παντρευτεί στην παιδική τους ηλικία. Στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, το 18% έχει παντρευτεί στην παιδική ηλικία (UNICEF, 2014a).
- Κάθε χρόνο, περίπου 246 εκατομμύρια παιδιά υπόκεινται σε κάποια μορφή **έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένης της κακομεταχείρισης, του εκφοβισμού, της ψυχολογικής κακοποίησης και της σεξουαλικής παρενόχλησης μέσα ή στο δρόμο προς το σχολείο**. Το 25% των παιδιών βιώνουν σωματική βία και το 36% βιώνουν συναισθηματική βία (WHO, 2016c).
- Στα σχολεία, τα παιδιά που θεωρείται ότι δεν συμμορφώνονται με τις επικρατούσες νόρμες του φύλου και της σεξουαλικότητας, συμπεριλαμβανομένων όσων είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλα, τρανς (διεμφυλικά) ή ίντερσεξ (διαφυλικά) άτομα, είναι πιο ευάλωτα στη βία. Η **βία που βασίζεται στο σεξουαλικό προσανατολισμό και**

σε ταυτότητα /έκφραση /χαρακτηριστικά του φύλου, η οποία αναφέρεται επίσης ως ομοφοβική ή τρανσφοβική (ή ιντερφοβική) βία, **είναι μια μορφή σχολικής έμφυλης βίας** (UNESCO, 2016b) παρενόχλησης μέσα ή καθ' οδόν προς το σχολείο. Το 25% των παιδιών βιώνουν σωματική βία και το 36% βιώνουν συναισθηματική βία (WHO, 2016c).

- Η πρώιμη και ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη μπορεί επίσης να είναι αποτέλεσμα σεξουαλικής βίας από εκπαιδευτικούς και συμμαθητές/τριες. Η **έμφυλη βία που σχετίζεται με την εγκυμοσύνη στα σχολεία** περιλαμβάνει εκφοβισμό και πειράγματα που διαπράττονται από συμμαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς προς έγκυες κοπέλες και έφηβες μητέρες (UNESCO, 2017)

HIV και AIDS: Αν και σε παγκόσμιο επίπεδο σημειώνεται σχετική πρόοδος στην πρόληψη νέων μολύνσεων από τον ιό HIV στα νεαρά άτομα ηλικίας 15 έως 24 ετών, ωστόσο οι καθοδικές τάσεις εμφανίζουν υπερβολική καθυστέρηση. Μεταξύ 2010 και 2016, οι νέες μολύνσεις από τον ιό HIV μειώθηκαν μεταξύ των νεαρών ατόμων ηλικίας 15 έως 24 ετών σε κάθε περιοχή εκτός από την ανατολική Ευρώπη και την κεντρική Ασία, όπου οι νέες μολύνσεις από τον ιό HIV εντός αυτής της ηλικιακής ομάδας, την ίδια περίοδο, αυξήθηκαν κατά περίπου 12% (UNAIDS, 2017). Παγκοσμίως, ο HIV και το AIDS ήταν η ένατη κύρια αιτία θανάτου μεταξύ των εφήβων από 10 έως 19 ετών το 2015 (WHO, 2017b). Ο ιός HIV και το AIDS εξακολουθούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην υπο-σαχάρια Αφρική. Στην Αφρική, τα έφηβα κορίτσια και οι νεαρές γυναίκες ηλικίας μεταξύ 15 και 24 ετών αντιμετωπίζουν αυξημένη ευαλωτότητα στον HIV (UNAIDS, 2017). Σε πολλές περιπτώσεις, σημαντικοί νεανικοί πληθυσμοί εξακολουθούν να επωμίζονται δυσανάλογα βάρη αναφορικά με τον HIV, συμπεριλαμβανομένων των νεαρών ομοφυλόφιλων και άλλων ανδρών που κάνουν σεξ με άνδρες και των νεαρών τρανς ατόμων (Bekker et al., 2015). Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία από 37 χώρες για την περίοδο 2011-2016, αν και η εμπεριστατωμένη γνώση για τον HIV έχει αυξηθεί, μόνο το 36% των νεαρών ανδρών και το 30% των νεαρών γυναικών (ηλικίας 15-24 ετών) είχαν ολοκληρωμένη και άρτια γνώση του τρόπου πρόληψης του HIV (UNAIDS, 2017). Η γνώση συγκεκριμένων παραγόντων κινδύνου (π.χ. μετάδοση μέσω σεξουαλικών δικτύων ή κίνδυνοι που συνδέονται με το σεξ μεταξύ ατόμων με διαφορά ηλικίας και το πρωκτικό σεξ), νεότερων βιοϊατρικών μεθόδων πρόληψης (π.χ. PreP) και της σχέσης μεταξύ HIV και έμφυλης βίας, είναι πιθανό να είναι μειωμένη (UNAIDS, 2016).

Σεξουαλικά Μεταδιδόμενες Λοιμώξεις (ΣΜΛ): Κάθε χρόνο, εκτιμάται ότι 333 εκατομμύρια νέα κρούσματα ιάσιμων ΣΜΛ προκύπτουν παγκοσμίως, με τα υψηλότερα ποσοστά μεταξύ των ατόμων ηλικίας 20-24 ετών, ενώ ακολουθούν τα άτομα ηλικίας 15-19 ετών. Ένα στα 20 νεαρά άτομα θεωρείται ότι προσβάλλεται από ΣΜΛ κάθε χρόνο, εξαιρουμένου του HIV και άλλων ιογενών λοιμώξεων. Ο εφηβικός πληθυσμός που έχει πρόσβαση σε οποιεσδήποτε αποδεκτές και προσιτές υπηρεσίες σχετικά με τις ΣΜΛ αποτελεί μειοψηφία (WHO,

2005). Ωστόσο, τα στοιχεία για τις ΣΜΛ είναι περιορισμένα και διαφοροποιούνται μεταξύ και εντός των περιφερειών και των χωρών. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για δεδομένα που αναλύονται ανά ηλικία και φύλο, γεγονός που συγκαλύπτει το πραγματικό πρόβλημα και υπονομεύει σε παγκόσμιο επίπεδο την αντιμετώπιση των ΣΜΛ.

3.2 Άλλα σημαντικά θέματα που επηρεάζουν την υγεία και την ευημερία των παιδιών και των νεαρών ατόμων και που μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω της ΣΟΣΕ

Η επίδραση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη σεξουαλική συμπεριφορά: οι χώρες αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο τη σημαντικότητα του εφοδιασμού των νεαρών ατόμων με τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για να τα βοηθήσουν να κάνουν υπεύθυνες επιλογές, ιδίως σε ένα πλαίσιο όπου οι νέες ΤΠΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαδραματίζουν ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στη ζωή τους. Για παράδειγμα:

- **Πληροφορίες και εικόνες σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα** είναι ευρέως διαθέσιμες στο Διαδίκτυο και για πολλά παιδιά και νεαρά άτομα μπορεί να αποτελούν την πρώτη έκθεση στη σεξουαλικότητα ή τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Οι ΤΠΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν τεράστιες δυνατότητες να αυξήσουν την πρόσβαση σε θετικές, ακριβείς και μη επικριτικές πληροφορίες για τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις. Ωστόσο, οι τεχνολογίες αυτές μπορούν επίσης να παρέχουν πρόσβαση σε ανακριβείς και ακατάλληλες πληροφορίες και μπορούν να ενισχύσουν τα επιβλαβή πρότυπα για τα φύλα αυξάνοντας την πρόσβαση σε συχνά βίαιη πορνογραφία (Brown and L'Engle, 2009; Peterand Valkenburg, 2007).
- **Διαδικτυακός εκφοβισμός (Cyberbullying)** - σύμφωνα με μία έκθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014), 1 στις 10 γυναίκες άνω των 15 ετών έχει υποστεί διαδικτυακή παρενόχληση (συμπεριλαμβανομένης της λήψης ανεπιθύμητων, προσβλητικών ή και σεξουαλικού περιεχομένου μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μηνυμάτων SMS ή και προσβλητικών και ακατάλληλων προσεγγίσεων σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης). Η αντιμετώπιση της παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματικές διαταραχές. Μελέτες δείχνουν ότι τα υψηλότερα επίπεδα διαδικτυακού εκφοβισμού και θυματοποίησης σχετίζονται με υψηλότερα επίπεδα καταθλιπτικότητας, με τα θύματα να αναφέρουν συναισθήματα λύπης, απελπισίας και αδυναμίας (Nixon, 2014)
- **Sexting** - η συναινετική ανταλλαγή προσωπικού οπτικοακουστικού υλικού σεξουαλικού περιεχομένου μέσω κινητού τηλεφώνου ή του Διαδικτύου έχει συζητηθεί ευρέως σε δημόσιες και ακαδημαϊκές συζητήσεις ως μία νέα συμπεριφορά υψηλού κινδύνου για τα νεαρά άτομα, η οποία θα πρέπει να

αντιμετωπιστεί και να προληφθεί μέσω περισσότερης και αρτιότερης εκπαίδευσης σχετικά με τους διάφορους σοβαρούς κινδύνους που συνδέονται με την πρακτική. Τα νεαρά άτομα χρειάζονται υποστήριξη για να εξετάζουν με κριτικό πνεύμα τα σεξουαλικά μηνύματα που λαμβάνουν, και επίσης απαιτούν πρόσβαση σε σύγχρονου τύπου ψηφιακά περιβάλλοντα σεξουαλικής εκπαίδευσης που να είναι ρεαλιστικά, μη επικριτικά και ενσωματωμένα με τον νεανικό συναισθηματισμό. Συζητώντας για την ασφαλή πλοήγηση και τη χρήση των ΤΠΕ, είναι σημαντικό να παρέχεται καλύτερη ισορροπία μεταξύ της εφηβικής ευαλωτότητας και της σεξουαλικής αυτενέργειας (Oosterhof et al., 2017).

Φτωχή ψυχο-συναισθηματική υγεία: τα προβλήματα ψυχικής υγείας συνδέονται συχνά με αυξημένα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου, επανάληψη της σχολικής χρονιάς και κακές επιδόσεις στα μαθήματα (Kennedy et al., 2006). Τα προβλήματα συναισθηματικής και ψυχικής υγείας συνδέονται επίσης με αυξημένα ποσοστά μη ασφαλούς σεξουαλικής δραστηριότητας, ΣΜΛ και πρώιμων σεξουαλικών εμπειριών. Οι ριψοκίνδυνες πράξεις, συμπεριλαμβανομένου του μη ασφαλούς σεξ, μπορεί επίσης να αποτελούν έκφραση θυμού ή προσπάθεια άσκησης ελέγχου στη ζωή κάποιου. Τα νεαρά άτομα με διαταραχές ψυχικής υγείας δυσκολεύονται περισσότερο να αναπτύξουν τις γνωστικές και μη γνωστικές τους δεξιότητες και είναι πιο πιθανό να κάνουν απόπειρα αυτοκτονίας (Cash and Bridge, 2009). Αν και έχει γίνει ελάχιστη έρευνα με επίκεντρο τη σχέση προβλημάτων ψυχικής υγείας και ΣΑΥ, υπάρχει μια σημαντική σχέση. Για παράδειγμα, για τα νεαρά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα που δεν διαθέτουν υποστηρικτικό περιβάλλον, η αίσθηση ότι είναι διαφορετικά και δεν ταιριάζουν, σε συνδυασμό με την έκθεση σε υψηλότερα ποσοστά βίας, εκφοβισμού και παρενόχλησης, ενδέχεται να οδηγήσει σε προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως οργή, κατάθλιψη, θλίψη, άγχος ή ανησυχία (Baltag et al., 2017; Hillier et al., 2010).

Αλκοόλ, κάπνισμα και ναρκωτικά: η χρήση αλκοόλ και ουσιών ενδέχεται να επηρεάσει αρνητικά τόσο την τρέχουσα όσο και τη μελλοντική υγεία, καθώς και άλλες διαστάσεις της ευημερίας των νέων ανθρώπων. Άτομα που κάνουν χρήση ουσιών μπορεί γρήγορα να εθιστούν και να αντιμετωπίσουν πολυάριθμα προβλήματα που κυμαίνονται από γνωστικές και μαθησιακές δυσκολίες - όπως κακή ακαδημαϊκή απόδοση, συστηματικές απουσίες και πρόωρη σχολική εγκατάλειψη - έως χαμηλή αυτοεκτίμηση και ψυχικές διαταραχές που μπορεί να οδηγήσουν σε απόπειρες αυτοκτονίας (Hall et al., 2016). Πολλές έρευνες έχουν καταγράψει μια υψηλή συχνότητα επικίνδυνων σεξουαλικών συμπεριφορών σε συνδυασμό με την κατάχρηση ουσιών, καθώς η κατανάλωση αλκοόλ και ναρκωτικών μπορεί να επηρεάσει τη λήψη αποφάσεων, να ανεβάσει τη διάθεση και να μειώσει τις αναστολές (WHO, 2010). Τα σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα είναι πιο αποτελεσματικά στην περίοδο κατά την οποία τα περισσότερα παιδιά βρίσκονται σε αρχικό στάδιο έκθεσης σε ψυχοδραστικές ουσίες (UNESCO, 2017b).

3.3 Ειδικές ανάγκες της ΣΑΥ και άλλα θέματα που αφορούν υποομάδες παιδιών και νεαρών ατόμων

Τα νεαρά άτομα δεν αποτελούν μία ομοιογενή ομάδα. Η οικογενειακή τους κατάσταση, η κοινωνικο-οικονομική τους κατάσταση, το φύλο, η εθνικότητα, η φυλή, η κατάσταση τους ως προς τον HIV, η γεωγραφική θέση, οι θρησκευτικές και πολιτισμικές πεποιθήσεις, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα φύλου, καθώς και πολλοί άλλοι παράγοντες επηρεάζουν τη Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία τους (ΣΑΥ), την πρόσβαση στην εκπαίδευση, τις ευκαιρίες ζωής και τη γενικότερη ευημερία τους. Πολλά παιδιά είναι περιθωριοποιημένα και ευάλωτα και αντιμετωπίζουν στιγματισμό και διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένων των νεαρών ατόμων που είναι φυλακισμένα ή ζουν σε ιδρύματα, των νεαρών Ρομά και εκείνων που δεν έχουν πρόσβαση σε προγράμματα ΣΟΣΕ, ΣΑΥ και άλλες υπηρεσίες παροχής υγείας. Τα προσφυγόπουλα, τα παιδιά που ζητούν άσυλο και τα παιδιά με μεταναυστικό υπόβαθρο είναι ευάλωτα σε πολλά ζητήματα, όπως οι γάμοι μεταξύ ανηλίκων, η βία και η εμπορία ανθρώπων (trafficking). Κάθε ένας από αυτούς τους πληθυσμούς έχει διαφορετικές ανάγκες σε επίπεδο ΣΟΣΕ και αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βοηθήσουν στη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών ΣΟΣΕ που σχετίζονται με την πραγματικότητα κάθε πληθυσμού. Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα περιλαμβάνουν (χωρίς να τα εξαντλούν) τα εξής:

- **Νεαρά άτομα που ζουν με τον ιό HIV (ΝΑμεHIV):** τα εκπαιδευτικά προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης εστιάζουν σε μεγάλο βαθμό στην πρόληψη του HIV και συχνά δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των νεαρών ατόμων που ζουν με HIV. Η πιστή τήρηση της θεραπείας είναι χαμηλότερη μεταξύ των νεαρών ανθρώπων που ζουν με τον ιό AIDS (UNAIDS, 2017), και τα σχολεία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή υποστήριξης για πρόσβαση σε υπηρεσίες, στην υποστήριξη πιστής τήρησης της θεραπείας, καθώς και στην εκπαίδευση για την πρόληψη της επαναμόλυνσης, τη μετάδοση του HIV σε άλλα άτομα, στον θετικό και υγιή τρόπο διαβίωσης και στην εξάλειψη του στίγματος και των διακρίσεων (UNESCO & GNP+, 2012)
- **Νεαρά άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας:** η φτώχεια αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη και την ευημερία των νεαρών ατόμων. Νεαρά άτομα που ζουν σε φτωχές, αγροτικές οικογένειες έχουν μικρότερη πρόσβαση σε υλικά αγαθά, είναι κοινωνικά αποκλεισμένα και υποφέρουν από κακές συνθήκες διατροφής και στέγασης. Όλα αυτά έχουν άμεσες και μελλοντικές αρνητικές συνέπειες στην υγεία τους. Τα φτωχά παιδιά και νεαρά άτομα είναι πιθανότερο να εκτεθούν σε βία ή και να διαπράξουν βία και να στραφούν σε επικίνδυνες συμπεριφορές όπως η σχολική εγκατάλειψη, η χρήση ουσιών, η πρόωρη σεξουαλική δραστηριότητα, η συναλλακτική ή επί πληρωμή και η χωρίς

προφύλαξη σεξουαλική δραστηριότητα (Okonofua, 2007 και USAID, 2013). Τα έφηβα κορίτσια και οι νεαρές γυναίκες από φτωχότερες οικογένειες είναι επίσης πιο πιθανό από τα κορίτσια και τις νεαρές γυναίκες από πλουσιότερες οικογένειες να μείνουν έγκυες ή να γεννήσουν πριν από την ηλικία των 18 ετών (UNFPA, 2013)

- **Νεαρά ΑμεΑ:** ιστορικά, τα ανάπηρα άτομα συχνά θεωρούνται είτε asexual είτε χωρίς σεξουαλικές αναστολές, και η σεξουαλική εκπαίδευση για αυτά θεωρείται γενικά περιττή ή ακόμη και επιβλαβής. Μόνο λίγες χώρες έχουν προχωρήσει στην εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των νεαρών ατόμων που ζουν με αναπηρία, όπως ορίζονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Η έρευνα δείχνει ότι τα ΑμεΑ επηρεάζονται δυσανάλογα από τη σεξουαλική βία και μπορεί να είναι πιο ευάλωτα στη λοίμωξη HIV (Hughes et al., 2012). Η υπάρχουσα εκπαίδευση για νεαρά ΑμεΑ συχνά απεικονίζει το σεξ ως επικίνδυνο, απηχώντας προηγούμενες προβληματικές κατασκευές της σεξουαλικότητας των ΑμεΑ (Rohleder και Swartz 2012). Τα νεαρά άτομα που ζουν με νοητικές, σωματικές ή συναισθηματικές αναπηρίες είναι όλα σεξουαλικά όντα και έχουν το ίδιο δικαίωμα να απολαμβάνουν τη σεξουαλικότητά τους στο πλαίσιο του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας, συμπεριλαμβανομένων των ευχάριστων και ασφαλών σεξουαλικών εμπειριών χωρίς εξαναγκασμό και βία, καθώς και της πρόσβασης σε ποιοτική σεξουαλική εκπαίδευση και σε υπηρεσίες ΣΑΥ.
- **Νεαρά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα:** υπάρχουν σοβαροί περιορισμοί και κυρώσεις που επιβάλλονται στα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα σε πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο. Οι περιορισμοί αυτοί λαμβάνουν τη μορφή τόσο άμεσων όσο και έμμεσων διώξεων, συμπεριλαμβάνοντας: τη νομική δίωξη των ατόμων (IPPF και Νομικό Κέντρο Παιδιών Coram, 2014), την έλλειψη προστασίας τους από παρενόχληση, στιγματισμό, διακρίσεις και βλάβες λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή έκφρασης φύλου· ή, στην περίπτωση των παιδιών και νεαρών ίντερσεξ ατόμων, την αδυναμία προστασίας τους από περιττές χειρουργικές και άλλες διαδικασίες που μπορούν να προκαλέσουν μόνιμη στειρότητα, πόνο, ακράτεια, απώλεια σεξουαλικής αίσθησης και διά βίου ψυχική οδύνη (OHCHR, 2016)· και, την έλλειψη πρόσβασης σε μηχανισμούς νομικής προσφυγής. Δεν υπάρχει επαρκής έρευνα για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική ζωή και τις ανάγκες των νεαρών ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Τα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης συχνά παραλείπουν περιεχόμενο σχετικό με τους ΛΟΑΤΚΙ+ πληθυσμούς, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών σχετικά με τα χαρακτηριστικά του φύλου ή τις βιολογικές παραλλαγές που επηρεάζουν ιδιαίτερα τα ίντερσεξ παιδιά και τα νεαρά ίντερσεξ άτομα. Τα νεαρά ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στο σχολείο πλήττονται ιδιαίτερα από κακοποίηση και διακρίσεις. Για παράδειγμα, η ομοφοβία, η τρανσφοβία, η αμφιφοβία και η ιντερφοβία στο σχολείο έχουν αποδειχθεί ότι εμποδίζουν τη μάθηση και θέτουν τις βάσεις για πιο

εκδικητικές και βίαιες μορφές εκφοβισμού (UNESCO, 2015β).

- **Παιδιά και νεαρά άτομα που πλήττονται από την ανθρωπιστική κρίση:** συνολικά, 28,5 εκατομμύρια παιδιά δημοτικού σχολείου που ζουν σε χώρες που πλήττονται από συγκρούσεις ή που χρήζουν ανθρωπιστικής βοήθειας δεν έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση - αποτελώντας το ήμισυ του παιδικού πληθυσμού που δεν συμμετέχει στην εκπαίδευση, παγκοσμίως (Save the Children, 2015). Επιπλέον, παρά την αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ανάγκης για προγράμματα ΣΑΥ για έφηβα άτομα που ζουν σε περιβάλλοντα που χρήζουν ανθρωπιστικής βοήθειας, μία παγκόσμια μελέτη εντόπισε σοβαρά κενά στον προγραμματισμό, όπως στην πρόσβαση σε υπηρεσίες ΣΑΥ (Women's Refugee Commission et al., 2012).

4

Η βάση τεκμηρίωσης
για τη Συμπεριληπτική
- Ολοκληρωμένη

Σεξουαλική Εκπαίδευση

4 - Η βάση τεκμηρίωσης για τη συμπεριληπτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η τεκμηρίωση του ρόλου που διαδραματίζει η ΣΟΣΕ στην αντιμετώπιση των υγειονομικών αναγκών των παιδιών και των νεαρών ατόμων.

4.1 Εισαγωγή

Η παρούσα ενότητα παρέχει στοιχεία σχετικά με την επίδραση της ΣΟΣΕ πρωτογενώς (σεξουαλική συμπεριφορά και υγεία) και δευτερογενώς (γνώση και συμπεριφορές που δεν συνδέονται με την υγεία). Τα αποτελέσματα βασίζονται πρωτογενώς στα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν μέσα από τις διαδικασίες δύο αναθεωρήσεων που οργάνωσε η UNESCO το 2008 και το 2016. Η ανασκόπηση των στοιχείων για το 2008 βασίζεται στα αποτελέσματα 87 μελετών που διεξήχθησαν σε όλο τον κόσμο και διενεργήθηκε από το Douglas Kirby of Education, Training and Research Associates. Τα αποτελέσματα βρίσκονται δημοσιευμένα στον αρχικό Οδηγό (UNESCO, 2009). Η αναθεώρηση του 2016 βασίζεται στα αποτελέσματα από 22 αυστηρές συστηματικές ανασκοπήσεις και 77 τυχαίοποιημένες ελεγχόμενες δοκιμές που διενεργήθηκαν σε ένα ευρύ φάσμα χωρών και πλαισίων, όπου περισσότερες από τις μισές διενεργήθηκαν σε χώρες χαμηλού ή μεσαίου εισοδήματος. Η αναθεώρηση διεξήχθη από τους Paul Montgomery και Wendy Knerl του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, από το Oxford Centre for Evidence-Based Intervention, UK, και στον παρόντα Οδηγό αναφέρεται ως UNESCO 2016c.

4.2 Κύρια συμπεράσματα από την αξιολόγηση των στοιχείων

Συνολικά, η βάση τεκμηρίωσης για την αποτελεσματικότητα της σχολικής Σεξουαλικής εκπαίδευσης συνεχίζει να αυξάνεται και να ενισχύεται, με πολλές αξιολογήσεις να αναφέρουν θετικά αποτελέσματα σε μια σειρά αποτελεσμάτων. Στην ανασκόπηση του 2016 διαπιστώθηκε ότι, ενώ η βάση τεκμηριωμένων δεδομένων για τη ΣΟΣΕ έχει διευρυνθεί μετά το 2008, τα συμπεράσματα και οι συστάσεις του αρχικού Οδηγού εξακολουθούν να διατηρούν μεγάλο μέρος της εγκυρότητας και της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής τους. Η μελέτη αυτή επιβεβαιώνει ότι τα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών συμβάλλουν στα ακόλουθα αποτελέσματα:

- Καθυστέρηση έναρξης σεξουαλικής δραστηριότητας
- Μειωμένη συχνότητα σεξουαλικής επαφής
- Μειωμένος αριθμός σεξουαλικών συντρόφων
- Μειωμένη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά
- Αυξημένη χρήση προφυλακτικών
- Αυξημένη χρήση αντισύλληψης

Η αναθεώρηση του 2016 καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η σεξουαλική εκπαίδευση έχει θετικά αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης της γνώσης για τις διάφορες πτυχές της σεξουαλικότητας, των συμπεριφορών και των κινδύνων που συνδέονται με την απρογραμμάτιστη εγκυμοσύνη ή την προσβολή από τον HIV και άλλων ΣΜΛ. Ισχυρά στοιχεία επίσης οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η σεξουαλική εκπαίδευση βελτιώνει τις σχετικές συμπεριφορές σε ό,τι αφορά την διατήρηση της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας (UNESCO, 2016c). Η επικαιροποίηση του Οδηγού αντανάκλα την έρευνα του αρχικού Οδηγού και την ευρύτερη επιστημονική βιβλιογραφία υπογραμμίζοντας ότι η σεξουαλική εκπαίδευση - μέσα ή έξω από τα σχολεία - δεν αυξάνει τη σεξουαλική δραστηριότητα, τη ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά ή τα ποσοστά μόλυνσης από ΣΜΛ / HIV.

Είναι δύσκολο να εξαχθούν ακλόνητα συμπεράσματα σχετικά με την επίδραση που έχει η ΣΟΣΕ σε ζητήματα σωματικής υγείας, όπως στα ποσοστά μόλυνσης από ΣΜΛ/HIV, καθώς ακόμα εξακολουθούν να είναι σχετικά λίγες οι διαθέσιμες υψηλής ποιότητας μελέτες, ιδιαίτερα εκείνες που ακολουθούν μια μακροχρόνια προσέγγιση (Fonner et al., 2014; Lopez et al., 2016; Oringanje κ.ά., 2009).

Η αναθεώρηση δείχνει ότι τα προγράμματα σπουδών είναι πιθανό να έχουν την επιθυμητή θετική επίδραση στην υγεία των νεαρών ατόμων όταν διαθέτουν ορισμένα χαρακτηριστικά που ορίζονται ως όντως «αποτελεσματικά» στην επίτευξη των στόχων της ΣΟΣΕ (βλ. Πίνακα 4), όταν είναι συμπεριληπτικά και ολοκληρωμένα σε εύρος στο πεδίο εφαρμογής τους και όταν παραδίδονται όπως προβλέπεται. Η αναθεώρηση καταλήγει επίσης στο συμπέρασμα ότι η σχολική σεξουαλική εκπαίδευση πρέπει να αποτελεί μέρος μιας ολιστικής στρατηγικής που στοχεύει στο να προσελκύσει τους νέους ανθρώπους να μάθουν και να διαμορφώσουν το δικό τους σεξουαλικό και αναπαραγωγικό μέλλον και περιλαμβάνει πολλούς και διαφορετικούς φορείς συμπεριλαμβανομένων των σχολείων, της κοινότητας, των υπηρεσιών υγείας και των νοικοκυριών / οικογενειών.

Υψηλής αξιοπιστίας δεδομένα υποστηρίζουν την παροχή πολυπαραγοντικών παρεμβάσεων, και ιδιαίτερα τη σύνδεση της σχολικής σεξουαλικής εκπαίδευσης με υπηρεσίες φιλικές προς τη νεολαία εκτός σχολικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της διανομής προφυλακτικών. Η σχολική ΣΟΣΕ, ενώ δεν επαρκεί από μόνη της για την πρόληψη του HIV και την εξασφάλιση της

υγείας και των δικαιωμάτων της νεολαίας, παραμένει μία ζωτικής σημασίας και οικονομικά συμφέρουσα στρατηγική (UNESCO, 2011a).

Ενώ το επίκεντρο πολλών μελετών εστιάζει στο πώς επιδρά η ΣΟΣΕ σε θέματα υγείας, η εξελισσόμενη κατανόηση της ΣΟΣΕ αναγνωρίζει ότι αυτό το είδος εκπαίδευσης μπορεί επίσης να συμβάλει ευρύτερα, σε ζητήματα όπως η έμφυλη ισότητα, η ανάπτυξη αυτοπεποίθησης ή έμφυλου αυτοπροσδιορισμού, σύμφωνα με τον αναθεωρημένο ορισμό που παρέχεται στον παρόντα Οδηγό. Όπως και τα ευρήματα από την ανάλυση των συστηματικών αναθεωρήσεων, έτσι και η αναθεώρηση του 2016 σημειώνει ότι υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός μελετών που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ από το 2008 που δεν πληρούν τα κριτήρια συμπερίληψης (δηλαδή μη τυχαιοποιημένες, μη ελεγμένες ή ποιοτικές μελέτες), ιδιαίτερα σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Τα αποτελέσματα αυτών των μελετών, μαζί με τις συστάσεις από ειδικούς σε θέματα ανάπτυξης, εφαρμογής και αξιολόγησης υποδεικνύουν ότι τα προγράμματα ΣΟΣΕ μπορούν να συνεισφέρουν σε αλλαγές εκτός από την υγεία, όπως: στην πρόληψη και μείωση της έμφυλης και συντροφικής βίας και των διακρίσεων, στην ενίσχυση των κανόνων ισότητας των φύλων, στην αυτοαποτελεσματικότητα και αυτοπεποίθηση και στην οικοδόμηση ισχυρότερων και υγιέστερων σχέσεων. Μέχρι σήμερα υπάρχουν περιορισμένες επικαιροποιημένες, ενδεδειγμένες μελέτες αξιολόγησης τέτοιων τύπων αποτελεσμάτων που δεν αφορούν την υγεία.

Η όλο και αυξανόμενη αναγνώριση του αντίκτυπου των έμφυλων ρόλων και της έμφυλης βίας ως ρυθμιστές της αποτελεσματικότητας σε μια σειρά από επιθυμητά αποτελέσματα της ΣΟΣΕ, συνδέεται με αυτό το αναδυόμενο πεδίο μελέτης των μη υγιεινών αποτελεσμάτων.

Ορισμένες μελέτες τονίζουν την ανάγκη να αναλυθούν οι τρόποι με τους οποίους τα πρότυπα φύλου και εξουσίας επηρεάζουν τον αντίκτυπο των προγραμμάτων, όπως την ικανότητα, ιδιαίτερα των κοριτσιών και νεαρών γυναικών, να δρουν αξιοποιώντας τις νέες γνώσεις για τους σεξουαλικούς κινδύνους. Αυτό αναδεικνύει τη σημασία της αναγνώρισης και της κριτικής των περιοριστικών έμφυλων νορμών, καθώς και των γνώσεων και των στάσεων γύρω από αυτές. Ομοίως, είναι σημαντικό οι αξιολογήσεις να εξετάζουν το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η βία στην αποτελεσματικότητα της ΣΟΣΕ (Mathews et al., 2012, UNESCO, 2016b).

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα κριτήρια επιλογής των μελετών αξιολόγησης, των μεθόδων αναθεώρησης και τον πλήρη κατάλογο των αναφερόμενων μελετών ως μέρος της ανασκόπησης δεδομένων για την έκδοση του 2016, βλ. Παράρτημα IV: Κριτήρια επιλογής μελετών αξιολόγησης και μεθόδων επανεξέτασης και Παράρτημα V: Μελέτες που αναφέρθηκαν στο πλαίσιο της επανεξέτασης στοιχείων του 2016.

Περίληψη των βασικών ευρημάτων

- Η σεξουαλική εκπαίδευση - μέσα ή έξω από τα σχολεία - δεν οδηγεί σε αύξηση της σεξουαλικής δραστηριότητας, της ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς ή σε αύξηση των ποσοστών μόλυνσης από τους ΣΜΛ/ HIV (UNESCO, 2009 · Fonner et al., 2014; Shepherd κ.ά., 2010).
- Η σεξουαλική εκπαίδευση έχει θετικά αποτελέσματα, μεταξύ των οποίων και την αύξηση της γνώσης των νεαρών ατόμων και τη βελτίωση των στάσεων που σχετίζονται με τη ΣΑΥ και τις συμπεριφορές (UNESCO, 2016b). Σχεδόν όλα τα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης που έχουν μελετηθεί οδηγούν στην αύξηση της γνώσης σχετικά με τις διάφορες πτυχές της σεξουαλικότητας και του κινδύνου απρογραμμάτιστης εγκυμοσύνης ή μόλυνσης από HIV και άλλων ΣΜΛ.
- Τα προγράμματα που προωθούν μόνο τη σεξουαλική αποχή διαπιστώθηκε ότι είναι αναποτελεσματικά στην καθυστέρηση της έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας, στη μείωση της συχνότητάς της ή στη μείωση του πλήθους των σεξουαλικών συντρόφων. Προγράμματα που συνδυάζουν την έμφαση στην καθυστέρηση της σεξουαλικής δραστηριότητας με περιεχόμενο σχετικά με το προφυλακτικό ή τη χρήση αντισυλληπτικών είναι αποτελεσματικά (Kirby, 2007; Underhill et al., 2007; UNESCO, 2009; Fonner et al., 2014).
- Προγράμματα που αφορούν τόσο την πρόληψη εφηβικής/ ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης όσο και την πρόληψη των ΣΜΛ/ HIV είναι πιο αποτελεσματικά από τα προγράμματα που δίνουν έμφαση μόνο σε ένα ζήτημα, για παράδειγμα, στην αύξηση της αποτελεσματικής χρήσης αντισυλληπτικών και προφυλακτικών και στη μείωση αναφορών σεξουαλικής δραστηριότητας χωρίς προφυλακτικό (Lopez et al., 2016, UNESCO, 2016c).
- Η χρήση μιας ρητής προσέγγισης βασισμένης στα δικαιώματα στα προγράμματα ΣΟΣΕ οδηγεί σε βραχυπρόθεσμες θετικές επιπτώσεις στη γνώση και τις στάσεις, συμπεριλαμβανομένης της αυξημένης γνώσης των δικαιωμάτων του ατόμου μέσα σε μια σεξουαλική σχέση, της αυξημένης επικοινωνίας με τους γονείς για το σεξ και τις σχέσεις, και της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας του ατόμου στη διαχείριση επικίνδυνων καταστάσεων. Υπάρχουν επίσης και σημαντικά μακροπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα που εντοπίστηκαν σε ψυχολογικά και σε κάποια συμπεριφορικά αποτελέσματα (Constantine et al., 2015b; Rohrbach et al., 2015; UNESCO, 2016c).
- Τα προγράμματα που επικεντρώνονται στο φύλο είναι σημαντικά και πιο αποτελεσματικά από ό,τι τα προγράμματα «τυφλά ως προς το φύλο (gender blind)» στην επίτευξη υγείας, όπως η μείωση των ποσοστών ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης ή προσβολής από ΣΜΛ. Αυτό είναι αποτέλεσμα της συμπερίληψης μετασχηματιστικού περιεχομένου και μεθόδων διδασκαλίας που ενθαρρύνουν τα παιδιά να αμφισβητούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες γύρω

από το φύλο και να αναπτύσσουν ισότιμες συμπεριφορές ανάμεσα στα φύλα (Haberland και Rogow, 2015).

- Προγράμματα με πιστότητα εφαρμογής - δηλαδή όταν αποτελεσματικά προγράμματα σπουδών εκτελούνται όπως προβλέπεται - είναι πολύ πιο πιθανό να έχουν επιθυμητές θετικές επιπτώσεις στην υγεία των νεαρών ατόμων από τα προγράμματα που δεν έχουν παραμείνει πιστά στο αρχικό σχέδιο, στο περιεχόμενο ή στην εκτέλεση (Michielsen et al., 2010 - Shepherd et al., 2010; Wight, 2011). Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι τροποποιήσεις στα προγράμματα (για παράδειγμα, κατά τη διαδικασία προσαρμογής) μπορούν να μειώσουν την αποτελεσματικότητά τους. Τέτοιες επικίνδυνες προσαρμογές περιλαμβάνουν τη μείωση του αριθμού, ή της διάρκειας των συνεδριών ή της ενεργής εμπλοκής των ατόμων που συμμετέχουν, την εξάλειψη βασικών μηνυμάτων ή δεξιοτήτων που πρέπει να αποκτηθούν, την πλήρη κατάργηση κάποιων θεμάτων, την αλλαγή της θεωρητικής προσέγγισης, την ανάθεση σε προσωπικό ή εθελοντές/ντρίες που δεν είναι επαρκώς εκπαιδευμένο ή εξειδικευμένο και ή με λιγότερα μέλη του προσωπικού από το συνιστώμενο (O'Connor et al., 2007). Ωστόσο, μερικές προσαρμογές, όπως η αλλαγή λεξιλογίου, εικόνων ή πολιτισμικών αναφορών δεν επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα.
- Αποτελεσματικές εκπαιδευτικές παρεμβάσεις που μεταφέρονται από ένα περιβάλλον σε άλλο έχουν θετικό αντίκτυπο στη γνώση, στις στάσεις ή συμπεριφορές, ακόμα και όταν εφαρμόζονται σε διαφορετικές συνθήκες (Fonner et al., 2014, Kirby et al., 2006). Αυτό συμβαδίζει με τα ευρήματα από άλλους τομείς σπουδών, τα οποία δείχνουν ότι οι καλά σχεδιασμένες ψυχοκοινωνικές και συμπεριφορικές παρεμβάσεις που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές σε μια χώρα ή έναν πολιτισμό μπορούν να αναπαραχθούν με επιτυχία σε διαφορετικά περιβάλλοντα, ακόμη και όταν προσαρμόζονται από συνθήκες υψηλών πόρων σε χαμηλών (Gardner et al., 2015, Leijten et al., 2016).
- Ενώ τα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης φαίνεται να οδηγούν σε βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των προθέσεων για την αποφυγή επικίνδυνων σεξουαλικών συμπεριφορών (όπως το σεξ χωρίς προστασία) και να βελτιώνουν τις προθέσεις για χρήση κλινικών υπηρεσιών, άλλοι παράγοντες, όπως π.χ. κοινωνικές και έμφυλες νόρμες, βίαιες εμπειρίες καθώς και εμπόδια σε πρόσβαση σε υπηρεσίες μπορεί να σημαίνουν ότι η λήψη δράσης για την υιοθέτηση ασφαλέστερων σεξουαλικών συμπεριφορών μπορεί να καταστεί εξαιρετικά δύσκολη για πολλά νεαρά άτομα (UNESCO, 2009).
- Η εκπαίδευση για την σεξουαλικότητα έχει μέγιστο αντίκτυπο όταν τα σχολικά προγράμματα συμπληρώνονται από την κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης της διανομής προφυλακτικών, της κατάρτισης των φορέων παροχής υπηρεσιών υγείας για την επίτευξη φιλικών υπηρεσιών προς τη νεολαία και της συμμετοχής γονέων και εκπαιδευτικών (Chandra-Mouli et al 2015; Fonner et al., 2014; UNESCO, 2015a). Τα προγράμματα που απαρτίζονται από πολλές συνιστώσες, ειδικά εκείνα που συνδέουν τη σχολική σεξουαλική διαπαιδewγή με εκτός σχολείου υπηρεσίες υγείας φιλικές προς τη νεολαία, είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την προσέγγιση των περιθωριοποιημένων νεαρών ατόμων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που δεν πηγαίνουν σχολείο (UNESCO, 2016c).

Πίνακας 1. Βασικά χαρακτηριστικά των ανασκοπήσεων του 2008 και του 2016

Ανασκόπηση στοιχείων 2008	Ανασκόπηση στοιχείων 2016
▶ Εστιάζει σε προγράμματα που αποσκοπούν στη μείωση της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης ή των ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV. Προγράμματα που περιλαμβάνονται στην αναθεώρηση δεν σχεδιάστηκαν για να αντιμετωπίσουν τις ποικίλες ανάγκες των νεαρών ατόμων ή το δικαίωμά τους στην ενημέρωση. ▶ Επικεντρώνεται στην αναθεώρηση των σχολικών προγραμμάτων σπουδών - το 7% των προγραμμάτων υλοποιήθηκαν σε σχολεία, ενώ τα υπόλοιπα υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο της κοινότητας ή σε κλινικά περιβάλλοντα. ▶ Βασίζει τα συμπεράσματά της σε μια ανασκόπηση 87 μελετών: 29 μελέτες ήταν από αναπτυσσόμενες χώρες, 47 από τις Ηνωμένες Πολιτείες και 11 από άλλες ανεπτυγμένες χώρες. ▶ Εστιάζει σε παιδιά και νεαρά άτομα μεταξύ 5 και 24 ετών.	▶ Βασίζει τα συμπεράσματά της σε στοιχεία από συστηματικές αναθεωρήσεις των μελετών που αποσκοπούν στη βελτίωση της ΣΑΥ των νεαρών ατόμων ηλικίας 10-24 ετών, καθώς και σε τυχαίοποιημένες ελεγχόμενες δοκιμές (ΤΕΔ / RCTs) της ενδοσχολικής σεξουαλικής εκπαίδευσης και προγραμμάτων σπουδών που απευθύνονται σε νεαρά άτομα ηλικίας 5-18 ετών. ▶ Περιλαμβάνει συνολικά 22 σχετικές συστηματικές αναθεωρήσεις, περισσότερες από 70 πιθανώς σχετικές ΤΕΔ/RCTs και ένα σημαντικό πλήθος μη ελεγχόμενων δοκιμών από 65 δημοσιεύσεις και διαδικτυακές πηγές. ▶ Περιλαμβάνει ένα ευρύ γεωγραφικό φάσμα πρόσφατων δημοσιευμένων μελετών· περισσότερες από τις μισές από τις 70 πιθανώς σχετικές ΤΕΔ / RCTs που εντοπίστηκαν και συμπεριλήφθηκαν σε αυτή την αναθεώρηση ήταν για δοκιμές σε χώρες χαμηλού ή μεσαίου εισοδήματος, και περισσότερες από τις 22 συστηματικές μελέτες που αναλύθηκαν περιελάμβαναν σημαντικό αριθμό σχετικών δοκιμών σε χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα, ιδίως στην υποσαχάρια Αφρική. ▶ Εστιάζει στα παιδιά και τα νεαρά άτομα μεταξύ 5 και 24 ετών και επεκτείνει την εμβέλεια του αρχικού οδηγού συμπεριλαμβάνοντας και εξωσχολικές παρεμβάσεις που αναλύθηκαν στο πλαίσιο συστηματικών ανασκοπήσεων, καθώς και σχολικές παρεμβάσεις.

4.3 Περιορισμοί των αναθεωρήσεων των δεδομένων

Οι αναθεωρήσεις των δεδομένων που συλλεχθηκαν από την UNESCO έχουν ορισμένους περιορισμούς που καθιστούν δύσκολη τη διατύπωση γενικής δήλωσης σχετικά με το μέγεθος της επίδρασης που έχει η εφαρμογή προγραμμάτων ΣΟΣΕ (UNESCO, 2009, UNESCO, 2016c).

Πίνακας 2. Περιορισμοί της ανασκόπησης στοιχείων

Αναθεώρηση αποδεικτικών στοιχείων 2008 - περιορισμοί	Αναθεώρηση αποδεικτικών στοιχείων 2016 - περιορισμοί
▶ Δεν διεξήχθησαν αρκετές μελέτες στις αναπτυσσόμενες χώρες. ▶ Ορισμένες μελέτες πάσχουν από ανεπαρκή περιγραφή των προγραμμάτων στα οποία αναφέρονται. ▶ Καμία από τις μελέτες δεν εξέτασε προγράμματα για ομοφυλόφιλους, λεσβίες ή άλλα νεαρά άτομα που εμπλέκονται σε σεξουαλικές συμπεριφορές με άτομα του ίδιου φύλου. ▶ Μερικές από τις μελέτες είχαν ελάχιστα αποδεκτά σχέδια αξιολόγησης και πολλές ήταν στατιστικά ανεπαρκείς. Οι περισσότερες από τις μελέτες δεν προσαρμόζονταν στα τεστ πολλαπλών δοκιμών. ▶ Λίγες από τις μελέτες μέτρησαν τις επιπτώσεις στη μετάδοση των ΣΜΛ ή στα ποσοστά εγκυμοσύνης και ακόμα λιγότερες μέτρησαν τις επιπτώσεις των ΣΜΛ ή των ποσοστών εγκυμοσύνης με βιολογικούς δείκτες. ▶ Τέλος, εσωτερικευμένες προκαταλήψεις επηρέασαν τη δημοσίευση των μελετών: οι ερευνητές/-τριες είναι πιο πιθανό να προσπαθήσουν να δημοσιεύσουν άρθρα εάν τα θετικά αποτελέσματα στηρίζουν τις θεωρίες τους. Επιπρόσθετα, τα σχετικά προγράμματα και τα επιστημονικά περιοδικά είναι πιο πιθανό να δεχτούν άρθρα για δημοσίευση όταν τα αποτελέσματα είναι θετικά.	▶ Απουσία σχετικών μη τυχαιοποιημένων, μη ελεγχόμενων μελετών και ποιοτικών ελέγχων που αξιολογούν διάφορες πτυχές των προγραμμάτων ΣΟΣΕ και παρέχουν στοιχεία για τον αντίκτυπό τους σε αποτελέσματα που δεν αφορούν την υγεία, ιδίως σε χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος χώρες. ▶ Ενώ η ΣΟΣΕ αναμένεται να θεμελιώσει χρήσιμες γνώσεις και δεξιότητες για όλη τη διάρκεια της ζωής, πολλές δοκιμές που εξετάστηκαν διενήργησαν μόνο βραχυπρόθεσμες αξιολογήσεις παρακολούθησης, για παράδειγμα, ένα χρόνο μετά την παρέμβαση (Hindin et al., 2016; Shepherd κ.ά., 2010). Εντούτοις, μπορεί να μην είναι λογικό να περιμένουμε από ένα πρόγραμμα να δείξει βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα. Ομοίως, υπάρχει έλλειψη διαχρονικών δεδομένων σχετικά με τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα της ΣΟΣΕ. ▶ Η ποιότητα των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για τη διεξαγωγή των δοκιμών επηρεάζει την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων αυτών των δοκιμών, συμπεριλαμβανομένου του κατά πόσο τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευτούν σε άλλες συνθήκες ή πληθυσμούς. ▶ Η ακριβής αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διαφορετικών συνιστωσών περιπλέκεται από την έλλειψη αναφοράς αυτών των πληροφοριών στις δημοσιευμένες εργασίες μελετών υψηλής ποιότητας. ▶ Όπως και με την επανεξέταση των αποδείξεων που πραγματοποιήθηκε το 2008, οι εσωτερικευμένες προκαταλήψεις επηρεάζουν τη δημοσίευση των μελετών.

4.4 Τι δεδομένα χρειαζόμαστε στο μέλλον;

Ενώ το σύνολο των στοιχείων για τη ΣΟΣΕ έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία, υπάρχουν τομείς που χρήζουν περαιτέρω προσοχής (UNESCO 2016c, UNESCO, 2009). Αυτοί περιλαμβάνουν:

- Οι επαγγελματίες και οι ειδικοί στη σεξουαλική εκπαίδευση υποστηρίζουν έντονα ότι τα προγράμματα ΣΟΣΕ έχουν τη δυνατότητα να κάνουν πολύ περισσότερα από το να μεταβάλλουν απλώς τις σεξουαλικές συμπεριφορές. Για παράδειγμα, η ΣΟΣΕ μπορεί να συμβάλει στη μακροπρόθεσμη βελτίωση της υγείας, στη μείωση της έμφυλης βίας και της βίας από σεξουαλικούς συντρόφους, στη μείωση των διακρίσεων και στην ενίσχυση των προτύπων έμφυλης ισότητας και ισονομίας. Επιπρόσθετα, τα προγράμματα ΣΟΣΕ ενδυναμώνουν τα νεαρά άτομα ώστε να γίνουν πολίτες/-ισσες του κόσμου που μπορούν να στηρίξουν τα δικαιώματά τους. Παρά τα πολλά αιτήματα για αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων ΣΟΣΕ παγκοσμίως, και ιδιαίτερα σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος, πραγματοποιήθηκε μόνο ένας πολύ περιορισμένος αριθμός ελεγχόμενων μελετών που αξιολογούν αυτούς τους τύπους αποτελεσμάτων.
- Οι αναθεωρήσεις των δεδομένων πρέπει να περιλαμβάνουν ολιστική περιεκτική αξιολόγηση, συμπεριλαμβανομένων επίσημων και συμμετοχικών, ποσοτικών και ποιοτικών διαδικασιών, για να έρθουν στο φως οι παράγοντες που σχετίζονται με το πλαίσιο εφαρμογής, την εφαρμογή καθαυτή και τις επιδράσεις της.
- Απαιτούνται επίσης περισσότερες τυχαιοποιημένες και ελεγχόμενες υψηλής ποιότητας έρευνες των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ, σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος προκειμένου να δοκιμαστούν πολυπαραγοντικά προγράμματα (όπως προγράμματα που συνδυάζουν σχολικές και κοινοτικές συνιστώσες).
- Γενικότερα, υπάρχει η ανάγκη να διεξαχθούν περισσότερες μελέτες σχετικά με την αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού και της εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, συμπεριλαμβανομένης της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών και των μαθησιακών αποτελεσμάτων των μαθητών/-τριών.
- Υπάρχει περιορισμένη πληροφόρηση σχετικά με τον αντίκτυπο των προγραμμάτων σπουδών της ΣΟΣΕ σε ήδη περιθωριοποιημένες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των νεαρών ατόμων με φυσικές και / ή νοητικές αναπηρίες, ή νεαρών ατόμων με HIV, καθώς και των ΛΟΑΤΚΙ+ νεαρών ατόμων.
- Υπάρχουν ελάχιστες συστηματικά αναθεωρημένες έρευνες που παρουσιάζουν την πρόληψη της βίας ως συστατικό ή βασικό χαρακτηριστικό. Δεδομένης της υψηλής συσχέτισης μεταξύ της βίας από σεξουαλικούς συντρόφους και του HIV, τόσο πριν όσο και μετά τη διάγνωση καθώς και των διά βίου αρνητικών επιπτώσεων της βίας κατά των παιδιών, αυτό είναι ένα κενό που πρέπει επειγόντως να αντιμετωπιστεί.
- Υπάρχει ανάγκη να παραχθούν διαχρονικά δεδομένα σχετικά με τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα της ΣΟΣΕ πάνω στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία.
- Υπάρχει ανάγκη να παραχθούν στοιχεία που θα καταδείξουν τη σχέση μεταξύ της απαίτησης εφαρμογής της ΣΟΣΕ και της παροχής φιλικών προς τη νεολαία υπηρεσιών και αγαθών για τη διατήρηση της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας.

5

Βασικές έννοιες,

θέματα και

μαθησιακοί στόχοι

Βασικές έννοιες, θέματα και μαθησιακοί στόχοι

Η ενότητα αυτή παρέχει ένα ολοκληρωμένο σύνολο βασικών εννοιών, θεμάτων και επεξηγημένων μαθησιακών στόχων για την καθοδήγηση της ανάπτυξης τοπικά προσαρμοσμένων προγραμμάτων σπουδών για τον μαθητικό πληθυσμό ηλικίας 5 έως 18+ ετών. Θεμελιωμένη στον αρχικό Οδηγό της UNESCO (2009), η ενότητα βασίζεται σε στοιχεία από προγράμματα σπουδών που αποδεδειγμένα οδήγησαν σε αλλαγή στάσεων, συμπεριφορών και πρακτικής εμπειρίας, σε διαρκώς αναπτυσσόμενες συστάσεις εμπειρογνομόνων καθώς και στα εθνικά και περιφερειακά πλαίσια σεξουαλικής εκπαίδευσης.

5.1 Στόχοι, ηλικιακές ομάδες και δομή

Στόχοι ανάπτυξης

Η ανάπτυξη των αρχικών και των επικαιροποιημένων βασικών εννοιών, των θεμάτων και των μαθησιακών στόχων ενημερώθηκε μέσα από ειδικές αναθέσεις ανασκόπησης υφιστάμενων προγραμμάτων σπουδών από 12 χώρες² (UNESCO, 2017c), αναθεωρήσεις στοιχείων (UNESCO, 2009, UNESCO, 2016c), περιφερειακές και εθνικές κατευθυντήριες γραμμές και πρότυπα για τη σεξουαλική εκπαίδευση (βλ. *Παράρτημα VII*), αναζήτηση σε σχετικές βάσεις δεδομένων και ιστοσελίδες, εκ βαθέων συνεντεύξεις με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, μαθητικό πληθυσμό και εκπαιδευτικό προσωπικό (βλέπε *Παράρτημα VI*) και σε διεθνείς τεχνικές διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2009 και το 2016, με εμπειρογνώμονες από χώρες από όλο τον κόσμο (βλ. *Παράρτημα III*). Συνεργάτες και συνεργάτιδες από διεθνείς οργανισμούς, όπως UNAIDS, UNDP, UNESCO, UNFPA, UNICEF, UN Women και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) έχουν επίσης συνεισφέρει στις βασικές έννοιες, στα θέματα και στις επεξηγήσεις των μαθησιακών στόχων και το υλικό έχει ελεγχθεί διεξοδικά από τα μέλη της Συμβουλευτικής Ομάδας της ΣΟΣΕ (βλ. *Παράρτημα II*).

Η καθοδήγηση που παρέχεται στην παρούσα ενότητα ακολουθεί μια προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα και δίνει έμφαση σε αξίες όπως η συμπερίληψη, ο σεβασμός, η ισότητα, η ενσυναίσθηση, η ευθύνη και η αμοιβαιότητα ως άρρηκτα συνδεδεμένες με τα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι επίσης βασισμένη στην αντίληψη ότι η προώθηση της έμφυλης ισότητας έχει ζωτική σημασία για τη σεξουαλική υγεία και την ευημερία των νέων ανθρώπων. Τέλος, η καθοδήγηση προωθεί μια μαθητοκεντρική εκπαιδευτική προσέγγιση, όπου η εστίαση της διδασκαλίας είναι στη/στο μαθήτρια/-τή.

Οι στόχοι των βασικών εννοιών, των θεματικών και των μαθησιακών αντικειμένων είναι να εξοπλίσουν τα παιδιά και τα

νεαρά άτομα με τις γνώσεις, τις στάσεις και τις δεξιότητες που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να έχουν υγεία, ευημερία και αξιοπρέπεια, να αντιλαμβάνονται ότι η ευημερία των άλλων επηρεάζεται από τις επιλογές τους, να κατανοούν τα δικαιώματά τους και να δρουν σύμφωνα με αυτά, καθώς και να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων με:

- την παροχή πληροφοριών που είναι επιστημονικά ακριβείς, παραδίδονται σταδιακά, είναι ηλικιακά - και αναπτυξιακά- κατάλληλες, ευαίσθητες στα ζητήματα φύλου, πολιτισμικά σημαντικές και μετασχηματιστικές των γνωστικών, συναισθηματικών, σωματικών και κοινωνικών πτυχών της σεξουαλικότητας
- την παροχή στα νεαρά άτομα της ευκαιρίας να εξερευνήσουν αξίες, στάσεις και κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες και δικαιώματα που επηρεάζουν τις σεξουαλικές και κοινωνικές σχέσεις, και
- την προώθηση της απόκτησης δεξιοτήτων ζωής.

Ηλικιακές Ομάδες

Η ενότητα αυτή είναι οργανωμένη σε οκτώ βασικές έννοιες που αναφέρονται πιο κάτω, καθεμία εκ των οποίων χωρίζεται σε τέσσερις ηλικιακές ομάδες (5-8 ετών, 9-12 ετών, 12-15 ετών και 15-18+ ετών) και προορίζονται για μαθητές επιπέδου πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι μαθησιακοί στόχοι είναι λογικά οργανωμένοι, σε επίπεδα με έννοιες για τα μικρότερα παιδιά που συνήθως περιλαμβάνουν περισσότερες βασικές πληροφορίες, λιγότερες προηγμένες γνωστικές διεργασίες και λιγότερο πολύπλοκες δραστηριότητες. Υπάρχει εσκεμμένη αλληλοκάλυψη μεταξύ των ομάδων της δεύτερης και της τρίτης κατηγορίας (ηλικίας 9-12 ετών και ηλικίας 12-15 ετών) ώστε να καλύψει ένα ευρύ φάσμα ηλικιών παιδιών που είναι πιθανό να βρίσκονται στην ίδια τάξη.

Για την τελευταία ηλικιακή ομάδα, ηλικίας 15-18+ ετών, αναγνωρίζεται ότι ο μαθητικός πληθυσμός της δευτεροβάθμιας

² Μποτσουάνα, Αιθιοπία, Ινδονησία, Τζαμάικα, Κένυα, Ναμίμπια, Νιγηρία, Νότια Αφρική, Τανζανία, Ταϊλάνδη, ΗΠΑ και Ζάμπια.

μπορεί να αποτελείται και από άτομα άνω των 18 και ότι τα θέματα και οι μαθησιακοί στόχοι μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν με πιο ώριμους εκπαιδευόμενους πληθυσμούς στα τριτοβάθμια ιδρύματα. Καθώς πολλά νεαρά άτομα δεν έχουν λάβει σεξουαλική εκπαίδευση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ο φοιτητικός πληθυσμός των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων επίσης επωφελείται από τον Οδηγό παρόλο που βρίσκεται σε μεγαλύτερη ηλικία. Ο Οδηγός μπορεί επίσης να προσαρμοστεί για την εκπαίδευση παιδιών και νεαρών ατόμων εκτός σχολείου που δεν επωφελούνται από τη σχολική σεξουαλική εκπαίδευση.

Όλες οι πληροφορίες που συζητούνται με παιδιά στις παραπάνω ηλικιακές ομάδες πρέπει να είναι σύμφωνες με τις γνωστικές τους ικανότητες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και των νεαρών ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες. Σε ορισμένες κοινότητες, δεν είναι ασυνήθιστο για έναν/μία εκπαιδευτικό να έχει έναν συνδυασμό ηλικιών μεταξύ των μαθητριών/-ών στην τάξη. Μερικά παιδιά μπορεί να ξεκινήσουν το σχολείο αργότερα και επομένως θα βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης και επίπεδο γνώσεων, νοοτροπίας και δεξιοτήτων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

Επιπλέον, οι ανάγκες και οι ανησυχίες γύρω από τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία παιδιών και νεαρών ατόμων, καθώς και η ηλικία έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας ποικίλλουν σημαντικά εντός και μεταξύ των περιοχών, καθώς και εντός και μεταξύ χωρών και κοινοτήτων. Αυτό ενδέχεται να επιδράσει στις αποφάσεις για τη ηλικιακή καταλληλότητα ως προς συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους κατά την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, διδακτικού υλικού και προγραμμάτων και να επηρεάσει την αναγνώριση εκ μέρους των εκπαιδευτικών της ποικιλίας σεξουαλικών εμπειριών των μαθητριών/-ών. Οι μαθησιακοί στόχοι επομένως, θα πρέπει να προσαρμοστούν περισσότερο στην πραγματικότητα των παιδιών και να βασιστούν στα διαθέσιμα δεδομένα και στοιχεία, παρά στην προσωπική ενόχληση ή την αντιληπτή αντίθεση που μπορεί να υπάρχει όσον αφορά στη συζήτηση για τη σεξουαλικότητα με παιδιά ή νεαρά άτομα. Η βιβλιογραφία και η έρευνα για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση επισημαίνουν την ανάγκη αντιμετώπισης ευαίσθητων ζητημάτων παρά τις προκλήσεις που αυτό συνεπάγεται. Ενώ η σεξουαλική εκπαίδευση δεν είναι ίδια με οποιοδήποτε άλλο σχολικό μάθημα και μπορεί να προκαλέσει έντονα συναισθήματα (UNESCO, 2016β), είναι σημαντικό τα παιδιά να αναπτύσσουν τη γλώσσα και την ικανότητα να μιλούν και να κατανοούν ζητήματα σχετικά με το σώμα, τα συναισθήματα και τις σχέσεις από νεαρή ηλικία.

Δομή

Υπάρχουν οκτώ βασικές θεματικές έννοιες που είναι εξίσου σημαντικές, καθώς η κάθε μία ενισχύει αμοιβαία την άλλη και προορίζονται να διδάσκονται παράλληλα η μια με την άλλη.

Οι θεματικές επαναλαμβάνονται πολλές φορές με κλιμακούμενη πολυπλοκότητα, θεμελιωμένες σε προηγούμενες γνώσεις,

χρησιμοποιώντας μία σπειροειδή προσέγγιση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών.

1. Διαπροσωπικές σχέσεις

2. Αξίες, Δικαιώματα, Πολιτισμός και Σεξουαλικότητα

3. Κατανόηση του Φύλου

4. Βία και ασφάλεια

5. Δεξιότητες Υγείας και Ευζωίας

6. Ανθρώπινο σώμα και Ανάπτυξη

7. Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Συμπεριφορά

8. Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία

Οι βασικές έννοιες αναλύονται περαιτέρω σε δύο έως πέντε θεματικές, καθεμιά με τις κεντρικές έννοιες και τις **γνώσεις, τις στάσεις και τους μαθησιακούς στόχους που βασίζονται στις δεξιότητες**, ανά ηλικιακή ομάδα.

Η γνώση παρέχει σημαντική βάση για τον μαθητικό πληθυσμό, ενώ οι στάσεις βοηθούν τα νεαρά άτομα να διαμορφώσουν την κατανόηση του εαυτού τους, της σεξουαλικότητας και του κόσμου. Ταυτόχρονα, **δεξιότητες** όπως επικοινωνία, ακρόαση, άρνηση, λήψη αποφάσεων και διαπραγμάτευση, διαπροσωπική επικοινωνία, κριτική σκέψη, δημιουργία αυτοεπίγνωσης, ανάπτυξη ενσυναίσθησης, πρόσβαση σε αξιόπιστες πληροφορίες ή υπηρεσίες, εναντίωση στο στίγμα, στις διακρίσεις και υποστήριξη των δικαιωμάτων, δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να αναλάβουν δράση.

Αυτοί οι τρεις τομείς μάθησης που παρουσιάζονται στην απεικόνιση των μαθησιακών στόχων - **γνώση, στάση και ανάπτυξη δεξιοτήτων** - δεν είναι απαραίτητα γραμμικοί, αλλά μάλλον αντανακλούν μία επαναληπτική και αλληλοενισχυόμενη διαδικασία, παρέχοντας στα εκπαιδευόμενα άτομα πολλαπλές ευκαιρίες για μάθηση, επανεξέταση και ενίσχυση των βασικών ιδεών. Οι μαθησιακοί στόχοι που παρουσιάζονται στην παρούσα ενότητα προορίζονται σκόπιμα να είναι επεξηγηματικοί και όχι κανονιστικοί και σε καμία περίπτωση εξαντλητικοί, είτε εντός μιας θεματικής, είτε για όλους τους τομείς της μάθησης. **Ο συνδυασμός και των τριών τομέων μάθησης είναι κρίσιμος για την ενδυνάμωση των νεαρών ατόμων** και την αποτελεσματική διδασκαλία της ΣΟΣΕ. Οι συγγραφείς των προγραμμάτων σπουδών ενθαρρύνονται, συνεπώς, να διατηρήσουν μια ισορροπία των μαθησιακών στόχων και στους τρεις τομείς, καθώς ο Οδηγός δεν εξαντλεί τη συστηματική περιγραφή κάθε είδους μαθησιακού στόχου για όλα τα αναφερόμενα θέματα.

Οι ενδεικτικοί Μαθησιακοί στόχοι μπορούν να ερμηνευθούν από τους/τις συγγραφείς αναλυτικών προγραμμάτων σε εθνικό επίπεδο και να γίνονται μετρήσιμοι με βάση το

τοπικό περιβάλλον ή και τα υπάρχοντα εθνικά ή περιφερειακά πρότυπα και πλαίσια. **Ο Οδηγός είναι προαιρετικός και μη υποχρεωτικός, με βάση παγκόσμια αποδεκτά στοιχεία και πρακτικές, και αναγνωρίζει την ποικιλομορφία των διαφορετικών εθνικών πλαισίων μέσα στα οποία εφαρμόζεται η σεξουαλική εκπαίδευση.** Ως αποτέλεσμα, υπάρχουν ορισμένα ζητήματα και περιεχόμενο που μπορεί να θεωρηθούν αποδεκτά σε ορισμένες χώρες, αλλά όχι σε άλλες, και κάθε χώρα θα έχει την δυνατότητα να λαμβάνει τις σωστές αποφάσεις, σεβόμενη τις έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συμπερίληψης και της εναντίωσης στις διακρίσεις.

Με βάση τις ανάγκες και ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της χώρας ή των περιφερειών, όπως τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα και το επιδημιολογικό πλαίσιο, τα μαθήματα που βασίζονται στους μαθησιακούς στόχους θα μπορούσαν να

προσαρμοστούν για να συμπεριληφθούν και μικρότερες ή μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο, η πλειονότητα των ειδικών πιστεύουν ότι τα παιδιά και τα νεαρά άτομα και θέλουν και χρειάζονται πληροφορίες για τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική υγεία όσο το δυνατόν νωρίτερα και πληρέστερα, όπως αναγνωρίζεται στην αναπτυξιακή ψυχολογία και παρουσιάζεται στα Πρότυπα για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση στην Ευρώπη (Περιφερειακό Γραφείο του ΠΟΥ για την Ευρώπη και BZgA, 2010). Επιπλέον, οι μαθησιακοί στόχοι τίθενται με τέτοια σειρά ώστε να γίνονται όλο και περισσότερο πολύπλοκοι γνωστικά, ανάλογα με την ηλικία και την αναπτυξιακή ικανότητα. Εάν ένα πρόγραμμα ξεκινά με μεγαλύτερα παιδιά, θα ήταν απαραίτητο να καλύψει θέματα και μαθησιακούς στόχους μικρότερων ηλικιών για την εξασφάλιση επαρκούς ελέγχου των βασικών γνώσεων πάνω στις οποίες μπορεί κανείς να οικοδομήσει δεξιότητες, στάσεις και νοοτροπίες.

5.2 Επισκόπηση των βασικών εννοιών, θεμάτων και μαθησιακών στόχων

Βασική έννοια 1: Διαπροσωπικές Σχέσεις	Βασική έννοια 2: Αξίες, Δικαιώματα, Πολιτισμός και Σεξουαλικότητα	Βασική έννοια 3: Κατανόηση του Φύλου
Θέματα: 1.1 Οικογένειες 1.2 Φιλία, Αγάπη και Ρομαντικές Σχέσεις 1.3 Ανοχή, Συμπερίληψη και Σεβασμός 1.4 Μακροχρόνια Δέσμευση και Γονεϊκότητα	Θέματα: 2.1 Αξίες και Σεξουαλικότητα 2.2 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Σεξουαλικότητα 2.3 Πολιτισμός, Κοινωνία και Σεξουαλικότητα	Θέματα: 3.1 Η Κοινωνική Κατασκευή του Φύλου και οι Έμφυλες Νόρμες 3.2 Έμφυλη Ισότητα, Στερεότυπα και Προκαταλήψεις 3.3 Έμφυλη Βία
Βασική έννοια 4: Βία και Ασφάλεια	Βασική έννοια 5: Δεξιότητες Υγείας και Ευζωίας	Βασική έννοια 6: Ανθρώπινο σώμα και Ανάπτυξη
Θέματα: 4.1 Βία 4.2 Συναινεση, Ιδιωτικότητα και Σωματική Ακεραιότητα 4.3 Ασφαλής Χρήση ΤΠΕ και Διαδικτύου	Θέματα: 5.1 Κοινωνικές Νόρμες και Επιρροή Συνομηλίκων στη Σεξουαλική Συμπεριφορά 5.2 Λήψη Αποφάσεων 5.3 Δεξιότητες Επικοινωνίας, Άρνησης και Διαπραγμάτευσης 5.4 Μιντιακός Γραμματισμός και Σεξουαλικότητα 5.5 Βοήθεια και Υποστήριξη	Θέματα: 6.1 Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Ανατομία και Φυσιολογία 6.2 Αναπαραγωγή 6.3 Εφηβεία 6.4 Εικόνα Σώματος
Βασική έννοια 7: Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Συμπεριφορά	Βασική έννοια 8: Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία	
Θέματα: 7.1 Φύλο, Σεξουαλικότητα και Κύκλος Σεξουαλικής Ζωής 7.2 Σεξουαλική Συμπεριφορά και Σεξουαλική Ανταπόκριση	Θέματα: 8.1 Εγκυμοσύνη και Πρόληψη Εγκυμοσύνης 8.2 Στίγμα, Φροντίδα, Θεραπεία και Υποστήριξη ατόμων με HIV και AIDS 8.3 Κατανόηση, Αναγνώριση και Μείωση Κινδύνου από ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου και του HIV	

Βασική έννοια 1:

Διαπροσωπικές Σχέσεις

Θέματα:

1.1 Οικογένειες

1.2 Φιλία, Αγάπη και Ρομαντικές Σχέσεις

1.3 Ανοχή, Συμπερίληψη και Σεβασμός

1.4 Μακροχρόνια Δέσμευση και Γονεϊκότητα

Βασική έννοια 1: Διαπροσωπικές Σχέσεις

1.1 Οικογένειες

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν πολλών ειδών διαφορετικές οικογένειες που ζουν ανά τον κόσμο.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν διαφορετικά είδη οικογενειών (π.χ. με δυο γονείς, μονογονεϊκή, ανάδοχη, εκτεταμένη, πυρηνική και μη παραδοσιακές οικογένειες) (γνώση),
- ▶ δείχνουν σεβασμό για όλα τα είδη οικογενειών (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους έκφρασης σεβασμού για διαφορετικά είδη οικογενειών (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα μέλη της οικογένειας έχουν διαφορετικές ανάγκες και ρόλους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν διαφορετικές ανάγκες και ρόλους των μελών της οικογένειας (γνώση),
- ▶ εκτιμούν το πώς τα μέλη της οικογένειας φροντίζουν το ένα το άλλο με πολλούς τρόπους, αν και μερικές φορές ίσως να μην θέλουν ή να μην μπορούν (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ επικοινωνούν τις ανάγκες τους και το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η έμφυλη ανισότητα συχνά αντικατοπτρίζεται στους ρόλους και τις ευθύνες των μελών της οικογένειας.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καταγράφουν διαφορές στους ρόλους και στις ευθύνες των ανδρών και των γυναικών μέσα σε μια οικογένεια (γνώση),
- ▶ Περιγράφουν τους τρόπους με τους οποίους τέτοιες διαφορές μπορούν να επηρεάσουν τι μπορεί και τι δεν μπορεί να κάνει το κάθε άτομο (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι οι έμφυλες διαφορές επηρεάζουν το ρόλο και τις ευθύνες μέσα στην οικογένεια (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ Αναλογίζονται το δικό τους ρόλο και τα συναισθήματά τους για τους ρόλους και τις ευθύνες των ανδρών και των γυναικών μέσα στην οικογένεια (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα μέλη της οικογένειας είναι σημαντικό να διδάσκουν αξίες στα παιδιά.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καθορίζουν τι είναι αξίες (γνώση),
- ▶ καταγράφουν αξίες στις οποίες βασίζονται τα ίδια και οι γονείς τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι αξίες των μελών της οικογένειας επηρεάζουν τις αξίες των παιδιών (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν μια προσωπική αξία (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι γονείς/κηδεμόνες και άλλα μέλη της οικογένειας βοηθούν τα παιδιά να κατακτήσουν αξίες και καθοδηγούν και υποστηρίζουν τις αποφάσεις των παιδιών τους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς/ κηδεμόνες και άλλα μέλη της οικογένειας υποστηρίζουν τις αποφάσεις των παιδιών τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι γονείς/κηδεμόνες και άλλα μέλη της οικογένειας επηρεάζουν τις αποφάσεις τους (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ Αναλογίζονται πώς μια οικογενειακή αξία καθοδήγησε μια απόφαση που πήραν τα ίδια (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι οικογένειες μπορούν να προωθούν την έμφυλη ισότητα μέσα από τους ρόλους τους και τις ευθύνες των μελών τους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τους ρόλους, τα δικαιώματα και τις ευθύνες των διαφορετικών μελών της οικογένειας (γνώση),
- ▶ καταγράφουν τρόπους με τους οποίους οι οικογένειες μπορούν να υποστηρίξουν την έμφυλη ισότητα μέσα από τους ρόλους και τις ευθύνες των μελών τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλα τα μέλη της οικογένειας μπορούν να προωθήσουν την έμφυλη ισότητα μέσα στην οικογένεια (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν την υποστήριξή τους για δικαιότερο μοίρασμα ρόλων και ευθυνών μέσα στην οικογένεια (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η υγεία και η ασθένεια μπορούν να επηρεάσουν τις οικογένειες από πλευράς δομής, δυνατοτήτων και υποχρεώσεων.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τους τρόπους με τους οποίους η υγεία και η ασθένεια μπορούν να επηρεάσουν τους ρόλους των μελών της οικογένειας και τις ευθύνες τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η υγεία και η ασθένεια μπορούν να επηρεάσουν το πώς λειτουργεί μία οικογένεια (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν ενσυναίσθηση για οικογένειες που έχουν επηρεαστεί από ασθένεια (δεξιότητα).

1.1 Οικογένειες (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Μεγαλώνω (ωριμάζω) σημαίνει να αναλαμβάνω την ευθύνη για τον εαυτό μου και τους άλλους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν και εξετάζουν νέες ευθύνες που αποκτούν για τον εαυτό τους και για άλλους καθώς μεγαλώνουν (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν πως καθώς μεγαλώνουν, ο κόσμος και τα ενδιαφέροντα τους επεκτείνονται πέρα από την οικογένεια και οι συναναστροφή με φίλες/-ους και συνομήλικα άτομα γίνονται ιδιαίτερα σημαντικές (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αξιολογούν και αναλαμβάνουν νέες ευθύνες και σχέσεις (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Συγκρούσεις και παρεξηγήσεις μεταξύ γονέων/κηδεμόνων και παιδιών συμβαίνουν συχνά, ειδικά στη διάρκεια της εφηβείας, και είναι συνήθως επιλύσιμες.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καταγράφουν συγκρούσεις και παρεξηγήσεις που συμβαίνουν συχνά μεταξύ γονέων/κηδεμόνων και παιδιών (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων ή των παρεξηγήσεων με τους γονείς/κηδεμόνες (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η σύγκρουση και οι παρεξηγήσεις μεταξύ γονέων/κηδεμόνων είναι συχνές κατά τη διάρκεια της εφηβείας και μπορούν συνήθως και επιλυθούν (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εφαρμόζουν στρατηγικές επίλυσης συγκρούσεων και παρεξηγήσεων με γονείς/κηδεμόνες (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Αγάπη, συνεργασία, ισότητα των φύλων, αμοιβαία φροντίδα και αμοιβαίος σεβασμός είναι σημαντικά για την υγιή λειτουργία της οικογένειας και των σχέσεων.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά της υγιούς οικογενειακής λειτουργίας (γνώση),
- ▶ αιτιολογούν γιατί είναι σημαντικά αυτά τα χαρακτηριστικά για την υγιή λειτουργία της οικογένειας (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αξιολογούν τη συνεισφορά τους στην υγιή λειτουργία της οικογένειας (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Σεξουαλικές /ερωτικές σχέσεις και θέματα υγείας μπορούν να επηρεάσουν τις οικογενειακές σχέσεις.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν πώς οι ρόλοι των μελών της οικογένειας μπορεί να αλλάξουν όταν ένα μέλος της οικογένειας αποκαλύπτει ευαίσθητες πληροφορίες (π.χ.: οροθετικότητα, εγκυμοσύνη, γάμος, άρνηση προγραμματισμένου γάμου, εμπειρία σεξουαλικής παρενόχλησης ή είναι σε μια ευτυχισμένη σεξουαλική σχέση) (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τους τρόπους με τους οποίους οι ρόλοι και οι σχέσεις μπορεί να αλλάξουν όταν αποκαλύπτουν ή μοιράζονται πληροφορίες σχετικές με σεξουαλικές σχέσεις ή την υγεία (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν συστήματα υποστήριξης στα οποία μπορούν να στραφούν τα νεαρά άτομα και τα μέλη της οικογένειας όταν αντιμετωπίζουν προκλήσεις ή δυσκολίες κατά την αποκάλυψη πληροφοριών σχετικών με σεξουαλικές σχέσεις και θέματα υγείας.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τους τρόπους με τους οποίους τα αδέρφια, οι γονείς/κηδεμόνες ή η διευρυμένη οικογένεια μπορούν να παρέχουν υποστήριξη σε ένα νεαρό άτομο που έχει αποκαλύψει ή μοιραστεί πληροφορίες σχετικές με τις σεξουαλικές σχέσεις ή την υγεία (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι οικογένειες μπορούν να ξεπεράσουν δυσκολίες όταν τα μέλη τους υποστηρίζουν το ένα το άλλο με αμοιβαίο σεβασμό (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αξιολογούν έγκυρους και αξιόπιστους πόρους της κοινότητας για να υποστηρίξουν τα ίδια ή ένα μέλος της οικογένειας που χρειάζεται βοήθεια (δεξιότητα).

1.2 Φιλία, Αγάπη και Ρομαντικές Σχέσεις

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν διαφορετικών ειδών φιλίες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν μία φίλη/ έναν φίλο (γνώση),
- ▶ αξιολογούν φιλίες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι το φύλο, η αναπηρία, ή η υγεία κάποιου δεν αποτελούν εμπόδια στη δημιουργία μιας φιλίας (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αναπτύσσουν μια ποικιλία φιλικών σχέσεων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι φιλίες βασίζονται στην εμπιστοσύνη, το μοίρασμα, τον σεβασμό, την ενσυναίσθηση και την αλληλεγγύη

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τα κύρια συστατικά της φιλίας (π.χ.: εμπιστοσύνη, μοίρασμα, σεβασμό, υποστήριξη, ενσυναίσθηση, αλληλεγγύη (γνώση),
- ▶ προτιθενται να χτίσουν φιλικές σχέσεις βασισμένες στα κύρια συστατικά της φιλίας (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους να δείχνουν εμπιστοσύνη σεβασμό και κατανόηση και να μοιράζονται με ένα φίλο (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι σχέσεις περιλαμβάνουν διαφορετικά είδη αγάπης (π.χ.: αγάπη μεταξύ φίλων, αγάπη μεταξύ γονέων, ρομαντική αγάπη μεταξύ συντρόφων) και η αγάπη μπορεί να εκφράζεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τα διαφορετικά είδη αγάπης και τους τρόπους που η αγάπη μπορεί να εκφραστεί (γνώση),
- ▶ κατανοούν ότι η αγάπη μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν αγάπη μέσα σε μια φιλία (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν υγιείς και μη υγιείς σχέσεις

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τα χαρακτηριστικά των υγιών και των μη υγιών σχέσεων (γνώση),
- ▶ αποσαφηνίζουν το καλό από το κακό άγγιγμα (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν υγιείς και μη υγιείς φιλίες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναπτύσσουν και διατηρούν υγιείς φιλίες (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η φιλία και η αγάπη βοηθούν τους ανθρώπους να αισθάνονται θετικά για τον εαυτό τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τα οφέλη της φιλίας και της αγάπης (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι φιλίες και η αγάπη μπορούν να τα βοηθήσουν να αισθανθούν καλά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν φιλία και αγάπη με τρόπο που κάνει κάποιο άτομο να αισθάνεται καλά με τον εαυτό του (δεξιότητα)

Βασική ιδέα: Η φιλία και η αγάπη μπορούν να εκφράζονται διαφορετικά καθώς τα παιδιά περνούν στην εφηβεία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους εκφράζονται η φιλία και η αγάπη σε ένα άλλο άτομο καθώς μεγαλώνουν (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι να εκφράζουν φιλία και αγάπη σε ένα άλλο άτομο (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αναλογίζονται ότι ο τρόπος με τον οποίο εκφράζουν φιλία και αγάπη σε άλλα άτομα αλλάζει καθώς μεγαλώνουν (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η ανισότητα μέσα στις σχέσεις επηρεάζει αρνητικά τις προσωπικές σχέσεις

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξερευνούν τους τρόπους με τους οποίους η ανισότητα στις σχέσεις επηρεάζει τις προσωπικές σχέσεις (π.χ. λόγω φύλου, ηλικίας, οικονομικής κατάστασης ή διαφοράς ισχύος) (γνώση),
- ▶ αναλύουν πώς οι ισότιμοι ρόλοι μεταξύ των ανθρώπων μπορούν να συνεισφέρουν σε μια υγιή σχέση (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν με ποιον τρόπο η ισότητα μέσα στις σχέσεις αποτελεί συστατικό των υγιών σχέσεων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναλαμβάνουν ισότιμους ρόλους μέσα στις σχέσεις (δεξιότητα).

1.2 Φιλία, Αγάπη και Ρομαντικές Σχέσεις (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Άτομα που συνδέονται φιλικά μπορούν να επηρεάσουν το ένα το άλλο θετικά και αρνητικά.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν τους τρόπους με τους οποίους άτομα που συνδέονται φιλικά μπορούν να επηρεάσουν το ένα το άλλο θετικά και αρνητικά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι φίλοι/-ες μπορούν να επηρεάσουν θετικά και αρνητικά τη συμπεριφορά τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να αποφύγουν την αρνητική επιρροή ενός φιλικού προσώπου (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν διαφορετικών ειδών σχέσεις.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τα διαφορετικά είδη σχέσεων (γνώση),
- ▶ διακρίνουν μεταξύ των συναισθημάτων που συνδέονται με την αγάπη, τη φιλία, το ερωτικό πάθος και τη σεξουαλική έλξη (γνώση),
- ▶ συζητούν πώς οι στενές σχέσεις μπορεί να γίνουν μερικές φορές σεξουαλικές (δεξιότητα),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους να διαχειριστούν συναισθήματα που σχετίζονται με διαφορετικά είδη σχέσεων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι ρομαντικές σχέσεις μπορεί να επηρεαστούν έντονα από την ανισότητα και τις διαφορές ισχύος (π.χ. λόγω φύλου, ηλικίας, οικονομικής ή κοινωνικής κατάστασης ή κατάστασης υγείας)

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν πώς η ανισότητα και η διαφορά ισχύος μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τις ρομαντικές σχέσεις (γνώση),
- ▶ ανακαλούν πώς οι έμφυλες νόρμες και τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να επηρεάσουν τις ρομαντικές σχέσεις (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η ανισότητα και οι διαφορές ισχύος μπορεί να είναι βλαβερές μέσα στις σχέσεις (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εξετάζουν κριτικά την ισότητα και την ισορροπία ισχύος μέσα στις σχέσεις (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν υγιείς και μη υγιείς σεξουαλικές σχέσεις

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν τα χαρακτηριστικά υγιών και των μη υγιών σεξουαλικών σχέσεων (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι οι σεξουαλικές σχέσεις μπορεί να είναι υγιείς και μη υγιείς (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους ώστε να αποφεύγουν μη υγιείς σεξουαλικές σχέσεις (δεξιότητα),
- ▶ εντοπίζουν έμπιστα ενήλικα άτομα και να παρουσιάζουν τρόπους πρόσβασης σε πλαίσια όπου μπορούν να αναζητήσουν βοήθεια αν βρεθούν σε μια μη υγιή σχέση (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι για να εκφράσουμε τρυφερότητα και αγάπη καθώς μεγαλώνουμε

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν μια ποικιλία τρόπων για να εκφράζουν τρυφερότητα μέσα σε υγιείς σεξουαλικές σχέσεις (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η σεξουαλική συμπεριφορά δεν αποτελεί απαραίτητα έκφραση αγάπης (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν τρυφερότητα και αγάπη με κατάλληλους τρόπους (δεξιότητα).

1.3 Ανοχή, Συμπερίληψη και Σεβασμός

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε ανθρώπινο ον είναι μοναδικό, μπορεί να συνεισφέρει στην κοινωνία και έχει δικαίωμα να το σέβονται

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τι σημαίνει να συμπεριφέρεσαι στους άλλους με δικαιοσύνη, ισότητα, αξιοπρέπεια, και σεβασμό (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν παραδείγματα τρόπων με τους οποίους όλα τα ανθρώπινα όντα μπορούν να συνεισφέρουν στην κοινωνία ανεξάρτητα από τις διαφορές τους (γνώση),
- ▶ απαριθμούν τους τρόπους με τους οποίους η κοροϊδία είναι επιβλαβής (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι μοναδικοί, έχουν αξία και έχουν το δικαίωμα να αντιμετωπίζονται με αξιοπρέπεια και σεβασμό (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους με τους οποίους δείχνουμε ανεκτικότητα, συμπερίληψη και σεβασμό στους άλλους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Το στίγμα και η προκατάληψη είναι επιβλαβή

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν το στίγμα και την προκατάληψη και να καθορίζουν τους τρόπους με τους οποίους αυτά είναι επιβλαβή (γνώση),
- ▶ να περιγράφουν τον αυτοπροκαλούμενο στιγματισμό και τις συνέπειές του (π.χ. σιωπή, άρνηση και μυστικότητα) (γνώση),
- ▶ ανακαλούν ότι κατά κανόνα υπάρχουν μηχανισμοί υποστήριξης για να βοηθούν τους ανθρώπους που βιώνουν στίγμα και προκατάληψη (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό να δείχνουν ανεκτικότητα, συμπερίληψη και σεβασμό στους άλλους ανθρώπους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν υποστήριξη στους ανθρώπους που έχουν στιγματιστεί ή υπάρχουν προκαταλήψεις εναντίον τους. (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η παρενόχληση ή ο εκφοβισμός οποιουδήποτε ανθρώπου λόγω της κοινωνικής ή οικονομικής του κατάστασης ή της κατάστασης της υγείας του, ή της εθνικότητας, της φυλής, της καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου, χαρακτηριστικών φύλου του ή άλλων διαφορών, δείχνει έλλειψη σεβασμού και είναι επιβλαβής για τα άτομα.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν τη σημασία της παρενόχλησης και του εκφοβισμού (γνώση),
- ▶ περιγράφουν γιατί η παρενόχληση και ο εκφοβισμός είναι τραυματικές και ασεβείς συμπεριφορές (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι ευθύνη όλων να εκφράζονται ανοιχτά ενάντια στον εκφοβισμό και την παρενόχληση (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αντιμετώπισης της παρενόχλησης και του εκφοβισμού (δεξιότητα).

1.3 Ανοχή, Συμπερίληψη και Σεβασμός (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Ο στιγματισμός και η προκατάληψη λόγω διαφορετικότητας (π.χ. λόγω HIV, εγκυμοσύνης ή κατάστασης υγείας, οικονομικής κατάστασης, εθνικότητας, φυλής, καταγωγής, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή άλλων διαφορών) δείχνουν ασέβεια, είναι επιβλαβή για την ευημερία και αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλέσουν τις έννοιες του στίγματος, των διακρίσεων, των προκαταλήψεων, της έλλειψης ανεκτικότητας και του αποκλεισμού (γνώση),
- ▶ εξετάζουν τις συνέπειες του στιγματισμού και των διακρίσεων στη σεξουαλική και την αναπαραγωγική υγεία και τα δικαιώματα των ανθρώπων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν την υποχρέωση να υπερασπίζονται εκείνους που έχουν υποστεί στιγματισμό ή διακρίσεις (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκτιμούν πόσο σημαντική είναι η συμπερίληψη, η μη διάκριση και η ποικιλομορφία (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αναζητούν υποστήριξη αν βιώνουν στιγματισμό και διακρίσεις (δεξιότητα),
- ▶ εξασκούνται στο να εκφράζουν την γνώμη τους ανοιχτά υπέρ της συμπερίληψης, της μη-διάκρισης και του σεβασμού στην ποικιλομορφία (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να αμφισβητούμε το στίγμα και την προκατάληψη και να προωθούμε τη συμπερίληψη, τη μη διάκριση και την ποικιλομορφία.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν πώς το στίγμα και η προκατάληψη επιδρούν αρνητικά στα άτομα, τις κοινότητες και τις κοινωνίες (γνώση),
- ▶ συνοψίζουν τους υπάρχοντες νόμους ενάντια στο στίγμα, τις διακρίσεις και την προκατάληψη (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό να αποδοκιμάζονται οι διακρίσεις ενάντια στα άτομα που θεωρούνται «διαφορετικά» (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν υποστήριξη στους ανθρώπους που υφίστανται αποκλεισμό (δεξιότητα),
- ▶ συνηγορούν κατά του στίγματος και των διακρίσεων και υπέρ της συμπερίληψης, της μη διάκρισης και του σεβασμού στη διαφορετικότητα (δεξιότητα).

1.4 Μακροχρόνια Δέσμευση και Γονεϊκότητα

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχει ποικιλομορφία στις οικογενειακές δομές και στην έννοια του γάμου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις έννοιες «οικογένεια» και «γάμος» (γνώση),
- ▶ απαριθμούν διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μπορεί να παντρεύονται (π.χ. να διαλέγουν συντρόφους που θα παντρευτούν ή να συνάπτουν προσυμφωνημένους γάμους) (γνώση),
- ▶ θυμούνται ότι κάποιο γάμοι τελειώνουν με χωρισμό, διαζύγιο και ή θάνατο (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ακόμη και αν οι οικογενειακές δομές και οι τρόποι που οι άνθρωποι μπορεί να παντρεύονται ενδέχεται να ποικίλουν, όλοι αξίζουν σεβασμό (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι πρόωροι και εξαναγκαστικοί παιδικοί γάμοι (ΠρΕΞΠΓ) είναι επιβλαβείς και παράνομοι για την πλειονότητα των κρατών

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ κατανοούν τι είναι οι ΠρΕΞΠΓ (γνώση),
- ▶ καταγράφουν τις αρνητικές συνέπειες των ΠρΕΞΠΓ στο παιδί, την οικογένεια και την κοινωνία (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι ΠρΕΞΠΓ είναι επιβλαβείς και επικίνδυνοι (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εντοπίζουν έναν γονέα/κηδεμόνα ή ένα ενήλικο πρόσωπο εμπιστοσύνης στο οποίο να μπορούν να απευθυνθούν ανοιχτά σε περίπτωση που βρίσκονται σε κίνδυνο ΠρΕΞΠΓ (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η μακροχρόνια δέσμευση, ο γάμος και η γονεϊκότητα ποικίλουν και διαμορφώνονται από την κοινωνία, τη θρησκεία, την κουλτούρα και τους νόμους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τα βασικά χαρακτηριστικά των μακροχρόνιων δεσμεύσεων, του γάμου και της γονεϊκότητας (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τρόπους που η κουλτούρα, η θρησκεία, η κοινωνία και οι νόμοι επηρεάζουν τις μακροχρόνιες σχέσεις, το γάμο και την γονεϊκότητα (γνώση)
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι θα έπρεπε να είναι σε θέση να αποφασίζουν αν, τότε και ποιον άνθρωπο θα παντρευτούν (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν τις απόψεις τους για τις μακροχρόνιες σχέσεις, το γάμο και τη γονεϊκότητα (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Ο πολιτισμός (κουλτούρα, παράδοση) και οι έμφυλοι ρόλοι επηρεάζουν την γονεϊκότητα.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συζητούν τους τρόπους με τους οποίους ο πολιτισμός και οι έμφυλοι ρόλοι επιδρούν στην γονεϊκότητα (γνώση),
- ▶ αναλογίζονται τις δικές τους αξίες και απόψεις για το τι σημαίνει να είσαι καλός γονιός (δεξιότητα).

1.4 Μακροχρόνια Δέσμευση και Γονεϊκότητα (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν πολλές ευθύνες που έρχονται με τον γάμο και τη μακροχρόνια δέσμευση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συνοψίζουν τις βασικές ευθύνες του γάμου και της μακροχρόνιας δέσμευσης (γνώση),
- ▶ ανακαλούν τα κύρια χαρακτηριστικά των επιτυχημένων γάμων και των μακροχρόνιων δεσμεύσεων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν την αξία της αγάπης, της ανεκτικότητας, της ισότητας και του σεβασμού στο γάμο και τις μακροχρόνιες δεσμεύσεις (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Οι άνθρωποι γίνονται γονείς με ποικίλους τρόπους και το να είσαι γονιός περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές ευθύνες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τις ευθύνες των γονέων (γνώση),
- ▶ συγκρίνουν τους διαφορετικούς τρόπους που τα ενήλικα άτομα μπορούν να γίνουν γονείς (π.χ. εκούσια και ακούσια εγκυμοσύνη, τεκνοθεσία, αναδοχή, με ιατρική βοήθεια και με παρένθετη μητέρα) (γνώση),
- ▶ αξιολογούν ότι κάθε άνθρωπος θα έπρεπε να είναι σε θέση να αποφασίζει εάν και πότε θα γίνει γονιός ή όχι, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων που ζουν με τον ιό HIV (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Ο πρόωρος και εξαναγκαστικός παιδικός γάμος (ΠρΕΞΠΓ) και η ακούσια εγκυμοσύνη μπορεί να οδηγήσουν σε αρνητικές κοινωνικές συνέπειες και επιπτώσεις στην υγεία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις κοινωνικές συνέπειες και τις επιπτώσεις στην υγεία των ΠρΕΞΠΓ και της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ο ΠρΕΞΠΓ και η ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη είναι βλαβερά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναζητούν υποστήριξη αν ανησυχούν για ΠρΕΞΠΓ ή ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Ο γάμος και η μακροχρόνια δέσμευση μπορεί να φέρουν ανταμοιβές και δοκιμασίες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν τις ανταμοιβές και τις προκλήσεις του γάμου και των μακροχρόνιων σχέσεων,
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι γονείς έχουν δικαίωμα σε συνεχιζόμενη εκπαίδευση (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν αν, γιατί και πότε οι άνθρωποι αποφασίσουν να κάνουν παιδιά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ παρουσιάζουν τους διαφορετικούς λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι μπορεί να αποφασίζουν να κάνουν ή να μην κάνουν παιδιά,
- ▶ δέχονται ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ικανοί να γίνουν γονείς, ανεξαρτήτως φύλου, κατάστασης HIV, σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι μερικοί άνθρωποι μπορεί να θέλουν να γίνουν γονείς και κάποιοι να μην θέλουν, ότι δεν είναι όλοι σε θέση να γίνουν γονείς και ότι μερικοί άνθρωποι μπορεί να έχουν γίνει γονείς χωρίς να το θέλουν (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αξιολογούν κριτικά τους παράγοντες που επηρεάζουν την προσωπική τους γνώμη σχετικά με το αν, γιατί και πότε θα αποκτήσουν παιδιά (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα παιδιά έχουν ποικίλες ανάγκες τις οποίες οι γονείς/κηδεμόνες έχουν την υποχρέωση να καλύπτουν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ κατηγοριοποιούν τις βασικές σωματικές, συναισθηματικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές ανάγκες και ανάγκες υγείας των παιδιών και να τις συσχετίζουν με τις ευθύνες των γονέων (γνώση),
- ▶ διευκρινίζουν τους τρόπους με τους οποίους η ευημερία των παιδιών μπορεί να επηρεαστεί από τις δυσκολίες στις σχέσεις (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται τη σημασία των υγιών σχέσεων στην ανατροφή των παιδιών (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επικοινωνούν τις σωματικές, συναισθηματικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές τους ανάγκες στους γονείς/κηδεμόνες (δεξιότητα).

Βασική έννοια 2:

Αξίες, Δικαιώματα,

Πολιτισμός και

Σεξουαλικότητα

Θέματα:

2.1 Αξίες και Σεξουαλικότητα

2.2 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Σεξουαλικότητα

2.3 Πολιτισμός, Κοινωνία και Σεξουαλικότητα

2.1 Αξίες και Σεξουαλικότητα

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Αξίες είναι οι ισχυρές πεποιθήσεις που διαμορφώνουν τα άτομα, τις οικογένειες και τις κοινότητες γύρω από σημαντικά ζητήματα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καθορίζουν τις αξίες (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν σημαντικές προσωπικές αξίες όπως ισότητα, σεβασμός, αποδοχή και ανεκτικότητα (γνώση),
- ▶ εξηγούν τους τρόπους με τους οποίους οι αξίες και οι οικογένειες και οι κοινότητες αποφάσεις σχετικά με τη ζωή και τις σχέσεις (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι άνθρωποι, τα συνομήλικα άτομα, οι οικογένειες και οι κοινότητες μπορεί να έχουν διαφορετικές αξίες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ μοιράζονται μια αξία που κατέχουν (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι αξίες και οι στάσεις που μας μεταδίδουν οι οικογένειες και οι κοινότητες είναι πηγές από τις οποίες μαθαίνουμε για το σεξ και τη σεξουαλικότητα και επηρεάζουν την προσωπική μας συμπεριφορά και τη λήψη αποφάσεων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν πηγές αξιών και συμπεριφορών που δίνουν πληροφορίες σχετικά με το τι και το πώς μαθαίνουμε για το σεξ και τη σεξουαλικότητα (π.χ. γονείς, κηδεμόνες, οικογένειες και κοινότητες) (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τους τρόπους με τους οποίους κάποιοι γονείς / κηδεμόνες διδάσκουν και παραδειγματίζουν τις αξίες τους στα παιδιά τους (γνώση),
- ▶ περιγράφουν αξίες οι οποίες επηρεάζουν τις προσδοκίες σχετικά με τους έμφυλους ρόλους και την ισότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι αξίες και οι συμπεριφορές των οικογενειών και των κοινοτήτων επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τη λήψη αποφάσεων (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αναστοχάζονται τις αξίες που έχουν μάθει από την οικογένειά τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντική η αναγνώριση των προσωπικών αξιών, των πεποιθήσεων και των στάσεων, το πώς αυτές επηρεάζουν τα δικαιώματα των άλλων και το πώς να τις υπερασπίζεται

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις δικές τους προσωπικές αξίες σε σχέση με μια σειρά ζητημάτων σχετικά με τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγική υγεία (γνώση),
- ▶ εξηγούν πώς οι προσωπικές αξίες επηρεάζουν τις προσωπικές επιλογές, αποφάσεις και συμπεριφορές (γνώση),
- ▶ εντοπίζουν τους τρόπους με τους οποίους οι προσωπικές αξίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν τα δικαιώματα των άλλων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημασία της ανεκτικότητας και του σεβασμού διαφορετικών αξιών, πεποιθήσεων και στάσεων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ υπερασπίζονται τις προσωπικές τους αξίες (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντική η αναγνώριση των προσωπικών αξιών, πεποιθήσεων και στάσεων, για την επιλογή της σεξουαλικής συμπεριφοράς που θα εναρμονίζεται με αυτές

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν συμπεριφορές σε σχέση με τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγική υγεία που συνάδουν και που δεν συνάδουν με τις δικές τους αξίες (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται το πώς οι αξίες τους καθοδηγούν τις σεξουαλικές συμπεριφορές (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν σεξουαλικές συμπεριφορές που καθοδηγούνται από τις αξίες τους (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Καθώς μεγαλώνουν τα παιδιά, αναπτύσσουν δικές τους αξίες οι οποίες μπορεί να διαφέρουν από αυτές των γονέων / κηδεμόνων τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ να διακρίνουν τη διαφορά μεταξύ των προσωπικών τους αξιών και αυτών που έχουν οι γονείς/κηδεμόνες τους σχετικά με τη σεξουαλικότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ορισμένες από τις αξίες τους μπορεί να διαφέρουν από αυτές των γονέων / κηδεμόνων τους (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ προτείνουν τρόπους επίλυσης συγκρούσεων με τα μέλη της οικογένειάς τους λόγω διαφορών αξιών (δεξιότητα).

2.2 Ανθρώπινα Δικαιώματα και Σεξουαλικότητα

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Όλοι οι άνθρωποι έχουν ανθρώπινα δικαιώματα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι κάθε άνθρωπος έχει ανθρώπινα δικαιώματα και ότι αυτά πρέπει να γίνονται σεβαστά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν την υποστήριξή τους στα ανθρώπινα δικαιώματα των ανθρώπων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Τα ανθρώπινα δικαιώματα περιγράφονται στις εθνικές νομοθεσίες και τις διεθνείς συμφωνίες και είναι σημαντικό να γνωρίζεις τα δικαιώματά σου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλούν τον ορισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τους τρόπους εφαρμογής τους για όλα τα άτομα (γνώση),
- ▶ ονομάζουν εθνικούς νόμους και διεθνείς συμφωνίες που προσδιορίζουν τα οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των παιδιών (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των παιδιών όπως περιγράφονται στις εθνικές νομοθεσίες και τις διεθνείς συμφωνίες (π.χ., την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού) (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και ότι αυτά ισχύουν για όλα τα άτομα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναστοχάζονται πάνω στα δικαιώματα τα οποία απολαμβάνουν (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Στα ανθρώπινα δικαιώματα κάθε ανθρώπου περιλαμβάνονται δικαιώματα που επηρεάζουν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική του υγεία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τα ανθρώπινα δικαιώματα που επηρεάζουν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (γνώση),
- ▶ συζητούν τους εθνικούς νόμους που επηρεάζουν αυτά τα δικαιώματα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τις παραβιάσεις αυτών των δικαιωμάτων (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν ορισμένοι άνθρωποι στην κοινωνία που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν τοπικοί ή / και εθνικοί νόμοι και διεθνείς συμφωνίες που ορίζουν ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία επηρεάζουν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν τους εθνικούς νόμους και πολιτικές σχετικά με τους παιδικούς γάμους (ΠρΕΞΠΓ), τις κλειτοριδεκτομές (FGM/C), τις μη συναινετικές χειρουργικές επεμβάσεις σε έφηβες παιδιά, την αναγκαστική στέρηση, την ηλικία συναίνεσης, την έμφυλη ισότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την εμπορία ανθρώπων, τα αναπαραγωγικά δικαιώματα και την πρόσβαση των ανθρώπων σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας (ΣΑΥ) (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίες έχουν αντίκτυπο στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τα ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία επηρεάζουν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ συνηγορούν υπέρ εθνικών νόμων οι οποίοι προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν αντίκτυπο στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: It's important to know and promote human rights that impact sexual and reproductive health

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξετάζουν τρόπους προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταξύ φιλικών συναναστροφών στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τους λόγους που καθιστούν σημαντική την προώθηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επηρεάζουν τη ΣΑΥ και το δικαίωμα λήψης αποφάσεων σχετικά με την αναπαραγωγή χωρίς διακρίσεις, καταναγκασμούς και βία (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναλαμβάνουν δράσεις προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα οποία έχουν αντίκτυπο στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (δεξιότητα).

2.3 Πολιτισμός, Κοινωνία και Σεξουαλικότητα

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν πολλές πηγές πληροφοριών που μας βοηθούν να μάθουμε για τον εαυτό μας, τα συναισθήματά μας και το σώμα μας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν πηγές πληροφοριών που τα βοηθούν να κατανοήσουν τον εαυτό τους, τα συναισθήματά τους και το σώμα τους (π.χ. οικογένειες, άτομα, συνομήλικα άτομα, κοινότητες, μέσα ενημέρωσης - συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών δικτύων) (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι αξίες και οι πεποιθήσεις που διδασκόμαστε από τις οικογένειες και τις κοινότητες καθοδηγούν την κατανόηση του εαυτού μας, των συναισθημάτων μας και του σώματός μας (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν σε ποιο ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης θα έθεταν ερωτήσεις σχετικά με τα συναισθήματά τους και το σώμα τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Ο πολιτισμός, η θρησκεία και η κοινωνία επηρεάζουν την κατανόηση μας για τη σεξουαλικότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν παραδείγματα για το πώς ο πολιτισμός (η κουλτούρα, η παράδοση), η θρησκεία και η κοινωνία επηρεάζουν την κατανόηση της σεξουαλικότητας (γνώση),
- ▶ περιγράφουν διαφορετικές τελετουργίες μετάβασης στην ενηλικίωση σε τοπικό επίπεδο και σε διαφορετικούς πολιτισμούς (γνώση),
- ▶ εντοπίζουν πολιτισμικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές πεποιθήσεις και πρακτικές οι οποίες σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και έχουν μεταβληθεί με την πάροδο του χρόνου (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν διαφορετικές πεποιθήσεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν σεβασμό στις ποικίλες πρακτικές που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των ανθρώπων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Κοινωνικοί, πολιτισμικοί και θρησκευτικοί παράγοντες επηρεάζουν αυτό που θεωρείται αποδεκτή και μη αποδεκτή σεξουαλική συμπεριφορά στην κοινωνία και οι παράγοντες αυτοί εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καθορίζουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες (γνώση),
- ▶ εξερευνούν τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα που επηρεάζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά στην κοινωνία και πώς αυτά αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα μπορούν να αλλάξουν με την πάροδο του χρόνου (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ αμφισβητούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες που επηρεάζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά στην κοινωνία (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να αντιλαμβάνεται ένα άτομο τον τρόπο με τον οποίο τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα ασκούν επιρροή στη σεξουαλική συμπεριφορά, και παράλληλα να αναπτύξει τη δική του οπτική γωνία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες που επηρεάζουν θετικά και αρνητικά τη σεξουαλική συμπεριφορά και τη σεξουαλική υγεία (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τη σημαντικότητα της ανάπτυξης των δικών τους αντιλήψεων όσον αφορά τη σεξουαλική συμπεριφορά (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ προβληματίζονται για τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα που ασπάζονται και για το πώς αυτά επηρεάζουν τις προσωπικές τους πεποιθήσεις και συναισθήματα για τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική συμπεριφορά (δεξιότητα).

Βασική έννοια 3:

Κατανόηση του Φύλου

Θέματα:

3.1 Η Κοινωνική Κατασκευή του Φύλου
και οι Έμφυλες Νόρμες

3.2 Έμφυλη Ισότητα, Στερεότυπα και Προκαταλήψεις

3.3 Έμφυλη Βία

3.1 Η Κοινωνική Κατασκευή του Φύλου και οι Έμφυλες Νόρμες

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η διαφορά μεταξύ του βιολογικού φύλου και του κοινωνικού φύλου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν το κοινωνικό φύλο και το βιολογικό φύλο και να περιγράφουν με ποιον τρόπο είναι διαφορετικά (γνώση),
- ▶ στοχάζονται σχετικά με το πώς αισθάνονται για το κοινωνικό τους φύλο και για το βιολογικό τους φύλο (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι οικογένειες, τα άτομα, τα συνομήλικα άτομα και οι κοινότητες αποτελούν πηγές πληροφοριών για το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν πηγές πληροφοριών σχετικά με το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι αντιλήψεις για το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο επηρεάζονται από πολλές διαφορετικές πηγές (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Οι έμφυλοι ρόλοι και οι έμφυλες νόρμες επηρεάζουν τις ζωές των ανθρώπων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τους τρόπους με τους οποίους τα έμφυλα πρότυπα διαμορφώνουν την ταυτότητα, τις επιθυμίες, τις πρακτικές και τη συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ εξετάζουν πώς τα έμφυλα πρότυπα μπορούν να γίνουν επιβλαβή και μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τις επιλογές και τη συμπεριφορά των ανθρώπων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι πεποιθήσεις σχετικά τις έμφυλες νόρμες δημιουργούνται από τις κοινωνίες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι έμφυλοι ρόλοι και οι έμφυλες προσδοκίες μπορούν να αλλάξουν (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ ασκούν καθημερινές ενέργειες για να προάγουν περισσότερο θετικών έμφυλων ρόλους στα σπίτια, τα σχολεία και τις κοινότητες τους (δεξιότητες).

Βασική ιδέα: Οι ρομαντικές σχέσεις μπορούν να επηρεαστούν αρνητικά από τους έμφυλους ρόλους και τα έμφυλα στερεότυπα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν την επίδραση που ασκούν οι έμφυλες νόρμες και τα έμφυλα στερεότυπα στις ρομαντικές σχέσεις (και για τα δύο πρότυπα που σχετίζονται με την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα) (γνώση),
- ▶ καταδεικνύουν πώς η κακοποίηση και η βία μέσα σε μια σχέση συνδέεται στενά με τους έμφυλους ρόλους και τα έμφυλα στερεότυπα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν την επίδραση των επιβλαβών έμφυλων ρόλων και στερεοτύπων πάνω στις σχέσεις (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αμφισβητούν τους έμφυλους ρόλους και τα έμφυλα στερεότυπα μέσα στις σχέσεις (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι κοινωνικές, οι πολιτισμικές νόρμες και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις είναι μερικοί από τους παράγοντες που επηρεάζουν τους έμφυλους ρόλους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καθορίζουν τους έμφυλους ρόλους (γνώση),
- ▶ προσδιορίζουν παραδείγματα για το πώς τα κοινωνικά πρότυπα, οι πολιτισμικοί κανόνες, και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις μπορούν να επηρεάσουν τους έμφυλους ρόλους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι πολλοί παράγοντες επηρεάζουν τους έμφυλους ρόλους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ προβληματίζονται σχετικά με τις κοινωνικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν τους έμφυλους ρόλους τα ίδια (δεξιότητα)

Βασική ιδέα: Ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα σκέφτονται τον εαυτό τους ή περιγράφουν τον εαυτό τους στους άλλους, όσον αφορά το κοινωνικό τους φύλο, είναι μοναδικός για κάθε άτομο και πρέπει να γίνεται σεβαστός

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν την ταυτότητα φύλου (γνώση),
- ▶ εξηγούν τον τρόπο με τον οποίο η ταυτότητα φύλου ενός ατόμου μπορεί να μην συνάδει με το βιολογικό του φύλο (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι κάθε άνθρωπος έχει μία ταυτότητα φύλου (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκτιμούν τη δική τους ταυτότητα φύλου και να δείχνουν σεβασμό στην έμφυλη ταυτότητα των άλλων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να αμφισβητεί κανείς τις έμφυλες προκαταλήψεις του ιδίου και των άλλων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλούν στη μνήμη τους παραδείγματα έμφυλης προκατάληψης κατά ανδρών, γυναικών και ατόμων με σεξουαλικό προσανατολισμό διαφορετικό από τον συνηθισμένο και ταυτότητα φύλου (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι έμφυλες προκαταλήψεις είτε είναι δικές τους είτε άλλων μπορεί να είναι επιβλαβείς για άλλα άτομα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αξιολογούν με κριτικό πνεύμα το δικό τους επίπεδο έμφυλων προκαταλήψεων και να αναλύουν τις έμφυλες προκαταλήψεις στην κοινότητα τους (δεξιότητα),
- ▶ προετοιμάζουν στρατηγικές για να αντιμετωπίζουν τις δικές τους έμφυλες προκαταλήψεις και των άλλων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η ομοφοβία και η τρανσφοβία είναι επιβλαβείς για άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα φύλου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν την ομοφοβία και την τρανσφοβία (γνώση),
- ▶ αναλύουν τα κοινωνικά στερεότυπα που συμβάλλουν στην ομοφοβία και στην τρανσφοβία και τις συνέπειές τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι θα έπρεπε να μπορούν να αγαπούν όποιο πρόσωπο θέλουν χωρίς βία, εξαναγκασμό ή διάκριση (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να εκφράζουν την υποστήριξη τους σε άτομα που αντιμετωπίζουν ομοφοβία ή τρανσφοβία (δεξιότητα).

3.2 Έμφυλη Ισότητα, Στερεότυπα και Προκατάληψη

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Όλα τα πρόσωπα έχουν ίση αξία, ανεξάρτητα από το κοινωνικό τους φύλο

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα μπορεί να αντιμετωπίζονται άδικοι και άδικα λόγω του κοινωνικού τους φύλου (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τρόπους για να καταστήσουν τις σχέσεις μεταξύ των φύλων πιο δίκαιες και ίσες στο σπίτι, το σχολείο και τις κοινότητες τους (γνώση),
- ▶ διαπιστώνουν ότι η άδικοι και άδικη μεταχείριση ατόμων με διαφορετικά κοινωνικά φύλα είναι εσφαλμένη και αντιτίθεται στα ανθρώπινα δικαιώματά τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων ατόμων ανεξάρτητα από τις έμφυλες διαφορές (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Τα έμφυλα στερεότυπα και η προκατάληψη επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι άνδρες, οι γυναίκες και οι άνθρωποι με διαφορετικό από το συνηθισμένο σεξουαλικό προσανατολισμό, ταυτότητα φύλου και χαρακτηριστικά φύλου αλλά και τις επιλογές που μπορούν να κάνουν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλούν τους κοινωνικούς κανόνες που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία περιγράφει άνδρες, γυναίκες και άτομα με διαφορετικό από το συνηθισμένο σεξουαλικό προσανατολισμό, ταυτότητα φύλου και χαρακτηριστικά φύλου (γνώση),
- ▶ διατυπώνουν παραδείγματα έμφυλων προκαταλήψεων σε όλες τις μορφές της (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημασία της ίσης μεταχείρισης όλων των ανθρώπων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι προκαταλήψεις κατά των ατόμων που δεν ακολουθούν τις έμφυλες νόρμες μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ικανότητά τους να κάνουν επιλογές, μεταξύ άλλων και για την υγεία τους,
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους αντιμετώπισης των ατόμων χωρίς έμφυλες προκαταλήψεις (δεξιότητα),
- ▶ αναλογίζονται πώς οι αξίες τους μπορούν να επηρεάσουν τις πεποιθήσεις τους και την έμφυλη προκατάληψη (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η έμφυλη ισότητα μπορεί να συμβάλει στην ισότιμη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά και τον οικογενειακό προγραμματισμό

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τα χαρακτηριστικά της έμφυλης ισότητας στο πλαίσιο μιας σεξουαλικής σχέσης (γνώση),
- ▶ απαριθμούν τρόπους με τους οποίους οι έμφυλοι ρόλοι επηρεάζουν τις αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά, τη χρήση αντισύλληψης και τον οικογενειακό προγραμματισμό (γνώση),
- ▶ αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους οι ισότιμοι έμφυλοι ρόλοι μπορούν να συμβάλουν σε μια υγιέστερη σεξουαλική σχέση (γνώση),
- ▶ προσαπίζονται τους λόγους για τους οποίους η έμφυλη ισότητα αποτελεί συστατικό υγιέστερων σεξουαλικών σχέσεων (στάσεις),
- ▶ δημιουργούν σχέσεις που βασίζονται στην ισότητα των φύλων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι έμφυλες ανισότητες και διαφορές ισχύος ενυπάρχουν σε οικογένειες, φιλίες, σχέσεις, κοινότητες και κοινωνία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν την έμφυλη ανισότητα (γνώση),
- ▶ περιγράφουν πώς η έμφυλη ανισότητα συνδέεται με τις διαφορές ισχύος μέσα στις οικογένειες, τις φιλίες, τις κοινότητες και την κοινωνία (γνώση),
- ▶ ανακαλούν τις αρνητικές συνέπειες της έμφυλης ανισότητας και τις διαφορές ισχύος στις σχέσεις (π.χ. έμφυλη βία) (γνώση),
- ▶ καλλιεργούν την πεποίθηση ότι όλοι έχουν την ευθύνη να ξεπερνούν τις έμφυλες ανισότητες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους προώθησης της έμφυλης ισότητας στις σχέσεις τους στο σπίτι, στο σχολείο και την κοινότητα (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να οδηγήσουν σε προκατάληψη και ανισότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καθορίζουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που σχετίζονται με το φύλο (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα έμφυλα στερεότυπα και οι έμφυλες προσδοκίες επηρεάζουν έντονα τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι ζουν τη ζωή τους, τόσο θετικά όσο και αρνητικά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι διαφορές λόγω φύλου μπορεί να οδηγήσουν σε εκμετάλλευση ή άδικη μεταχείριση, ειδικά αν οι άνθρωποι συμπεριφέρονται διαφορετικά από το αναμενόμενο πρότυπο (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αμφισβητούν το δίκαιο και την ορθότητα των έμφυλων ρόλων και να επιδεικνύουν τρόπους αμφισβήτησης εκείνων των εκείνων των πρακτικών που έχουν άδικες και επιβλαβείς συνέπειες (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η έμφυλη ανισότητα, οι κοινωνικές νόρμες και οι διαφορές ισχύος επηρεάζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά και μπορεί να αυξήσουν τον κίνδυνο σεξουαλικού εξαναγκασμού, κακοποίησης και την έμφυλη βία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν τους τρόπους με τους οποίους οι έμφυλες ανισότητες και οι διαφορές ισχύος επηρεάζουν τη σεξουαλική συμπεριφορά και ενέχουν κίνδυνο σεξουαλικού εξαναγκασμού, κακοποίησης και έμφυλης βίας (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι έμφυλες ανισότητες και οι διαφορές ισχύος μπορούν να επηρεάσουν τις σεξουαλικές συμπεριφορές και την ικανότητα να κάνουν ασφαλείς επιλογές και να ενεργούν με ασφάλεια, π.χ. χρήση προφυλακτικών, πρόσβαση σε υπηρεσίες ΣΑΥ (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ βρίσκουν πρόσβαση τα ίδια ή να βοηθούν την πρόσβαση άλλων ατόμων σε υποστηρικτικά πλαίσια σε περίπτωση που βιώνουν σεξουαλικό εξαναγκασμό, κακοποίηση ή έμφυλη βία (δεξιότητα).

3.3 Έμφυλη βία

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να γνωρίζει κανείς τι είναι η έμφυλη βία και πού μπορεί να απευθυνθεί για βοήθεια

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- καθορίζουν τι είναι η έμφυλη βία και να αναγνωρίζουν ότι μπορεί να συμβαίνει σε διαφορετικά μέρη (π.χ. στο σχολείο, στο σπίτι ή δημόσια) (γνώση),
- κατανοούν ότι οι ιδέες μας σχετικά με το κοινωνικό φύλο και τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τους άλλους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων και της βίας (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι όλες οι μορφές έμφυλης βίας είναι λανθασμένες (στάση/συμπεριφορά),
- προσδιορίζουν και περιγράφουν πώς θα προσέγγιζαν ένα έμπιστο ενήλικο πρόσωπο για να μιλήσουν σε περίπτωση που τα ίδια ή κάποιο άτομο που γνωρίζουν, έρθουν αντιμέτωπα με έμφυλη βία, συμπεριλαμβανομένης της βίας μέσα ή γύρω από το σχολείο (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Όλες οι μορφές έμφυλης βίας είναι λάθος και αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- απαριθμούν παραδείγματα έμφυλης βίας (π.χ. εκφοβισμός, σεξουαλική παρενόχληση, ψυχολογική βία, ενδοοικογενειακή βία, βιασμό, κλειτοριδεκτομή (FGM / C), ΠΡΕΞΠΓ, ομοφοβική βία) και να εντοπίζουν χώρους στους οποίους μπορεί να εμφανιστεί έμφυλη βία, συμπεριλαμβανομένων του σχολείου, του σπιτιού, στο δημόσιο ή στο διαδικτυακό χώρο (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι όλες οι μορφές έμφυλης βίας αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (στάση/συμπεριφορά),
- προσδιορίζουν και να επιδεικνύουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να μιλήσουν σε ένα ενήλικο πρόσωπο εμπιστοσύνης αν τα ίδια ή κάποιο άτομο που γνωρίζουν βιώνει έμφυλη βία ή εάν ανησυχούν ότι μπορεί να εμπλακούν σε περιστατικά έμφυλης βίας (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα έμφυλα στερεότυπα μπορεί να αποτελέσουν αιτία βίας και διακρίσεων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- εξηγούν πώς τα έμφυλα στερεότυπα μπορεί να συμβάλλουν στον εκφοβισμό, στις διακρίσεις, στην κακοποίηση και στη σεξουαλική βία (γνώση),
- εξηγούν ότι η σεξουαλική κακοποίηση και η έμφυλη βία είναι εγκλήματα που σχετίζονται με την εξουσία και την κυριαρχία και όχι εγκλήματα προερχόμενα από την αδυναμία κάποιου να ελέγξει τη σεξουαλική επιθυμία του (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι οι έμφυλες ανισότητες και τα έμφυλα στερεότυπα συμβάλλουν στη έμφυλη βία (στάση/συμπεριφορά),
- επιδεικνύουν επιχειρήματα υποστήριξης της ισότητας των φύλων και να γνωρίζουν με ποιους τρόπους μπορούν να αντιταχθούν στις έμφυλες διακρίσεις και την έμφυλη βία (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Όλες οι μορφές έμφυλης βίας από ενήλικα και νεαρά άτομα και ανθρώπους σε θέσεις εξουσίας αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ανακαλούν ότι η σεξουαλική κακοποίηση και η έμφυλη βία, συμπεριλαμβανομένης της συντροφικής βίας και του βιασμού, είναι εγκλήματα που σχετίζονται με την επιβολή εξουσίας και κυριαρχίας και όχι εγκλήματα προερχόμενα από την αδυναμία κάποιου να ελέγξει τη σεξουαλική του επιθυμία (γνώση),
- διατυπώνουν συγκεκριμένες στρατηγικές για την αναγνώριση και τη μείωση της έμφυλης βίας (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι οι παρατηρητές/-τριες και οι μάρτυρες περιστατικών βίας μπορούν να πάρουν κάποια ασφαλή μέτρα ώστε να παρέμβουν και ότι μπορεί να αισθάνονται και οι ίδιες/οι ότι επηρεάστηκαν από τη βία (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι η έμφυλη βία μπορεί να πραγματοποιηθεί από ενήλικα και νεαρά άτομα και ανθρώπους σε θέσεις εξουσίας και είναι πάντα λάθος (στάση/συμπεριφορά),
- παρουσιάζουν τρόπους προσέγγισης ενήλικων ατόμων εμπιστοσύνης και υπηρεσιών που υποστηρίζουν την πρόληψη της έμφυλης βίας και των επιζώντων/επιζουσών αυτής (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η συντροφική βία είναι επιβλαβής και υπάρχει υποστήριξη για τα άτομα που την βιώνουν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- αναγνωρίζουν ότι η συντροφική βία μπορεί να λάβει πολλές διαφορετικές μορφές (π.χ. ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική) (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι η συντροφική βία είναι λάθος και ότι είναι δυνατόν να διακόψουν μια βίαιη σχέση (στάση/συμπεριφορά),
- καταδεικνύουν πώς θα προσέγγιζαν ένα ενήλικο πρόσωπο εμπιστοσύνης για υποστήριξη εάν βιώνουν αυτό το είδος βίας (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο έχει την ευθύνη να υπερασπίζεται την έμφυλη ισότητα και να εκφράζεται εναντίον παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως είναι η σεξουαλική κακοποίηση, οι επιβλαβείς πρακτικές και άλλες μορφές έμφυλης βίας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- αναλύουν παραδείγματα επιτυχημένων προσπαθειών προάσπισης της ισότητας των φύλων και της μείωσης της έμφυλης βίας (γνώση),
- εκτιμούν τη σημαντικότητα της αντίδρασης κατά των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της έμφυλης ανισότητας σε δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους, συμπεριλαμβανομένου του ψηφιακού περιβάλλοντος (στάση/συμπεριφορά),
- συνηγορούν υπέρ της έμφυλης ισότητας και της εξάλειψης της έμφυλης βίας (δεξιότητα).

Βασική έννοια 4:

Βία και Ασφάλεια

Θέματα:

4.1 Βία

4.2 Συναίνεση, Ιδιωτικότητα και Σωματική Ακεραιότητα

4.3 Ασφαλής Χρήση ΤΠΕ και Διαδικτύου

Βασική έννοια 4: Βία και Ασφάλεια

4.1 Βία

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να μπορεί ένα άτομο να αναγνωρίζει τον εκφοβισμό και τη βία, και να κατανοεί ότι αυτά είναι λάθος

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν τι είναι πείραγμα, τι εκφοβισμός και τι βία (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ο εκφοβισμός και κάθε είδους βία, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής, είναι λάθος συμπεριφορές και η ευθύνη δεν βαρύνει ποτέ το άτομο που βάλλεται (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν ασφαλείς δράσεις που μπορούν να αναλάβουν για να αντιμετωπίσουν τον εκφοβισμό ή τη βία μεταξύ συνομηλίκων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να μπορεί κανείς να αναγνωρίζει την παιδική κακοποίηση και να καταλαβαίνει ότι αυτό είναι λάθος

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καθορίζουν την παιδική κακοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακοποίησης και της διαδικτυακής σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η παιδική κακοποίηση παραβιάζει τα δικαιώματα του παιδιού ενώ το θύμα δεν φταίει ποτέ, συμπεριλαμβανομένης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης από ενήλικο άτομο, από άτομο γνώριμο και έμπιστο, ή ακόμα και από ένα μέλος της οικογένειας (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν δράσεις που μπορούν να αναλάβουν σε περίπτωση που κάποιο ενήλικο άτομο προσπαθήσει να τα κακοποιήσει σεξουαλικά (π.χ. λένε «όχι» ή «φύγε μακριά» και να μιλούν για αυτό σε κάποιο ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης) (δεξιότητα),
- ▶ αναγνωρίζουν ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης (γονείς/κηδεμόνες ή και άλλα) και να ξέρουν πώς θα επικοινωνήσουν ενδεχόμενη κακοποίησή τους (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι η βία μεταξύ γονέων ή ρομαντικών συντρόφων είναι λάθος

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τις μορφές βίας που μπορεί να λαμβάνουν χώρα μεταξύ γονέων ή ρομαντικών συντρόφων (π.χ. σωματική βλάβη, άσχημοι λεκτικοί χαρακτηρισμοί, ή εξαναγκασμός συντρόφου να κάνει κάτι χωρίς τη θέληση του) (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η βία μεταξύ γονέων ή η συντροφική βία είναι λάθος (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ προσδιορίζουν και περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να προσεγγίσουν ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης για υποστήριξη αν βλέπουν αυτόν τον τύπο βίας στην οικογένειά τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η σεξουαλική κακοποίηση, η σεξουαλική παρενόχληση και ο εκφοβισμός (συμπεριλαμβανομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού) είναι επιβλαβή και όταν συμβαίνουν είναι σημαντική η αναζήτηση υποστήριξης

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν παραδείγματα σεξουαλικής κακοποίησης (συμπεριλαμβανομένων του βιασμού, της αιμομιξίας και της διαδικτυακής σεξουαλικής εκμετάλλευσης) και παραδείγματα σεξουαλικής παρενόχλησης και εκφοβισμού (συμπεριλαμβανομένης της διαδικτυακής παρενόχλησης) (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών είναι παράνομη και ότι υπάρχουν αρχές και υπηρεσίες που μπορούν να βοηθήσουν άτομα που την έχουν βιώσει (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημασία της αναζήτησης υποστήριξης εάν βιώνουν σεξουαλική κακοποίηση, σεξουαλική παρενόχληση, αιμομιξία ή εκφοβισμό (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ περιγράφουν αποτελεσματικούς τρόπους αντίδρασης όταν γνωρίζουν κάποιο άτομο που έχει πέσει θύμα εκφοβισμού, σεξουαλικής κακοποίησης ή παρενόχλησης (δεξιότητα),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους να ζητήσουν βοήθεια για τα ίδια ή για κάποιο άτομο που γνωρίζουν σε περίπτωση σεξουαλικής κακοποίησης, παρενόχλησης, αιμομιξίας και εκφοβισμού (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η βία μεταξύ συντρόφων είναι λάθος και είναι σημαντική η αναζήτηση υποστήριξης αν είσαι μάρτυρας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν τη βία μεταξύ συντρόφων (γνώση),
- ▶ περιγράφουν παραδείγματα βίας μεταξύ συντρόφων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η συντροφική βία είναι λάθος και ότι τα παιδιά που είναι μάρτυρες μπορούν να επωφεληθούν από τη λήψη υποστήριξης (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν πώς να προσεγγίσουν ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης για υποστήριξη εάν βιώνουν αυτό το είδος βίας στην οικογένειά τους (δεξιότητα).

4.1 Βία (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Η σεξουαλική κακοποίηση, η σεξουαλική επίθεση, η βία μεταξύ συντρόφων και ο εκφοβισμός αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν τον εκφοβισμό, την ψυχολογική και σωματική βία, τη σεξουαλική κακοποίηση, τη σεξουαλική επίθεση και τη βία μεταξύ συντρόφων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η σεξουαλική κακοποίηση, η σεξουαλική επίθεση, η συντροφική βία, ο εκφοβισμός από ενήλικα ή νεαρά άτομα και από άτομα σε θέσεις εξουσίας δεν είναι ποτέ ευθύνη του θύματος και αποτελούν πάντα παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ γνωρίζουν πώς να αναφέρουν τη σεξουαλική κακοποίηση, τη σεξουαλική επίθεση, τη συντροφική βία και τον εκφοβισμό (δεξιότητα),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αναζήτησης υποστήριξης από ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης και από υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της σεξουαλικής κακοποίησης και του εκφοβισμού(δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο έχει υποχρέωση να συνηγορεί υπέρ της υγείας και της ευημερίας των ανθρώπων χωρίς βία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν επιτυχημένα παραδείγματα προσπαθειών για τη μείωση των διαφόρων μορφών βίας, συμπεριλαμβανομένων της σωματικής, ψυχολογικής και σεξουαλικής βίας (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τη σημαντικότητα του να καταγγέλλουν ανοιχτά τη βία και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλους τους χώρους συμπεριλαμβανομένων του σχολείου, του σπιτιού, του διαδικτύου και μέσα στην κοινότητα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ υποστηρίζουν ασφαλή περιβάλλοντα που ενθαρρύνουν την αξιοπρεπή και με σεβασμό μεταχείριση όλων (δεξιότητα).

Βασική έννοια 4: Βία και Ασφάλεια

4.2 Συναίνεση, Ιδιωτικότητα και Σωματική Ακεραιότητα

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να αποφασίσει ποιος μπορεί να αγγίξει το σώμα του, πού, και με ποιον τρόπο.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν την έννοια των «σωματικών δικαιωμάτων» (γνώση),
- ▶ προσδιορίζουν ποια μέρη του σώματος είναι ιδιωτικά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι κάθε άτομο έχει «σωματικά δικαιώματα» (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ περιγράφουν πώς απαντούν αν κάποιο άτομο τα αγγίζει με τρόπο που τα κάνει να αισθάνονται άβολα (π.χ. να πούνε 'όχι', 'φύγε μακριά', και να μιλήσουν σε ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης) (δεξιότητα),
- ▶ προσδιορίζουν και περιγράφουν πώς θα μιλούσαν σε έναν γονέα / κηδεμόνα ή ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης εάν αισθανθούν άβολα με κάποιο άγγιγμα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η συναίνεση είναι ζωτικής σημασίας για την υγιή, ευχάριστη και συναινετική σεξουαλική συμπεριφορά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν τα οφέλη της παροχής και της άρνησης σεξουαλικής συναίνεσης όπως επίσης να αναγνωρίζουν τη σεξουαλική συναίνεση κάποιου άλλου ατόμου αλλά και την έλλειψη αυτής (γνώση),
- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν τον τρόπο που με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα ανδρικά και τα γυναικεία σώματα και τα διπλά πρότυπα σεξουαλικής συμπεριφοράς που μπορούν να επηρεάζουν τη συναινετική σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η συναινετική σεξουαλική συμπεριφορά είναι ένας σημαντικός παράγοντας για μια υγιή σεξουαλική σχέση (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους επικοινωνίας της συναίνεσης και της άρνησης, καθώς και του τρόπου αναγνώρισης της συναίνεσης και της άρνησης των άλλων ατόμων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και τη σωματική ακεραιότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τι σημαίνει το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και τη σωματική ακεραιότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα στην ιδιωτικότητα και τη σωματική ακεραιότητα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν πώς αισθάνονται για το δικαίωμά τους στην προστασία της ιδιωτικότητας και της σωματικής τους ακεραιότητας (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να έχει τον έλεγχο του τι θέλει να κάνει και τι δεν θέλει να κάνει σεξουαλικά, και θα πρέπει να την εκφράζει δυναμικά καθώς και να αναγνωρίζει τη συναίνεση των συντρόφων του

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν την έννοια της συναίνεσης και να εξηγούν τη σημασία της στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα του να δίνουν και να λαμβάνουν σεξουαλική συναίνεση (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν τη συναίνεσή τους και να μην δίνουν τη συναίνεσή τους ανάλογα με τα προσωπικά τους όρια όσον αφορά τη σεξουαλική τους συμπεριφορά (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η συναίνεση είναι ζωτικής σημασίας για την υγιή, ευχάριστη και συναινετική σεξουαλική συμπεριφορά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν τα οφέλη της παροχής και της άρνησης σεξουαλικής συναίνεσης όπως επίσης να αναγνωρίζουν τη σεξουαλική συναίνεση κάποιου άλλου ατόμου αλλά και την έλλειψη αυτής (γνώση),
- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν τον τρόπο που με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα ανδρικά και τα γυναικεία σώματα και τα διπλά πρότυπα σεξουαλικής συμπεριφοράς που μπορούν να επηρεάζουν τη συναινετική σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η συναινετική σεξουαλική συμπεριφορά είναι ένας σημαντικός παράγοντας για μια υγιή σεξουαλική σχέση (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους επικοινωνίας της συναίνεσης και της άρνησης, καθώς και του τρόπου αναγνώρισης της συναίνεσης και της άρνησης των άλλων ατόμων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να γνωρίζει κανείς τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την ικανότητα να αναγνωρίσεις ή να παρέχεις συναίνεση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συζητούν τι σημαίνει να ακούν προσεκτικά, να αναγνωρίζουν και να ενεργούν ή να μην ενεργούν σε σχέση με τη σεξουαλική συναίνεση (γνώση),
- ▶ συγκρίνουν διαφορετικά παραδείγματα καταστάσεων όπου η συναίνεση αναγνωρίζεται και παραδείγματα όπου η συναίνεση δεν αναγνωρίζεται και δεν δίνεται (γνώση),
- ▶ αναλύουν παράγοντες (π.χ. αλκοόλ και άλλες ουσίες, έμφυλη βία, φτώχεια, δυναμικές ισχύος) που μπορούν να επηρεάζουν την ικανότητα αναγνώρισης ή παροχής συναίνεσης (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό να αποφεύγουν παράγοντες οι οποίοι μπορούν να επηρεάζουν τη σεξουαλική συναίνεση (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν την ικανότητα να δίνουν και να αρνούνται τη συναίνεση (δεξιότητα),
- ▶ επιδεικνύουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν σε κάποιο άλλο άτομο τη συναίνεση ή την έλλειψη συναίνεσης (δεξιότητα).

4.3 Ασφαλής Χρήση ΤΠΕ και Διαδικτύου

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: The Internet and social media are ways of finding out information and connecting with others, which can be done safely but can also put people, including children, at risk of harm

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τι είναι το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (γνώση),
- ▶ καταγράφουν τα οφέλη και τους δυνητικούς κινδύνους του Διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (γνώση),
- ▶ εκτιμούν το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αναγνωρίζοντας παράλληλα ότι μπορεί να μην είναι ασφαλή (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ προσδιορίζουν και να παρουσιάζουν τρόπους να μιλήσουν σε ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης αν κάτι έχουν κάνει ή έχουν δει στο διαδίκτυο που τα κάνει να νιώθουν άβολα ή τρομαγμένα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Το διαδίκτυο, τα κινητά τηλέφωνα και τα κοινωνικά μέσα μπορεί να αποτελούν πηγές ανεπιθύμητης σεξουαλικής συμπεριφοράς

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απεικονίζουν τρόπους ότι το διαδίκτυο, τα κινητά τηλέφωνα και τα κοινωνικά μέσα ενημέρωσης μπορούν να αποτελέσουν πηγές ανεπιθύμητης σεξουαλικής συμπεριφοράς (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν τρόποι αντιμετώπισης της ανεπιθύμητης σεξουαλικής συμπεριφοράς που μπορεί να προέρχεται από το διαδίκτυο, το κινητό τηλέφωνο και τα κοινωνικά μέσα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν ένα σχέδιο για να παραμείνουν ασφαλή κατά τη χρήση του διαδικτύου, του κινητού τηλεφώνου και των κοινωνικών μέσων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η έκθεση σε εικόνες και μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορούν να είναι σεξουαλικά διεγερτικά και δυνητικά επιβλαβή

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν γιατί οι εικόνες και τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο (πορνογραφία) είναι τόσο κοινή (γνώση),
- ▶ συνοψίζουν τους τρόπους με τους οποίους οι εικόνες και τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορούν να γίνουν επιβλαβή και πού να το αναφέρουν για να λάβουν βοήθεια (γνώση),
- ▶ διακρίνουν πότε είναι παράνομο για τα ανήλικα άτομα να στέλνουν, να λαμβάνουν, να αγοράζουν ή να έχουν στη κατοχή τους εικόνες με σεξουαλικό περιεχόμενο (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημασία του να ξέρουν τους νόμους όσον αφορά την κοινή χρήση ή την προστασία από εικόνες με σεξουαλικό περιεχόμενο (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν συναισθήματα σχετικά με τη χρήση των μέσων ενημέρωσης και τις εικόνες με σεξουαλικό περιεχόμενο (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η χρήση του Διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης απαιτείται να γίνεται με ιδιαίτερη φροντίδα, προσοχή και κριτική σκέψη

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν παραδείγματα με τα οφέλη και τους πιθανούς κινδύνους του Διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό να προσέχουν κατά τη χρήση του Διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν πώς παίρνουν τις αποφάσεις για το ποιες πληροφορίες μοιράζονται και με ποια άτομα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι εικόνες και τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο είναι εύκολα προσβάσιμα μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και μπορεί να προωθούν επιβλαβή στερεότυπα όσον αφορά τα φύλα.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τι είναι τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο (πορνογραφία) και το sexting (αποστολή μηνυμάτων σεξουαλικού περιεχομένου) (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο συχνά απεικονίζουν με μη ρεαλιστικούς τρόπους τους άνδρες, τις γυναίκες και τις σεξουαλικές σχέσεις (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορεί να είναι παραπλανητικά μέσω ανακριβών απεικονίσεων ανδρών, γυναικών και σεξουαλικών σχέσεων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ προσδιορίζουν και επιδεικνύουν τρόπους για να μπορούν να μιλήσουν σε ένα ενήλικο πρόσωπο εμπιστοσύνης σχετικά με τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο ή το sexting (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η χρήση των κοινωνικών μέσων μπορεί να οδηγήσει σε πολλά οφέλη, αλλά έχει επίσης το δυναμικό να οδηγήσει σε ηθικές και νομικές καταστάσεις που απαιτούν προσεκτική πλοήγηση.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν τις στρατηγικές για την ασφαλή και νόμιμη χρήση των κοινωνικών μέσων με σεβασμό (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η χρήση των κοινωνικών μέσων έχει πολλά οφέλη, αλλά μπορεί επίσης να οδηγήσει σε μη ασφαλείς καταστάσεις ή παραβιάσεις του νόμου (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν ένα σχέδιο υπεύθυνης χρήσης των κοινωνικών μέσων (δεξιότητα)

Βασική ιδέα: Τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορούν να οδηγήσουν σε μη ρεαλιστικές προσδοκίες για τη σεξουαλική συμπεριφορά, τη σεξουαλική απόκριση και την εμφάνιση του σώματος

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν τους τρόπους με τους οποίους η χρήση των μέσων με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορεί να συμβάλλει σε μη ρεαλιστικές προσδοκίες για τους άνδρες, τις γυναίκες, τη σεξουαλική συμπεριφορά, τη σεξουαλική ανταπόκριση και την εμφάνιση του σώματος (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορούν να ενισχύουν επιβλαβή στερεότυπα και μπορεί να κανονικοποιούν τη βία ή τη μη συναινετική συμπεριφορά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ προβληματίζονται για το πώς τα μέσα με σεξουαλικό περιεχόμενο μπορεί να έχουν αντίκτυπο στην αυτο-εικόνα, την αυτοπεποίθηση, την αυτοεκτίμηση αλλά και στην αντίληψή τους για άλλα άτομα ως αποτέλεσμα των μη ρεαλιστικών απεικονίσεων των ανδρών, των γυναικών και της σεξουαλικής συμπεριφοράς (δεξιότητα).

Βασική έννοια 5:

Δεξιότητες Υγείας και Ευζωίας

Θέματα:

5.1 Νόρμες και Επιρροή Συνομηλίκων
στη Σεξουαλική Συμπεριφορά

5.2 Λήψη Αποφάσεων

5.3 Δεξιότητες Επικοινωνίας, Άρνησης
και Διαπραγμάτευσης

5.4 Μιντιακός Γραμματισμός και Σεξουαλικότητα

5.5 Βοήθεια και Υποστήριξη

5.1 Νόρμες και Επιρροή Συνομηλίκων στη Σεξουαλική Συμπεριφορά

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Η επιρροή των συνομηλίκων ατόμων μπορεί να ασκείται με ποικίλους τρόπους, θετικά ή αρνητικά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν την πίεση από από τα συνομήλικα τους άτομα (γνώση),
- ▶ περιγράφουν παραδείγματα καλής και κακής επιρροής των συνομηλίκων (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι η επιρροή από τα συνομήλικα άτομα μπορεί να είναι και καλή και κακή (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αντιμετώπισης της πίεσης των συνομηλίκων (δεξιότητα),
- ▶ μοντελοποιούν μια θετική συμπεριφορά που μπορεί να επηρεάσει τα συνομήλικα άτομα (δεξιότητα)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Οι κοινωνικές και έμφυλες νόρμες και η επιρροή των συνομηλίκων μπορεί να επηρεάσουν τη σεξουαλική συμπεριφορά και τη λήψη αποφάσεων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν τις κοινωνικές νόρμες και έμφυλες νόρμες (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τρόπους που οι κοινωνικές και έμφυλες νόρμες και η επιρροή των συνομηλίκων ατόμων μπορεί να επηρεάσουν η λήψη αποφάσεων και συμπεριφορών σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι οι επιλογές και οι συμπεριφορές τους σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα μπορούν να επηρεαστούν από τις κοινωνικές και έμφυλες νόρμες και τα συνομήλικα άτομα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους συλλογικής διεκδίκησης της συμπερίληψης, της αλληλο-υποστήριξης και του αλληλοσεβασμού (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα συνομήλικα άτομα μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις και τη συμπεριφορά σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν τους θετικούς και αρνητικούς τρόπους με τους οποίους τα συνομήλικα άτομα μπορούν να επηρεάσουν τις σεξουαλικές αποφάσεις και τη σεξουαλική συμπεριφορά.

Βασική ιδέα: Υπάρχουν στρατηγικές αντιμετώπισης της αρνητικής επιρροής συνομηλίκων ατόμων στις αποφάσεις και στις συμπεριφορές σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν πώς αντιμετωπίζεται δυναμικά η πίεση των συνομηλίκων ατόμων σχετικά με τη λήψη αποφάσεων και συμπεριφορών που αφορούν τη σεξουαλική δραστηριότητα (γνώση),
- ▶ δοκιμάζουν να αντιμετωπίσουν την αρνητική επιρροή των συνομηλίκων στις στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν αποφασιστικότητα με το να μιλούν ανοιχτά όταν κάποιο άτομο κακοποιείται ή πιέζεται στο να πάρει μια σεξουαλική απόφαση που δεν θέλει να πάρει (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Τα συνομήλικα άτομα μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις και τις συμπεριφορές γύρω από τη σεξουαλική δραστηριότητα, κατά την περίοδο της εφηβείας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις θετικές και αρνητικές επιρροές των συνομηλίκων σε αποφάσεις και συμπεριφορές γύρω από τη σεξουαλική δραστηριότητα, κατά την περίοδο της εφηβείας (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα συνομήλικα άτομα μπορούν να επηρεάσουν αποφάσεις και συμπεριφορές γύρω από τη σεξουαλική δραστηριότητα, κατά την περίοδο της εφηβείας (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αμφισβητούν την επιρροή των συνομηλίκων τους (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν τρόποι κριτικής αμφισβήτησης της αρνητικής πίεσης των συνομηλίκων και τρόποι αποδοχής και προώθησης των θετικών επιρροών των συνομηλίκων που σχετίζονται με θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητα και την περίοδο της εφηβείας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τρόπους κριτικής αμφισβήτησης της αρνητικής πίεσης των συνομηλίκων και τρόπους προώθησης των θετικών επιρροών των συνομηλίκων που σχετίζονται με θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητα και την περίοδο της εφηβείας (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημασία της δεξιότητας αντιμετώπισης της αρνητικής πίεσης των συνομηλίκων που σχετίζεται με θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητα και την περίοδο της εφηβείας (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν δεξιότητες άρνησης να κάνουν κάτι που δεν θέλουν (δεξιότητα),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αποδοχής και προώθησης της θετικής επιρροής των συνομηλίκων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Είναι εφικτό να λαμβάνονται ορθολογικές αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν και αντιπαραβάλλουν σενάρια αποτυπώνοντας τις αποφάσεις νέων ανθρώπων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά που δεν είναι αποτέλεσμα επιρροής από τις έμφυλες και κοινωνικές νόρμες ή την αρνητική πίεση των συνομηλίκων (γνώση),
- ▶ υπολογίζουν παράγοντες που διευκολύνουν ή δυσκολεύουν τη λήψη λογικών αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ φιλοδοξούν να παίρνουν ορθολογικές αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αντιμετώπισης των πιέσεων που ασκούν οι έμφυλες και κοινωνικές νόρμες και τα συνομήλικα άτομα στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική δραστηριότητα (δεξιότητα).

5.2 Λήψη αποφάσεων

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο δικαιούται να παίρνει τις δικές του αποφάσεις και όλες οι αποφάσεις έχουν συνέπειες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν μία απόφαση που έλαβαν και για την οποία είναι περήφανα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν παραδείγματα αποφάσεων που τα ίδια ή άλλα άτομα έχουν λάβει, οι οποίες είχαν είτε καλές ή κακές συνέπειες (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι μερικές φορές τα παιδιά και τα νεαρά άτομα ίσως χρειάζονται βοήθεια από τους γονείς/κηδεμόνες ή ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης για να λάβουν ορισμένες αποφάσεις (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ να κατανοούν τις περιστάσεις εκείνες που μπορούν να τα βοηθήσουν να πάρουν μία καλή απόφαση (δεξιότητα),
- ▶ αναγνωρίζουν έναν γονέα/κηδεμόνα ή κάποιο ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης που μπορεί να τα βοηθήσει να λάβουν καλές αποφάσεις (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Η διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με σεξουαλική συμπεριφορά περιλαμβάνει την αξιολόγηση θετικών και αρνητικών πιθανών συνεπειών

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν τις θετικές και αρνητικές συνέπειες των διαφορετικών αποφάσεων που σχετίζονται με τη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ εξηγούν πώς οι αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά μπορούν να επηρεάσουν την υγεία των ατόμων, το μέλλον και το σχεδιασμό της ζωής τους (γνώση),
- ▶ εφαρμόζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για να αντιμετωπίσουν προβληματισμούς σχετικά με τη σεξουαλική και/ή αναπαραγωγική υγεία (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν παράγοντες που μπορεί να δυσκολεύουν τη λήψη λογικών αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν ένα εύρος συναισθημάτων που μπορεί να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τρόπους με τους οποίους το αλκοόλ και τα ναρκωτικά μπορούν να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων για τη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ εξηγούν πώς η φτώχεια, η ανισότητα των φύλων και η βία μπορεί να επηρεάσει τη λήψη αποφάσεων για τη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ καταλαβαίνουν ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις των ανθρώπων για τη σεξουαλική συμπεριφορά, κάποιοι εκ των οποίων είναι εκτός του ελέγχου τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αξιολόγησης και διαχείρισης των συναισθημάτων που μπορούν να επηρεάσουν τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλικότητα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η λήψη αποφάσεων είναι μία δεξιότητα που μπορεί να διδαχθεί και εξασκηθεί

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τα βασικά βήματα για τη λήψη αποφάσεων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η λήψη αποφάσεων είναι μία δεξιότητα που μπορεί να διδαχθεί (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εφαρμόζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για να αντιμετωπίζουν προβλήματα (δεξιότητα),
- ▶ κατονομάζουν έναν γονέα/κηδεμόνα ή ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης που εμπιστεύονται που μπορεί να είναι πηγή βοήθειας για τη λήψη αποφάσεων (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν πολλαπλοί παράγοντες που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, όπως φιλικά πρόσωπα, κυρίαρχη κουλτούρα, έμφυλα στερεότυπα, συνομήλικα άτομα και ΜΜΕ

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καταγράφουν όσα επηρεάζουν τις αποφάσεις που παίρνουν (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι οι αποφάσεις τους επηρεάζονται από πολυάριθμους παράγοντες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν πώς νιώθουν σχετικά με "με τις ποικίλες επιρροές που ασκούνται στις αποφάσεις τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλικότητα επηρεάζει το ίδιο το άτομο και άλλα, σε κοινωνικό επίπεδο και σε επίπεδο υγείας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν πιθανές κοινωνικές επιπτώσεις και επιπτώσεις στην υγεία των αποφάσεων που σχετίζονται με τη σεξουαλική συμπεριφορά για το ίδιο το άτομο, την οικογένεια και την κοινωνία (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλικότητα επηρεάζει το άτομο, την οικογένεια και την κοινωνία (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν ενσυναίσθηση για άλλα άτομα που έχουν υποστεί τις συνέπειες από τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλικότητα (δεξιότητα),
- ▶ παίρνουν υπεύθυνες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλικότητα μπορεί να οδηγήσει σε πιθανές νομικές επιπτώσεις

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τους νόμους που ορίζουν τι είναι νόμιμο και τι παράνομο στη βάση της σεξουαλικής συμπεριφοράς (π.χ. ηλικία σεξουαλικής συναίνεσης, πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας συμπεριλαμβανομένης της αντισύλληψης, καταστάσεις που συνδέονται με ΣΜΛ/ΗΙΥ, ομόφυλη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ γνωρίζουν πόση σημασία έχει να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους όσον αφορά εκτίμηση των αποφάσεων για τη σεξουαλική συμπεριφορά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αξιολογούν πιθανές νομικές κυρώσεις λόγω ορισμένων αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά (δεξιότητα).

5.3 Επικοινωνία, Άρνηση και Δεξιότητες Διαπραγμάτευσης

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Η επικοινωνία των παιδιών με γονείς/κηδεμόνες ή και άλλα ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης, φιλικά και άλλα πρόσωπα είναι σημαντική

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν διαφορετικούς τύπους επικοινωνίας (συμπεριλαμβανομένης της λεκτικής και μη-λεκτικής επικοινωνίας) (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη διαφορά μεταξύ της υγιούς και μη επικοινωνίας (γνώση),
- ▶ καταγράφουν τα οφέλη της υγιούς επικοινωνίας των παιδιών με γονείς/κηδεμόνες ή και άλλα ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης, φιλικά και άλλα πρόσωπα (γνώση),
- ▶ θυμούνται πως η σαφής επικοινωνία του “ναι” και του “όχι” προστατεύει την ιδιωτικότητα ενός ατόμου και την σωματική του ακεραιότητα, και αποτελεί βασικό παράγοντα στη δημιουργία ευτυχισμένων σχέσεων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τον εαυτό τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν λεκτική και μη-λεκτική επικοινωνία και τρόπους να λένε “ναι” και “όχι” (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι έμφυλοι ρόλοι μπορούν να επηρεάσουν την επικοινωνία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ θυμούνται παραδείγματα έμφυλων ρόλων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι έμφυλοι ρόλοι μπορούν να επηρεάσουν την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Η καλή επικοινωνία είναι απαραίτητη για τις προσωπικές, οικογενειακές, σχολικές, εργασιακές και ρομαντικές σχέσεις

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καταγράφουν τα οφέλη της αποτελεσματικής επικοινωνίας στις προσωπικές, οικογενειακές, σχολικές, εργασιακές και ρομαντικές σχέσεις (γνώση),
- ▶ αναλύουν τις πιθανές επιπτώσεις της λεκτικής και μη-λεκτικής επικοινωνίας όταν έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν εμπόδια στη διαπραγμάτευση με τα άτομα που έχουν ρομαντική σχέση (συμπεριλαμβανομένων των έμφυλων ρόλων και προσδοκιών) (γνώση),
- ▶ δείχνουν αυτοπεποίθηση στη χρήση δεξιοτήτων διαπραγμάτευσης και άρνησης με τα άτομα που έχουν ρομαντική σχέση (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η αποτελεσματική επικοινωνία χρησιμοποιεί διάφορους τρόπους και στυλ, και είναι σημαντική για την έκφραση και κατανόηση των επιθυμιών, των αναγκών και των προσωπικών ορίων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τα χαρακτηριστικά της αποτελεσματικής και της αναποτελεσματικής λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας (π.χ. ενεργή ακρόαση, έκφραση συναισθημάτων, ένδειξη κατανόησης, διατήρηση απευθείας βλεμματικής επαφής σε αντίθεση με απουσία ακρόασης, μη έκφραση συναισθημάτων, μη ένδειξη κατανόησης, αποστροφή βλέμματος) (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται τη σημασία της ικανότητας έκφρασης των επιθυμιών, των αναγκών και των προσωπικών ορίων και τη σημασία της κατανόησης αυτών όταν εκφράζονται από άλλα άτομα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η διαπραγμάτευση απαιτεί αμοιβαίο σεβασμό, συνεργασία και συχνά συμβιβασμό από όλα τα μέρη (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν αποτελεσματικούς τρόπους για την επικοινωνία επιθυμιών, αναγκών και προσωπικών ορίων, και να ακούν και να δείχνουν σεβασμό για αυτά όταν εκφράζονται από άλλα άτομα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η αποτελεσματική επικοινωνία είναι το κλειδί για την έκφραση των προσωπικών αναγκών και των σεξουαλικών ορίων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν παραδείγματα αποτελεσματικής επικοινωνίας για την έκφραση προσωπικών αναγκών και σεξουαλικών ορίων (γνώση),
- ▶ παρουσιάζουν παραδείγματα δήλωσης ή άρνησης σεξουαλικής συναίνεσης, και πως να σέβονται τη δήλωση ή άρνησή της όταν προέρχεται από άλλα άτομα (γνώση),
- ▶ εξηγούν γιατί το συναινετικό και ασφαλέστερο σεξ προϋποθέτει αποτελεσματική επικοινωνία (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι δεξιότητες διεκδίκησης και διαπραγμάτευσης μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση σεξουαλικών πιέσεων ή στην ενίσχυση της εφαρμογής πρακτικών ασφαλέστερου σεξ (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν αποτελεσματική επικοινωνία σχετικά με τις προσωπικές τους ανάγκες και τα σεξουαλικά τους όρια (δεξιότητα).

5.4 Μιντιακός Γραμματισμός και Σεξουαλικότητα

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν διάφορες μορφές μέσων ενημέρωσης, τα οποία παρουσιάζουν πληροφορίες που μπορεί να είναι σωστές ή λανθασμένες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απариθμούν διάφορες μορφές μέσων ενημέρωσης (π.χ. ραδιόφωνο, τηλεόραση, βιβλία, εφημερίδες, διαδίκτυο και μέσα κοινωνικής δικτύωσης) (γνώση),
- ▶ συζητούν παραδείγματα πληροφοριών που παρέχονται από τα μέσα ενημέρωσης που είναι είτε αληθείς είτε ψευδείς (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι δεν είναι όλες οι πληροφορίες που παρέχονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αληθινές (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ έχουν επίγνωση του τρόπου με τον οποίο βλέπουν τις πληροφορίες που παρέχονται μέσω διαφορετικών μορφών μέσων ενημέρωσης (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τις αξίες, τις στάσεις και τα πρότυπα σχετικά με τη σεξουαλικότητα και το φύλο

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν τα διάφορα είδη μέσων ενημέρωσης (π.χ. κοινωνικά μέσα ενημέρωσης, παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης) (γνώση),
- ▶ μοιράζονται παραδείγματα για το πώς απεικονίζονται οι άνδρες και οι γυναίκες και οι σχέσεις στα μέσα ενημέρωσης (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τον αντίκτυπο που έχουν τα μέσα ενημέρωσης στις προσωπικές αξίες, στάσεις και συμπεριφορές σχετικά με τη σεξουαλικότητα και το φύλο (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη δύναμη των μέσων ενημέρωσης στο να επηρεάζουν τις αξίες, τις στάσεις και τη συμπεριφορά σχετικά με τη σεξουαλικότητα και το φύλο (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αμφισβητούν τον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες και οι γυναίκες απεικονίζονται στα μέσα ενημέρωσης (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Ορισμένα μέσα ενημέρωσης απεικονίζουν μη ρεαλιστικές εικόνες για τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τις αντιλήψεις μας για το φύλο και την αυτοεκτίμηση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν και ασκούν κριτική στις μη ρεαλιστικές εικόνες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις (γνώση),
- ▶ εξετάζουν τον αντίκτυπο αυτών των εικόνων στα έμφυλα στερεότυπα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα μέσα ενημέρωσης επηρεάζουν τα ιδανικά πρότυπα της ομορφιάς και τα στερεότυπα των φύλων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναστοχάζονται σχετικά με το πώς οι μη ρεαλιστικές εικόνες για τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις μπορούν να επηρεάσουν τις αντιλήψεις τους για το φύλο και την αυτοεκτίμηση (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Οι αρνητικές και ανακριβείς απεικονίσεις των ανδρών και των γυναικών από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να αμφισβητηθούν, ώστε να επηρεάζουν θετικά τη συμπεριφορά και να προωθούν την ισότητα των φύλων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν κριτικά τις πιθανές θετικές και αρνητικές επιδράσεις των μηνυμάτων των μέσων ενημέρωσης σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τις σεξουαλικές σχέσεις (δεξιότητα),
- ▶ προτείνουν τρόπους με τους οποίους τα μέσα ενημέρωσης θα μπορούσαν να συμβάλλουν θετικά στην προώθηση της ασφαλέστερης σεξουαλικής συμπεριφοράς και της ισότητας των φύλων (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται τη δυναμική δύναμη των μέσων ενημέρωσης να επηρεάζουν θετικά τις αντιλήψεις για τη σεξουαλικότητα, τις σεξουαλικές σχέσεις και το φύλο (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους αμφισβήτησης των έμφυλων στερεοτύπων και των ανακριβών απεικονίσεων της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών σχέσεων στα μέσα ενημέρωσης (δεξιότητα).

5.5 Βοήθεια και Υποστήριξη

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Friends, family, teachers, religious leaders and community members can and should help each other

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τι σημαίνει ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης (γνώση),
- ▶ περιγράφουν συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μπορούν να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται και να υποστηρίζονται (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους να αναζητήσουν ένα έμπιστο ενήλικο άτομο και να του ζητήσουν βοήθεια (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν διάφορες πηγές βοήθειας και υποστήριξης στο σχολείο και στην ευρύτερη κοινότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν προβλήματα για τα οποία τα παιδιά μπορεί να χρειαστεί να αναζητήσουν βοήθεια (π.χ. κακοποίηση, παρενόχληση, εκφοβισμός, ασθένεια) και να εντοπίζουν σχετικές πηγές (γνώση),
- ▶ ανακαλούν ότι η κακοποίηση, η παρενόχληση και ο εκφοβισμός πρέπει να αναφέρονται σε σε αξιόπιστες πηγές υποστήριξης (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ορισμένα προβλήματα μπορεί να απαιτούν αναζήτηση βοήθειας σε πηγές εκτός του σχολείου ή της κοινότητας (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αναζήτησης και πρόσβασης σε βοήθεια στην ευρύτερη κοινότητα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να αξιολογούνται οι πηγές βοήθειας και υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών και των μέσων ενημέρωσης προκειμένου να επιτευχθεί πρόσβαση σε ποιοτικές πληροφορίες και υπηρεσίες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν πηγές βοήθειας και υποστήριξης για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και ζητημάτων σχετικών με τα δικαιώματα (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τα χαρακτηριστικά καλών πηγών βοήθειας και υποστήριξης (συμπεριλαμβανομένης της διατήρησης της εμπιστευτικότητας και της προστασίας της ιδιωτικής ζωής) (γνώση),
- ▶ κατανοούν ότι υπάρχουν μέρη όπου οι άνθρωποι μπορούν να έχουν πρόσβαση σε υποστήριξη για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (π.χ. συμβουλευτική, εξετάσεις και θεραπεία για ΣΜΝ/ HIV- υπηρεσίες για σύγχρονη αντισύλληψη, σεξουαλική κακοποίηση, βιασμό, ενδοοικογενειακή και έμφυλη βία, διακοπή κύησης και φροντίδα μετά την διακοπή κύησης, στίγμα και διακρίσεις) (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τα χαρακτηριστικά των αξιόπιστων μέσων (π.χ. ιστότοποι) που προσφέρουν βοήθεια και υποστήριξη (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται τη σημασία της κριτικής αξιολόγησης των πηγών που προσφέρουν βοήθεια και υποστήριξη (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο έχει δικαίωμα πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή, ρεαλιστική υποστήριξη που σέβεται και διασφαλίζει την εμπιστευτικότητα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εντοπίζουν πού βρίσκονται προσβάσιμες υπηρεσίες που παρέχουν υποστήριξη για ζητήματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα νεαρά άτομα θα πρέπει να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε οικονομικά προσιτές, έγκυρες και μη επικριτικές υπηρεσίες και υποστήριξη που διασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα και προστατεύουν την ιδιωτική ζωή (γνώση),
- ▶ επιδεικνύουν την κατάλληλη συμπεριφορά αναζήτησης βοήθειας (δεξιότητα),
- ▶ εξασκούνται στο να ζητούν βοήθεια, συνδρομή ή υποστήριξη χωρίς ενοχή ή ντροπή (δεξιότητα).

Βασική έννοια 6:

Δεξιότητες Υγείας και Ευζωίας

Θέματα:

6.1 Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Ανατομία
και Φυσιολογία

6.2 Αναπαραγωγή

6.3 Εφηβεία

6.4 Εικόνα Σώματος

6.1 Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Ανατομία και Φυσιολογία

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό να μπορούμε να κατονομάζουμε τα μέλη του σώματός μας και να γνωρίζουμε τις λειτουργίες του και είναι φυσικό να προκαλούν την περιέργειά μας, συμπεριλαμβανομένων των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών οργάνων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τα σημαντικά μέρη των εσωτερικών και εξωτερικών γεννητικών οργάνων και να περιγράφουν τις βασικές λειτουργίες τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η περιέργεια για το ανθρώπινο σώμα, συμπεριλαμβανομένων των γεννητικών οργάνων, είναι απόλυτα φυσιολογική (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εξασκούνται σε ερωτήσεις και απαντήσεις που σχετίζονται με τα μέρη του σώματος για τα οποία έχουν την περιέργεια να μάθουν (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Κάθε άτομο έχει μοναδικό σώμα, το οποίο αξίζει σεβασμό, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στα σώματα των γυναικών, των ανδρών, των κοριτσιών και των αγοριών ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας και πως αυτά αλλάζουν με την ηλικία (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι όλοι οι πολιτισμοί έχουν διαφορετική οπτική στο πως αντιλαμβάνονται το ανθρώπινο σώμα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλα τα σώματα αξίζουν σεβασμό, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρία (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν πράγματα που τους αρέσουν σχετικά με το σώμα τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Κατά τη διάρκεια της εφηβείας και της εγκυμοσύνης, οι ορμόνες επηρεάζουν πολλές διεργασίες που σχετίζονται με τη βιολογική ωρίμανση και την αναπαραγωγή

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν ότι το βιολογικό φύλο του εμβρύου καθορίζεται από τα χρωμοσώματα και δημιουργείται στα πρώτα στάδια της κύησης (γνώση),
- ▶ περιγράφουν το ρόλο που διαδραματίζουν οι ορμόνες στην ωρίμανση, στην ανάπτυξη και τη ρύθμιση των αναπαραγωγικών οργάνων και στις σεξουαλικές λειτουργίες τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν το σημαντικό ρόλο που έχουν οι ορμόνες στην εφηβεία και την εγκυμοσύνη (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Όλοι οι πολιτισμοί έχουν διαφορετικούς τρόπους να κατανοούν το βιολογικό φύλο, την ταυτότητα φύλου και την αναπαραγωγή, καθώς και το πότε είναι ο «κατάλληλος» χρόνος να είναι κάποιο άτομο σεξουαλικά ενεργό

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ διακρίνουν ανάμεσα στις βιολογικές και κοινωνικές πλευρές του βιολογικού φύλου (sex), του κοινωνικού φύλου (gender) και της αναπαραγωγής (γνώση),
- ▶ συγκρίνουν και να αντιπαραβάλλουν τρόπους με τους οποίους ο κάθε πολιτισμός και κάθε η θρησκεία επηρεάζουν το πως η κοινωνία αντιλαμβάνεται το βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο και την αναπαραγωγή (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι πολιτισμικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και προσωπικές θέσεις σχετικά με το βιολογικό, το κοινωνικό φύλο και την αναπαραγωγή μπορεί να διαφέρουν (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Κάθε ανθρώπινο σώμα έχει μέρη που σχετίζονται με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και είναι συνηθισμένο τα παιδιά να έχουν απορίες σχετικά με αυτά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τα μέρη του σώματος που σχετίζονται με τη σεξουαλική υγεία και την αναπαραγωγή (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι φυσιολογικό να έχουν περιέργεια και απορίες σχετικά με τα σώματα και τις σεξουαλικές λειτουργίες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι κάθε σώμα είναι μοναδικό και τα σώματα ποικίλουν σε μέγεθος, σχήμα, λειτουργίες και χαρακτηριστικά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης, στο οποίο θα μπορούν να απευθύνουν τις απορίες τους και να παρουσιάζουν τρόπους να εκφράζουν ερωτήσεις γύρω από τη σεξουαλική και αναπαραγωγική ανατομία και φυσιολογία (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Τα θηλυκά σώματα μπορούν να παράγουν ωάρια κατά τη διάρκεια του εμμηνορροϊκού κύκλου, ενώ τα αρσενικά σώματα μπορούν να παράγουν σπερματοζωάρια και να εκσπερματώνουν, τα οποία αμφότερα είναι αναγκαία για την αναπαραγωγή

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν τις βασικές λειτουργίες του σώματος που συμβάλλουν στην αναπαραγωγή (λ.χ. εμμηνορροϊκός κύκλος, παραγωγή σπερματοζωαρίων και εκσπερμάτωση) (γνώση)
- ▶ εξηγούν ότι τα σώματα, ανεξαρτήτως φύλου, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αναπαραγωγή (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζονται με αυτοπεποίθηση για την κατανόηση της λειτουργίας του εμμηνορροϊκού κύκλου και της εκσπερμάτωσης σπερματοζωαρίων (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Τα σώματα ανεξαρτήτως φύλου αλλάζουν κατά τη διάρκεια της ζωής, συμπεριλαμβανομένων των αναπαραγωγικών και σεξουαλικών ικανοτήτων και λειτουργιών τους.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συνοψίζουν τη σεξουαλική και αναπαραγωγική ικανότητα των ατόμων, ανεξαρτήτως φύλου, καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα άτομα παραμένουν σεξουαλικά όντα καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν πως αισθάνονται για τις αλλαγές στην αναπαραγωγική ικανότητα τους στη διάρκεια της ζωής τους (δεξιότητα).

6.2 Αναπαραγωγή

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Μία εγκυμοσύνη ξεκινάει με την ένωση του ωαρίου με το σπερματοζωάριο και την εμφύτευση στη μήτρα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- περιγράφουν την διαδικασία της αναπαραγωγής, ειδικά ότι το ωάριο με το σπερματοζωάριο θα πρέπει να ενωθούν και να εμφυτευθούν στη μήτρα για να ξεκινήσει η κύηση (γνώση).

Βασική ιδέα: Η εγκυμοσύνη συνήθως διαρκεί 40 εβδομάδες και το σώμα του ατόμου που κυοφορεί υφίσταται πολλές αλλαγές κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- περιγράφουν τις αλλαγές που συμβαίνουν στο γυναικείο σώμα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης (γνώση),
- εκφράζουν πως αισθάνονται για τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις αναπαραγωγικές λειτουργίες και τα σεξουαλικά αισθήματα, οι οποίες μπορεί να αλλάξουν με την πάροδο του χρόνου.

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- θυμούνται ότι οι εγκυμοσύνες μπορούν να προγραμματιστούν και να αποφευχθούν (γνώση)
- να κατανοήσουν ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην αναπαραγωγική λειτουργία και τα σεξουαλικά αισθήματα (γνώση)
- αναγνωρίζουν ότι άντρες και γυναίκες βιώνουν αλλαγές στις σεξουαλικές και αναπαραγωγικές λειτουργίες και τις επιθυμίες τους στη διάρκεια της ζωής τους (στάσεις)
- σχεδιάζουν το πώς θα αποφύγουν μια **ακούσια/ανεπιθύμητη** εγκυμοσύνη

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Προκειμένου να ξεκινήσει η εγκυμοσύνη, υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια για τη συνένωση ωαρίου και σπερματοζωαρίου και την εμφύτευσή τους στη μήτρα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- απαριθμούν τα απαραίτητα βήματα για να προκύψει η αναπαραγωγή (γνώση)
- ανακαλούν ότι η αναπαραγωγή μπορεί να προκύψει από τη σεξουαλική επαφή, όταν αυτή περιλαμβάνει την εκσπερμάτωση μέσα στον κόλπο (γνώση)
- θυμούνται ότι η σεξουαλική επαφή δεν οδηγεί πάντα σε εγκυμοσύνη (γνώση).

Βασική ιδέα: Ο εμμηνορροϊκός κύκλος έχει διαφορετικά στάδια, συμπεριλαμβανομένου του σταδίου της ωορρηξίας, κατά το οποίο αυξάνονται πολύ οι πιθανότητες σύλληψης, όταν υπάρχει επαφή με σπερματοζωάρια

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- εξηγούν τον εμμηνορροϊκό κύκλο, συμπεριλαμβανομένου του σταδίου που είναι περισσότερο πιθανό να συμβεί η εγκυμοσύνη (γνώση),
- θυμούνται ότι οι αλλαγές στις ορμόνες ρυθμίζουν τον εμμηνορροϊκό κύκλο και το χρονικό διάστημα που είναι πιθανότερο να προκύψει μία εγκυμοσύνη (γνώση),
- αναγνωρίζουν το πώς λειτουργεί ο εμμηνορροϊκός κύκλος (στάση/συμπεριφορά),
- εκφράζουν τα αισθήματά τους σχετικά με τον εμμηνορροϊκό κύκλο (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν κάποια συνήθη συμπτώματα για την εγκυμοσύνη, τα οποία χρειάζεται να επαληθευθούν από το ειδικό τεστ εγκυμοσύνης, το οποίο μπορεί να γίνει με το που υπάρξει καθυστέρηση στην έμμηνο ρύση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- περιγράφουν τα συμπτώματα της εγκυμοσύνης και τα στάδια της εμβρυϊκής ανάπτυξης (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν μέτρα που μπορούν να ληφθούν για να υπάρξει μια υγιής εγκυμοσύνη και τοκετός (στάση/συμπεριφορά),
- περιγράφουν τα υπάρχοντα τεστ που υπάρχουν για την επαλήθευση της εγκυμοσύνης (γνώση).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν ζητήματα γονιμότητας και υπάρχουν τρόποι αντιμετώπισής τους για τα άτομα που επιθυμούν να συλλάβουν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- απαριθμούν μεθόδους με τις οποίες μπορεί κάποιο άτομο να αποκτήσει βιολογικό παιδί παρά την υπογονιμότητά του (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν τρόποι αντιμετώπισης της υπογονιμότητας και της στειρότητας (στάση/συμπεριφορά)
- επιδεικνύουν ενσυναίσθηση σε άτομα που επιθυμούν να συλλάβουν, αλλά αντιμετωπίζουν ζητήματα στειρότητας (δεξιότητα)

6.3 Εφηβεία

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Η εφηβεία είναι το χρονικό διάστημα στο οποίο συμβαίνουν αλλαγές σε σωματικό και συναισθηματικό επίπεδο, καθώς τα παιδιά αναπτύσσονται και ωριμάζουν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ορίζουν την εφηβεία (γνώση),
- κατανοούν ότι η διαδικασία της ανάπτυξης ενέχει σωματικές και συναισθηματικές αλλαγές (γνώση),
- αναγνωρίζουν ότι αποτελεί ένα φυσιολογικό και υγιές κομμάτι της εφηβικής ηλικίας (στάση/συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Η εφηβεία είναι μία περίοδος σεξουαλικής ωρίμανσης που οδηγεί σε σημαντικές βιολογικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και γνωστικές αλλαγές που μπορούν να είναι συγχρόνως συναρπαστικές και αγχωτικές για το άτομο καθ' όλη τη διάρκειά της

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- διακρίνουν ανάμεσα στις αλλαγές που συμβαίνουν στη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους ικανότητα (puberty) και σε αυτές που συμβαίνουν σε συναισθηματικό και κοινωνικό επίπεδο (adolescence) κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας (γνώση)
- ανακαλούν ότι η σεξουαλική ωρίμανση συμβαίνει σε διαφορετικές χρονικές περιόδους για το κάθε άτομο και έχει διαφορετικές επιδράσεις στο άτομο ανάλογα με το φύλο (γνώση)
- αιολογούν και να κατηγοριοποιούν παραδείγματα διαφορετικών τύπων αλλαγών που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της εφηβείας σε βιολογικό, συναισθηματικό, κοινωνικό και γνωστικό επίπεδο (γνώση)
- συγκρίνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές σχετικά με αυτές τις αλλαγές ανάμεσα στα φύλα (γνώση)
- αναγνωρίζουν ότι η εφηβεία μπορεί να αποτελέσει πολύ δύσκολη περίοδο για κάποια άτομα, ειδικά για αυτά που δεν ανήκουν στο δίπολο του βιολογικού ή του κοινωνικού φύλου ή που ανήκουν σε διαφορετικό φύλο από αυτό που τους αποδόθηκε κατά τη γέννησή τους (intersex, non binary, transgender) (γνώση)
- αναγνωρίζουν ότι αυτές οι βιολογικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και γνωστικές αλλαγές είναι φυσιολογικό κομμάτι της εφηβικής ηλικίας (στάση/συμπεριφορά)
- αναγνωρίζουν ότι «πείραγμα», ο εξευτελισμός και ο στιγματισμός των ατόμων, όταν στοχεύουν στις αλλαγές που συμβαίνουν στην εφηβεία είναι οδυνηρά και μπορεί να έχουν μακροχρόνιες επιδράσεις στην ψυχολογία του ατόμου (στάση/συμπεριφορά)
- αναδεικνύουν τρόπους διαχείρισης αυτών των αλλαγών (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Οι ορμόνες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις συναισθηματικές και βιολογικές αλλαγές που συμβαίνουν στο άτομο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- αναλύουν τον ρόλο που διαδραματίζουν οι ορμόνες στις συναισθηματικές και βιολογικές αλλαγές στη διάρκεια ζωής κάθε ανθρώπου (γνώση).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η εφηβεία σηματοδοτεί αλλαγές στην αναπαραγωγική ικανότητα του ατόμου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- περιγράφουν τις διεργασίες της εφηβείας και της ωρίμανσης του σεξουαλικού και αναπαραγωγικού συστήματος (γνώση),
- αναφέρουν τις πιο σημαντικές βιολογικές και συναισθηματικές αλλαγές που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας (γνώση),
- καταδεικνύουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να λάβουν έγκυρες πληροφορίες για την εφηβεία (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Στη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας, η υγιεινή είναι σημαντική ώστε τα γεννητικά και αναπαραγωγικά όργανα να παραμείνουν καθαρά και υγιή

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- περιγράφουν πρακτικές προσωπικής υγιεινής και καθαριότητας (γνώση),
- εκτιμούν τη σημασία της προσωπικής υγιεινής (στάση/συμπεριφορά),
- εφαρμόζουν την κατανόησή τους για την υγιεινή σε ένα προσωπικό πλάνο για να παραμείνουν υγιή καθώς μεγαλώνουν (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η έμμηνος ρύση είναι φυσιολογική και αποτελεί κομμάτι της ανάπτυξης των θηλυκών σωμάτων και δε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με στίγμα ή μυστικότητα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- περιγράφουν τον εμμηνορροϊκό κύκλο και να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά βιολογικά συμπτώματα και τα αισθήματα που βιώνουν τα άτομα με μήτρα στη διάρκεια αυτής της περιόδου (γνώση),
- περιγράφουν πως μπορούν να προμηθευτούν, να χρησιμοποιούν και να απορρίπτουν τα προϊόντα περιόδου (γνώση),
- ανακαλούν ότι η έμφυλη ανισότητα μπορεί να προκαλέσει ντροπή και δυσφορία στα άτομα με έμμηνο ρύση (γνώση),
- αναγνωρίζουν τη σημασία της εύκολης πρόσβασης σε προϊόντα για την έμμηνο ρύση, καθώς και παροχές υγιεινής, όπως το ζεστό νερό και οι ιδιωτικές τουαλέτες (στάση/συμπεριφορά),
- καταδεικνύουν θετικές και υποστηρικτικές στρατηγικές για να βοηθήσουν τα άτομα με έμμηνο ρύση να αισθάνονται άνετα κατά τη διάρκειά της (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, τα άτομα μπορούν να βιώσουν μια ποικιλία από βιολογικές αντιδράσεις (λ.χ. στύσεις και ονειρώξεις)

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- κατανοήσουν ότι οι στύσεις είτε λόγω ερεθισμού είτε χωρίς ειδικό λόγο είναι φυσιολογικό να συμβαίνουν (γνώση)
- θυμούνται ότι κάποια άτομα στην εφηβεία μπορούν να βιώνουν ερωτική διέγερση και να απελευθερώσουν υγρά κατά τη διάρκεια της νύχτας, το οποίο είναι φυσιολογικό (γνώση)
- αναγνωρίζουν ότι οι στύσεις, οι ονειρώξεις και άλλες ερωτικές αντιδράσεις είναι ένα φυσιολογικό κομμάτι της ήβης (στάση/συμπεριφορά).

6.4 Εικόνα σώματος

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Όλα τα σώματα είναι ξεχωριστά και μοναδικά και τα άτομα θα πρέπει να αισθάνονται όμορφα με τα σώματά τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλούν ότι όλα τα σώματα είναι ξεχωριστά και μοναδικά (γνώση),
- ▶ εξηγούν τι σημαίνει να είναι κάποιο άτομο περήφανο για το σώμα του (γνώση),
- ▶ σέβονται το σώμα των άλλων ατόμων (στάση/συμπεριφορά)
- ▶ εκφράζουν πως αισθάνονται για το σώμα τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η εξωτερική εμφάνιση του ατόμου δεν καθορίζει την αξία του ως άνθρωπο

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν ότι η εξωτερική εμφάνιση εξαρτάται από την κληρονομικότητα, το περιβάλλον και τις συνθήκες υγείας του ατόμου (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η εξωτερική εμφάνιση του ατόμου δεν καθορίζει την αξία του ως άνθρωπο (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν αποδοχή στην ποικιλομορφία της εξωτερικής εμφάνισης των ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των συνομηλίκων τους (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία στο τι θεωρούν οι άνθρωποι ελκυστικό όσον αφορά την εξωτερική εμφάνιση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις διαφορές σχετικά με το τι θεωρείται ελκυστικό όσον αφορά την εξωτερική εμφάνιση (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι αυτό που θεωρούν οι άνθρωποι ελκυστικό αλλάζει ανάλογα με την χρονική περίοδο και ποικίλει μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναλογίζονται τι βρίσκουν τα ίδια ελκυστικό και πως μπορεί αυτό να διαφέρει από εκείνο που θεωρούν άλλα άτομα ελκυστικό (δεξιότητα).

6

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Τα συναισθήματα των ανθρώπων για το σώμα τους μπορούν να επηρεάσουν την υγεία τους, την αυτό-εικόνα και τη συμπεριφορά τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συζητούν τα οφέλη του να αισθάνονται όμορφα για το σώμα τους (γνώση),
- ▶ περιγράφουν πως η εξωτερική εμφάνιση του ατόμου μπορεί να επηρεάσει το πώς οι άλλοι άνθρωποι αισθάνονται και συμπεριφέρονται απέναντί του και να συγκρίνουν πως αυτό διαφέρει ανάλογα με το φύλο (γνώση),
- ▶ αναλύουν κριτικά αυτά που συνήθως κάνουν οι άνθρωποι για να προσπαθήσουν να αλλάξουν την εμφάνισή τους (λ.χ. φάρμακα για απώλεια βάρους, στεροειδή, κρέμες αδυνατίσματος) και να αξιολογούν τους κινδύνους τέτοιων πρακτικών (γνώση),
- ▶ επεξεργάζονται κριτικά τα έμφυλα πρότυπα και πώς αυτά οδηγούν τους ανθρώπους να θέλουν να αλλάξουν την εμφάνισή τους (γνώση),
- ▶ εξηγούν τις διάφορες διαταραχές (π.χ. αγχώδεις διαταραχές και διατροφικές, όπως η ανορεξία και η βουλιμία) οι οποίες δυσκολεύουν το άτομο να συνδεθεί με την εικόνα του σώματός του (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι η χρήση φαρμάκων για να αλλάξει η εικόνα του σώματος μπορεί να γίνει επικίνδυνη (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους πρόσβασης σε υπηρεσίες παροχής στήριξης για ζητήματα σχετικά με την εικόνα του σώματός τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Τα μη ρεαλιστικά πρότυπα για την εικόνα του σώματος μπορούν να αμφισβητηθούν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν συγκεκριμένα πολιτισμικά και έμφυλα στερεότυπα και πώς αυτά μπορούν να επηρεάσουν την εικόνα του σώματος του ατόμου και τις διαπροσωπικές του σχέσεις (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα μη ρεαλιστικά πρότυπα για τη σωματική εμφάνιση μπορεί να γίνουν επικίνδυνα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ στοχάζονται σχετικά με την εικόνα του σώματός τους και πως αυτή επηρεάζει την αυτοεκτίμησή τους, την λήψη αποφάσεων σχετικά με τις ερωτικές τους σχέσεις και τις επακόλουθες σεξουαλικές συμπεριφορές τους (δεξιότητα),
- ▶ αναδεικνύουν τρόπους αμφισβήτησης των μη ρεαλιστικών προτύπων της εξωτερικής εμφάνισης (δεξιότητα).

Βασική έννοια 7:

Σεξουαλικότητα και

Ερωτική Συμπεριφορά

Θέματα:

7.1 Φύλο, Σεξουαλικότητα και Κύκλος Σεξουαλικής Ζωής

7.2 Σεξουαλική Συμπεριφορά και Σεξουαλική
Ανταπόκριση

7.1 Φύλο, Σεξουαλικότητα και Κύκλος Σεξουαλικής Ζωής

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι φυσιολογικό για τους ανθρώπους να απολαμβάνουν το σώμα τους και να αναπτύσουν οικειότητα με άλλους ανθρώπους στη διάρκεια της ζωής τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ κατανοούν ότι η σωματική απόλαυση και ο ενθουσιασμός είναι φυσικά ανθρώπινα συναισθήματα, και αυτό μπορεί να περιλαμβάνει σωματική εγγύτητα με άλλους ανθρώπους (γνώση),
- ▶ κατανοούν ότι υπάρχουν πολλές λέξεις για να περιγράψουν τις σωματικές αισθήσεις, και ορισμένες σχετίζονται με την εκδήλωση συναισθημάτων για άλλα άτομα και την επιθυμία για εγγύτητα με αυτά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι υπάρχει κατάλληλη και ακατάλληλη γλώσσα και συμπεριφορές που σχετίζονται με τον τρόπο με τον οποίο εκφράζουμε συναισθήματα και εγγύτητα προς άλλα άτομα (συμπεριφορά).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Τα ερωτικά αισθήματα, οι φαντασιώσεις και οι επιθυμίες είναι φυσιολογικά και εμφανίζονται στη διάρκεια της ζωής, μολονότι οι άνθρωποι δεν επιλέγουν πάντα να ενεργήσουν βάσει αυτών

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καταγράφουν τρόπους με τους οποίους τα άτομα μπορούν να εκφράζουν τη σεξουαλικότητά τους (γνώση),
- ▶ δηλώνουν ότι τα ερωτικά αισθήματα, οι φαντασιώσεις και οι επιθυμίες είναι φυσιολογικά, δεν είναι χυδαία και εμφανίζονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής (γνώση),
- ▶ εξηγούν γιατί δεν επιλέγουν όλοι οι άνθρωποι να δράσουν σύμφωνα με τα ερωτικά τους αισθήματα, τις φαντασιώσεις και τις επιθυμίες τους (γνώση),
- ▶ δηλώνουν ότι το ενδιαφέρον για το σεξ μπορεί να αλλάζει ανάλογα με την ηλικία και μπορεί να εκδηλώνεται σε ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τη σημασία του σεβασμού των διαφορετικών των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι εκφράζουν τη σεξουαλικότητά τους στους διάφορους πολιτισμούς και περιβάλλοντα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναφέρουν τρόπους διαχείρισης των συναισθημάτων που σχετίζονται με ερωτικά αισθήματα, φαντασιώσεις και επιθυμίες (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι άνθρωποι γεννιούνται με την ικανότητα να απολαμβάνουν τη σεξουαλικότητά τους σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ κατανοούν ότι η σεξουαλικότητα περιλαμβάνει συναισθηματική και φυσική έλξη προς άλλα άτομα (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι νιώθουν ικανοποίηση από τη σωματική επαφή (λ.χ. φίλημα, άγγιγμα, χάδι, σεξουαλική επαφή) καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι η σεξουαλικότητα είναι ένα υγιές κομμάτι της ανθρώπινης ζωής (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η διάκριση απέναντι σε άτομα που ελκύονται από το ίδιο φύλο ή που οι άλλοι πιστεύουν ότι ελκύονται από το ίδιο φύλο είναι λάθος και μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες σε αυτά (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επικοινωνούν και να κατανοούν τα διαφορετικά ερωτικά συναισθήματα και να συζητούν για τη σεξουαλικότητά τους με τον κατάλληλο τρόπο (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Είναι φυσιολογική η περιέργεια για τη σεξουαλικότητά και είναι σημαντικό τα παιδιά να θέτουν ερωτήσεις σε ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι φυσιολογικό να είναι κάποιο άτομο περίεργο και να έχει απορίες σχετικά με τη σεξουαλικότητά του (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ένα ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης με το οποίο αισθάνονται άνετα και να κάνουν ερωτήσεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η σεξουαλικότητα είναι σύνθετη και περιλαμβάνει βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, πνευματικές, ηθικές και πολιτισμικές διαστάσεις που εξελίσσονται καθόλη τη διάρκεια της ζωής

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν και να αναλύουν την πολυπλοκότητα της σεξουαλικότητας και πώς αυτή είναι πολύπλευρη και περιλαμβάνει βιολογικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, πνευματικές, ηθικές και πολιτισμικές συνιστώσες (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η σεξουαλικότητα αποτελεί φυσικό μέρος της ανθρώπινης ύπαρξης και μπορεί να ενισχύσει την ευημερία (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναστοχάζονται σχετικά με τη δική τους σεξουαλικότητα και τους παράγοντες που την επηρεάζουν (δεξιότητα).

7.2 Σεξουαλική Συμπεριφορά & Σεξουαλική Ανταπόκριση

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Τα άτομα μπορούν να δείξουν την αγάπη τους για άλλα άτομα μέσω του αγγίγματος και της οικειότητας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν πώς οι άνθρωποι δείχνουν την αγάπη και τη στοργή τους για άλλους ανθρώπους με διαφορετικούς τρόπους, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται το φιλή, η αγκαλιά, το χάδι και κάποιες φορές οι σεξουαλικές συμπεριφορές (γνώση).

Βασική ιδέα: Τα παιδιά θα πρέπει να καταλαβαίνουν ποιο άγγιγμα είναι κατάλληλο και ποιο ακατάλληλο

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ξεχωρίζουν το «καλό άγγιγμα» από το «κακό» (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν ορισμένοι τρόποι να αγγίζει κάποιος τα παιδιά που είναι ακατάλληλοι (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους αντίδρασης σε περίπτωση που κάποιος τα αγγίζει ακατάλληλα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Ο κύκλος της σεξουαλικής απόκρισης έχει να κάνει με τις φυσικές αντιδράσεις του σώματος στη σεξουαλική διέγερση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ καταλαβαίνουν ότι η σεξουαλική διέγερση περιλαμβάνει σωματικές και ψυχολογικές πλευρές και τα άτομα αντιδρούν με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικές στιγμές (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η σεξουαλική απόκριση μπορεί να επηρεαστεί από παράγοντες, όπως η ασθένεια, το άγχος, η σεξουαλική κακοποίηση, η φαρμακευτική αγωγή, η χρήση ουσιών και το τραύμα (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Κάθε κοινωνία, πολιτισμός και γενιά έχει τους δικούς της μύθους για τις σεξουαλικές συμπεριφορές και είναι σημαντική η γνώση των πραγματικών δεδομένων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ διαχωρίζουν τους μύθους από τα πραγματικά δεδομένα όταν πρόκειται για πληροφόρηση σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τη σημασία της γνώσης των δεδομένων σχετικά με τη σεξουαλικότητα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αμφισβητούν τους μύθους που σχετίζονται με τις σεξουαλικές συμπεριφορές (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό τα άτομα να μπορούν να λαμβάνουν εμπεριστατωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναγνωρίζουν η λήψη εμπεριστατωμένων αποφάσεων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά τους (λ.χ. να είναι ενήμερα και σίγουρα στην απόφασή τους σχετικά με το εάν, το πότε και το με ποιο άτομο θα ξεκινήσουν τη σεξουαλική δραστηριότητα είναι σημαντική για την υγεία και την ευεξία τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ λαμβάνουν υπεύθυνες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά τους (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Οι άνθρωποι διαθέτουν έναν κύκλο σεξουαλικής ανταπόκρισης, μέσω του οποίου η σεξουαλική διέγερση (σωματική ή εγκεφαλική) μπορεί να παράγει σωματική ανταπόκριση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις διαφορετικές βιολογικές αντιδράσεις των ατόμων στη σεξουαλική διέγερση με βάση το φύλο τους (γνώση),
- ▶ περιγράφουν πώς κατά την εφηβεία τα άτομα αποκτούν περισσότερη συνείδηση σχετικά με τις αντιδράσεις τους στη σεξουαλική έλξη και διέγερση (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι πολλά άτομα ανεξαρτήτως φύλου αρχίζουν να αυνανίζονται στη διάρκεια της εφηβείας ή ορισμένες φορές και νωρίτερα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ο αυνανισμός δεν προκαλεί σωματικά ή συναισθηματικά προβλήματα, αλλά θα πρέπει να γίνεται ιδιωτικά (γνώση).

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό το άτομο να είναι σε θέση να παίρνει ενημερωμένες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης για την καθυστέρηση ή την έναρξη της σεξουαλικής δραστηριότητας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συγκρίνουν και να αντιπαραβάλλουν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της επιλογής να καθυστερήσει ή να αρχίσει τη σεξουαλική δραστηριότητα (γνώση),
- ▶ κατανοούν ότι αποχή σημαίνει ότι ένα άτομο επιλέγει να μην έχει σεξουαλική δραστηριότητα, ή αποφασίζει πότε θα αρχίσει να έχει και με ποιο άτομο, και είναι ο ασφαλέστερος τρόπος για την πρόληψη της εγκυμοσύνης και των ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV (γνώση),
- ▶ αναστοχάζονται σχετικά με το πώς μπορεί να επηρεαστούν τα σχέδια για το μέλλον τους από τις αποφάσεις που λαμβάνουν σε σχέση με το σεξ και τις σχέσεις (στάση).

7.2 Σεξουαλική Συμπεριφορά & Σεξουαλική Ανταπόκριση (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών συνέχεια)

Βασική ιδέα: Υπάρχουν τρόποι αποφυγής ή ελαχιστοποίησης των κινδύνων των σεξουαλικών συμπεριφορών, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την υγεία και την ευεξία ενός ατόμου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν πιθανές επιλογές για τη μείωση των κινδύνων που σχετίζονται με τη σεξουαλική συμπεριφορά και να υποστηρίζουν τα σχέδια της ζωής τους (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι τα προφυλακτικά και άλλες αντισυλληπτικές μέθοδοι μειώνουν τον κίνδυνο των συνεπειών από τη σεξουαλική συμπεριφορά που δεν είχαν προβλεφθεί (λ.χ. HIV, ΣΜΛ ή εγκυμοσύνη) (γνώση),
- ▶ θυμούνται ότι οι μη-διδεισδυτικές σεξουαλικές συμπεριφορές είναι ακίνδυνες όσον αφορά την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, έχουν μειωμένο κίνδυνο για τη μετάδοση ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV και μπορούν να προσφέρουν απόλαυση (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν εναλλακτικές για τη μείωση των κινδύνων που σχετίζονται με τη σεξουαλική συμπεριφορά τους και για την υλοποίηση των σχεδίων που έχουν για τη ζωή τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ λαμβάνουν εμπεριστατωμένες αποφάσεις για τη σεξουαλική τους συμπεριφορά (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η συναλλακτική σεξουαλική δραστηριότητα, η ανταλλαγή χρημάτων ή αγαθών για σεξουαλικές χάρες, μπορεί να εγκυμονεί κινδύνους για την υγεία και την ευημερία του ατόμου

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ δίνουν τον ορισμό της συναλλακτικής σεξουαλικής δραστηριότητας (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τους κινδύνους που σχετίζονται με την επί πληρωμή σεξουαλική δραστηριότητα (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις που περιλαμβάνουν χρηματική συναλλαγή ή ανταλλαγή αγαθών αμβλύνουν τη σχέση εξουσίας, η οποία αυξάνει την ευαλωτότητα και περιορίζει τη δύναμη της διαπραγμάτευσης για ασφαλέστερο σεξ (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν δυναμική επικοινωνία και ικανότητες να αρνηθούν προτάσεις συναλλακτικής σεξουαλικής δραστηριότητας (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η συμμετοχή σε σεξουαλικές συμπεριφορές πρέπει να είναι απολαυστική και ταυτόχρονα υπεύνη ώστε να διασφαλιστεί η υγεία και η ευεξία των ατόμων

Learners should be able to:

- ▶ συνοψίζουν τα βασικά στοιχεία της σεξουαλικής απόλαυσης και της υπευθυνότητας (γνώση),
- ▶ ανακαλούν ότι πολλά άτομα έχουν περιόδους στη ζωή τους που δεν έχουν σεξουαλικές επαφές με άλλα άτομα (γνώση),
- ▶ δικαιολογούν γιατί η καλή επικοινωνία μπορεί να βελτιώσει τη σεξουαλική σχέση (γνώση),
- ▶ προβληματίζονται για τον τρόπο με τον οποίο τα έμφυλα πρότυπα και στερεότυπα επηρεάζουν τις προσδοκίες και την εμπειρία σεξουαλικής ευχαρίστησης των ανθρώπων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η κατανόηση της σεξουαλικής αντίδρασης του σώματός τους μπορεί να τα βοηθήσει να κατανοήσουν το σώμα τους και να αναγνωρίζουν πότε τα πράγματα δε λειτουργούν όπως πρέπει και επομένως μπορούν να αναζητήσουν βοήθεια (γνώση)
- ▶ αναγνωρίζουν ότι και τα δύο άτομα που συμμετέχουν στη σεξουαλική επαφή φέρουν ευθύνες για την πρόληψη της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και των ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επικοινωνούν τις σεξουαλικές τους ανάγκες και τα όριά τους (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η λήψη σεξουαλικών αποφάσεων απαιτεί εκ των προτέρων εξέταση των στρατηγικών μείωσης κινδύνου για την αποφυγή της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και των σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων (ΣΜΛ), συμπεριλαμβανομένου του HIV

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν στρατηγικές μείωσης κινδύνων που είναι αναγκαίες για την πρόληψη ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένων των στρατηγικών για τη μείωση της μετάδοσης των ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV, ακόμα και αν αποκτήθηκε στη γέννηση, από σεξουαλική κακοποίηση και απροφύλακτη σεξουαλική επαφή (γνώση),
- ▶ ανακαλούν ότι οι σχέσεις που περιλαμβάνουν συναλλαγή χρημάτων ή αγαθών μπορούν να μειώσουν την ισχύ του ατόμου να διαπραγματευτεί για ασφαλέστερο σεξ (γνώση),
- ▶ κατανοούν ότι υπάρχουν εναλλακτικές για τη μείωση του κινδύνου ακούσιας εγκυμοσύνης και ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV ή της μετάδοσής τους (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ λαμβάνουν υπόψη και να εφαρμόζουν τεχνικές για τη μείωση του κινδύνου ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV και ή να προλαμβάνουν τη μετάδοσή τους σε άλλα άτομα (δεξιότητα)

Βασική έννοια 8:

Σεξουαλική και

Αναπαραγωγική Υγεία

Θέματα:

8.1 Εγκυμοσύνη και Πρόληψη Εγκυμοσύνης

8.2 HIV και AIDS Στίγμα, Φροντίδα, Θεραπεία και Υποστήριξη

8.3 Κατανόηση, Αναγνώριση και Μείωση Κινδύνου από ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV

8.1 Εγκυμοσύνη και Πρόληψη Εγκυμοσύνης

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Η εγκυμοσύνη είναι μία φυσιολογική βιολογική διαδικασία και μπορεί να προγραμματιστεί

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ θυμούνται ότι η εγκυμοσύνη αρχίζει όταν το ωάριο και το σπερματοζωάριο ενώνονται και εμφυτεύονται στη μήτρα (γνώση),
- ▶ αντιλαμβάνονται ότι η εγκυμοσύνη και η αναπαραγωγή είναι φυσικές βιολογικές διαδικασίες και ότι οι άνθρωποι μπορούν να προγραμματίσουν τότε θα τεκνοποιήσουν (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι όλα τα παιδιά πρέπει να είναι επιθυμητά, να τους παρέχεται φροντίδα και να αγαπιούνται (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι δεν αποκτούν όλα τα ζευγάρια παιδιά (γνώση).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντική η κατανόηση των βασικών χαρακτηριστικών της εγκυμοσύνης

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τα κοινά σημάδια της εγκυμοσύνης (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τις διαθέσιμες εξετάσεις για την εξακρίβωση μιας εγκυμοσύνης (γνώση),
- ▶ απαριθμούν τους κινδύνους για την υγεία που συνδέονται με τον πρόωρο γάμο (εθελοντικό και εξαναγκαστικό) και την πρόωρη εγκυμοσύνη και τον πρόωρο τοκετό (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη σε νεαρή ηλικία μπορεί να έχει αρνητικές κοινωνικές και υγειονομικές συνέπειες (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν έναν γονέα/κηδεμόνα ή ενήλικο άτομο εμπιστοσύνης για να μιλήσουν σε περίπτωση που βιώνουν σημάδια εγκυμοσύνης (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η σύγχρονη αντισύλληψη μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους να αποτρέψουν ή να προγραμματίσουν μία εγκυμοσύνη

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αποδομούν τους μύθους σχετικά με τα σύγχρονα αντισυλληπτικά, τα προφυλακτικά και άλλους τρόπους πρόληψης της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι η απουσία κάθε σεξουαλικής πράξης που μπορεί να προκαλέσει γονιμοποίηση είναι το πιο αποτελεσματικό μέτρο αποφυγής της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης (γνώση),
- ▶ περιγράφουν σωστά τα βήματα για τη χρήση τόσο των ανδρικών όσο και των γυναικείων προφυλακτικών για τη μείωση του κινδύνου ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης (γνώση).

Βασική ιδέα: Οι έμφυλοι ρόλοι και τα πρότυπα των συνομηλίκων μπορεί να επηρεάζουν τις αποφάσεις σχετικά με τη χρήση αντισυλληπτικών

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συζητούν τρόπους με τους οποίους οι έμφυλοι ρόλοι και τα πρότυπα των συνομηλίκων μπορεί να επηρεάζουν τη χρήση αντισυλληπτικών (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η απόφαση για τη χρήση προφυλακτικού ή άλλων αντισυλληπτικών είναι ευθύνη και των δύο σεξουαλικών συντρόφων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η πρόληψη της εγκυμοσύνης είναι ευθύνη αμφοτέρων των συντρόφων, ανεξαρτήτως φύλου (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναστοχάζονται τα συναισθήματά τους γύρω από τους τρόπους αντισύλληψης και την επιρροή που ασκούν σε αυτά οι έμφυλοι ρόλοι και τα συνομήλικα άτομα (δεξιότητα)

8.1 Εγκυμοσύνη και Πρόληψη Εγκυμοσύνης (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Η ποικιλία των μέσων αντισύλληψης διαφέρουν ως προς τον βαθμό προστασίας, αποτελεσματικότητας, οφέλους και παρενεργειών

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν τις αποτελεσματικές μεθόδους πρόληψης ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και τη σχετική αποτελεσματικότητά τους (π.χ. ανδρικά και γυναικεία προφυλακτικά, αντισυλληπτικά χάπια, ενέσιμα, εμφυτεύματα, επείγουσα αντισύλληψη) (γνώση),
- ▶ εξηγούν την έννοια της προσωπικής ευαισθησίας σε ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη (γνώση),
- ▶ αναφέρουν ότι η αποφυγή σεξουαλικής επαφής είναι μια αποτελεσματική μέθοδος για την πρόληψη της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης εάν ασκείται σωστά και με συνέπεια (γνώση),
- ▶ δηλώνουν ότι η σωστή και συνεπής χρήση των προφυλακτικών και των σύγχρονων μεθόδων αντισύλληψης μπορεί να αποτρέψει την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη ανάμεσα σε σεξουαλικά ενεργά άτομα (γνώση),
- ▶ καταδεικνύουν τον σωστό τρόπο χρήσης του προφυλακτικού (δεξιότητα),
- ▶ εξηγούν ότι η επείγουσα αντισύλληψη (όπου είναι νόμιμη και διαθέσιμη) μπορεί να αποτρέψει την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, συμπεριλαμβανομένης της εγκυμοσύνης λόγω έλλειψης, λανθασμένης χρήσης ή αποτυχίας αντισύλληψης, ή σεξουαλικής επίθεσης (γνώση),
- ▶ αναφέρουν ότι οι φυσικές μέθοδοι αντισύλληψης δεν είναι τόσο αξιόπιστες όσο οι σύγχρονες μέθοδοι αλλά, ελλείψει
- ▶ σύγχρονων μεθόδων, οι φυσικές μέθοδοι είναι καλύτερες από το τίποτα και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τη συμβουλή επαγγελματία υγείας (γνώση),
- ▶ επισημαίνουν ότι η στέρωση είναι μια μόνιμη μέθοδος αντισύλληψης (γνώση).

Βασική ιδέα: Τα νεαρά άτομα που είναι σεξουαλικά ενεργά και μπορούν να επωφεληθούν από την αντισύλληψη θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αυτή χωρίς σημαντικά εμπόδια, ανεξαρτήτως ικανότητας, οικογενειακής κατάστασης, ταυτότητας φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν πού μπορούν τυπικά να έχουν πρόσβαση σε προφυλακτικά και αντισυλληπτικά σε τοπικό επίπεδο - παρά τις δυσκολίες που ενδέχεται να εμποδίζουν ή περιορίζουν τη δυνατότητα τους να τα προμηθευτούν (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι σε κανένα σεξουαλικά ενεργό νεαρό άτομο δεν πρέπει να του αρνείται η πρόσβαση σε αντισυλληπτικά ή προφυλακτικά λόγω της οικογενειακής του κατάστασης, του φύλου ή της ταυτότητάς φύλου του (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους πρόσβασης σε πηγές αντισύλληψης (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Η αντισύλληψη μπορεί να βοηθήσει τους σεξουαλικά ενεργούς ανθρώπους να αποφύγουν μια εγκυμοσύνη, ή να προγραμματίσουν αν και πότε θα κάνουν παιδιά, με σημαντικά οφέλη για τα άτομα και τις κοινωνίες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν τα προσωπικά οφέλη και τις πιθανές παρενέργειες ή και τους κινδύνους των διαθέσιμων σύγχρονων μεθόδων αντισύλληψης (π.χ. ανδρικά και γυναικεία προφυλακτικά, αντισυλληπτικά χάπια, ενέσιμα, εμφυτεύματα, επείγουσα αντισύλληψη) (γνώση),
- ▶ εξετάζουν τους παράγοντες (π.χ. εκτιμώμενος κίνδυνος, κόστος, προσβασιμότητα) που βοηθούν στον προσδιορισμό της καταλληλότερης μεθόδου ή του συνδυασμού αντισυλληπτικών μέτρων μεταξύ των σεξουαλικά ενεργών ατόμων (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημασία της σωστής χρήσης της αντισύλληψης συμπεριλαμβανομένων των προφυλακτικών και της επείγουσας αντισύλληψης, (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν αυτοπεποίθηση στη συζήτηση και τη χρήση διαφόρων μεθόδων αντισύλληψης (δεξιότητα),
- ▶ αναπτύσσουν σχέδιο πρόσβασης στην προτιμώμενη μέθοδο αντισύλληψης για τη στιγμή που θα τη χρειαστούν (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες συμβαίνουν και όλα τα νεαρά άτομα θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες και προστασίες απαραίτητες για την υγεία και την ευζωία τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξετάζουν τους σχετικούς νόμους και πολιτικές για την προστασία των δικαιωμάτων των εφήβων μητέρων ώστε να συνεχίσουν και να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους και να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας χωρίς διακρίσεις (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ο αποκλεισμός ή η αποβολή εφήβου ατόμου που εγκυμονεί ενώ βρίσκεται ακόμα στο σχολείο συνιστά παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ αναγνωρίζουν το φάσμα των υπηρεσιών υγείας και αποστήριξης που είναι διαθέσιμες σε ένα έγκυο άτομο, στην περίπτωση ανεπιθύμητης ή επιθυμητής εγκυμοσύνης (γνώση),
- ▶ κατανοούν ότι οι μη ασφαλείς μέθοδοι διακοπής της κύησης ενέχουν σοβαρό κίνδυνο υγείας για άτομα που κυοφορούν (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι ακόμα και αν μια εγκυμοσύνη είναι πρώιμη ή ανεπιθύμητη, το έγκυο άτομο θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε ποιοτικές, ασφαλείς και ολοκληρωμένες υπηρεσίες υγείας και υποστήριξης (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν πώς μπορούν να υποστηρίξουν ένα φιλικό ή αγαπημένο πρόσωπο που περνάει μια επιθυμητή ή ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, ή που έχει παιδί, όσον αφορά την υγεία, την εκπαίδευση και την ευζωία του (δεξιότητα).

8.1 Εγκυμοσύνη και Πρόληψη Εγκυμοσύνης (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών συνέχεια)

Βασική ιδέα: Η πρόωμη κυοφορία και η μεγάλη συχνότητα τοκετών σχετίζονται με σημαντικούς κινδύνους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ορίζουν την πρόωμη κυοφορία και να εξηγούν τους συσχετιζόμενους κινδύνους (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τα οφέλη του κατάλληλου χρονικού διαστήματος ανάμεσα στις γεννήσεις παιδιών (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα της καθυστέρησης της εγκυμοσύνης και των διαστημάτων μεταξύ των κυήσεων (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ εκφράζουν προτιμήσεις για το εάν και το πότε θα επιδιώξουν μια εγκυμοσύνη (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών συνέχεια)

Βασική ιδέα: Η τεκνοθεσία είναι μια επιλογή όταν κάποιο άτομο δεν είναι σε θέση ή δεν μπορεί να γίνει γονιός

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν τους κινδύνους και οφέλη της τεκνοθεσίας (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η τεκνοθεσία είναι μια σημαντική επιλογή για ανθρώπους που δεν είναι έτοιμοι ή δεν μπορούν να γίνουν βιολογικοί γονείς (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν Ωφέλιμες και επικίνδυνες πρακτικές σε μια εγκυμοσύνη

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αξιολογούν προγεννητικές πρακτικές που είτε συμβάλλουν σε μια υγιή εγκυμοσύνη είτε την απειλούν (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η διασφάλιση μιας υγιούς εγκυμοσύνης δεν είναι ευθύνη μόνο της μητέρας (συμπεριφορά),
- ▶ αναπτύσσουν σχέδιο για την υποστήριξη μιας υγιούς εγκυμοσύνης (δεξιότητα),
- ▶ καταδεικνύουν τον τρόπο πρόσβασης σε υπηρεσίες προγεννητικής φροντίδας (δεξιότητα).

8.2 Στίγμα, Φροντίδα, Θεραπεία και Υποστήριξη ατόμων με HIV και AIDS

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Οι άνθρωποι που ζουν με τον ιό του HIV έχουν ίσα δικαιώματα και ζουν λειτουργικές ζωές

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ δηλώνουν πως με την κατάλληλη φροντίδα, θεραπεία και υποστήριξη, οι άνθρωποι που ζουν με τον HIV μπορούν να ζουν πλήρως λειτουργικές ζωές και να κάνουν δικά τους παιδιά εφόσον το επιθυμούν (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι τα άτομα που ζουν με τον HIV έχουν τα ίδια δικαιώματα στην αγάπη, τον σεβασμό, τη φροντίδα και την υποστήριξη (και έγκαιρη θεραπεία) όπως όλοι οι άνθρωποι (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν αποτελεσματικές θεραπείες που μπορούν να βοηθήσουν ανθρώπους που ζουν με τον HIV

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ υποστηρίζουν ότι υπάρχουν αποτελεσματικές ιατρικές θεραπείες με τις οποίες, με φροντίδα, σεβασμό και υποστήριξη, τα άτομα που ζουν με τον ιό HIV μπορούν πλέον να λάβουν για να διαχειριστούν την κατάστασή τους (γνώση).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Είναι σημαντικό για τους ανθρώπους που ζουν με τον HIV να μπορούν να μιλούν για την κατάστασή τους μέσα σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν μερικά από τα οφέλη και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που ζουν με τον HIV όταν μιλούν για την κατάστασή τους (γνώση),
- ▶ ανακαλούν ότι κάποιοι άνθρωποι που ζουν με HIV γεννήθηκαν με τον ιό, ενώ άλλοι τον απέκτησαν στη διάρκεια της ζωής τους (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι είναι συλλογική η ευθύνη για την εξασφάλιση ασφαλούς και υποστηρικτικού περιβάλλοντος για τα άτομα που ζουν με τον HIV (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ επιδεικνύουν τρόπους για να συμβάλλουν στη δημιουργία ασφαλούς και υποστηρικτικού περιβάλλοντος (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Ένα άτομο που ζει με τον ιό HIV θα έχει ιδιαίτερες ανάγκες για φροντίδα και θεραπεία, μερικές από τις οποίες μπορεί να έχουν και πιθανές παρενέργειες

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν γιατί ένα άτομο με HIV έχει ιδιαίτερες ανάγκες για φροντίδα και θεραπεία, καθώς και τις πιθανές παρενέργειες (γνώση),
- ▶ θυμούνται ότι η θεραπεία για τον HIV είναι μια δια βίου δέσμευση, και μπορεί συχνά να έρχεται με παρενέργειες και άλλες δυσκολίες, οι οποίες απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή στη διατροφή (γνώση),
- ▶ επισημαίνουν ότι τα παιδιά και τα νεαρά άτομα που ζουν με HIV μπορούν να επωφεληθούν επίσης από τη θεραπεία, αν και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διάρκεια της εφηβείας για να εξασφαλιστεί η σωστή δοσολογία και τήρηση, καθώς και η διαχείριση των παρενεργειών (π.χ. οστική πυκνότητα, αντίσταση στα αντιρετροϊκά φάρμακα) (γνώση),
- ▶ απαριθμούν και παρουσιάζουν πώς οι άνθρωποι μπορούν να έχουν πρόσβαση στη φροντίδα για τον HIV και τις θεραπευτικές υπηρεσίες (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Ο ιός HIV και το AIDS μπορούν να επηρεάσουν τη δομή, τους ρόλους και τις ευθύνες μιας οικογένειας

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν ότι ο HIV δεν είναι εμπόδιο για σχέσεις, οικογένεια ή σεξουαλική ζωή, καθώς άτομα με διαφορετικά HIV status μπορούν να ζουν μαζί και να είναι σεξουαλικοί σύντροφοι χωρίς κίνδυνο μετάδοσης του HIV, και να κάνουν παιδιά που δεν είναι φορείς του ιού (γνώση),
- ▶ δείχνουν πως ο HIV και το AIDS μπορούν να επηρεάσουν οικογένειες, τη δομή τους και τις ευθύνες τους (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι με στήριξη από οικογένεια, κοινότητα, υπηρεσίες και θεραπεία, τα άτομα που ζουν με τον HIV μπορούν να είναι υγιή, να γεννούν και να θηλάζουν παιδιά που είναι οροαρνητικά (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι όλοι έχουν την ευθύνη να υποστηρίζουν άτομα που ζουν με τον HIV (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να στηρίζουν οροθετικά άτομα (δεξιότητα).

8.2 Στίγμα, Φροντίδα, Θεραπεία και Υποστήριξη ατόμων με HIV και AIDS (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Με κατάλληλη φροντίδα, σεβασμό και υποστήριξη, τα οροθετικά άτομα μπορούν να ζουν πλήρως παραγωγικές ζωές χωρίς διακρίσεις

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ συμπεραίνουν ότι διακρίσεις με βάση την οροθετικότητα ενός ατόμου είναι παράνομες (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι κάποιοι άνθρωποι ζουν με τον HIV από την γέννησή τους και αναμένεται να ζήσουν πλήρεις, υγιείς και λειτουργικές ζωές με θεραπεία και υποστήριξη (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Όλα τα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των οροθετικών, έχουν το ίδιο δικαίωμα με όλα τα υπόλοιπα άτομα στο να εκφράζουν σεξουαλικά αισθήματα και αγάπη για άλλους, μέσω του γάμου και μακροχρόνιων σχέσεων, εφόσον το επιθυμούν

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ τεκμηριώνουν γιατί όλα τα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των οροθετικών, έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν σεξουαλικά αισθήματα και αγάπη για άλλους (γνώση),
- ▶ στηρίζουν το δικαίωμα όλων, συμπεριλαμβανομένων των οροθετικών ατόμων, να εκφράζουν σεξουαλικά αισθήματα και αγάπη για άλλα άτομα (στάση/συμπεριφορά).

Βασική ιδέα: Οι ομάδες υποστήριξης και τα προγράμματα τα οποία τρέχουν από και με οροθετικά άτομα μπορεί να είναι βοηθητικά

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξηγούν πώς οι ομάδες υποστήριξης και τα προγράμματα τα οποία τρέχουν από και με οροθετικά άτομα μπορεί να βοηθήσουν, και να περιγράψουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν (γνώση),
- ▶ εκτιμούν την βοήθεια που προσφέρουν οι ομάδες υποστήριξης και τα προγράμματα τα οποία τρέχουν από και με οροθετικά άτομα (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ παρουσιάζουν τρόπους με τους οποίους μπορεί κάποιο άτομο να έχει πρόσβαση σε ομάδες υποστήριξης και προγράμματα (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Με κατάλληλη φροντίδα, σεβασμό και υποστήριξη, τα οροθετικά άτομα μπορούν να έχουν πλήρως παραγωγικές ζωές καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ αναλύουν τους λόγους και τις επιπτώσεις του στίγματος και των διακρίσεων προς άτομα που ζουν με ή επηρεάζονται από τον HIV και το AIDS (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν κορυφαίους/-ες ακτιβιστές/-στριες που ζουν με τον HIV (άνδρες, γυναίκες και τρανστζέντερ άτομα) στη χώρα τους και να περιγράφουν τα επιτεύγματά τους όσον αφορά την αλλαγή του τρόπου σκέψης των ανθρώπων για τον HIV και την υποστήριξη και προστασία άλλων ατόμων που ζουν με τον HIV (γνώση),
- ▶ εκτιμούν τα επιτεύγματα των ανθρώπων που ζουν με τον HIV (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ υπερασπίζονται το δικαίωμα όλων, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που ζουν με HIV, να ζουν χωρίς στίγμα και διακρίσεις (δεξιότητα).

8.3 Κατανόηση, Αναγνώριση και Μείωση Κινδύνου από ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV

Μαθησιακοί Στόχοι (5-8 ετών)

Βασική ιδέα: Το ανοσοποιητικό σύστημα προστατεύει το σώμα από ασθένειες και βοηθάει τους ανθρώπους να παραμένουν υγιείς

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τις έννοιες της 'υγείας' και 'ασθένειας' (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι οι άνθρωποι έχουν ένα ανοσοποιητικό σύστημα που τους προστατεύει από ασθένειες (γνώση),
- ▶ απαριθμούν τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μπορούν να προστατεύουν την υγεία τους (γνώση).

Βασική ιδέα: Οι άνθρωποι μπορεί να πάσχουν από μία ασθένεια αλλά να δείχνουν υγιείς

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλούν πως ακόμα και αν κάποιο άτομο έχει μία ασθένεια μπορεί να δείχνει και να νιώθει υγιές (γνώση).

Βασική ιδέα: Όλοι οι άνθρωποι, είτε πάσχουν από κάποια ασθένεια είτε όχι, χρειάζονται αγάπη, φροντίδα και υποστήριξη

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν ότι οι άνθρωποι χρειάζονται αγάπη, φροντίδα και υποστήριξη ανεξάρτητα από την κατάσταση της υγείας τους (γνώση).

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών)

Βασική ιδέα: Οι ΣΜΛ όπως τα χλαμύδια, η γονόρροια, η σύφιλη, ο HIV και HPV μπορούν να αποφευχθούν και να θεραπευτούν ή να είναι διαχειρίσιμα

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τους διάφορους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αποκτούν ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV (π.χ. μέσω σεξουαλικής μετάδοσης, στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, της γέννας ή του θηλασμού, μέσω μεταγγίσης με μολυσμένο αίμα, από κοινή χρήση συριγγών, βελόνων ή άλλων αιχμηρών αντικειμένων) (γνώση),
- ▶ επισημαίνουν ότι η απουσία σεξουαλικής επαφής είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος προστασίας από τον HIV και άλλα ΣΜΛ μέσω σεξουαλικής μετάδοσης (γνώση),
- ▶ εξηγούν ότι αν ένα άτομο είναι σεξουαλικά ενεργό, υπάρχουν συγκεκριμένοι τρόποι μείωσης του κινδύνου μετάδοσης του HIV και άλλων ΣΜΛ στους οποίους περιλαμβάνονται: η σωστή και συστηματική χρήση προφυλακτικού, η αποφυγή του διεισδυτικού σεξ, η άσκηση της 'αμοιβαίας μονογαμίας', η μείωση του αριθμού των σεξουαλικών συντρόφων, η αποφυγή παράλληλων σχέσεων, και η εξέταση και θεραπεία για ΣΜΛ (γνώση).
- ▶ εξηγούν ότι σε συγκεκριμένες καταστάσεις όπου υπάρχουν υψηλά ποσοστά του HIV και άλλων ΣΜΛ, οι σχέσεις μεταξύ ανθρώπων με μεγάλη ηλικιακή διαφορά μπορεί να αυξήσουν την ευαλωτότητα ως προς τον HIV (γνώση),
- ▶ επιδεικνύουν δεξιότητες διαπραγμάτευσης για ασφαλές σεξ και να αρνούνται μη ασφαλείς σεξουαλικές πρακτικές (δεξιότητα).
- ▶ δείχνουν τα βήματα για τη σωστή χρήση του προφυλακτικού (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (9-12 ετών)

Βασική ιδέα: Η προσβολή από ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV, είναι αποτέλεσμα σεξουαλικής συνεύρεσης με μολυσμένο άτομο και υπάρχουν τρόποι μείωσης της έκθεσης στη μόλυνση

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τις πιο κοινές ΣΜΛ, (π.χ. HIV, HPV, έρπης, χλαμύδια, γονόρροια) μεταξύ των νεαρών ατόμων στην κοινότητά τους, και τους πιο συνήθεις τρόπους μετάδοσης (γνώση),
- ▶ περιγράφουν πως ο HIV δεν μπορεί να μεταδοθεί μέσω καθημερινής επαφής (π.χ. χειραφίξεις, αγκαλιές, χρήση ιδίου ποτηριού) (γνώση).

Βασική ιδέα: Ο HIV είναι ιός που μπορεί να μεταδοθεί με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένου του αφοφύλακτου σεξ με άτομο που ζει με τον HIV

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ απαριθμούν τους διάφορους τρόπους με τους οποίους ο HIV μπορεί να μεταδοθεί (π.χ. σεξ χωρίς προφύλαξη με οροθετικό άτομο, μεταγγίσεις με μολυσμένο αίμα, κοινή χρήση συριγγών, βελόνων ή άλλων αιχμηρών αντικειμένων, στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, της γέννας ή του θηλασμού) (γνώση),
- ▶ δηλώνουν ότι οι περισσότεροι άνθρωποι αποκτούν ή μεταδίδουν τον HIV μέσω αφοφύλακτου διεισδυτικού σεξ με άτομο που ζει με τον HIV (γνώση).

Βασική ιδέα: Υπάρχουν τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι μπορούν να μειώσουν την ευαλωτότητα τους προς τις ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ περιγράφουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να μειώσουν τον κίνδυνο απόκτησης ή μετάδοσης του HIV από πριν (π.χ. χρήση προφυλακτικού και όπου υπάρχει η δυνατότητα, εθελοντική ιατρική περιτομή ή προφύλαξη πριν την έκθεση (PrEP) σε συνδυασμό με προφυλακτικά, και μετά (π.χ. όπου διαθέσιμο, προφύλαξη μετά την έκθεση (PeP)) στον ιό (γνώση),
- ▶ περιγράφουν τα βήματα για τη σωστή χρήση προφυλακτικού (γνώση),
- ▶ επιδεικνύουν δεξιότητες επικοινωνίας, διαπραγμάτευσης και άρνησης για την αντιμετώπιση ανεπιθυμητής σεξουαλικής πίεσης ή διαβεβαίωσης της πρόθεσης άσκησης ασφαλέστερου σεξ, συμπεριλαμβανομένης της σωστής και συστηματικής χρήσης προφυλακτικού και αντισύλληψης (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Η εξέταση είναι ο μόνος τρόπος εξακρίβωσης για το αν κάποιο άτομο έχει μια ΣΜΛ ή όχι, συμπεριλαμβανομένου του HIV, και υπάρχουν θεραπείες για τις περισσότερες ΣΜΛ και τον HIV

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ επιδεικνύουν την κατανόησή τους για την εξέταση για τις ΣΜΛ και τις θεραπείες για τις πιο κοινές ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV, στην κοινότητά τους (γνώση).
- ▶ εξηγούν τρόπους υποστήριξης προς κάποιο άτομο που μπορεί να θέλει να εξεταστεί (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν την σημαντικότητα του ασφαλούς και υποστηρικτικού περιβάλλοντος εξέτασης (στάση/ συμπεριφορά),
- ▶ υποδεικνύουν τα μέρη στα οποία μπορεί κάποιο άτομο να εξεταστεί (δεξιότητα).

8.3 Κατανόηση, Αναγνώριση και Μείωση Κινδύνου από ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV (συνέχεια)

Μαθησιακοί Στόχοι (12-15 ετών συνέχεια)

Βασική ιδέα: Οι υπηρεσίες σεξουαλικής υγείας μπορούν να προσφέρουν εξετάσεις και θεραπεία για τον HIV, προφυλακτικά, κάποιες μπορεί να προσφέρουν PrEP και PEP ή εθελοντική ιατρική περιτομή, μεταξύ άλλων υπηρεσιών που μπορούν να βοηθήσουν ανθρώπους να εκτιμήσουν την ευαλωτότητα τους στον HIV και να έχουν πρόσβαση σε εξέταση και θεραπεία, αν χρειάζεται

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εξετάζουν τρόπους με τους οποίους μπορούν να έχουν πρόσβαση σε συστήματα υγείας για να κάνουν εξετάσεις για τον HIV, και σε προγράμματα παροχής υποστήριξης σε οροθετικά άτομα (γνώση),
- ▶ περιγράφουν την περιτομή και πως μπορεί να μειώσει την ευαλωτότητα στον HIV για τα άτομα με πέος (γνώση),
- ▶ ορίζουν τα PrEP και PEP αν είναι διαθέσιμα, ως τρόπους μείωσης της πιθανότητας μετάδοσης του HIV πριν ή μετά την έκθεση στον HIV (γνώση),
- ▶ δηλώνουν ότι όλοι έχουν το δικαίωμα στην εθελοντική, πληροφορημένη και εμπιστευτική εξέταση και δεν θα πρέπει να εξαναγκάζονται να αποκαλύπτουν την κατάστασή τους σχετικά με τον HIV (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν την σημαντικότητα την εξέτασης για την εκτίμηση της ευαλωτότητας προς τον HIV, και να έχουν πρόσβαση σε θεραπεία αν χρειαστεί (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ δείχνουν πως να δρουν υποστηρικτικά σε κάποιο φιλικό τους άτομο που θέλει να εξεταστεί (δεξιότητα).

Μαθησιακοί Στόχοι (15-18+ ετών)

Βασική ιδέα: Οι δεξιότητες επικοινωνίας, διαπραγμάτευσης και άρνησης μπορούν να βοηθήσουν τα νεαρά άτομα να αντικρούσουν ανεπιθύμητη σεξουαλική πίεση ή να ενισχύσουν την πρόθεση για ασφαλέστερο σεξ (π.χ. συστηματική χρήση προφυλακτικών και αντισύλληψης)

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ανακαλούν ότι οι δεξιότητες διαπραγμάτευσης ενός ατόμου μπορούν να επηρεάζονται από κοινωνικούς κανόνες, ανισότητα ισχύος και την πίστη και αυτοπεποίθηση ενός ατόμου στο να παίρνει μία απόφαση (γνώση),
- ▶ εφαρμόζουν αποτελεσματικές δεξιότητες επικοινωνίας, διαπραγμάτευσης και άρνηση για αντικρούσουν ανεπιθύμητη σεξουαλική πίεση και να χρησιμοποιούν στρατηγικές ασφαλέστερου σεξ (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Για τα σεξουαλικά ενεργά άτομα, η απόφαση για το ποια στρατηγική θα χρησιμοποιήσουν για να μειώσουν την ευαλωτότητα τους επηρεάζεται από την αυτό-αποτελεσματικότητα τους, την επίγνωση της ευαλωτότητάς του, τους έμφυλους ρόλους, την κουλτούρα και τα πρότυπα των συνομηλίκων

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ ασκούν κριτική σε όλες τις πιθανές επιρροές που ασκούνται πάνω στην απόφαση ενός ατόμου για να μειώσει την ευαλωτότητα όταν είναι σεξουαλικά ενεργό (γνώση),
- ▶ αναγνωρίζουν ότι η απομόνωση και οι διακρίσεις προς κάποιες ομάδες ατόμων στην κοινωνία αυξάνει την ευαλωτότητα τους προς τον HIV και άλλες ΣΜΛ (στάση/συμπεριφορά),
- ▶ κατασκευάζουν και να χρησιμοποιούν ένα προσωπικό σχέδιο για την υγεία και την ευημερία τους (δεξιότητα),
- ▶ καταδεικνύουν τρόπους με τους οποίους να έχουν πρόσβαση σε προφυλακτικά (δεξιότητα).

Βασική ιδέα: Οι υπηρεσίες σεξουαλικής υγείας μπορούν να προσφέρουν προφυλακτικά, εξέταση για τον HIV, και κάποιες μπορεί να προσφέρουν PrEP και PEP ή εθελοντική ιατρική περιτομή μεταξύ άλλων υπηρεσιών όπως εξέταση και θεραπεία για άλλες ΣΜΛ, μέσα αντισύλληψης, υποστήριξη σχετικά με την έμφυλη βία, βοήθεια για την εκτίμηση της προσωπικής ευαλωτότητας απέναντι στον HIV και πρόσβαση σε εξετάσεις και θεραπεία

Τα εκπαιδευόμενα άτομα θα είναι σε θέση να:

- ▶ εκτιμούν τις υπηρεσίες σεξουαλικής υγείας τις οποίες μπορεί κάποιο άτομο να χρησιμοποιεί και για να αποτρέψει αλλά και για να μειώσει την ευαλωτότητά του προς τον HIV (γνώση),
- ▶ εντοπίζουν που μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ασφαλή και εμπιστευτική εξέταση για τον HIV και άλλες υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων PrEP και PEP (γνώση).

6

Υποστήριξη και σχεδιασμός για
την εφαρμογή προγραμμάτων -
Συμπεριληπτικής & Ολοκληρωμένης
Σεξουαλικής Εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ)

6 - Υποστήριξη και σχεδιασμός για την εφαρμογή προγραμμάτων Συμπεριληπτικής & Ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ)

Αυτή η ενότητα περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι διάφοροι εμπλεκόμενοι φορείς μπορούν να υποστηρίξουν τα προγράμματα ΣΟΣΕ. Επιπλέον, περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι διάφοροι φορείς μπορούν να υποστηρίξουν τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της ΣΟΣΕ, τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου, και παρέχει μια επισκόπηση των φορέων που πρέπει να συμμετέχουν, των ρόλων και των συνεισφορών τους.

6.1 Ενισχύοντας τη δέσμευση στην ΣΟΣΕ

Παρά την αδιαμφισβήτητη και επείγουσα ανάγκη για αποτελεσματική ΣΟΣΕ, αυτή παραμένει απούσα σε πολλές χώρες του κόσμου. Υπάρχουν πολλοί λόγοι γι' αυτό, όπως η υποτιθέμενη ή αναμενόμενη αντίσταση σε προγράμματα ΣΟΣΕ, η οποία είναι αποτέλεσμα της έλλειψης κατανόησης της φύσης, του σκοπού και των αποτελεσμάτων της σεξουαλικής εκπαίδευσης. Είναι σημαντικό να αντιμετωπίσουμε αυτή την αντίσταση, πραγματική ή υποτιθέμενη, ώστε να συμπεριληφθεί η ΣΟΣΕ στην ατζέντα.

Τα σημεία που ακολουθούν μπορούν να στοιχειοθετήσουν μία ξεκάθαρη λογική για την εισαγωγή και την έναρξη της ΣΟΣΕ σε εθνικό επίπεδο:

Χρησιμοποιήστε τεκμήρια τα οποία καταδεικνύουν τις υπαρκτές ανάγκες των νεαρών ατόμων στο εθνικό/τοπικό πλαίσιο: Τα τεκμήρια θα πρέπει να περιλαμβάνουν τοπικά δεδομένα για τον HIV, άλλες ΣΜΛ, τις εφηβικές εγκυμοσύνες και τα πρότυπα της σεξουαλικής συμπεριφοράς των νεαρών ατόμων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που θεωρούνται πιο ευάλωτα. Επίσης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν μελέτες για συγκεκριμένους παράγοντες που συσχετίζονται με τον κίνδυνο και την ευπάθεια στον HIV και άλλες ΣΜΛ. Ιδανικά, αυτό θα περιλαμβάνει επίσημη και συμμετοχική, ποσοτική και ποιοτική πληροφορία· δεδομένα κατά βιολογικό και κοινωνικό φύλο που αφορούν την ηλικία και την εμπειρία της σεξουαλικής μύησης· τις δυναμικές της συντροφικής σχέσης· δεδομένα για την έμφυλη βία, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, του εξαναγκασμού ή της εκμετάλλευσης· τη διάρκεια και παραλληλία συντροφικών σχέσεων· τη χρήση προφυλακτικών και σύγχρονων μέσων αντισύλληψης· και τη χρήση των διαθέσιμων υπηρεσιών υγείας. Η χρήση των διαθέσιμων τεκμηρίων μπορεί να βοηθήσει να δείξουμε ότι τα μαθήματα ΣΟΣΕ είναι ουσιώδη

για τη βελτίωση της ζωής των παιδιών. .

Χρησιμοποιήστε υπάρχοντα διεθνή, περιφερειακά και τοπικά πλαίσια και διεθνείς συμφωνίες που υποστηρίζουν την ΣΟΣΕ: Διάφορες περιοχές έχουν πρωτοστατήσει στην ανάπτυξη και την εφαρμογή προγραμμάτων ΣΟΣΕ, με πρωτοβουλίες που κυμαίνονται από την επίδειξη αυξημένης πολιτικής βούλησης μέχρι την ανάπτυξη και την επένδυση σε προγράμματα ΣΟΣΕ.

Πλαίσιο 2. Παραδείγματα διεθνών προδιαγραφών των Ηνωμένων Εθνών και συμφωνιών με τα Κράτη Μέλη, σε σχέση με τη ΣΟΣΕ.

Το Πρόγραμμα Δράσης του Διεθνούς Συνεδρίου για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη (ICPD), το Πλαίσιο Δράσης του Πεκίνου και τα έγγραφα που παρήχθησαν για τα αποτελέσματα των συνεδρίων, καλούν τις κυβερνήσεις να: "δώσουν την πλήρη προσοχή τους στην ικανοποίηση των υπηρεσιών υγείας που αφορούν τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγή, στις ανάγκες πληροφόρησης και εκπαίδευσης των νέων ανθρώπων, με πλήρη σεβασμό της ιδιωτικότητάς τους και με εμπιστευτικότητα, χωρίς διακρίσεις, και να τους παρέχουν τεκμηριωμένη ολοκληρωμένη εκπαίδευση για την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την έμφυλη ισότητα, προκειμένου να τα καταστήσουν ικανά να διαχειριστούν τη σεξουαλικότητά τους με θετικό και υπεύθυνο τρόπο".

Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων των Στόχων για Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει τεθεί έτσι ώστε: Να διασφαλίσει υγιείς ζωές και να προωθήσει την ευημερία όλων σε όλα τα στάδια. Να διασφαλίσει συμπεριληπτική και εξισωτική ποιότητα εκπαίδευση και να προωθήσει ευκαιρίες για δια βίου μάθηση για όλους τους ανθρώπους. Να επιτύχει την έμφυλη ισότητα και να ενδυναμώσει όλες τις γυναίκες και τα κορίτσια".

Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καλεί τα Κράτη να: "Αναπτύξουν και εφαρμόσουν εκπαιδευτικά προγράμματα και διδακτικό υλικό, που να περιλαμβάνει ολοκληρωμένη εκπαίδευση για τη σεξουαλικότητα, που να βασίζεται σε πλήρη και ακριβή πληροφόρηση, για όλα τα έφηβα και νεαρά άτομα, με τρόπο σύμφωνο με τις αναπτυσσόμενες δυνατότητές τους."

Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού προτρέπει τα Κράτη: "Μία ηλικιακά κατάλληλη, ολοκληρωμένη, συμπεριληπτική σεξουαλική και αναπαραγωγική εκπαίδευση, που να στηρίζεται σε επιστημονικά δεδομένα στα ανθρώπινα δικαιώματα, και σχεδιασμένη μαζί με τα έφηβα άτομα, θα πρέπει να αποτελεί μέρος της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης και να φτάνει έως τα έφηβα άτομα που βρίσκονται εκτός σχολείου."

Η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα συστήνει: "Η υλοποίηση του δικαιώματος στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία απαιτεί από τα Κράτη μέλη να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, όπως το δικαίωμα σε εκπαίδευση για τη σεξουαλικότητα και την αναπαραγωγή που να είναι ολοκληρωμένη, χωρίς διακρίσεις, τεκμηριωμένη, επιστημονικά ακριβής και ηλικιακά κατάλληλη."

Βλ. Παράρτημα Ι: Διεθνείς συμβάσεις, εργαλεία και προδιαγραφές που σχετίζονται με τη συμπεριληπτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση (ΣΟΣΕ).

- **Η Δυτική Ευρώπη** υπήρξε πρωτοπόρος στην εισαγωγή προγραμμάτων ΣΟΣΕ στα σχολεία εδώ και 50 χρόνια. Χώρες όπως η Σουηδία, η Νορβηγία και η Ολλανδία έχουν μακροχρόνια προγράμματα ΣΟΣΕ στα σχολεία και σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά τεκνοποίησης στην εφηβεία από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας, περιοχών όπου η ανοιχτή συζήτηση για θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τη ΣΑΥ&Δ³ στα σχολεία παραμένει ένα περισσότερο ευαίσθητο ζήτημα. Στην Εσθονία, για παράδειγμα, αρκετά ερευνητικά αποτελέσματα αναδεικνύουν ισχυρή συσχέτιση στη διάρκεια του χρόνου μεταξύ της ανάπτυξης ΣΟΣΕ και της σταθερής βελτίωσης των δεικτών σεξουαλικής υγείας στη νεολαία. Αυτές οι τελευταίες βελτιώσεις, που περιλαμβάνουν χαμηλότερους δείκτες ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, αμβλώσεων και μόλυνσης από HIV, αποδίδονται στην ανάπτυξη ενός υποχρεωτικού προγράμματος ΣΟΣΕ στα σχολεία, σε συνδυασμό με την παροχή υπηρεσιών σεξουαλικής υγείας που είναι φιλικές προς τα νεαρά άτομα.
- **Στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική**, οι υπουργοί υγείας και εκπαίδευσης δήλωσαν τη δέσμευσή τους στη ΣΟΣΕ μέσω της Υπουργικής Διακήρυξης "Πρόληψη μέσω της Εκπαίδευσης", που υπογράφηκε το 2008. Οι κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν ότι θα διασφαλίσουν τον διατημηματικό συντονισμό και συμφώνησαν να υλοποιήσουν και να ενδυναμώσουν "πολυ-κλαδικές στρατηγικές ΣΟΣΕ και προώθησης της σεξουαλικής υγείας, περιλαμβανομένης της πρόληψης του

HIV και των ΣΜΛ (UNESCO, 2015a). Η εστίαση της Διακήρυξης στην ανάγκη συνεργασίας ανάμεσα στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης, συνιστά ένα κομβικό σημείο για τη δουλειά σε επίπεδο χώρας σε σχέση με την πολιτική και το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ· περισσότερο προσβάσιμες υπηρεσίες ΣΑΥ για τα νεαρά άτομα και διασύνδεση μεταξύ των υπηρεσιών.

- Παρομοίως, **στην Ανατολική και Δυτική Αφρική**, οι φορείς λήψης αποφάσεων επιβεβαίωσαν την πολιτική θέληση να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε ΣΟΣΕ, όπως τεκμηριώνεται από την Ανατολική και Δυτική Αφρικανική Υπουργική Δέσμευση για συμπεριληπτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση και για υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας για εφήβους και νεαρά άτομα. Αυτή η κομβικής σημασίας δέσμευση υιοθετεί μία πολιτισμικά ευαίσθητη προσέγγιση και θέτει ρητά ως προτεραιότητα την πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας, ολοκληρωμένη, εστιασμένη σε δεξιότητες ζωής ΣΟΣΕ και σε φιλικές προς τη νεολαία υπηρεσίες για τον HIV και τις ΣΜΛ για όλα τα έφηβα και νεαρά άτομα.
- **Η περιοχή Ασίας-Ειρηνικού** είχε παραδοσιακά ένα εξαιρετικά ευνοϊκό πολιτικό περιβάλλον για την εφαρμογή αγωγής για τον HIV, καθώς η πλειονότητα των χωρών της περιοχής ενσωματώνει την εστίαση στη ΣΟΣΕ στις εθνικές τους στρατηγικές για τον HIV (UNESCO, 2012). Το Συνέδριο για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη στην Ασία και τον Ειρηνικό το 2013 εξέδωσε μία δέσμευση η οποία εστιάζει στη διασφάλι-

3 Σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και δικαιώματα (ΣΑΥ&Δ).

ση ΣΑΥ&Δ για όλους, ειδικά για τους φτωχότερους και πλέον περιθωριοποιημένους πληθυσμούς (ESCAP, 2013).

- **Κοινά επιχειρήματα σχετικά με τη σημασία της κοινωνικής και συναισθηματικής ευημερίας των παιδιών και των νεαρών ατόμων:** Η κοινωνικο-συναισθηματική μάθηση αποτελεί ουσιώδες μέρος της μάθησης, συμβάλλει στην ευημερία των εκπαιδευόμενων ατόμων και αποδίδει γνωστικά αποτελέσματα. Επιπροσθέτως, ενισχύει θετικές κοινωνικές συμπεριφορές, όπως την καλοσύνη, το μοίρασμα και την ενσυναίσθηση· βελτιώνει τη στάση των παιδιών απέναντι στο σχολείο και μειώνει την κατάθλιψη και το στρες στα παιδιά (Durlak et al., 2011; OECD, 2017). Τα προγράμματα ΣΟΣΕ βοηθούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων που συνδέονται στενά με την αποτελεσματική κοινωνική και συναισθηματική μάθηση, που συμπεριλαμβάνει αυτογνωσία, αυτοδιαχείριση, κοινωνική επίγνωση, δεξιότητες σχέσεων και υπεύθυνη λήψη αποφάσεων.

Απαντώντας σε ερωτήσεις και ανησυχίες για την ΣΟΣΕ

Ο πίνακας 3 παρέχει πληροφόρηση σε σχέση με τις συνήθεις παρανοήσεις και ανησυχίες που εγείρονται συχνά όταν προτείνονται για πρώτη φορά προγράμματα ΣΟΣΕ, καθώς και προτάσεις για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν αυτές να απαντηθούν. Είναι σημαντική η σαφής κατανόηση αυτών των ερωτήσεων και απαντήσεων, καθώς το προσωπικό των υπουργείων παιδείας και υγείας, οι διευθυντές/-ντριες σχολείων και οι εκπαιδευτικοί μπορεί να μην είναι πεπεισμένοι/-οι για την ανάγκη παροχής ΣΟΣΕ από τον τομέα της εκπαίδευσης ή της υγείας, ή μπορεί να διστάζουν να παρέχουν ΣΟΣΕ διότι δεν διαθέτουν την απαραίτητη αυτοπεποίθηση ή τις απαραίτητες δεξιότητες. Οι προσωπικές ή επαγγελματικές αξίες των εκπαιδευτικών επίσης, μπορεί να συγκρούονται με τα ζητήματα που τους ζητείται να χειριστούν, ή οι επαγγελματίες της εκπαίδευσης μπορεί να χρειάζονται σαφή καθοδήγηση για το τι θα διδάξουν και πώς θα το διδάξουν.

Πίνακας 3. Συνήθεις ανησυχίες για την ΣΟΣΕ

Ανησυχίες	Απάντηση
▶ Η ΣΟΣΕ οδηγεί σε πρώιμη έναρξη της σεξουαλικής ζωής	▶ Έρευνες από όλο τον κόσμο δείχνουν καθαρά ότι η σεξουαλική εκπαίδευση σπανίως, για να μην πούμε ποτέ, οδηγεί σε πρώιμη έναρξη της σεξουαλικής ζωής. Έρευνες έχουν δείξει ότι η ΣΟΣΕ είτε δεν έχει άμεση επίπτωση στην ηλικία έναρξης της σεξουαλικής ζωής, είτε οδηγεί σε πραγματικά ωριμότερη και πιο υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Κεφ. 4.
▶ Η ΣΟΣΕ στερεί από τα παιδιά την "αθωότητά" τους	▶ Τα στοιχεία αναδεικνύουν ότι τα παιδιά και τα νεαρά άτομα ωφελούνται από την παροχή κατάλληλης πληροφόρησης η οποία είναι επιστημονικά ακριβής, μη-επικριτική και κατάλληλη για την ηλικία και το αναπτυξιακό τους επίπεδο, και η οποία παρέχεται στο πλαίσιο μιας προσεκτικά σχεδιασμένης διαδικασίας σε επίπεδο επίσημης εκπαίδευσης. Όταν απουσιάζει η ΣΟΣΕ, τα παιδιά και τα νεαρά άτομα μπορεί να είναι ευάλωτα σε αντικρουόμενα, ακόμη και επικίνδυνα, μηνύματα από τα συνομήλικα άτομα, τα μέσα ενημέρωσης ή άλλες πηγές. Η ποιοτική σεξουαλική διαπαιδαγώγηση παρέχει ολοκληρωμένη και σωστή πληροφόρηση με έμφαση σε θετικές αξίες και σχέσεις. Η σεξουαλική εκπαίδευση αφορά πολύ περισσότερα θέματα από το σεξ - περιλαμβάνει πληροφόρηση για το σώμα, την εφηβεία, τις σχέσεις, δεξιότητες ζωής, κτλ.
▶ Η ΣΟΣΕ αντιτίθεται στον πολιτισμό ή στη θρησκεία μας	▶ Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες τονίζουν την ανάγκη εμπλοκής και υποστήριξης από τους θεματοφύλακες του πολιτισμού μιας συγκεκριμένης κοινότητας, έτσι ώστε το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ να προσαρμοστεί στο τοπικό πολιτισμικό πλαίσιο. Πρόσωπα κλειδιά, συμπεριλαμβανομένων των θρησκευτικών ηγετών, μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα που σχεδιάζουν και παρέχουν το πρόγραμμα να ασχοληθούν με τις αξίες που είναι κεντρικές στις σχετικές θρησκείες και πολιτισμούς, αφού οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των ανθρώπων μαζί με τη γνώση που διαθέτουν διαμορφώνουν ό,τι κάνουν. Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες επίσης τονίζουν την ανάγκη αναστοχασμού και αντιμετώπισης αρνητικών κοινωνικών νορμών και επιβλαβών πρακτικών που δεν συμβαδίζουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα ή που αυξάνουν την ευαλωτότητα και τον κίνδυνο, ειδικά για τα κορίτσια και τις νέες γυναίκες ή άλλους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς.
▶ Είναι μέρος του ρόλου των γονέων και της διευρυμένης οικογένειας να εκπαιδεύσει τη νεολαία μας για τη σεξουαλικότητα	▶ Ως πρωταρχική πηγή πληροφόρησης, υποστήριξης και φροντίδας ώστε να σχηματίσει κανείς μία υγιή προσέγγιση στη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις, οι γονείς/κηδεμόνες και η οικογένεια παίζουν θεμελιώδη ρόλο. Όμως, μέσω των υπουργείων παιδείας, των σχολείων και των εκπαιδευτικών, η κυβέρνηση θα πρέπει να υποστηρίζει και να συμπληρώνει τον ρόλο των γονιών και της οικογένειας προσφέροντας ολιστική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά και τα νεαρά άτομα σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης. Θα πρέπει επίσης να προσφέρει τα εργαλεία και τα υλικά που είναι απαραίτητα στην παροχή υψηλής ποιότητας ΣΟΣΕ.
▶ Οι γονείς θα προβάλλουν αντιρρήσεις στην εισαγωγή της σεξουαλικής εκπαίδευσης στα σχολεία	▶ Οι γονείς παίζουν πρωταρχικό ρόλο στο σχηματισμό σημαντικών παραμέτρων της σεξουαλικής ταυτότητας των παιδιών τους και των σεξουαλικών και κοινωνικών τους σχέσεων. Οι αντιρρήσεις των γονιών σε προγράμματα ΣΟΣΕ στα σχολεία συνήθως βασίζονται στον φόβο και στην έλλειψη πληροφόρησης για την ΣΟΣΕ και την επίδρασή της, καθώς θέλουν να είναι βέβαιες/οι ότι τα μηνύματα για τη σεξουαλικότητα και τις ΣΜΛ θα έχουν τις ρίζες τους στο οικογενειακό σύστημα αξιών. Τα προγράμματα ΣΟΣΕ δεν έχουν ως στόχο να υφαρπάξουν τον ρόλο των γονέων/κηδεμόνων, αλλά περισσότερο προβλέπουν τη συνεργασία με τους γονείς, την εμπλοκή και την υποστήριξή τους. ▶ Οι περισσότεροι γονείς υποστηρίζουν ένθερμα τα ποιοτικά προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης στα σχολεία. Πολλοί γονείς εκτιμούν την εξωτερική υποστήριξη που τους βοηθά να προσεγγίσουν και να συζητήσουν τα "ζητήματα του σεξ" με τα παιδιά τους, καθώς και τρόπους να αντιδράσουν σε δύσκολες καταστάσεις (π.χ. όταν ένα παιδί βλέπει πορνό στο Διαδίκτυο ή υφίσταται ηλεκτρονικό εκφοβισμό) και πώς να έχουν πρόσβαση και να δίνουν ακριβή πληροφόρηση.

► Η ΣΟΣΕ μπορεί να είναι καλή για έφηβα άτομα, αλλά είναι ακατάλληλη για μικρά παιδιά	► Τα μικρά παιδιά επίσης χρειάζονται πληροφόρηση κατάλληλη για την ηλικία τους. Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες στηρίζονται στην αρχή της καταλληλότητας με κριτήριο την ηλικία και το επίπεδο ανάπτυξης. Αυτό φαίνεται και στην ομαδοποίηση των μαθησιακών στόχων στο Κεφ. 5. Επιπλέον, οι Κατευθυντήριες Οδηγίες παρέχουν ευελιξία έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη το τοπικό και κοινοτικό πλαίσιο και συμπεριλαμβάνουν ένα πλήθος σχέσεων, όχι μόνο τις σεξουαλικές σχέσεις. Τα παιδιά αναγνωρίζουν και συνειδητοποιούν αυτές τις σχέσεις πολύ πριν προβούν σε ενέργειες σχετικές με τη σεξουαλικότητα τους και επομένως χρειάζονται τις δεξιότητες και τη γνώση για να κατανοήσουν τα σώματά τους, τις σχέσεις και τα συναισθήματά τους από πολύ μικρή ηλικία. ► Ο οδηγός θέτει τις βάσεις για μια υγιή παιδική ηλικία καθώς παρέχει στα παιδιά ένα ασφαλές περιβάλλον μέσα στο οποίο μπορούν να μάθουν τις σωστές λέξεις για τα μέλη του σώματος, να κατανοήσουν τις πληροφορίες που αφορούν την ανθρώπινη αναπαραγωγή, να διερευνήσουν τις οικογενειακές και διαπροσωπικές σχέσεις, να μάθουν για την ασφάλεια, την πρόληψη και την καταγγελία της σεξουαλικής κακοποίησης κτλ. Η ΣΟΣΕ επίσης παρέχει στα παιδιά τη δυνατότητα να αναπτύξουν σιγουριά μαθαίνοντας για τα συναισθήματα, την αυτοδιαχείριση (πχ. πληροφορίες που αφορούν την υγιεινή, τα συναισθήματα, τη συμπεριφορά), την κοινωνική επίγνωση (πχ. ενσυναίσθηση), τις δεξιότητες των σχέσεων (πχ. θετικές σχέσεις, αντιμετώπιση συγκρούσεων) και την υπεύθυνη λήψη αποφάσεων (πχ. εποικοδομητικές και ηθικές επιλογές). Τα θέματα αυτά παρουσιάζονται σταδιακά σε συνάρτηση με την ηλικία και τις εξελισσόμενες ικανότητες του παιδιού.
► Οι εκπαιδευτικοί μπορεί να μην νιώθουν άνετα ή να μη διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να διδάξουν ΣΟΣΕ	► Καλά εκπαιδευμένο εκπαιδευτικό προσωπικό, με υποστήριξη και κίνητρο, κατέχουν ρόλο κλειδί στην παροχή υψηλής ποιότητας ΣΟΣΕ. Οι εκπαιδευτικοί συχνά έρχονται αντιμέτωποι/οι με ερωτήσεις για την ανάπτυξη, τις σχέσεις ή το σεξ από τα παιδιά στο πλαίσιο του σχολείου, και είναι σημαντικό να έχουν έναν κατάλληλο και ασφαλή τρόπο να απαντούν σε αυτές τις ερωτήσεις. ► Σαφείς τομεακές και σχολικές πολιτικές και προγράμματα σπουδών βοηθούν στην υποστήριξη των εκπαιδευτικών. Βοηθά επίσης η επίσημη εκπαίδευση πριν και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής απασχόλησης, καθώς και η υποστήριξη από τη διεύθυνση του σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ενθαρρύνονται να αναπτύξουν τις δεξιότητες και την αυτοπεποίθησή τους μέσω πρόσθετης έμφασης στην επίσημη ένταξη της ΣΟΣΕ στο πρόγραμμα σπουδών, καθώς και μέσω ισχυρότερης επαγγελματικής ανάπτυξης και υποστήριξης.
► Η διδασκαλία της ΣΟΣΕ είναι υπερβολικά δύσκολη για τους εκπαιδευτικούς	► Η διδασκαλία και η επικοινωνία θεμάτων που αφορούν τη σεξουαλικότητα μπορεί να αποτελεί πρόκληση σε κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια όπου υπάρχουν αρνητικά και αντιφατικά μηνύματα για το βιολογικό φύλο, το κοινωνικό φύλο και τη σεξουαλικότητα. Ταυτοχρόνως, οι περισσότεροι/ές δάσκαλοι/ες και εκπαιδευτικοί διαθέτουν τις δεξιότητες εκείνες που τους επιτρέπουν να χτίσουν καλές σχέσεις με το μαθητικό πληθυσμό, να ακούν ενεργητικά και να βοηθούν στον εντοπισμό των αναγκών και των ανησυχιών των εκπαιδευόμενων και να τους παρέχουν πληροφόρηση. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εκπαιδευτούν στο περιεχόμενο της ΣΟΣΕ μέσω συμμετοχικών μεθόδων, ενώ δεν αναμένεται από αυτούς/ές να είναι ειδικές/οί στα ζητήματα της σεξουαλικότητας. Αυτή η εκπαίδευση μπορεί να αποτελεί τμήμα του προγράμματος σπουδών των ανώτατων ιδρυμάτων εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών (προ-επαγγελματικό στάδιο) ή μέρος της διαρκούς επαγγελματικής επιμόρφωσής τους.
► Η ΣΟΣΕ καλύπτεται ήδη από άλλα αντικείμενα (βιολογία, δεξιότητες ζωής ή κοινωνική αγωγή)	► Η χρήση των Κατευθυντήριων Οδηγιών δίνει την ευκαιρία για αποτίμηση και ενίσχυση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, της εκπαιδευτικής πρακτικής και της τεκμηρίωσης, με βάση το δυναμικό και γοργά μεταβαλλόμενο πεδίο της ΣΟΣΕ και εξασφαλίζει ότι τα σχολεία καλύπτουν πλήρως ένα ολοκληρωμένο σύνολο θεμάτων και μαθησιακών στόχων, ακόμη και αν η μαθησιακή διαδικασία απλώνεται σε ένα φάσμα σχολικών μαθημάτων. Επιπροσθέτως, η αποτελεσματική ΣΟΣΕ περιλαμβάνει ένα πλήθος μαθησιακών αποτελεσμάτων που αφορούν στις στάσεις και τις δεξιότητες, τα οποία, αποτελέσματα, μπορεί να μην συμπεριλαμβάνονται απαραίτητα σε άλλα σχολικά μαθήματα.
► Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση θα έπρεπε να προωθεί θετικές αξίες και υπευθυνότητα	► Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες υποστηρίζουν μία προσέγγιση που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία δίνει έμφαση σε αξίες όπως ο σεβασμός, η αποδοχή, η ισότητα, η ενσυναίσθηση, η υπευθυνότητα και η αμοιβαιότητα ως αδιάρρηκτα δεμένες με τα καθολικά ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι απαραίτητο να συμπεριληφθεί μία εστίαση στις αξίες και την υπευθυνότητα στο πλαίσιο μιας περιεκτικής προσέγγισης στη σεξουαλική εκπαίδευση. Η ΣΟΣΕ προάγει ευκαιρίες ώστε τα εκπαιδευόμενα άτομα να αποτιμήσουν και να ξεκαθαρίσουν τις δικές τους αξίες και στάσεις σε σχέση με ένα φάσμα θεμάτων.
► Τα νεαρά άτομα γνωρίζουν ήδη τα πάντα για το σεξ και τη σεξουαλικότητα από το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης	► Το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να αποτελούν για τη νεολαία εξαιρετικά μέσα πρόσβασης σε πληροφόρηση και απαντήσεις για τα ερωτήματά τους για τη σεξουαλικότητα. Τα νεαρά άτομα συχνά χρησιμοποιούν διαδικτυακά μέσα (συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης) διότι δεν μπορούν να έχουν εύκολη και βολική πρόσβαση σε πληροφόρηση με άλλο τρόπο. Ωστόσο, τα διαδικτυακά μέσα δεν παρέχουν απαραίτητα ηλικιακά κατάλληλα και επιστημονικά τεκμηριωμένα δεδομένα και μπορεί, στην πραγματικότητα, να παρέχουν μεροληπτικά και στρεβλά μηνύματα. Είναι δύσκολο για τα παιδιά να διακρίνουν την ακριβή από την ανακριβή πληροφόρηση. Ενώ τα διαδικτυακά μέσα μπορεί να προσφέρουν πληθώρα πληροφόρησης, δεν προσφέρουν στα νεαρά άτομα χώρο για να συζητήσουν, να αναστοχαστούν και να αντιπαρατεθούν με επιχειρήματα ως προς τα ζητήματα, ή χώρο να αναπτύξουν τις σχετικές δεξιότητες. Η ΣΟΣΕ προσφέρει στα νεαρά άτομα ένα φόρουμ για να αντιληφθούν και να κατανοήσουν τις εικόνες, τις πρακτικές, τις νόρμες και τα σεξουαλικά σενάρια που παρτηρούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στην πορνογραφία. Παρέχει μία ευκαιρία να μάθουν για πλευρές της σεξουαλικότητας που απουσιάζουν από την πορνογραφία, όπως η συναισθηματική οικειότητα, η διαπραγμάτευση της συναίνεσης και η συζήτηση για τη σύγχρονη αντισύλληψη. Η ΣΟΣΕ μπορεί επίσης να υποστηρίξει τα νεαρά άτομα να πληροφορηθούν με ασφάλεια στο Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μπορεί να τα βοηθήσει να εντοπίζουν την ορθή και βασισμένη σε στοιχεία πληροφόρηση.

► Οι θρησκευτικοί ηγέτες μπορεί να μην υποστηρίζουν τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση	► Οι θρησκευτικοί ηγέτες κατέχουν μοναδικό ρόλο στην υποστήριξη της ΣΟΣΕ στα σχολεία. Θρησκευτικές οργανώσεις μπορεί να καθοδηγήσουν τα άτομα και τους φορείς που σχεδιάζουν και παρέχουν προγράμματα ΣΟΣΕ πώς να προσεγγίσουν τους θρησκευτικούς ηγέτες και να αρχίσουν μία συζήτηση για τη σεξουαλική υγεία και τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Ενεργώντας υποστηρικτικά, ως πρότυπα και μέντορες, οι θρησκευτικοί ηγέτες αποτελούν τους πρεσβευτές των θρησκευτικών κοινοτήτων που εκτιμούν την ευημερία των νεαρών ατόμων. Τα νεαρά άτομα αναζητούν ηθική καθοδήγηση που να είναι σχετική με τις ζωές τους· όλοι τα νεαρά άτομα δικαιούνται υπεύθυνη ενημέρωση και στοργική καθοδήγηση γύρω από τη σεξουαλικότητα που να τα καζθιστά ικανά να εμπλακούν σε σχέσεις που να είναι και συναισθηματικά και σωματικά υγιείς. Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που είναι ανακριβής ως προς τα δεδομένα και αποκρύπτει πληροφορίες αγνοεί την πραγματικότητα της ζωής των εφήβων ατόμων, και θέτει τα νέα παιδιά σε αχρείαστο κίνδυνο ασθένειας και ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και, κυρίως, θέτει σε κίνδυνο τις ζωές τους και την ανθρώπινη αξιοπρέπειά τους. Πολλές θρησκευτικές κοινότητες γνωρίζουν εμπειρικά, και αυτό φαίνεται σε πολυάριθμες μελέτες, ότι τα νεαρά άτομα τείνουν να καθυστερούν την ώριμη σεξουαλική δραστηριότητα όταν δέχονται σεξουαλική εκπαίδευση που εστιάζει στην υπεύθυνη λήψη αποφάσεων και στον αμοιβαίο σεβασμό στις σχέσεις (UNESCO, 2009).
► Η ΣΟΣΕ αποτελεί μέσο στρατολόγησης νεαρών ατόμων σε εναλλακτικούς τρόπους ζωής	► Η βασική αρχή των Κατευθυντήριων Οδηγιών είναι ότι όλα τα άτομα έχουν το δικαίωμα στην ακριβή πληροφόρηση και σε υπηρεσίες ώστε να επιτύχουν το υψηλότερο επίπεδο υγείας και ευημερίας, χωρίς να υφίστανται κριτική για τη σεξουαλική συμπεριφορά, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την κατάσταση υγείας τους. Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες έχουν μία προσέγγιση που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και που επίσης εστιάζει στο φύλο, και αναγνωρίζει ότι οι άνθρωποι εκφράζονται διαφορετικά σε όλες τις κοινωνίες, μερικές φορές με τρόπο ασύμβατο με τις έμφυλες ή κοινωνικές νόρμες, συμπεριλαμβάνοντας εδώ τη σεξουαλική συμπεριφορά, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου. Δεν επιδοκιμάζει ούτε προωθεί κάποιο συγκεκριμένο μοντέλο ζωής παρά μόνο προωθεί την υγεία και την ευημερία για όλους τους ανθρώπους.

Ο ρόλος των βασικών εμπλεκόμενων φορέων στην ανάδειξη ηγεσίας και δέσμευσης για την ΣΟΣΕ

Στο εθνικό επίπεδο, τα υπουργεία παιδείας και υγείας, καθώς επίσης και το κοινωνικό φύλο, παίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση μιας πολιτικής και ηθικής ηγεσίας που παρέχει ένα ενεργοποιητικό και υποστηρικτικό περιβάλλον για την ενίσχυση της ΣΟΣΕ. Εξ ίσου σημαντικό είναι ότι, τα παραπάνω υπουργεία, βρίσκονται στην καρδιά της οικοδόμησης της συναίνεσης ανάμεσα στους διάφορους φορείς της κυβέρνησης και της Κοινωνίας των Πολιτών που πρέπει να εμπλακούν στην ανάπτυξη και την παροχή σεξουαλικής εκπαίδευσης.

Άλλοι βασικοί ενδιαφερόμενοι που μπορούν να παρέχουν ηγεσία και δέσμευση είναι οι γονείς/κηδεμόνες και οι σύλλογοι γονέων - εκπαιδευτικών· το εκπαιδευτικό προσωπικό της εκπαίδευσης και οι σχετικοί οργανισμοί, περιλαμβανομένων των εκπαιδευτικών, των διευθυντών/-ντριών, των σχολικών συμβούλων και των ανωτάτων ιδρυμάτων εκπαίδευσης· θρησκευτικοί ηγέτες και θρησκευτικές οργανώσεις· οι συνδικαλιστικές ενώσεις των εκπαιδευτικών· ερευνητικό προσωπικό· τοπικές κοινότητες και παραδοσιακοί ηγέτες· ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεις· ΜΚΟ, ειδικά αυτές που εργάζονται στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και τα δικαιώματα των νεαρών ατόμων· άνθρωποι που ζουν με τον HIV· μέσα ενημέρωσης (τοπικά και εθνικά)· και σχετικοί χορηγοί ή εξωτερικοί χρηματοδότες.

εκπαίδευση και τη θετική προσέγγισή της. Πρωτοπόρα μπορεί να είναι ηγετικά στελέχη με επιρροή στον τρόπο σκέψης, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών προσωπικοτήτων, μπορεί επίσης να είναι διασημότητες, νέοι άνθρωποι, θρησκευτικοί ηγέτες και άλλα άτομα από τον εκπαιδευτικό τομέα και έξω από αυτόν, τα οποία πιστεύουν στη σημασία της ΣΟΣΕ. Κατανοούν το τοπικό πλαίσιο και χαίρουν εκτίμησης στις κοινότητές τους. Μέσω των δικτύων τους, μπορούν να συνηγορήσουν υπέρ της ΣΟΣΕ σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, στη Βουλή, στο σχολείο ή στην κοινότητα· να ασχοληθούν με τον τύπο· να χρησιμοποιήσουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ώστε να αυξήσουν την επίγνωση του θετικού αντίκτυπου της ΣΟΣΕ στην υγεία και τη συναισθηματική ευημερία των νέων ανθρώπων.

Ο ρόλος των πρωτοπόρων

Η συνεργασία με "πρωτοπόρα" πρόσωπα μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη σεξουαλική

Πλαίσιο 3. Συμμετοχή των νέων στην προώθηση και την υλοποίηση της ΣΟΣΕ

Η Σύνοδος των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναγνωρίζει το δικαίωμα της συμμετοχής: "στην ελεύθερη έκφραση της γνώμης των παιδιών σε όλα τα ζητήματα που [τα] αφορούν, ... αποδίδοντας την κατάλληλη βαρύτητα σύμφωνα με την ηλικία και την ωριμότητά τους". (Άρθρο 12⁴). Επιπλέον, το Πρόγραμμα Δράσης του Συνεδρίου για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη του 1994 αναγνώρισε ρητά το δικαίωμα των νέων ανθρώπων να συμμετέχουν σε προγράμματα αναπτυξιακής υγείας, όπως επίσης, το έγγραφο συμπερασμάτων της Συνόδου για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη του 2012 και το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης για τους Νέους (υιοθετήθηκε από τα ΗΕ το 2007). Οι νέοι άνθρωποι μπορούν να παίξουν πολλαπλούς ρόλους στην υπεράσπιση, την ανάπτυξη, την υλοποίηση και την αποτίμηση των προγραμμάτων ΣΟΣΕ (Kirby, 2009). Τεκμήρια από επιχειρησιακές έρευνες σε προγράμματα παρέμβασης καταδεικνύουν ότι η αξιοποίηση των ιδεών των νεαρών ανθρώπων, των διασυνδέσεων και της μοναδικής εμπειρογνωμοσύνης τους στην προγραμματική εργασία αυξάνει την απήχηση, την ελκυστικότητα, τη συνάφεια και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων (Jennings, et al., 2006; SRHR Alliance, 2016; Villa-Torres & Svanemyr, 2015; IPPF, 2016).

6.2 Υποστήριξη σχεδιασμού και εφαρμογής του προγράμματος ΣΟΣΕ

Διάφοροι ενδιαφερόμενοι φορείς από πολλαπλά πεδία θα πρέπει να εμπλακούν στον σχεδιασμό και την εφαρμογή σχολικών και εξωσχολικών προγραμμάτων της ΣΟΣΕ. Εθνικές και περιφερειακές αρχές, σχολεία και κοινότητες πρέπει να συμμετέχουν, σε διαφορετικά στάδια και σε διαφορετική έκταση, στην ανάπτυξη εθνικής πολιτικής, στην επικαιροποίηση των προγραμμάτων σπουδών και τη δημιουργία μηχανισμών και σχεδίων για την εκπόνηση ενός νέου προγράμματος σπουδών. Η ακόλουθη ενότητα παρέχει πληροφορίες σχετικά με το πώς διαφορετικοί παράγοντες σε διαφορετικά επίπεδα μπορούν να υποστηρίξουν το σχεδιασμό και την υλοποίηση της ΣΟΣΕ, τόσο εντός όσο και εκτός του σχολείου.

Εθνικό και τοπικό επίπεδο

Σε ορισμένες χώρες, τα τοπικά Υπουργεία Παιδείας έχουν δημιουργήσει Εθνικά Γνωμοδοτικά Συμβούλια και / ή Επιχειρησιακές Επιτροπές για να ενημερώσουν την ανάπτυξη των σχετικών πολιτικών, να βελτιώσουν το εθνικό πρόγραμμα σπουδών και να βοηθήσουν στην ανάπτυξη και υλοποίηση των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ. Το Συμβούλιο και τα μέλη των επιτροπών μπορούν να συμμετέχουν συχνά στην ευαισθητοποίηση και τις προσπάθειες υπεράσπισης, την αναθεώρηση των προσχεδίων και τις βελτιώσεις για τα εθνικά προγράμματα σπουδών και τις πολιτικές και να αναπτύξουν ένα ολοκληρωμένο σχέδιο εργασίας για την παράδοση στην τάξη, μαζί με σχέδια παρακολούθησης και αξιολόγησης. Σε επίπεδο πολιτικής, μια καλά αναπτυγμένη εθνική πολιτική για τη ΣΟΣΕ

μπορεί να συνδέεται ρητά με σχέδια του εκπαιδευτικού τομέα, καθώς και με το σχέδιο εθνικής στρατηγικής και το πλαίσιο πολιτικής για τον ιό HIV και τη Σεξουαλική και Αναπαραγωγική Υγεία (ΣΑΥ).

Σχολικό επίπεδο

Ο ρόλος της σχολικής αρχής και της διοίκησης: συνολικά, ένα θετικό σχολικό περιβάλλον έχει αποδειχθεί ότι διευκολύνει την πλήρη υλοποίηση των προγραμμάτων, υποστηρίζοντας έτσι την αποτελεσματικότητά τους (Picot et al., 2012 στην UNESCO, 2016c). Μερικοί τρόποι που οι σχολικές αρχές και η διοίκηση μπορούν να κάνουν τη διαφορά περιλαμβάνουν:

- **Υποστήριξη από την ηγεσία και τη διοίκηση:** η διοίκηση του σχολείου αναμένεται να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην κινητοποίηση και την υποστήριξη της ΣΟΣΕ, καθώς και στη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος για την εφαρμογή της ΣΟΣΕ και την αντιμετώπιση των αναγκών των νεαρών ατόμων. Στο επίπεδο της τάξης, η εκπαιδευτική ηγεσία καλεί το εκπαιδευτικό προσωπικό να οδηγήσει τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους προς μια καλύτερη κατανόηση της σεξουαλικότητας μέσω της ανακάλυψης, της μάθησης και της ανάπτυξης. Σε ένα κλίμα αβεβαιότητας ή σύγκρουσης, η καθοδήγηση από ικανούς διαχειριστές και εκπαιδευτικούς μπορεί να κάνει τη διαφορά μεταξύ μιας επιτυχημένης και μιας αποτυχημένης προγραμματικής παρέμβασης.
- **Δημιουργία ή ενίσχυση πολιτικών που υποστηρίζουν την παροχή της ΣΟΣΕ:** ο ευαίσθητος, και μερικές φορές αμφιλεγόμενος χαρακτήρας της ΣΟΣΕ, κάνει σημαντική την ύπαρξη υποστηρικτικών και συμπεριληπτικών νόμων και πολιτικών, αποδεικνύοντας ότι η εφαρμογή της ΣΟΣΕ είναι ένα θέμα θεσμικής πολιτικής, παρά προσωπικής επιλογής των ατόμων. Η εφαρμογή της ΣΟΣΕ μέσα σε ένα σαφές σύνολο σχετικών εθνικών και σχολικών πολιτικών ή κατευθυντήριων γραμμών μπορεί να φέρει πολλά πλεονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένων της παροχής θεσμικής βάσης για την υλοποίηση των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ, της πρόβλεψης και αντιμετώπισης των ευαισθησιών σχετικά με την εφαρμογή των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ, της εγκατάστασης προτύπων εμπιστευτικότητας, της εγκατάστασης προτύπων κατάλληλης συμπεριφοράς, της προστασίας και υποστήριξης των εκπαιδευτικών που είναι υπεύθυνοι για τη διδασκαλία της ΣΟΣΕ, και όταν/όπου χρειάζεται, την προστασία ή ενίσχυση του κύρους τους μέσα στο σχολείο και την κοινότητα.

Αν και ορισμένα από τα προαναφερθέντα ζητήματα ορίζονται μέσα από προϋπάρχουσες σχολικές πολιτικές, ελλείψει προϋπάρχουσας καθοδήγησης, μια πολιτική για την ΣΟΣΕ θα αποσαφηνίσει και ενισχύσει τη δέσμευση του σχολείου για:

- πρόγραμμα σπουδών που παρέχεται από επιμορφωμέ-

4 N. 2101/1992: Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΦΕΚ 192, τ. Α'): Άρθρο 12.- 1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό της ωριμότητάς του.

νο εκπαιδευτικό προσωπικό

- γονική συμμετοχή
- προώθηση της ισότητας των φύλων και της μη διάκρισης ανεξαρτήτως βιολογικού και κοινωνικού φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, και του σεβασμού των δικαιωμάτων όλων των εκπαιδευομένων
- διάθεση οικονομικών και ανθρώπινων πόρων για την υποστήριξη της εφαρμογής της ΣΟΣΕ
- θέσπιση διαδικασιών για την αντιμετώπιση της ανησυχίας των γονέων
- υποστήριξη των εγκύων μαθητριών για να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους
- να καταστήσει το σχολείο ένα ασφαλές περιβάλλον για την παροχή της ΣΟΣΕ, για παράδειγμα έχοντας πολιτικές μηδενικής ανοχής για σεξουαλική παρενόχληση και εκφοβισμό, συμπεριλαμβανομένου του στιγματισμού και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου
- να καταστήσει το σχολείο ένα περιβάλλον προαγωγής της υγείας, για παράδειγμα μέσω της παροχής καθαρών, ιδιωτικών και ατομικών τουαλετών με τρεχούμενο νερό για κορίτσια και αγόρια
- τη λήψη μέτρων σε περίπτωση παραβίασης πολιτικής, για παράδειγμα σε περίπτωση παραβίασης της εμπιστευτικότητας, του στίγματος και των διακρίσεων, της σεξουαλικής παρενόχλησης ή του εκφοβισμού
- την προώθηση της πρόσβασης και των συνδέσεων με τοπικές υπηρεσίες για τη ΣΑΥ και άλλες υπηρεσίες σύμφωνα με τους τοπικούς νόμους και
- τη στήριξη (και αυστηρή εφαρμογή) του επαγγελματικού κώδικα συμπεριφοράς που απαγορεύει τη σεξουαλική σχέση εκπαιδευτικού-εκπαιδευόμενου και τη λήψη συνεπούς δράσης για τους/τις εκπαιδευτικούς που διαπιστώνεται ότι παραβιάζουν τον κώδικα δεοντολογίας.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών: οι εκπαιδευτικοί κατέχουν κεντρική θέση στην εφαρμογή της ΣΟΣΕ. Πρέπει να έχουν εμπιστοσύνη, δέσμευση και πόρους για να μπορέσουν να διδάξουν πιο σύνθετα ζητήματα σεξουαλικότητας και ΣΑΥ. Για την αποτελεσματική εφαρμογή του προγράμματος σπουδών της ΣΟΣΕ, πρέπει να νιώθουν ότι υποστηρίζονται από ένα νομικό πλαίσιο, τη σχολική διεύθυνση και τις τοπικές αρχές, κι ότι έχουν πρόσβαση σε κατάρτιση και πόρους. Η ΣΟΣΕ δεν είναι η προσπάθεια ή η ευθύνη ενός/μιας συγκεκριμένου/-ης εκπαιδευτικού, αλλά πρέπει να είναι μια κοινή προσπάθεια με την οποία όλες/-οι οι εκπαιδευτικοί αλληλουποστηρίζονται κι ανταλλάσσουν εμπειρίες για την εφαρμογή της ΣΟΣΕ. Οι εκπαιδευτικοί που έχουν την ευθύνη για τη διδασκαλία της ΣΟΣΕ απαιτούν επίσης κατάρτιση σχετικά με τις ειδικές δεξιότητες που απαιτούνται για να συζητούν για τη σεξουαλικότητα με ακρίβεια και σαφήνεια, καθώς και για τη χρήση ενεργών,

συμμετοχικών μεθόδων μάθησης.

Ο ρόλος των παρόχων υγείας και του λοιπού μη διδακτικού προσωπικού που λειτουργούν στο σχολικό περιβάλλον: ο συνδυασμός της ΣΟΣΕ και των συναφών υπηρεσιών έχει αποδειχθεί ως ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την υποστήριξη της ΣΑΥ των νεαρών ατόμων (UNESCO, 2015a, Hadley et al., 2016). Για παράδειγμα, το σχολικό νοσηλευτικό προσωπικό μπορεί να παρέχει επιπλέον ενημέρωση και συμβουλευτική, υποστηρικτικές δραστηριότητες στην τάξη και να παραπέμπει τα παιδιά και τα νεαρά άτομα σε εξωτερικές δομές ΣΑΥ ή άλλες υπηρεσίες. Όλο το άλλο εξωδιδακτικό προσωπικό, για παράδειγμα οι υπάλληλοι επιστασίας και καθαριότητας, πρέπει να γνωρίζουν για τις πολιτικές και τις αρχές της ΣΟΣΕ και την προστασία των παιδιών, καθώς και τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με θέματα νεαρών ατόμων που ζουν με HIV, με θέματα ΛΟΑΤΚΙ+ και άλλα.

Ο ρόλος του μαθητικού πληθυσμού στο σχολείο: τα εκπαιδευόμενα παιδιά πρέπει να παίξουν ενεργό ρόλο στη στήριξη της ΣΟΣΕ. Μαθητικά συμβούλια, άλλες μαθητικές ομάδες και μεμονωμένα νεαρά άτομα με ηγετικό ρόλο πρέπει να ενθαρρυνθούν ενεργά στην παροχή στοιχείων γύρω από τον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ, να συλλέξουν πληροφορίες σχετικές με τις ανάγκες των συνομηλίκων τους για την ανάπτυξη τεκμηρίωσης της ΣΟΣΕ, ή να ανοίξουν τον διάλογο με τους γονείς και τα άλλα μέλη της κοινότητας σχετικά με τη σημασία της ΣΟΣΕ στις ζωές τους.

Σε κοινοτικό επίπεδο

Διάφορες ομάδες ενδιαφερομένων στην κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων θρησκευτικών οργανώσεων και μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ):

- Οι ηγετικές προσωπικότητες μιας κοινότητας μπορούν να ανοίξουν τον δρόμο για αποδοχή και υποστήριξη των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ που εφαρμόζονται σε τυπικά και μη τυπικά πλαίσια. Είναι σημαντική αυτή η συνεργασία προκειμένου να αντιμετωπισθούν ανακριβείς πληροφορίες και να διευκρινιστούν τυχόν υπάρχοντες μύθους και παρερμηνείες γύρω από τη ΣΟΣΕ που μπορεί να έχει η κοινότητα. Οι ηγετικές προσωπικότητες μιας κοινότητας μπορούν επίσης να υποστηρίξουν τις προσπάθειες για την προσαρμογή του περιεχομένου του προγράμματος.
- Οι θρησκευτικές και οι σχετικές οργανώσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή πολλών κοινοτήτων. Η επιρροή και το κύρος που έχουν οι θρησκευτικοί ηγέτες στις κοινότητες, τους επιτρέπει να μιλούν από θεολογική βάση για σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων (Θρησκευτικό Ινστιτούτο, 2002). Είναι σημαντικό να συνεχιστεί ο διάλογος με τους οργανισμούς αυτούς, καθώς και με το νεαρό άτομα διαφορετικών θρησκειών. Μόνο μέσω της συζήτησης μπορούν να καταστούν διαχειρίσιμα τα σύνθετα θέματα του περιεχομένου των

προγραμμάτων της ΣΟΣΕ. Οι περισσότερες θρησκείες προωθούν την οικοδόμηση υγιών σχέσεων αγάπης απαλλαγμένων από εξαναγκασμό και κακοποίηση, και όλες οι θρησκείες θέλουν τα νεαρά άτομα να είναι υγιή και ευτυχισμένα. Ο διάλογος μπορεί να βοηθήσει στην εξεύρεση ισορροπίας μεταξύ του τι διδάσκει η θρησκεία, τι αποδεικνύει η επιστήμη και ποια είναι η πραγματικότητα για τα νέα παιδιά της τοπικής κοινωνίας.

- Οι τοπικές ΜΚΟ χρησιμεύουν ως πολύτιμος πόρος για τα σχολεία και το εκπαιδευτικό προσωπικό στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν για περισσότερες πληροφορίες ή για να προσκαλέσουν ομιλητές/ριες προκειμένου να συζητήσουν θέματα που ενισχύουν ή συμπληρώνουν το πρόγραμμα σπουδών της ΣΟΣΕ. Ορισμένες ΜΚΟ επίσης, εφαρμόζουν προγράμματα ΣΟΣΕ στο επίπεδο κοινότητας.

Οι γονείς: οι αντιλήψεις και οι συμπεριφορές των νεαρών ατόμων είναι επηρεασμένες σε μεγάλο βαθμό από τις αξίες της οικογένειας και της κοινότητας, τις κοινωνικές νόρμες και συνθήκες. Συνεπώς, η συνεργασία και η υποστήριξη των γονέων, των οικογενειών και άλλων φορέων της κοινότητας πρέπει να αναζητηθεί από την αρχή και να ενισχύεται τακτικά. Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί το πρωταρχικό μέλημα της προώθησης της ασφάλειας και ευημερίας των παιδιών και των νεαρών ατόμων που είναι κοινό για τα σχολεία και τους γονείς / φροντιστές/-στριες. Η διασφάλιση ότι οι γονείς / φροντιστές/-στριες κατανοούν, υποστηρίζουν και συμμετέχουν στη διεξαγωγή της ΣΟΣΕ είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστούν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Έρευνες έχουν δείξει ότι ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για να αυξηθεί η επικοινωνία γονέα-παιδιού σχετικά με τη σεξουαλικότητα είναι η ανάθεση στα παιδιά εργασιών για το σπίτι για να συζητήσουν επιλεγμένα θέματα με γονείς ή άλλα ενήλικα άτομα εμπιστοσύνης (UNESCO, 2009). Οι πιθανότητες προσωπικής ανάπτυξης για παιδιά και νέους ανθρώπους είναι πιθανό να είναι πολύ καλύτερες αν οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς υποστηρίζουν οι μεν τους δε στην εφαρμογή μιας καθοδηγούμενης και δομημένης διαδικασίας διδασκαλίας / μάθησης.

Μέσα μαζικής ενημέρωσης και άλλοι θεματοφύλακες: τα

μέσα μαζικής ενημέρωσης - τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικά και το διαδίκτυο - έχουν σημαντική επιρροή στις ιδέες και τις παρανοήσεις των ανθρώπων σχετικά με την ΣΟΣΕ. Αυτά τα μέσα δεν προβληματίζονται πάντα με το αποτέλεσμα των μηνυμάτων που περνούν και περιστασιακά επικεντρώνονται περισσότερο στο να προσελκύσουν μεγαλύτερο ακροατήριο παρά να προωθήσουν μια υγιή σεξουαλικότητα. Είναι σημαντικό για τα μέσα ενημέρωσης να έχουν πρόσβαση σε τεκμηριωμένες πληροφορίες ώστε να βοηθήσουν στη μετάδοση των σωστών μηνυμάτων.

Υπηρεσίες υγείας: οι πάροχοι υπηρεσιών υγείας είναι στην κατάλληλη θέση για να υποστηρίξουν την ΣΟΣΕ παρέχοντας πληροφορίες σχετικές με τις κοινές ανάγκες της ΣΑΥ των νεαρών ατόμων, την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών σχετικών με τα αποτελέσματα των εκπαιδευτικών στρατηγικών τους και με την ενεργό συμμετοχή στις προσπάθειες ενίσχυσης του δεσμού μεταξύ της ΣΟΣΕ και των υπηρεσιών υγείας.

7

Υλοποίηση

αποτελεσματικών

προγραμμάτων ΣΟΣΕ

7 - Υλοποίηση αποτελεσματικών προγραμμάτων ΣΟΣΕ

Η παρούσα ενότητα περιγράφει τα κοινά χαρακτηριστικά, μεταξύ των αξιολογημένων προγραμμάτων ΣΟΣΕ, που αποδείχθηκαν αποτελεσματικά ως προς την αύξηση των γνώσεων, την αποσαφήνιση αξιών και στάσεων, την αύξηση των δεξιοτήτων και του αντίκτυπου στις συμπεριφορές. Περιλαμβάνει επίσης συστάσεις για όλα τα στάδια ανάπτυξης και υλοποίησης της ΣΟΣΕ, συμπεριλαμβανομένων του σχεδιασμού, της παρακολούθησης της εφαρμογής της, της αξιολόγησης και της κλιμάκωσής της..

7.1 Εισαγωγή

Τα ακόλουθα χαρακτηριστικά της αποτελεσματικής ανάπτυξης, εφαρμογής και παρακολούθησης του προγράμματος σπουδών βασίζονται στα ευρήματα μιας σειρά μελετών και ανασκοπήσεων των προγραμμάτων της ΣΟΣΕ. (UNESCO, 2009, WHO Europe και BZgA, 2010, UNFPA, 2014; UNESCO, 2016c; Round et al., 2017). Η δημιουργία και διεξαγωγή της ΣΟΣΕ είναι σημαντικό να χτιστεί σε υφιστάμενα πρότυπα ή κατευθυντήριες γραμμές και να αναπτύξει σαφή βήματα για την εφαρμογή και αξιολόγηση.

Τα αποδεικτικά στοιχεία δείχνουν όλο και περισσότερο ότι η παράδοση της ΣΟΣΕ είναι το ίδιο σημαντική όπως και το περιεχόμενό της. Η αποτελεσματική σεξουαλική εκπαίδευση πρέπει να λαμβάνει χώρα σε ένα ασφαλές περιβάλλον, όπου τα νεαρά άτομα αισθάνονται άνετα να συμμετέχουν, η ιδιωτικότητά τους είναι σεβαστή, όπου προστατεύονται από την παρενόχληση και όπου το σχολικό ήθος αντανάκλα τις αρχές του περιεχομένου της (Round et al., 2017).

Αυτές οι συστάσεις μπορούν να συμπληρωθούν από υπάρχοντα πρακτικά εγχειρίδια, οδηγούς, εργαλειαθήκες και πλαίσια δράσης που έχουν αναπτυχθεί από εμπειρογνώμονες της ΣΟΣΕ κι επαγγελματίες σε διάφορες περιοχές του κόσμου.

7.2 Χαρακτηριστικά ανάπτυξης ενός αποτελεσματικού προγράμματος σπουδών

Κατά τη διάρκεια της προπαρασκευαστικής φάσης είναι απαραίτητες:

1 Η εμπλοκή εμπειρογνομένων σε θέματα ανθρωπίνης σεξουαλικότητας, αλλαγής της συμπεριφοράς και της σχετικής παιδαγωγικής θεωρίας: όπως ακριβώς τα μαθηματικά, οι θετικές επιστήμες και άλλοι επιστημονικοί κλάδοι, η ανθρωπίνη σεξουαλικότητα είναι ένας εδραιωμένος επιστημονικός κλάδος που βασίζεται σε ένα εκτεταμένο έργο έρευνας και γνώσης. Άτομα με εμπειρογνομοσύνη, εξοικειωμένα με αυτήν την έρευνα και τη γνώση πρέπει να συμμετέχουν στην ανάπτυξη, την επιλογή και την προσαρ-

μογή των προγραμμάτων σπουδών. Επιπρόσθετα, τα άτομα που έχουν την ευθύνη για την ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών της ΣΟΣΕ πρέπει να είναι ενημερωμένα για θέματα όπως το κοινωνικό φύλο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η υγεία, καθώς και για τις επικίνδυνες συμπεριφορές που τα νεαρά άτομα εμφανίζουν σε διαφορετικές ηλικίες · ποιοι περιβαλλοντικοί και γνωστικοί παράγοντες επηρεάζουν αυτές τις συμπεριφορές· και τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης αυτών των παραγόντων μέσω συμμετοχικής μεθοδολογίας που απευθύνεται στους τρεις τομείς μάθησης. Τα άτομα που έχουν την ευθύνη για την ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών της ΣΟΣΕ χρειάζονται επίσης γνώση σχετικά με άλλα προγράμματα ΣΟΣΕ που έχουν παράγει θετικά αποτελέσματα, ειδικά εκείνα που απευθύνονταν σε παρόμοιες κοινότητες και νεολαία. Όταν τα άτομα που έχουν την ευθύνη δεν έχουν αυτή την εμπειρία, πρέπει να αναλαμβάνουν εμπειρογνώμονες σε θέματα ανάπτυξης και σεξουαλικότητας παιδιών και εφήβων, ώστε να εξασφαλιστεί το κατάλληλο περιεχόμενο και πλαίσιο.

2 Η συμμετοχή των νεαρών ατόμων, των γονέων / μελών της οικογένειας και άλλων ενδιαφερόμενων της κοινότητας: η ποιότητα της σεξουαλικής εκπαίδευσης ενισχύεται από τη συστηματική συμμετοχή των νεαρών ατόμων. Τα εκπαιδευόμενα άτομα δεν δέχονται παθητικά τη σεξουαλική εκπαίδευση, αλλά κάλλιστα μπορούν και πρέπει να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην οργάνωση, τον έλεγχο, την υλοποίηση και τη βελτίωση του περιεχομένου της. Αυτό εξασφαλίζει ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση προσανατολίζεται στις ανάγκες τους και στηρίζεται στη σύγχρονη πραγματικότητα μέσα στην οποία οι νέοι άνθρωποι εξερευνούν τις σεξουαλικότητές τους, αντί να ακολουθούν απλά μια προκαθορισμένη ατζέντα των ατόμων που εκπαιδεύουν (WHO Europe και BZgA, 2010). Η συνεισφορά των νεαρών ατόμων μπορεί να βοηθήσει στον καθορισμό της χρήσης του προγράμματος σπουδών από διαφορετικά είδη εκπαιδευτών/-τριών, συμπεριλαμβανομένων και των συνομηλίκων εκπαιδευτών/-τριών, καθώς και του τρόπου προσαρμογής των δραστηριοτήτων σε διαφορετικά πλαίσια, σε θεσμικά ή μη θεσμικά περιβάλλοντα. Οι γονείς

και τα ηγετικά πρόσωπα της κοινότητας παίζουν επίσης ένα σημαντικό ρόλο. Παρεμβάσεις με υψηλότερα επίπεδα γονικής συμμετοχής και ευαισθητοποίησης της κοινότητας, για παράδειγμα, εργασίες για το σπίτι, συνεδρίες μετά το σχολείο για τους γονείς και τα παιδιά, και ενθάρρυνση των γονέων να μάθουν για το πρόγραμμα, φαίνεται να έχουν τον μέγιστο αντίκτυπο στη βελτίωση της σεξουαλικής υγείας των παιδιών τους (Wight and Fullerton, 2013 στην UNESCO, 2016c).

3 Η αξιολόγηση των κοινωνικών αναγκών, των αναγκών ΣΑΥ και των συμπεριφορών των παιδιών και των νεαρών ατόμων στα οποία απευθύνεται το πρόγραμμα, με βάση τις εξελισσόμενες ικανότητές τους: η διαδικασία προγραμματισμού του προγράμματος σπουδών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις πληροφορίες που βασίζονται σε στοιχεία για τις σεξουαλικές ανάγκες και συμπεριφορές των νεαρών ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των υφιστάμενων εμποδίων που οδηγούν σε ανεπιθύμητη, ακούσια και απροφύλακτη σεξουαλική δραστηριότητα. Επιπλέον, η διαδικασία της ανάπτυξης των προγραμμάτων σπουδών της ΣΟΣΕ πρέπει να εξετάζει την εξέλιξη των ικανοτήτων των παιδιών και των νεαρών ατόμων, καθώς και τις διαφορετικές ανάγκες τους με βάση τις ιδιαίτερες περιστάσεις τους, τα περιβάλλοντα, τις πολιτισμικές αξίες κλπ. Είναι επίσης σημαντικό να διασφαλίσουμε ότι η διαδικασία χτίζεται πάνω στις προϋπάρχουσες γνώσεις των παιδιών και των νεαρών ατόμων, τις θετικές στάσεις και τις δεξιότητές τους. Οι ανάγκες και τα προσόντα των νεαρών ατόμων μπορούν να αξιολογηθούν μέσω ομάδων εστίασης και συνεντεύξεων με τα ίδια τα νεαρά άτομα, καθώς και με επαγγελματίες που εργάζονται μαζί τους. Αυτές οι αλληλεπιδράσεις μπορούν να συμπληρωθούν με την αξιολόγηση των δεδομένων της έρευνας από την ομάδα-στόχο ή από παρόμοιους πληθυσμούς.

4 Η αξιολόγηση των διαθέσιμων πόρων (σε ανθρώπους, χρόνο και χρήμα) για την ανάπτυξη και εφαρμογή των προγραμμάτων σπουδών: αυτό είναι ένα σημαντικό βήμα για όλα τα προγράμματα. Ενώ μπορεί να φαίνεται προφανές, υπάρχουν πολλά παραδείγματα προγραμμάτων σπουδών που δεν μπόρεσαν να εφαρμοστούν πλήρως ή τερματίστηκαν πρόωρα επειδή δεν επαρκούσαν οι διαθέσιμοι πόροι, όπως ο χρόνος του προσωπικού, οι δεξιότητες του προσωπικού, ο χώρος των εγκαταστάσεων και τα υλικά.

Κατά την ανάπτυξη του περιεχομένου/διδασκίας ύλης του προγράμματος σπουδών κρίνονται απαραίτητες:

5 Η εστίαση σε σαφείς στόχους, αποτελέσματα και βασικές γνώσεις για τον καθορισμό του περιεχομένου, της προσέγγισης και των δραστηριοτήτων: ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα σπουδών έχει σαφείς στόχους που σχετίζονται με την υγεία και συμπεριφορικά αποτελέσματα που σχετίζονται άμεσα με αυτούς τους στόχους. Εκτός από τα συμπεριφορικά αποτελέσματα, τα προγράμματα σπου-

δών θα πρέπει να εστιάζουν στην ανάπτυξη στάσεων και δεξιοτήτων που συμβάλλουν σε ασφαλείς, υγιείς και θετικές σχέσεις, καθώς και σε θετικές αξίες, συμπεριλαμβανομένου του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας των φύλων και της ποικιλομορφίας. Έμφαση θα πρέπει επίσης να δίνεται σε βασικά ζητήματα που επηρεάζουν τα παιδιά και τα νεαρά άτομα διαφορετικών ηλικιών, φύλου και χαρακτηριστικών (π.χ. HIV, έμφυλη βία ή ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη). Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Ενότητα 5. Βασικές έννοιες, θέματα και μαθησιακοί στόχοι..

6 Η κάλυψη των θεμάτων με μια λογική σειρά: πολλά αποτελεσματικά προγράμματα σπουδών επικεντρώνονται πρώτα στην ενίσχυση και την παρακίνηση των εκπαιδευόμενων ατόμων να διερευνήσουν τις αξίες, τις στάσεις και τους κανόνες που αφορούν τη σεξουαλικότητα, πριν προχωρήσουν στην παρουσίαση των συγκεκριμένων γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ανάπτυξη ενός ασφαλούς, υγιούς και θετικού τρόπου ζωής, την πρόληψη του HIV, των ΣΜΛ και των ανεπιθύμητων κυήσεων- και την προστασία των δικαιωμάτων των εκπαιδευόμενων και των δικαιωμάτων των άλλων.

7 Η σχεδίαση δραστηριοτήτων που προσανατολίζεται στο γενικότερο πλαίσιο και προωθεί την κριτική σκέψη: Τα εκπαιδευόμενα άτομα μπορούν να προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά υπόβαθρα και να διαφέρουν ως προς την ηλικία, το κοινωνικό φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, τις αξίες της οικογένειας και της κοινότητας, τη θρησκεία και άλλα χαρακτηριστικά. Είναι σημαντικό να εφαρμοστούν προγράμματα σπουδών που δίνουν την κατάλληλη προσοχή στο περιβάλλον των εκπαιδευόμενων ατόμων και που προωθούν την κατανόηση και την κριτική σκέψη για υπάρχουσες προσωπικές και κοινωνικές αξίες και αντιλήψεις της οικογένειας, της κοινότητας και των συνομηλίκων για τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις.

8 Η συζήτηση για τη συναίνεση και τις δεξιότητες της καθημερινής ζωής: η εκπαίδευση σχετικά με τη συναίνεση είναι απαραίτητη για την οικοδόμηση υγιών σχέσεων με αμοιβαίο σεβασμό, για την προαγωγή της καλής σεξουαλικής υγείας και για την προστασία ενδεχομένων ευάλωτων ατόμων από τους κινδύνους. Η εκπαίδευση των νεαρών ατόμων να αναγνωρίζουν και να σέβονται τα προσωπικά όρια των άλλων ανθρώπων μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μιας κοινωνίας όπου κανένα άτομο δεν θα αισθάνεται ντροπή να συμμετάσχει πρόθυμα σε σεξουαλική δραστηριότητα ή να απορρίψει ή να ανακαλέσει την συναίνεσή του οποιοδήποτε στιγμή (IPPF, 2015b). Η σχετική με τη συναίνεση ποιτική εκπαίδευση πρέπει να στοχεύει στη στήριξη των νέων ανθρώπων να εκτιμούν τους κινδύνους και να προστατεύονται από καταστάσεις που ενδέχεται να τους οδηγήσουν σε ανεπιθύμητες σεξουαλικές πρακτικές, ενώ παράλληλα να στοχεύει στην ανάπτυξη γνώσης και αυτοπεποίθησης για την καλλιέργεια θετικών σχέσεων με άλλα άτομα.

Οι δεξιότητες της καθημερινής ζωής, όπως η εκτίμηση κινδύνου και οι δυνατότητες διαπραγμάτευσης είναι απαραίτητες για τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους. **Οι δεξιότητες αξιολόγησης κινδύνου βοηθούν τα παιδιά και τα νεαρά άτομα να αναγνωρίζουν την επιρρέπειά τους σε αρνητικά ή ακούσια αποτελέσματα της ΣΑΥ και να κατανοήσουν τις επιπτώσεις του HIV, των άλλων ΣΜΛ και της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, μεταξύ άλλων.** Μαρτυρίες, προσομοιώσεις και παιχνίδια ρόλων έχουν όλα αποδειχθεί χρήσιμα συμπληρώματα σε στατιστικές και άλλες πραγματολογικές πληροφορίες και βοηθούν τα εκπαιδευόμενα άτομα να διερευνήσουν τον κίνδυνο, την ευαλωτότητα τους και τη σοβαρότητα μιας κατάστασης. Οι δεξιότητες διαπραγμάτευσης είναι απαραίτητες ώστε τα παιδιά και τα νεαρά άτομα να είναι σε θέση να εφαρμόσουν προστατευτικές συμπεριφορές, όπως την καθυστέρηση έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας, τη διαχείριση της πίεσης που ασκείται από συνομήλικα άτομα και την αύξηση χρήσης προφυλακτικών και άλλων σύγχρονων μεθόδων αντισύλληψης, όταν αποφασίζουν να γίνουν σεξουαλικά ενεργά. Οι δεξιότητες διαπραγμάτευσης παρέχουν επίσης στα παιδιά και τα νεαρά άτομα εργαλεία καθοδήγησης στις συζητήσεις για τη σεξουαλικότητα, και πώς να έρχονται σε συμφωνία και να διευθετούν τις διαφορές με άλλα άτομα. Οι δραστηριότητες με παιχνίδια ρόλων που αντιπροσωπεύουν μια σειρά τυπικών καταστάσεων χρησιμοποιούνται συνήθως για να βοηθήσουν στη διδασκαλία αυτών των δεξιοτήτων, με στοιχεία για κάθε δεξιότητα που έχουν προσδιοριστεί μέσω σταδιακά σύνθετων σεναρίων. Επιδείξεις για χρήση προφυλακτικών και επισκέψεις σε μέρη όπου διατίθενται τα προφυλακτικά χρησιμοποιούνται επίσης για να διδάξουν τις δεξιότητες διαπραγμάτευσης.

9 Η παροχή επιστημονικά έγκυρων πληροφοριών σχετικά με τον HIV και το AIDS και άλλες ΣΜΛ, την πρόληψη της εγκυμοσύνης, την πρώιμη και ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, την αποτελεσματικότητα και τη διαθεσιμότητα των διαφόρων μεθόδων προστασίας: Οι πληροφορίες που θα παρέχονται μέσα από το πρόγραμμα σπουδών θα πρέπει να είναι επιστημονικά ακριβείς και ισορροπημένες σε ότι αφορά τη μεγαλοποίηση και την υποβάθμιση των κινδύνων ή της αποτελεσματικότητας των προφυλακτικών και άλλων μορφών αντισύλληψης (παραδοσιακών και σύγχρονων). Πολλά προγράμματα σπουδών δεν παρέχουν επαρκή πληροφόρηση για τη σύγχρονη αντισύλληψη - κυρίως, αλλά όχι μόνο, την επείγουσα αντισύλληψη και τα γυναικεία προφυλακτικά - ή για την ΠρΠΕ και την ΠρΜΕ. Τα προγράμματα αποχής από τη σεξουαλικότητα εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται σε πολλές χώρες παρά τα ισχυρά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι αυτή η προσέγγιση είναι αναποτελεσματική. Τα προγράμματα αυτά είναι επίσης πιθανότερο να περιέχουν ελλείψεις ή ανακριβείς πληροφορίες σε θέματα όπως η σεξουαλική επαφή, η ομοφυλοφιλία, ο αυνανισμός, οι αμβλώσεις, οι έμφυλοι ρόλοι και οι προσδοκίες για τα φύλα, τα προφυλακτικά και ο ιός HIV (UNFPA, 2014).

10 Η αντιμετώπιση του τρόπου με τον οποίο οι βιολογικές

εμπειρίες, το κοινωνικό φύλο και τα πολιτισμικά πρότυπα επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και τα νεαρά άτομα βιώνουν και διαχειρίζονται τη σεξουαλικότητά τους και γενικότερα την ΣΑΥ: βιολογικές εμπειρίες, κοινωνικό φύλο και άλλα πολιτισμικά πρότυπα επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και τα νεαρά άτομα βιώνουν τη σεξουαλικότητά τους και την ΣΑΥ τους γενικότερα. Η έμμηνος ρύση, για παράδειγμα, είναι μια σημαντική βιολογική εμπειρία για πολλά κορίτσια. Ωστόσο, σε ορισμένες περιοχές με φτωχούς πόρους, τα κορίτσια αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις σχετικές με την έμμηνο ρύση που ενισχύουν τις έμφυλες ανισότητες (SecorTurner et al., 2016). Οι διακρίσεις λόγω φύλου είναι συχνές, και οι νεαρές γυναίκες έχουν συχνά λιγότερη δύναμη ή έλεγχο στις σχέσεις τους, γεγονός που τις καθιστά πιο ευάλωτες στον εξαναγκασμό, την κακοποίηση και την εκμετάλλευση από αγόρια και άνδρες, ιδίως από τους μεγαλύτερους σε ηλικία άνδρες. Οι άνδρες και τα αγόρια μπορεί επίσης να αισθάνονται πίεση από τα συνομήλικα τους άτομα να συμμορφωθούν με τα στερεότυπα που συγκροτούν την ηγεμονική αρρενωπότητα (π.χ. σωματική δύναμη, επιθετικές συμπεριφορές και σεξουαλικές εμπειρία) και να εμπλακούν σε επικίνδυνες συμπεριφορές.

Προκειμένου να προωθηθούν αποτελεσματικά οι ισότιμες σχέσεις και να μειωθούν οι επικίνδυνες σεξουαλικές συμπεριφορές, τα προγράμματα σπουδών πρέπει να αντιμετωπίζουν και να εξετάζουν κριτικά αυτές τις βιολογικές εμπειρίες, τις έμφυλες ανισότητες και τα στερεότυπα. Τα προγράμματα θα πρέπει να συζητούν τις ειδικές συνθήκες που αντιμετωπίζουν τα νεαρά άτομα ανεξαρτήτως φύλου και να παρέχουν αποτελεσματικές δεξιότητες και μεθόδους για την αποφυγή ανεπιθύμητης ή απροφύλαχτης σεξουαλικής δραστηριότητας. Οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να επικεντρώνονται στον μετασχηματισμό της έμφυλης ανισότητας, των κοινωνικών νορμών και των στερεοτύπων, και δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να προάγουν επικίνδυνα έμφυλα στερεότυπα.

11 Η διαχείριση συγκεκριμένων παραγόντων κινδύνου και προστασίας που επηρεάζουν συγκεκριμένες σεξουαλικές συμπεριφορές: η παροχή σαφών μηνυμάτων σχετικά με τις επικίνδυνες και προστατευτικές συμπεριφορές φαίνεται να είναι ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών προγραμμάτων. Τα πιο αποτελεσματικά προγράμματα ΣΟΣΕ ενισχύουν επανειλημμένα τα ξεκάθαρα και συνεπή μηνύματα σχετικά με τις προστατευτικές συμπεριφορές σε διάφορες μορφές.

Ορισμένα παραδείγματα αυτών των μηνυμάτων περιλαμβάνουν:

- **Πρόληψη του ιού HIV και άλλων ΣΜΛ:** τα νεαρά άτομα θα πρέπει είτε να αποφεύγουν τη σεξουαλική επαφή είτε να χρησιμοποιούν σωστά προφυλακτικό κάθε φορά που έχουν σεξουαλική επαφή με κάθε σύντροφο. Ορι-

σμένα αποτελεσματικά προγράμματα δίνουν έμφαση στη μονογαμία και στην αποφυγή πολλαπλών ή ταυτόχρονων σεξουαλικών συντρόφων. Κάποια μηνύματα σε ειδικά πολιτισμικά περιβάλλοντα ορισμένων χωρών τονίζουν επίσης τους κινδύνους των "sugar daddies" (ηλικιωμένοι άνδρες που προσφέρουν δώρα, μετρητά ή χάρες, συχνά με αντάλλαγμα τη σεξουαλική δραστηριότητα) και τους αυξημένους κινδύνους που συνδέονται με τις πολλαπλές και ταυτόχρονες συνευρέσεις, όταν τα προφυλακτικά δεν χρησιμοποιούνται με συνέπεια. Άλλα προγράμματα ενθαρρύνουν τον έλεγχο και τη θεραπεία των ΣΜΛ, συμπεριλαμβανομένου του HIV. Το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών και η ικανότητα των ατόμων που θα πρέπει επίσης να συμβαδίζουν με τα πιο πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα και στοιχεία για την πρόληψη του HIV, συμπεριλαμβανομένων των νεότερων βιοϊατρικών τεχνολογιών πρόληψης, όπως η ΠρΜΕ και πώς τα νεαρά άτομα που το χρειάζονται μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ολοκληρωμένες υπηρεσίες πρόληψης του HIV, συμπεριλαμβανομένων των προφυλακτικών, των εξετάσεων για τον HIV, ΠρΜΕ και ΠρΠΕ (UNAIDS, 2016).

- **Πρόληψη της εγκυμοσύνης:** τα νεαρά άτομα πρέπει να απέχουν από τις σεξουαλικές σχέσεις ή και να χρησιμοποιούν σύγχρονη αντισύλληψη κάθε φορά που κάνουν σεξ. Επιπλέον, οι νέοι άνθρωποι θα πρέπει να γνωρίζουν πώς μπορούν να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ΣΑΥ.
- **Πρόληψη της έμφυλης βίας και των διακρίσεων:** Τα προγράμματα ΣΟΣΕ θα πρέπει να περιλαμβάνουν ρητά μηνύματα για την αλλαγή των συμπεριφορών που ενισχύουν την ανισότητα (στο σπίτι, στο σχολείο και στην κοινότητα) και για την ανάγκη εξάλειψης των επιβλαβών πρακτικών κατά των γυναικών.

Οι παράγοντες κινδύνου και οι προστατευτικοί παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στην στη λήψη αποφάσεων των νεαρών ατόμων σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά. Περιλαμβάνουν γνωστικούς και ψυχοκοινωνικούς παράγοντες, καθώς και εξωτερικούς παράγοντες, όπως η πρόσβαση σε φιλικές προς τα έφηβα άτομα υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής υποστήριξης. Προγράμματα που βασίζονται στο αναλυτικό πρόγραμμα, ιδίως τα σχολικά προγράμματα, συνήθως επικεντρώνονται σε εσωτερικούς γνωστικούς παράγοντες, αν και περιλαμβάνουν επίσης πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο πρόσβασης σε υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας. Οι γνώσεις, οι αξίες, οι κανόνες κ.λπ. που τονίζονται στη σεξουαλική εκπαίδευση πρέπει επίσης να υποστηρίζονται από κοινωνικούς κανόνες και να προωθούνται από αξιόπιστα ενήλικα άτομα τα οποία ταυτόχρονα τις μοντελοποιούν και τις ενισχύουν.

12 Συζήτηση σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης συγκεκριμένων καταστάσεων που μπορεί να οδηγήσουν σε λοίμωξη από τον ιό HIV, άλλες ΣΜΛ, ανεπιθύμητη ή

απροστάτευτη σεξουαλική επαφή ή βία: είναι σημαντικό, ιδανικά με τη συμβολή των ίδιων των νεαρών ατόμων, να προσδιοριστούν οι συγκεκριμένες καταστάσεις στις οποίες διατρέχουν τον κίνδυνο να πιεστούν σε ανεπιθύμητη σεξουαλική δραστηριότητα, και να προετοιμάσουν στρατηγικές για την αποφυγή ή τη διαπραγμάτευση αυτών. Είναι εξίσου κρίσιμο για όλους τους νέους ανθρώπους να κατανοήσουν τη συναίνεση και τον τρόπο αποφυγής πίεσης των άλλων σε ανεπιθύμητες καταστάσεις ή πράξεις. Σε κοινότητες όπου συνδέεται η χρήση των ναρκωτικών ή και αλκοόλ με απροστάτευτη σεξουαλική επαφή, είναι σημαντικό να αντιμετωπίσουμε τις επιπτώσεις των ψυχοδραστικών ουσιών και του αλκοόλ στη σεξουαλική συμπεριφορά.

- 13 Η συζήτηση περί ατομικών στάσεων και προτύπων των συνομήλικων ατόμων σχετικά με τα προφυλακτικά και όλο το φάσμα των αντισυλληπτικών:** οι ατομικές συμπεριφορές και τα πρότυπα των συνομηλίκων επηρεάζουν τη χρήση προφυλακτικών και αντισυλληπτικών. Αποτελεσματικά προγράμματα σπουδών της ΣΟΣΕ παρέχουν σαφή μηνύματα για τα προφυλακτικά και γι' άλλες σύγχρονες μεθόδους αντισύλληψης, μαζί με ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους. Αυτά τα προγράμματα βοηθούν επίσης τα εκπαιδευόμενα άτομα να διερευνήσουν τη στάση τους προς τα προφυλακτικά και τη σύγχρονη αντισύλληψη, και συμβάλλουν στον εντοπισμό αντιληπτών εμποδίων στη χρήση τους. Προσφέρουν ευκαιρίες έτσι ώστε να συζητηθούν τρόποι για να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια, για παράδειγμα, οι δυσκολίες προμήθειας και μεταφοράς προφυλακτικών, η πιθανή αμηχανία όταν ζητάμε από τον/την σύντροφο να χρησιμοποιήσει προφυλακτικό, ή τυχόν δυσκολίες από την χρησιμοποίηση του προφυλακτικού στην πράξη.

- 14 Η παροχή πληροφοριών σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες στις οποίες μπορούν να απευθυνθούν τα παιδιά και τα νεαρά άτομα για τις ανάγκες υγείας τους, και ειδικά για τις ανάγκες της ΣΑΥ:** τα αποτελεσματικά προγράμματα σπουδών της ΣΟΣΕ περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικές με τον τρόπο πρόσβασης σε φιλικές υπηρεσίες υγείας προς τα νεαρά άτομα που συμπεριλαμβάνουν -χωρίς ωστόσο να περιορίζονται σ αυτές- τη συμβουλευτική σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις, τη διαχείριση της έμμηνου ρύσης, τη σύγχρονη αντισύλληψη και τα τεστ εγκυμοσύνης, τις αμβλώσεις (όπου είναι νόμιμες), τις ΣΜΛ και την πρόληψη του HIV, συμβουλευτική, τεστ και θεραπεία, εμβολιασμό κατά του HPV, την Προαιρετική Περιτομή για Ιατρικούς λόγους (ΠΠΙΛ), και την πρόληψη FGM/κλειτοριδεκτομών, καθώς και τη διαχείριση των συνεπειών της.

Οι δραστηριότητες, που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα σπουδών, πρέπει επίσης να ενθαρρύνουν τους νέους ανθρώπους να κατανοήσουν ότι μπορούν και πρέπει να παίξουν ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων σχετικών με

τη φροντίδα τους, για παράδειγμα με την έκφραση της σημασίας της συνειδητής συναίνεσης, της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας· και να μάθουν πώς τα υπάρχοντα νομικά πλαίσια υποστηρίζουν ή εμποδίζουν την ικανότητά τους να παίρνουν αποφάσεις για την υγεία τους. Τέλος, το πρόγραμμα σπουδών θα πρέπει να βοηθήσει τα εκπαιδευόμενα άτομα να καταλάβουν πώς μπορούν να παίξουν έναν ενεργό ρόλο στην υποστήριξη της πρόσβασης των συνομηλίκων ή των συντρόφων τους στην ΣΑΥ,

για παράδειγμα την αντιμετώπιση των εμποδίων που μπορεί να αντιμετωπίσει κάποιο νεαρό άτομο όταν μπαίνει σε αυτές τις υπηρεσίες λόγω του βιολογικού φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου, της γεωγραφικής θέσης, της οικογενειακής κατάστασης, της αναπηρίας, και στην ενημέρωσή τους για τις υφιστάμενες νομικές προϋποθέσεις που ισχύουν αναφορικά με την παροχή φροντίδας (IPPF, 2017)

Πίνακας 4. Χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού προγράμματος σπουδών ΣΟΣΕ

Προπαρασκευαστική φάση

1. Εμπλοκή εμπειρογνομόνων σε θέματα ανθρώπινης σεξουαλικότητας, αλλαγής της συμπεριφοράς και της σχετικής παιδαγωγικής θεωρίας
2. Συμμετοχή των νεαρών ατόμων, των γονέων / μελών της οικογένειας και των άλλων ενδιαφερόμενων της κοινότητας.
3. Αξιολόγηση των κοινωνικών αναγκών της ΣΑΥ και των συμπεριφορών των παιδιών και των νεαρών ατόμων που στοχεύει το πρόγραμμα, με βάση τις εξελισσόμενες ικανότητές τους.
4. Αξιολόγηση διαθέσιμων πόρων (ανθρώπινων, χρονικών και οικονομικών) για την ανάπτυξη και εφαρμογή των προγραμμάτων σπουδών.

Ανάπτυξη περιεχομένου

5. Εστίαση σε σαφείς στόχους, αποτελέσματα και βασικές γνώσεις για τον καθορισμό του περιεχομένου, της προσέγγισης και των δραστηριοτήτων.
6. Κάλυψη θεμάτων με μια λογική σειρά.
7. Σχεδιασμός δραστηριοτήτων που προσανατολίζονται στο γενικότερο πλαίσιο και προωθούν την κριτική σκέψη.
8. Συζήτηση για τη συναίνεση και δεξιότητες καθημερινής ζωής.
9. Παροχή επιστημονικά ακριβών πληροφοριών σχετικά με τον ιό HIV και AIDS κι άλλων ΣΜΛ, την πρόληψη εγκυμοσύνης, την πρώιμη και ακούσια εγκυμοσύνη και την αποτελεσματικότητα και διαθεσιμότητα διαφορετικών μεθόδων προστασίας.
10. Συζήτηση για το πώς οι βιολογικές εμπειρίες, το κοινωνικό φύλο και τα πολιτισμικά πρότυπα επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και οι νέοι άνθρωποι βιώνουν και καθοδηγούν τη σεξουαλικότητά τους και γενικότερα την ΣΑΥ.
11. Συζήτηση συγκεκριμένων κινδύνων και προστατευτικών παραγόντων που επηρεάζουν συγκεκριμένες σεξουαλικές συμπεριφορές.
12. Συζήτηση σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης συγκεκριμένων καταστάσεων που μπορεί να οδηγήσουν σε λοίμωξη από τον ιό HIV, άλλων ΣΜΛ, ανεπιθύμητη ή απροστάτευτη σεξουαλική επαφή ή βία.
13. Συζήτηση περί ατομικών στάσεων και προτύπων των συνομηλίκων σχετικά με τα προφυλακτικά και όλο το φάσμα των αντισυλληπτικών.
14. Παροχή πληροφοριών σχετικών με τις διαθέσιμες υπηρεσίες για τις ανάγκες υγείας των παιδιών και των νεαρών ατόμων, ειδικά την ανάγκη για ΣΑΥ.

7.3 Σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας προγράμματα Συμπεριληπτικής Ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ)

1. Αποφασίστε εάν θα χρησιμοποιήσετε ένα αυτόνομο ή ένα ενσωματωμένο πρόγραμμα: είναι αναγκαίο να αποφασιστεί αν η σεξουαλική αγωγή θα διδάσκεται ως ένα αυτόνομο μάθημα, ή ενσωματωμένη μέσα σε ένα ήδη υπάρχον μάθημα, όπως η φυσική αγωγή ή η βιολογία, ή αν θα διδάσκεται με

αμφότερους τρόπους (δηλ. ως ξεχωριστό μάθημα αλλά και ενσωματωμένο σε άλλα), ή ακόμα ως μάθημα συμπεριλαμβανόμενο στο πρόγραμμα δεξιοτήτων καθημερινής ζωής (UNESCO, 2015a). Αυτή η απόφαση θα επηρεαστεί από τη γενική εκπαιδευτική πολιτική, την διαθεσιμότητα πόρων (ή υλικού), τις ανταγωνιστικές προτεραιότητες στο πρόγραμμα μαθημάτων, τις ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού, την κοινοτική υποστήριξη για προγράμματα ΣΟΣΕ και ζητήματα ωρολογίου προγράμματος. Μια πραγματιστική απάντηση μπορεί να αναγνωρίσει ότι, ενώ θα ήταν ιδανικό η εισαγωγή της σεξουαλικής αγωγής να γίνει σαν ένα ξεχωριστό μάθη-

μα, ή να ενταχθεί περιεχόμενο ΣΟΣΕ σε ένα ήδη υπάρχον μάθημα όπως οι δεξιότητες καθημερινής ζωής, ίσως θα ήταν πιο πρακτικό να βελτιώσουμε και να "χτίσουμε" πάνω σε αυτά που διδάσκονται ήδη τα παιδιά, και να εντάξουμε την ΣΟΣΕ σε ήδη υπάρχοντα μαθήματα όπως οι κοινωνικές επιστήμες, η βιολογία και ο επαγγελματικός προσανατολισμός. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι δεν θα κατακερματιστεί το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ και να λάβουμε υπόψη τις αυξημένες εκπαιδευτικές προϋποθέσεις για το διδακτικό προσωπικό και το εκπαιδευτικό υλικό που χρειάζεται, ώστε να φροντίσουμε να μην χαθεί το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ ανάμεσα σε ποικίλα μαθήματα που σχετίζο-

νται με αυτήν. Άλλες σημαντικές σκέψεις αφορούν στο κατά πόσο το περιεχόμενο της ΣΟΣΕ θα θεωρηθεί υποχρεωτικό σύμφωνα με τον τρόπο παράδοσής του (αυτόνομο vs. ενσωματωμένο μάθημα) και εάν το περιεχόμενο σχετικά με την ΣΟΣΕ θα εξετάζεται επίσημα. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και τα εκπαιδευόμενα άτομα, αμφότερα, έχουν την τάση να παίρνουν το περιεχόμενο περισσότερο στα σοβαρά όταν εμπλέκονται εξετάσεις ή άλλες μορφές αξιολόγησης, και οι εξετάσεις επίσης παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες υπολογισμού της αποδοτικότητας της διδασκαλίας και των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Πίνακας 5: Η ΣΟΣΕ ως αυτόνομο μάθημα ή ενσωματωμένη ΣΟΣΕ - σημαντικές παρατηρήσεις

Η ΣΟΣΕ ως αυτόνομο μάθημα	Η ΣΟΣΕ ενσωματωμένη
Αντικατοπτρίζει τη σημαντικότητα του θέματος καθώς έχει το δικό της ξεχωριστό status.	Συμπληρώνει τα υπάρχοντα θέματα του προγράμματος σπουδών και τις ειδικές δεξιότητες ή τομείς γνώσεων που σχετίζονται με άλλα θέματα (π.χ. κοινωνικές σπουδές, δεξιότητες ζωής).
Μπορεί να μην υπάρχει επαρκής χρόνος ή χώρος στο πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία μιας ολόκληρης ξεχωριστής θεματικής ενότητας.	Οι σε βάθος πτυχές της μάθησης, ή τα απαιτητικά θέματα, μπορεί να παραγκωνιστούν από το περιεχόμενο άλλων μαθημάτων που θεωρούνται πιο κρίσιμα για τις εξετάσεις, καθώς οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να τα "στριμώξουν".
Χρειάζεται να εκπαιδευτεί μόνο ένας/μία εκπαιδευτικός - αλλά και το αντικείμενο επίσης εξαρτάται από τη δέσμευση και τις ικανότητες ενός και μόνο ατόμου.	Απαιτείται η κατάρτιση πολλών εκπαιδευτικών, η υποστήριξη και ένας μηχανισμός συντονισμού για να διασφαλιστεί ότι καλύπτεται ολόκληρο το "πρόγραμμα σπουδών" σε όλα τα μαθήματα.
Η αξιολόγηση και η εξέταση μπορεί να είναι πιο ξεκάθαρες.	Οι εξετάσεις επιμερίζονται σε πολλαπλά μαθήματα, σύμφωνα με το πλαίσιο του προγράμματος σπουδών, καθιστώντας ενδεχομένως πιο περίπλοκη την επισκόπηση της προόδου και της αξιολόγησης για το σύνολο του προγράμματος σπουδών.
Ενδεχομένως οικονομικά αποδοτικό όσον αφορά το πλήθος των εκπαιδευτικών που πρέπει να επιμορφωθούν, και τον αριθμό των πόρων διδασκαλίας και μάθησης που θα πρέπει να αναπτυχθούν.	Το κόστος της κατάρτισης, του υλικού και της αξιολόγησης μπορεί να κατανεμηθεί σε διάφορους υφιστάμενους τομείς με την προσθήκη των ειδικών, σχετικών συνιστωσών της ΣΟΣΕ.
Οι εκπαιδευτικοί μπορεί να νιώθουν απομονωμένοι ή να μην έχουν υποστήριξη γι' αυτό το ευαίσθητο θέμα.	Μεγαλύτερο πλήθος προσωπικού που εμπλέκεται και κατανοεί την ΣΟΣΕ μπορεί να οδηγήσει σε μια περισσότερο ολιστική προσέγγιση "ολόκληρου του σχολείου".

- 2 Συμπεριλάβετε πολλαπλές, διαδοχικές συνεδρίες σε βάθος χρόνου:** για να αυξηθεί η μάθηση, πολλαπλά θέματα που κάνουν λόγο για την σεξουαλικότητα χρειάζεται να καλυφθούν με έναν χρονικά κατάλληλο τρόπο σε διάστημα πολλών ετών, χρησιμοποιώντας μια συνδυαστική μέθοδο. Κρίνεται σημαντικό να παρέχουμε στα νεαρά άτομα ξεκάθαρα μηνύματα για τη συμπεριφορά και να ενισχύουμε σημαντικές έννοιες. Οι παράγοντες ασφάλειας και κινδύνου που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων θα πρέπει να αντιμετωπιστούν αμφότεροι ώστε να μειωθεί η ανάληψη ρίσκου σεξουαλικής φύσεως ανάμεσα στα νεαρά

άτομα. Αυτές οι προσεγγίσεις παίρνουν χρόνο: μια αξιολόγηση ερευνών από την υποσαχάρια Αφρική (Michielsen et al., 2010 in UNESCO, 2016c) ανέφερε μεγαλύτερο αντίκτυπο στα νεαρά άτομα που δέχτηκαν περισσότερες ώρες εκπαιδευτικών παρεμβάσεων. Από την στιγμή που η διάρκεια και η ένταση της ΣΟΣΕ αποτελούν αποφασιστικές σημασίας παράγοντες για την αποτελεσματικότητά της, το περιεχόμενό της πρέπει να διδάσκεται σε χρονικά οργανωμένα μαθήματα τα οποία μπορούν να ενισχυθούν με ειδικές δραστηριότητες, πρότζεκτ και εκδηλώσεις (Round et al., 2017). Θετικά αποτελέσματα έχουν παρατηρηθεί με

προγράμματα που προσφέρουν 12 ή παραπάνω συνεδρίες, και μερικές φορές 30 ή παραπάνω συνεδρίες, με κάθε συνεδρία να διαρκεί περίπου 50 λεπτά. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την οδηγία, το πρόγραμμα μαθημάτων της εκάστοτε τάξης και η οργάνωση των μαθημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, και στο βάθος των σχολικών χρόνων, πρέπει να κατανέμει προσεκτικά επαρκή χρόνο και χώρο στην ΣΟΣΕ, ώστε να αυξήσει την αποτελεσματικότητά της (UNESCO, 2009). allocate adequate time and space to CSE to increase its effectiveness (UNESCO, 2009).

- 3 Δοκιμάστε τη λειτουργία ενός προγράμματος ΣΟΣΕ:** θέτοντας σε δοκιμαστική λειτουργία το πρόγραμμα της ΣΟΣΕ δίνεται χώρος για την πραγματοποίηση προσαρμογών σε οποιοδήποτε δομικό του στοιχείο. Αυτό δίνει την ευκαιρία στα υπεύθυνα άτομα για την ανάπτυξη του προγράμματος να βελτιώσουν το περιεχόμενο και να ανακαλύψουν σημαντικές αλλαγές που πρέπει να γίνουν. Ολόκληρο το πρόγραμμα πρέπει να τεθεί σε δοκιμαστική λειτουργία, και πρέπει να ληφθεί πρακτική εποικοδομητική κριτική από τα συμμετέχοντα άτομα, ειδικά πάνω στα στοιχεία του προγράμματος που (τα συμμετέχοντα άτομα) βρήκαν ότι πήγαν καλά και σε αυτά που δεν πήγαν, καθώς και τρόπους να μετατραπούν τα αδύναμα σημεία του προγράμματος σε δυνατότερα, σχετικότερα και αποδοτικότερα.
- 4 Χρησιμοποιήστε συμμετοχικές διδακτικές μεθόδους που εμπλέκουν ενεργά τα παιδιά και τα νεαρά άτομα και τα βοηθούν να εσωτερικεύσουν και να αφομοιώσουν τις πληροφορίες:** οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να χρησιμοποιήσουν μια ευρεία γκάμα διαδραστικών, συμμετοχικών και επικεντρωμένων στα εκπαιδευόμενα άτομα προσεγγίσεων που ενεργοποιούν την μάθηση σε όλη την έκταση των κύριων τομέων της (γνώση, συμπεριφορά, δεξιότητες). Ευρήματα από δοκιμές υψηλής ποιότητας προτείνουν ότι οι πιο αποτελεσματικές παρεμβάσεις στα σχολεία έχουν διαδραστικό χαρακτήρα και παρέχουν μια ποικιλία δραστηριοτήτων (Lopez et al., 2016 in UNESCO 2016c) συμπληρώνοντας την γνωσιοκεντρική διδασκαλία με πρακτικές δεξιότητες και την ευκαιρία στοχασμού πάνω σε αξίες και συμπεριφορές. Οι μέθοδοι θα πρέπει να αντιστοιχούν σε συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους, για παράδειγμα, παιχνίδια ρόλων, ενσωμάτωση της χρήσης των ΤΠΕ (Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών) στις εργασίες, ανώνυμα κουτιά ερωτήσεων, διαλέξεις, πληροφόρηση και αναστοχασμός σε ομάδες (Amaugo et al., 2014; Fonner et al., 2014; Tolli, 2012).
- 5 Διαλέξτε ικανούς και κινητοποιημένους εκπαιδευτικούς για να εφαρμόσουν το πρόγραμμα στα σχολεία και σε μη-επίσημους χώρους:** τα προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης παραδίδονται κυρίως από εκπαιδευτικούς, συνομήλικα άτομα, επαγγελματίες υγείας ή έναν συνδυασμό όλων των παραπάνω (Fonner et al., 2014). Σύμφωνα με την Pound et al. (2016) οι απόψεις των νεαρών ατόμων σχετικά με τα χαρακτηριστικά του/της

καλού/ής εκπαιδευτικού περιλαμβάνουν: (α) τη μόρφωση, (β) την ειδίκευση στην σεξουαλική εκπαίδευση, (γ) τον επαγγελματισμό (δ) την ειδική εκπαίδευση στη σεξουαλικότητα και τις διαπροσωπικές σχέσεις, (ε) την αυτοπεποίθηση, την άνεση, τη σαφήνεια, την προσιτότητα και την εξοικείωση, την εμπειρία στην επικοινωνία θεμάτων που αφορούν το σεξ και τη χρήση απλής και καθημερινής γλώσσας, (στ) διακρίνονται από εχεμύθεια και την ικανότητα να κρατούν απόρρητες πληροφορίες, (ζ) την εμπειρική γνώση και την άνεση με την σεξουαλικότητά τους, (η) την ικανότητά τους να δουλεύουν καλά με παιδιά και νέους ανθρώπους, (θ) την ικανότητα να καταλαβαίνουν και να αποδέχονται την σεξουαλική δραστηριότητα των νεαρών ατόμων, (ι) τον σεβασμό προς τα νεαρά άτομα και την αυτονομία τους, την ισότιμη αντιμετώπισή τους, (ια) την ύπαρξη κοινών αξιών με αυτές τις νεολαίες, την παροχή ισορροπημένων απόψεων και τη μη επικριτική στάση.

Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι σε θέση να αποσαφηνίζουν και να διαχωρίζουν τις προσωπικές θέσεις και συμπεριφορές από τον επαγγελματικό τους ρόλο και υποχρεώσεις. Για την εξασφάλιση θετικών αποτελεσμάτων ενός προγράμματος ΣΟΣΕ είναι ζωτικής σημασίας να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις των νεαρών ατόμων πάνω στο θέμα. Οι εκπαιδευτικοί της ΣΟΣΕ μπορούν να είναι μέλη του ήδη υπάρχοντος εκπαιδευτικού προσωπικού (ειδικά εκείνοι/ες που ειδικεύονται στο πεδίο της υγείας ή των δεξιοτήτων καθημερινής ζωής) ή ειδικά επιμορφωμένα μέλη που διδάσκουν μόνο το μάθημα της σεξουαλικής εκπαίδευσης και μπορούν να καλύψουν όλες τις τάξεις ενός σχολείου. Μελέτες έχουν δείξει ότι τέτοια προγράμματα μπορούν να διδαχθούν αποτελεσματικά και από τους δύο τύπους διδασκόντων/ουσών (Kirby et al., 2006). Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος μπορεί να επηρεαστεί από πολλούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων είναι το επίπεδο και η ποιότητα της εκπαίδευσης που έχουν λάβει τα ενήλικα άτομα, η ποιότητα του προγράμματος, το κατά πόσο το πρόγραμμα υλοποιείται βάσει του αρχικού σχεδιασμού καθώς και το σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (UNESCO, 2016c).

- 6 Είναι σημαντικό να παρέχουμε στους/στις εκπαιδευτικούς την ευαισθητοποίηση, την αποσαφήνιση των αξιών, την ποιοτική προ και μετά την εργασία τους επιμόρφωση, καθώς και συνεχείς ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης:** η παράδοση της σεξουαλικής εκπαίδευσης συχνά περιλαμβάνει νέες έννοιες και εκπαιδευτικές μεθόδους, την αποσαφήνιση των αξιών και διδακτικές ευκαιρίες που είναι σημαντικές για τους/τις εκπαιδευτικούς. Αυτές οι διαδικασίες πρέπει να διδάσκουν και να παρέχουν εξοικείωση με διαδραστικές διδακτικές μεθόδους, να βασίζονται στο πρόγραμμα μαθημάτων που θα εφαρμοστεί, να παρέχουν ευκαιρίες επανάληψης των κυριότερων μαθημάτων του προγράμματος, να έχουν ξεκάθαρους στόχους, και να παρέχουν εποικοδομητική

κριτική σε κάθε διδάσκουσα και διδάσκοντα πάνω στην αποτελεσματικότητα του μαθήματός του. Επιπρόσθετα, η κατάρτιση /επιμόρφωση θα πρέπει να βοηθάει τους/τις διδάσκοντες/ουσες να διαχωρίζουν τις προσωπικές τους αξίες από τις ανάγκες των μαθητών/τριών, να αυξάνει την αυτοπεποίθηση και την ικανότητά τους, να τους/τις παροτρύνει να διδάσκουν το πρόγραμμα στο σύνολό του και όχι επιλεκτικά, να κάνει λόγο για τις δυσκολίες που θα προκύψουν σε κάποιες κοινότητες (π.χ. πολύ μεγάλο πλήθος παιδιών ανά τάξη), να διαρκεί αρκετά ώστε να καλυφθεί το σημαντικότερο κομμάτι της γνώσης και των απαραίτητων δεξιοτήτων, και να τους δίνει χρόνο ώστε να εξατομικεύσουν την κατάρτισή τους και να θέσουν ερωτήσεις και ζητήματα που μπορεί να προκύψουν. Εάν είναι δυνατόν, η επιμόρφωση θα πρέπει επίσης να αντιμετωπίσει τις ανησυχίες των διδασκόντων/ουσών όσον αφορά την δική τους ΣΑΥ και σεξουαλικότητα γενικότερα. Τέλος, έμπειροι/ες και ειδήμονες εκπαιδευτές και εκπαιδευτρίες θα πρέπει να διευθύνουν την κατάρτιση/επιμόρφωση και στο τέλος αυτής να επιζητούν την κριτική των ατόμων που συμμετείχαν. Οι διευθύνσεις των σχολείων θα πρέπει να παρέχουν εμπύχωση, καθοδήγηση και στήριξη στο διδακτικό προσωπικό που συμμετέχει. Οι επόπτες/ριες χρειάζεται να βεβαιώνουν ότι το πρόγραμμα υλοποιείται όπως είναι προγραμματισμένο, ότι όλα τα κομμάτια του εφαρμόζονται πλήρως (όχι μόνο το κομμάτι της βιολογίας που πολύ συχνά μπορεί να ζητηθεί στις τελικές εξετάσεις) και ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν πρόσβαση σε βοήθεια ώστε να ανταπεξέλθουν σε νέες και δύσκολες καταστάσεις στη διάρκεια της δουλειάς τους. Είναι αναγκαίο το εποπτικό προσωπικό να είναι ενημερωμένο για τις σημαντικές εξελίξεις στο πεδίο της σεξουαλικής εκπαίδευσης ώστε να κάνει τις απαραίτητες τροποποιήσεις στο σχολικό πρόγραμμα. Αυτές μπορεί να συμπεριλαμβάνουν ευκαιρίες για τους/τις σχολικούς προϊσταμένους/ες και επόπτες/ριες να συμμετέχουν σε ορισμένες από τις ίδιες ή τροποποιημένες ενότητες κατάρτισης των εκπαιδευτικών στις οποίες υποβάλλονται οι εκπαιδευτικοί της τάξης, καθώς και να διαθέτουν εθνικά εγκεκριμένα εργαλεία παρατήρησης που θα καθοδηγούν συστηματικά την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της παροχής ΣΟΣΕ (στην τάξη).

- 7 Εξασφαλίστε την εμπιστευτικότητα, την ιδιωτικότητα και ένα ασφαλές περιβάλλον για όλα τα παιδιά και νεαρά άτομα:** λαμβάνοντας υπόψη ότι η σεξουαλικότητα είναι ένα ζήτημα που μπορεί να προκαλέσει έντονα συναισθήματα, αντιδράσεις και αισθήματα άγχους, ντροπής και ευαλωτότητας μεταξύ άλλων (Round et al., 2016, p. 4), είναι σημαντικό για όλα τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους να έχουν ένα εμπιστευτικό, ιδιωτικό και ασφαλές περιβάλλον για να μοιραστούν τις απορίες τους, να μάθουν και να συμμετέχουν χωρίς να νιώθουν αποκλεισμένοι. Αυτό το αίσθημα ασφάλειας μπορεί να επιτευχθεί εξασφαλίζοντας ότι το διδακτικό προσωπικό είναι καλά εκπαιδευμένο στην διαχείριση δύσκολων ερωτήσεων και

βιωμάτων, και ενθαρρύνοντας μικρότερες σε μέγεθος τάξεις ή μικρές ομάδες συζήτησης. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει επίσης να έχουν υπόψη τους ότι τα παιδιά που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να αποφασίσουν να αποκαλύψουν αυτή την πληροφορία όταν θα έχουν μάθει περισσότερα για τα δικαιώματά τους. Τα σχολεία οφείλουν να είναι έτοιμα, με επί τόπου διαδικασίες οι οποίες βρίσκονται σε συμφωνία με τις εθνικές νομοθεσίες και πολιτικές, ώστε να υποστηρίξουν και να παραπέμψουν όσα παιδιά αναζητούν βοήθεια και χρειάζονται επιπρόσθετες υπηρεσίες.

- 8 Εφαρμόστε πολυεπίπεδες πρωτοβουλίες:** μία από τις πιο υποσχόμενες εξελίξεις στην εξασφάλιση της ΣΑΥ (Σεξουαλική & Αναπαραγωγική Υγεία) των νεαρών ατόμων είναι τα πολυπαραγοντικά προγράμματα που προσφέρουν το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής μαζί με εξωσχολικές, κοινοτικές ή βασισμένες στους φορείς υγείας υπηρεσίες. Κάποιες αναφορές υποδεικνύουν ότι τα υψηλότερα ποσοστά αποτελεσματικότητας παρατηρούνται όταν προγράμματα με βάση το σχολείο συμπληρώνονται με κοινοτικά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης φορέων υγείας προκειμένου να παρέχουν υπηρεσίες φιλικές προς τη νεολαία, διανομή προφυλακτικών και εμπλοκή γονέων και εκπαιδευτικών (Chandra-Mouli et al., 2015; Fonner et al., 2014; UNESCO, 2015a; 2016c).
- 9 Αξιολογήστε την καταλληλότητα της χρήσης ψηφιακών μέσων ως μηχανισμού παράδοσης μαθημάτων:** η βασισμένη στα ψηφιακά μέσα παράδοση της σεξουαλικής εκπαίδευσης φαίνεται να προσφέρει πλούσιες ευκαιρίες, κυρίως λόγω της δυνατότητας προσαρμογής των ψηφιακών παρεμβάσεων στις ειδικές ανάγκες των ατόμων που τις χρησιμοποιούν, συμπεριλαμβανομένων διάφορων υπό-ομάδων νεαρών ατόμων που μπορεί να μην ανταποκρίνονται επαρκώς στα στατικά, βασισμένα στο πρόγραμμα σπουδών μαθήματα που γίνονται στα σχολεία (UNESCO, 2016c). Πρόσφατες μελέτες πάνω σε προγράμματα σεξουαλικής εκπαίδευσης που γίνονται μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας έχουν παρατηρήσει αλλαγές στη συμπεριφορά των εκπαιδευόμενων, συμπεριλαμβανομένης της καθυστέρησης της σεξουαλικής δραστηριότητας, όπως και αλλαγές στη γνώση και τη συμπεριφορά, όπως για παράδειγμα στην ικανότητά τους να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα προφυλακτικά, σε δεξιότητες υποστήριξης της αποχής και στη γνώση του HIV/ΣΜΛ και της εγκυμοσύνης (Guse et al., 2012 in UNESCO 2016c). Η εφαρμογή της ΣΟΣΕ με ψηφιακά μέσα πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη της ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, για παράδειγμα πόση τεχνολογική υποστήριξη και εξοπλισμός απαιτούνται για να εφαρμοστεί επαρκώς το πρόγραμμα. Σε πολλές περιπτώσεις, τα κινητά τηλέφωνα είναι ευρέως διαθέσιμα και/ή οικονομικά για να διατεθούν, οπότε μπορεί να προσφέρουν ένα αποτελεσματικό μέσο επικοινωνίας της πληροφορίας στα νεαρά άτομα. Υπάρχουν επίσης

ηθικές συνέπειες που σχετίζονται με την διδασκαλία της σεξουαλικής εκπαίδευσης μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας, είτε ως κομμάτι ενός μεγαλύτερου σχολικού προγράμματος, είτε ως μια αυτόνομη δράση, συμπεριλαμβανομένου του εάν θα έπρεπε οι διαδικτυακές συμπεριφορές των παιδιών ή τα προσωπικά τους προφίλ να αποκαλύπτονται στο προσωπικό του προγράμματος, στο εκπαιδευτικό ή ερευνητικό προσωπικό (Guse et al., 2012 in UNESCO, 2016c). Οι ευκαιρίες και τα ρίσκα που παρουσιάζει η διδασκαλία που βασίζεται στα ψηφιακά μέσα, μπορούν να κατανοηθούν καλύτερα με την εμπλοκή νεαρών ατόμων στη διαδικασία προγραμματισμού, καθώς διαθέτουν συνήθως μεγαλύτερη εμπειρογνώμοσύνη στη χρήση τέτοιων τεχνολογιών από τις/τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς ή άλλα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα.

10 Διατηρήστε την ποιότητα όταν αναπαράγετε ένα πρόγραμμα ΣΟΣΕ: προγράμματα που είναι αποτελεσματικά σε μια χώρα ή μια κουλτούρα μπορούν να αναπαράχθούν επιτυχώς σε διαφορετικά πλαίσια, ακόμα και όταν μεταφέρονται από περιβάλλοντα υψηλών πόρων σε χαμηλών (Gardner et al., 2015; Leijten et al., 2016). Εντούτοις, κοινωνικές, κοινοτικές, προγραμματικές, επαγγελματικές και οργανωτικές επιρροές, ακόμα και η ίδια η διαδικασία της υλοποίησης, μπορεί να έχουν αντίκτυπο στην ποιότητα των αναπαραχθέντων προγραμμάτων (Durlak, 2013

in UNESCO 2016c). Αυτό συμπεριλαμβάνει τις προσαρμογές που πραγματοποιούνται για να συναντήσουν τις συγκεκριμένες ανάγκες του εκάστοτε περιβάλλοντος, του σχολείου, των διδασκόμενων παιδιών, του προσωπικού, ακόμα και της κοινότητας. Η προσαρμογή θα πρέπει να γίνει με προσεκτική μελέτη και κατανόηση των κεντρικών στοιχείων του προγράμματος. Κάποιες εκδοχές ενδέχεται να μην είναι απόλυτα πιστές, δηλαδή να έχουμε αλλαγή της γλώσσας (μετάφραση ή και τροποποίηση λεξιλογίου), αντικατάσταση εικόνων με νέους ανθρώπους, οικογένειες και καταστάσεις που ταυτίζονται με το αντίστοιχο κοινό ή το πλαίσιο και αντικατάσταση πολιτισμικών αναφορών. Τέτοιες επικίνδυνες τροποποιήσεις συμπεριλαμβάνουν: την μείωση του πλήθους ή της διάρκειας των συνεδριών (για την ΣΟΣΕ) και της εμπλοκής των συμμετεχόντων ατόμων, την εξάλειψη των κεντρικών μηνυμάτων ή των δεξιοτήτων που διδάσκονται, είτε την πλήρη αφαίρεση θεματικών, αλλαγή της θεωρητικής προσέγγισης, πρόσληψη προσωπικού ή εθελοντών/ντριών που δεν είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι/ες ή δεν πληρούν τις προϋποθέσεις, ή και χρήση λιγότερου προσωπικού από τον προτεινόμενο αριθμό (O'Connor et al., 2007 in UNESCO 2016c). Αλλαγές στη γλώσσα, στις εικόνες ή στις πολιτισμικές αναφορές για να γίνει το περιεχόμενο πιο σχετικό δεν επιδρά στην αποτελεσματικότητά του.

Πίνακας 6. Σχεδιάζοντας και εφαρμόζοντας προγράμματα ΣΟΣΕ

1. Αποφασίστε εάν θα χρησιμοποιήσετε ένα ξεχωριστό ή ενσωματωμένο πρόγραμμα.
2. Συμπεριλάβετε πολλαπλές, διαδοχικές συνεδρίες στο βάθος πολλών χρόνων.
3. Κάνετε πιλοτικό τεστ της ΣΟΣΕ.
4. Χρησιμοποιήστε συμμετοχικές διδακτικές μεθόδους που ενεργά συμπεριλαμβάνουν παιδιά και νέους ανθρώπους και τους βοηθούν να εσωτερικεύσουν και να αφομοιώσουν πληροφορίες.
5. Διαλέξτε ικανό και ενθουσιώδες εκπαιδευτικό προσωπικό για να διδάξει το πρόγραμμα σε σχολεία και ανεπίσημους χώρους.
6. Παρέχετε στους εκπαιδευτικούς ευαισθητοποίηση, αποσαφήνιση αξιών, ποιοτική επιμόρφωση πριν και μετά την εργασία τους, και συνεχείς ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης.
7. Εξασφαλίστε εχεμύθεια, ιδιωτικότητα και ένα ασφαλές περιβάλλον για παιδιά και νεαρά άτομα.
8. Εφαρμόστε πολυεπίπεδες πρωτοβουλίες.
9. Αξιολογήστε την καταλληλότητα της χρήσης ψηφιακών μέσων ως μηχανισμού παράδοσης μαθημάτων.
10. Διατηρήστε την ποιότητα όταν αναπαράγετε ένα πρόγραμμα ΣΟΣΕ.

7.4 Παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων ΣΟΣΕ

1 Αξιολογήστε το πρόγραμμα και συλλέξτε συνεχή εποικοδομητική ανατροφοδότηση από τα σχολεία, τις κοινότητες, τις/τους εκπαιδευτικούς και τα εκπαιδευόμενα άτομα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο το πρόγραμμα επιτυγχάνει τα αποτελέσματά του: η τακτική παρακολούθηση και αξιολόγηση του προγράμματος θα πρέπει να περιλαμβάνει συχνές αναθεωρήσεις των

στοιχείων, για παράδειγμα, το πλήθος των ατόμων που συμμετέχουν, δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευόμενων ατόμων- και την πρόσβαση στην τεκμηρίωση σχετικά με την κατάρτιση των εκπαιδευτικών, την αποστολή μηνυμάτων και τις παρεμβάσεις. Η παρακολούθηση και η αξιολόγηση θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει δειγματοληπτικές παρατηρήσεις στην τάξη και συνεντεύξεις για τη συλλογή στοιχείων σχετικά με τις διδακτικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται, την πιστότητα στο πρόγραμμα σπουδών, τις αντιλήψεις των εκπαιδευόμενων ατόμων για

τη μαθησιακή τους εμπειρία και την ασφάλεια του μαθησιακού περιβάλλοντος (UNFPA, 2014). Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένα πλήθος εργαλείων παρακολούθησης και αξιολόγησης που μπορούν να προσαρμοστούν σε διαφορετικά πλαίσια, όπως το Sexuality Education Review and Assessment Tool (UNESCO, 2011b) και το IPPF's Inside and Out (IPPF, 2015a), τα οποία παρέχουν έναν "σκελετό" για την εκτίμηση της εμβέλειας, του περιεχομένου και της παράδοσης της σεξουαλικής εκπαίδευσης μέσα και έξω από το σχολείο.

- 2 Ενσωματώστε έναν ή και παραπάνω κύριους δείκτες στα συστήματα παρακολούθησης της κρατικής παιδείας για να διασφαλίσετε την συστηματική αξιολόγηση της παράδοσης της σεξουαλικής εκπαίδευσης:** η συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης μπορεί να γίνει μέσω των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης όπου η καθιερωμένη συλλογή πληροφοριών πάνω σε ένα εύρος εκπαιδευτικών ερωτήσεων θα περιλαμβάνει μία ή δύο βασικές ερωτήσεις πάνω στην σεξουαλική εκπαίδευση. Η παρακάτω κατευθυντήρια οδηγία προτείνεται από χώρες μέσα στο Εκπαιδευτικό Διαχειριστικό Πληροφοριακό τους

Σύστημα [Education Management Information System (EMIS)]. Η οδηγία αναπτύχθηκε από την UNESCO και το Inter-Agency Task Team on Education για να μελετήσουν την ποιότητα, την περιεκτικότητα και την κάλυψη της εκπαίδευσης στις δεξιότητες που σχετίζονται με τον HIV και την σεξουαλικότητα ως κομμάτι ενός μεγαλύτερου πλαισίου παρακολούθησης για τους τομείς της εκπαίδευσης που αφορούν στον HIV και το AIDS (UNESCO, 2013a). Οι δείκτες μπορούν να αναζητηθούν είτε μέσω του EMIS Annual School Census είτε μέσω μιας σχολικής έρευνας. Η έρευνα μας επιτρέπει μια πιο λεπτομερή ανάλυση του εύρους του περιεχομένου που διδάσκεται και μπορεί να διεξαχθεί σε εθνικό επίπεδο. Στην τελευταία περίπτωση, υπολογίζεται η έκταση στην οποία συγκεκριμένα απαραίτητα ή επιθυμητά κριτήρια έχουν συμπεριληφθεί στην διεξαγωγή της σεξουαλικής εκπαίδευσης στα σχολεία. Τα απαραίτητα κριτήρια είναι αυτά που έχουν το μεγαλύτερο άμεσο αντίκτυπο στην πρόληψη του HIV, ενώ τα επιθυμητά κριτήρια είναι αυτά που έχουν έμμεσο αντίκτυπο στην πρόληψη του HIV, ωστόσο είναι σημαντικά για ένα πρόγραμμα ολιστικής σεξουαλικής εκπαίδευσης. Δείτε το Appendix VIII για πληροφορίες πάνω στα προτεινόμενα απαραίτητα και επιθυμητά κριτήρια.

Πίνακας 7. Δείκτης που συνιστάται για χρήση από τις χώρες στο πλαίσιο του Συστήματος Πληροφοριών Διαχείρισης της Εκπαίδευσης (EMIS) για την εξέταση της ποιότητας, της περιεκτικότητας και της επάρκειας της εκπαίδευσης σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής

Έλαβε ο μαθητικός πληθυσμός του σχολείου σας ολοκληρωμένη εκπαίδευση για τον HIV και τη σεξουαλικότητα με βάση τις δεξιότητες ζωής κατά το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος;

Ναι / Όχι

Εάν ναι, αναφέρετε ποια από τα θέματα αυτά καλύφθηκαν στο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τον HIV και τη σεξουαλικότητα με βάση τις δεξιότητες ζωής:

Διδασκαλία γενικών δεξιοτήτων ζωής (π.χ. λήψη αποφάσεων/επικοινωνία/δεξιότητες άρνησης).	Ναι	Όχι
Διδασκαλία σχετικά με τη σεξουαλική & αναπαραγωγική υγεία/σεξουαλική εκπαίδευση (π.χ. διδασκαλία σχετικά με την ανθρώπινη ανάπτυξη και εξέλιξη, την οικογενειακή ζωή, την αναπαραγωγική υγεία, τη σεξουαλική κακοποίηση, τη μετάδοση των ΣΜΛ).	Ναι	Όχι
Διδασκαλία σχετικά με τη μετάδοση και την πρόληψη του HIV.	Ναι	Όχι

Πηγή: UNESCO. 2013a. Μέτρηση της ανταπόκρισης του εκπαιδευτικού τομέα στον HIV και το AIDS: Κατευθυντήριες γραμμές για την κατασκευή και χρήση βασικών δεικτών. Παρίσι, UNESCO..

- 3 Αξιολογήστε τα αποτελέσματα και τον αντίκτυπο του προγράμματος:** Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων εκτιμά τους παράγοντες κινδύνου / προστασίας, όπως αλλαγές στις στάσεις, τις συμπεριφορές ή τις δεξιότητες, το ποσοστό των νεαρών ατόμων που εκπλήρωσαν τους στόχους στις προσδιορισμένες ομάδες, καθώς και άλλους βραχυπρόθεσμους δείκτες. Στοιχεία για κάποιους δείκτες μπορούν να συλλεχθούν μέσα από συγκεκριμένους τύπους ερευνών. Για παράδειγμα, συνεντεύξεις με τον πληθυσμό-στόχο και ανά-

λυση των δεδομένων παρακολούθησης του προγράμματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εκτίμηση της συμμετοχής των νεαρών ατόμων σε προγράμματα ΣΟΣΕ. Οι μεθοδολογίες αξιολόγησης από ομότιμους/ες, στις οποίες μέλη της επωφελούμενης ομάδας διεξάγουν ανεπίσημες συνεντεύξεις με δικαιούχους άλλου προγράμματος, προσφέρουν μια ευκαιρία κατανόησης των ιστοριών και των προοπτικών των επωφελούμενων (IPPF, 2013). Η άμεση παρατήρηση και οι συνεντεύξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εκτιμή-

σουν την ικανότητα των νεαρών ατόμων να επιδεικνύουν κριτικές δεξιότητες, καθώς επικυρωμένες κλίμακες και έρευνες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παροχή πληροφοριών σχετικά με αλλαγές στη γνώση, στις συμπεριφορές και στις πρακτικές, όπως για παράδειγμα, η «κλίμακα της αυτό-εκτίμησης», η «κλίμακα της αποτελεσματικότητας της ορθής χρήσης προφυλακτικού», η «κλίμακα του Hemingway για τη μέτρηση της εφηβικής συνδεσιμότητας», η «κλίμακα της επικοινωνίας γονέων-εφήβων», και η «κλίμακα μέτρησης της ισχύος στις σεξουαλικές σχέσεις» μεταξύ άλλων (UNFPA, 2014)..

Η αξιολόγηση του αντίκτυπου συνδέει τις αλλαγές στο παρατηρούμενο αποτέλεσμα με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα. Οι δείκτες περιλαμβάνουν τους απώτερους σκοπούς του προγράμματος, για παράδειγμα, τα μειωμένα ποσοστά του HIV και του AIDS, της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και των ΣΜΛ, την ισότητα των φύλων ή άλλα αποτελέσματα που μπορεί να έχουν προσδιοριστεί για ενσωμάτωση στους στόχους του προγράμματος της ΣΟΣΕ, σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Ο αντίκτυπος αξιολογείται με τη χρήση ερευνητικών μεθόδων, όπως είναι τυχαίες ελεγχόμενες δοκιμές που επιτρέπουν την αιτιώδη κατανομή. Ωστόσο, η παρακολούθηση του αντίκτυπου της ΣΟΣΕ σύμφωνα με δείκτες υγείας, όπως είναι η εφηβική εγκυμοσύνη ή τα περιστατικά του HIV μπορούν να είναι πρόκληση. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι άλλοι παράγοντες, όπως είναι η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, ίσως να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις παρα-

τηρούμενες αλλαγές (UNESCO, 2014a).

7.5 Κλιμακώνοντας τα προγράμματα ΣΟΣΕ

Για να έχει σημαντικό αντίκτυπο, η υψηλής ποιότητας σεξουαλική εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται κλιμακωτά και σε μόνιμη βάση, και πρέπει να θεσμοθετείται στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης. Ειδικότερα, όταν καθιερωθεί η επιμόρφωση για την ΣΟΣΕ στα πανεπιστημιακά τμήματα κατάρτισης εκπαιδευτικών, η χώρα επωφελείται από ένα συνεχώς διευρυνόμενο εργατικό δυναμικό ικανό να καλύψει το ολοκληρωμένο φάσμα των θεματικών της ΣΟΣΕ και να τις μεταδίδει αποτελεσματικά. Αυτή η δέσμευση για επένδυση στη μελλοντική ανάπτυξη της παροχής ΣΟΣΕ συμβάλλει στη βιωσιμότητα και πιστότητα της εφαρμογής. Η επένδυση αυτή μετριάξει επίσης τις μελλοντικές δαπάνες για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που μπορεί να χρειαστεί να εφαρμοστεί κατά τρόπο ad-hoc αν η ΣΟΣΕ δεν είναι συστηματικά ενσωματωμένη στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Η θεσμοθέτηση της ΣΟΣΕ είναι ένας βασικός παράγοντας που συμβάλλει στην κοινωνική αλλαγή, επηρεάζοντας τις κοινωνικές και έμφυλες νόρμες που μπορούν τελικά να ωφελήσουν τους δείκτες δημόσιας υγείας σε επίπεδο πληθυσμού, καθώς και την ευημερία και την ανάπτυξη των εφήβων. Η κλιμάκωση της ΣΟΣΕ μπορεί επίσης να περιλαμβάνει τη θεσμοθέτηση δεσμών μεταξύ της εκπαίδευσης και των υπηρεσιών υγείας, μέσω μηχανισμών παραπομπής σε επίπεδο σχολείου και προσεγγίσεις συντονισμού σε εθνικό επίπεδο. .

Η UNESCO έχει προσδιορίσει δέκα βασικές αρχές για την κλιμάκωση της σεξουαλικής εκπαίδευσης (UNESCO, 2014):

ΠΛΑΙΣΙΟ 4. Οι δέκα βασικές αρχές της UNESCO για την κλιμάκωση της σεξουαλικής εκπαίδευσης

- 1 Επιλέξτε μια παρέμβαση/προσέγγιση που μπορεί να επεκταθεί στο πλαίσιο των υφιστάμενων συστημάτων.
- 2 Αποσαφηνίστε τους στόχους της κλιμάκωσης και τους ρόλους των διαφόρων φορέων και εξασφαλίστε την τοπική/εθνική κυριότητα/τον ηγετικό ρόλο.
- 3 Κατανοήστε την παρατηρούμενη αναγκαιότητα και προσαρμόστε την στα υπάρχοντα κυβερνητικά συστήματα και πολιτικές.
- 4 Αποκτήστε και διαδώστε τα στοιχεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα των πιλοτικών προγραμμάτων πριν από την κλιμάκωση.
- 5 Τεκμηριώστε και αξιολογήστε τον αντίκτυπο των αλλαγών που έγιναν στις παρεμβάσεις, στην αποτελεσματικότητα του προγράμματος.
- 6 Αναγνωρίστε τον ρόλο της ηγεσίας.
- 7 Σχεδιάστε τη βιωσιμότητα και εξασφαλίστε τη διαθεσιμότητα πόρων για την κλιμάκωση ή σχεδιάστε τη συγκέντρωση κεφαλαίων.
- 8 Σχεδιάστε μακροπρόθεσμα (όχι με βάση τους κύκλους χρηματοδότησης των δωρητών) και προβλέψτε αλλαγές και καθυστερήσεις.
- 9 Προβλέψτε την ανάγκη για αλλαγές στην "ομάδα πόρων" που ηγείται της διαδικασίας κλιμάκωσης με την πάροδο του χρόνου.
- 10 Προσαρμόστε τη στρατηγική κλιμάκωσης ανάλογα με τις αλλαγές στο πολιτικό περιβάλλον- εκμεταλλευτείτε τα "παράθυρα πολιτικής" όταν αυτά εμφανίζονται.

Η κλιμάκωση απαιτεί ευνοϊκές συνθήκες και δράσεις για την εισαγωγή και εφαρμογή της σεξουαλικής αγωγής. Σύμφωνα με την UNESCO (2010), έχει διαπιστωθεί ότι οι μοχλοί επιτυχίας περιλαμβάνουν:

- τη δέσμευση για την αντιμετώπιση τόσο του HIV όσο και της σεξουαλικής εκπαίδευσης που αποτυπώνεται σε ένα ευνοϊκό πλαίσιο πολιτικής,
- συμπράξεις (και επίσημοι μηχανισμοί για αυτές), για παράδειγμα μεταξύ των υπουργείων Παιδείας και Υγείας και μεταξύ της κυβέρνησης και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών,
- οργανώσεις και ομάδες που εκπροσωπούν και συμβάλουν στις αντιλήψεις των νέων ανθρώπων,
- συνεργατικές διαδικασίες αναθεώρησης των προγραμμάτων σπουδών,
- οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που είναι πρόθυμες να προωθήσουν την υπόθεση της ΣΟΣΕ, ακόμη και μπροστά σε σημαντικές αντιστάσεις,
- εντοπισμός και ενεργός συμμετοχή "συμμάχων" μεταξύ των υπευθύνων λήψης αποφάσεων,
- διαθεσιμότητα κατάλληλης τεχνικής υποστήριξης (όπως από εταίρους του ΟΗΕ και διεθνείς μη κυβερνητικούς οργανισμούς), για παράδειγμα, σε σχέση με: την ευαισθητοποίηση των υπευθύνων λήψης αποφάσεων, την προώ-

θηση της χρήσης συμμετοχικών/διαδραστικών μεθόδων μάθησης από τις/τους εκπαιδευτικούς, και τη συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα και συναντήσεις,

- την άρση συγκεκριμένων εμποδίων για την ΣΟΣΕ, όπως η απόσυρση του ομοφοβικού εκπαιδευτικού υλικού.

Σε πολλές χώρες, είναι ήδη σε εφαρμογή οι εθνικές πολιτικές και στρατηγικές πάνω στην σεξουαλική εκπαίδευση. Ωστόσο, η υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων μέχρι στιγμής είναι περιορισμένη, σποραδική και ανομοιογενής. Παρόλα αυτά, σε έναν μικρό και αυξανόμενο αριθμό μικρού και μετρίου εισοδήματος χωρών, συντονισμένες, κυβερνητικές προσπάθειες έχουν ήδη ξεκινήσει και έχουν καθιερωθεί, οι οποίες είναι αμφότερα μεγάλες σε κλίμακα (π.χ. καλύπτουν σχεδόν όλες τις περιοχές μιας χώρας) και συνεχείς (π.χ. η χρηματοδότησή τους δεν έχει χρονικούς περιορισμούς). Αποφασιστική σημασία στην επιτυχία αυτών των χωρών έχουν: η ισχυρή καθοδήγηση από την κυβέρνηση, η συνεργασία ανάμεσα στην κυβέρνηση και έμπειρες ΜΚΟ και πανεπιστήμια, οι επαρκείς πόροι, και μια κοινή δέσμευση μεταξύ των εμπλεκόμενων στη μακρά διαδικασία μετάφρασης των στρατηγικών και του σχεδιασμού σε δράσεις οι οποίες θα έχουν αντίκτυπο στις ζωές των νέων ανθρώπων. Ενώ πολλά κλιμακούμενα προγράμματα έχουν ατέλειες και έχουν αντιμετωπίσει προκλήσεις για να διατηρήσουν τα επιτεύγματά τους, υπάρχει μια ισχυρή ένδειξη ότι, με τον κατάλληλο συνδυασμό δέσμευσης, εμπειρογνομosσύνης, προσπάθειας και πόρων, η βελτίωση της σεξουαλικής εκπαίδευσης είναι δυνατή σε όλες τις περιοχές του κόσμου.

8

Βιβλιογραφία

8 - Βιβλιογραφία

Adeyemi, B. A. 2008. Effects of cooperative learning and problem-solving strategies on junior secondary school students' achievement in social studies. *Journal of Research in Educational Psychology*, Vol. 6, No. 3, pp. 691-708.

Advocates for Youth, Answer, GLSEN, the Human Rights Campaign, Planned Parenthood Federation of America and the Sexuality Information and Education Council of the U.S. 2015. *A Call to Action: LGBTQ youth need inclusive sex education*. <http://www.advocatesforyouth.org/storage/advfy/documents/a%20call%20to%20action%20lgbtq%20youth%20need%20inclusive%20sex%20education%20final.pdf> (Accessed 30 April 2017).

Ahmad, F. and Aziz, J. 2009. Students' perceptions of the teachers' teaching of literature communicating and understanding through the eyes of the audience. *European Journal of Social Sciences*, Vol. 7, No. 3, pp. 17-39.

Amaugo, L.G., Papadopoulos, C., Ochieng, B. and Ali, N. 2014. The effectiveness of HIV/AIDS school-based sexual health education programmes in Nigeria: A systematic review. *Health Education Research*, Vol. 29, No. 4, pp. 633-648. <https://pdfs.semanticscholar.org/a82e/36dbd9ab9171656d6fa6d9cce134726c124a.pdf> (Accessed 5 May 2017).

Arends, R. I. 1997. *Classroom Instruction and Management*. Boston, U.S., McGraw Hill.

Ayot, H. O. and Patel, M. M. 1992. *Instructional Methods*. Nairobi, Educational Research and Publications Ltd.

Baltag, V., and Sawyer, S.M. 2017. Quality healthcare for adolescents. In: Cherry A., Baltag V., Dillon M. (eds). *International Handbook on Adolescent Health and Development: The public health response*. New York, Springer International Publishing.

Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. and Tonia, T. 2012. The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*. Vol 58, No 3, pp 469-83. DOI: 10.1007/s00038-012-0426-1.

Bekker, LG., Johnson, L., Wallace, M. and Hosek, S. 2015. Building our youth for the future. *Journal of the International AIDS Society*, 18 (2 Suppl 1): 20076. DOI: 10.7448/IAS.18.2.20027. <http://www.jiasociety.org/index.php/jias/article/view/20027/html> (Accessed 24 August 2017).

Birungi, H., Mugisha, J. F. and Nyombi, J. K. 2007. Sexuality of young people perinatally infected with HIV: A neglected element in HIV/AIDS programming in Uganda. *Exchange on HIV/AIDS, Sexuality and Gender*, No. 3, pp. 7-9.

Blum, R.W., Mmari, Kristin Nelson. 2005. *Risk and Protective Factors Affecting Adolescent Reproductive Health in Developing Countries*. Geneva, WHO/ Baltimore, Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health.

Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C. and Libermann, R. 2010. Aggression and sexual behavior in best-selling pornography videos: A content analysis update. *Violence Against Women*, Vol. 16, No. 10, pp. 1065-1085.

Brown, J. and L'Engle, L. 2009. X-rated: Sexual attitudes and behaviours associated with US early adolescents exposure to sexually explicit media. *Sage Journals*. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0093650208326465> (Accessed 30 May 2017).

Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BzGA), UNFPA and WHO. 2015. *Sexuality Education Policy Brief No. 1*. Cologne, Germany, BzGA. http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/GAKC_Policy_Brief_No_1_rz.pdf (Accessed 30 April 2017).

Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BzGA), UNFPA and WHO. 2016. *Sexuality Education Policy Brief No. 2*. Cologne, Germany, BzGA. http://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Sexuality_education_Policy_brief_No_2.pdf (Accessed 30 April 2017).

Cash, S.J. and A. Bridge, J.A. Epidemiology of Youth Suicide and Suicidal Behavior. *Current Opinion in Pediatrics*. 21(5):613-619, October 2009 - Volume 21 - Issue 5 - p 613-619. DOI: 10.1097/MOP.0b013e32833063e1 (Accessed 5 May 2017).

Cathy, J. 2011. *Theory of Change Review: A report commissioned by Comic Relief*.

Chandra-Mouli, V., Lane, C. and Wong, S. 2015. What does work in adolescent sexual and reproductive health: A review of evidence on interventions commonly accepted as best practices. *Global Health: Science and Practice*, Vol. 3, pp. 333-340.

Chandra-Mouli, V. and Vipul Patel, S. 2017. Mapping the knowledge and understanding of menarche, menstrual hygiene and menstrual health among adolescent girls in low and middle-income countries. *Reproductive Health*, Vol. 1, No. 14, pp. 14-30.

Child Rights International Network. 2016. *Rights, Remedies and Representation: Global report on access to justice for children*. London, Child Rights International Network. https://www.crin.org/sites/default/files/crin_a2j_global_report_final_1.pdf (Accessed 30 April 2017).

Constantine, N. A., Jerman, P., Berglas, N. F., Angulo-Olaiz, F.,

- Chou, C. P. and Rohrbach, L. A. 2015b. Short-term effects of a rights-based sexuality education curriculum for high-school students: a cluster-randomized trial. *BioMed Central Public Health*, 15, p. 293. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/o/cochrane/clcentral/articles/662/CN-01109662/frame.html> doi:10.1186/s12889-015-1625-5
- Council of Europe. 2014. *Sexual Orientation and Gender Identity: Questions and answers*. Brussels, Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/lgbt/7031-sexual-orientation-and-gender-identity-sogi-questions-and-answers.html> (Accessed 4 May 2017).
- Dicenso, A., Guyatt, G., Willan, A. and Griffith, L. 2002. Interventions to reduce unintended pregnancies among adolescents: Systematic review of randomised controlled trials. *British Medical Journal*, Vol. 324, No. 7351, pp. 1426-1426.
- Döring, N. 2014. Consensual sexting among adolescents: Risk prevention through abstinence education or safer sexting? *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, Vol. 8, No. 1. <https://cyberpsychology.eu/article/view/4303/3352> (Accessed 30 May 2017).
- Döring, N., Daneback, K., Shaughnessy, K., Grov, C. and Byers, E. S. 2015. Online sexual activity experiences among college students: A four-country comparison. *Archives of Sexual Behavior*. https://www.researchgate.net/publication/286638680_Online_Sexual_Activity_Experiences_Among_College_Students_A_Four-Country_Comparison
- Duflo, E., Dupas, P., Kremer, M. and Sinei, S. 2006. *Education and HIV/AIDS Prevention: Evidence from a randomized evaluation in Western Kenya*. Boston, Department of Economics and Poverty Action Lab.
- Dupas, P. 2006. *Relative Risks and the Market for Sex: Teenagers, sugar daddies and HIV in Kenya*. Hanover, Dartmouth College.
- Durlak, J.A., Weissberg, R.P., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., and Schellinger, K. B. 2011. The Impact of Enhancing students' Social and Emotional Learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*. Volume 82, Issue 1, pp. 405-432. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x/abstract>
- Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP). 2013. *Report of the Sixth Asian and Pacific Population Conference*. Bangkok, ESCAP. [http://www.unescapsdd.org/files/documents/Report of the Sixth APPC.pdf](http://www.unescapsdd.org/files/documents/Report%20of%20the%20Sixth%20APPC.pdf)
- Elder, S. K. 2014. *Labour Market Transition of Young Women and Men in Sub-Saharan Africa. Work 4 Youth Publication Series No. 9*. Geneva, Youth Employment Programme, Employment Policy Department.
- European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. *Violence against Women, an EU-wide Survey: Main results report*. <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (Accessed 4 May 2017).
- Fisher, J. and McTaggart J. 2008. *Review of Sex and Relationships Education in Schools*. Geneva, UNAIDS. [http://www.cornwallhealthyschools.org/documents/SRE final jim knoght review recommedations.pdf](http://www.cornwallhealthyschools.org/documents/SRE%20final%20jim%20knoght%20review%20recommedations.pdf) (Accessed 30 May 2017).
- Fonner, V. A., Armstrong, K. S., Kennedy, C. E., O'Reilly, K. R. and Sweat, M. D. 2014. School based sex education and HIV prevention in low- and middle-income countries: A systematic review and meta-analysis. *PLoS One*, 9(3), e89692. <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0089692>. doi:10.1371/journal.pone.0089692
- Gardner, F., Montgomery, P. and Knerr, W. 2015. Transporting evidence-based parenting programs for child problem behavior (Age 3-10) between countries: Systematic review and meta-analysis. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 1-14. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15374416.2015.1015134>
- Garofalo, R., Wolf, R., Wissow, L., Woods, E. and Goodman, E. 1999. Sexual orientation and risk of suicide attempts among a representative sample of youth. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, Vol. 153, No. 5.
- Giroux, H. A. 1994. Toward a pedagogy of critical thinking. In *Re-Thinking Reason: New Perspectives in Critical Thinking*. Kerry S. Walters (ed.). Albany, SUNY Press.
- Gordon, P. 2008. *Review of Sex, Relationships and HIV education in Schools*. Paris, UNESCO.
- Gordon, P. 2010. *Sexuality Education and the Prevention of Violence*. Council of Europe. www.coe.int/t/dg3/children/1in5/source/publicationsexualviolence/ (Accessed 4 May 2017).
- Goulds, S. 2015. *Because I Am a Girl*. Toronto, Plan. (Accessed 4 May 2017).
- The Guttmacher Institute. 2014. Intended and unintended pregnancies worldwide in 2012 and recent trends. *Studies in Family Planning*, Vol. 45, No. 3. https://www.guttmacher.org/sites/default/files/article_files/j.1728-4465.2014.00393.x.pdf (Accessed 4 May 2017).
- The Guttmacher Institute. 2015a. *Adolescent Pregnancy and Its Outcomes Across Countries Factsheet*. New York, The Guttmacher Institute. <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/adolescent-pregnancy-and-its-outcomes-across-countries> (Accessed 4 May 2017).
- Guttmacher Institute. 2015b. *Adolescent Women's Need for and Use of Sexual and Reproductive Health Services in Developing Countries*. New York, The Guttmacher Institute. <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/adolescent-womens-need-and-use-sexual-and-reproductive-health> (Accessed 4 May 2017).

- Haberland, N. 2015. The case for addressing gender and power in sexuality and HIV education: A comprehensive review of evaluation studies. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, Vol. 41, No. 1, pp. 31-42. <https://www.guttmacher.org/journals/ipsrh/2015/03/case-addressing-gender-and-power-sexuality-and-hiv-education-comprehensive> (Accessed 30 April 2017).
- Haberland, N., Rogow, D. 2015. Sexuality education: Emerging trends in evidence and practice. *Journal of Adolescent Health*, Vol. 56, No. 1, pp. 15-21.
- Hadley, A., Ingham, R. and Chandra-Mouli, V. 2016. Teenage pregnancy strategy for England. *The Lancet*, Volume 388, No. 10044. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)30619-5](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(16)30619-5). [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(16\)30619-5/fulltext?rss%3Dyes](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(16)30619-5/fulltext?rss%3Dyes). (Accessed 4 May 2017).
- Hall, W., Patton, G., Stockings, E., Weier, M., Lynskey, M., Morley, K. and Degenhardt, L. 2016. Why young people's substance use matters for global health. *The Lancet Psychiatry*, Vol. 3, No. 3, pp. 265-279.
- Hillier, L., Jones, T., Monagle, M., Overton, N., Gahan, L., Blackman, J. and Mitchell, A. 2010. *Writing Themselves in 3 (WTi3). The third national study on the sexual health and wellbeing of same sex attracted and gender questioning young people*. Melbourne, Australian Research Centre in Sex, Health and Society and La Trobe University.
- Hughes, K., Bellis, M., Jones, L., Wood, S., Bates, G., Eckley, L., McCoy, E., Mikton, C., Shakespeare, T. and Officer, A. 2012. Prevalence and risk of violence against adults with disabilities: A systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, Vol. 379, No. 9826, pp. 1621-1629.
- International Planned Parenthood (IPPF). 2013. *Explore; Toolkit for involving young people as researchers in sexual and reproductive health programmes. Rapid PEER review handbook*. London, IPPF. https://www.rutgers.international/sites/rutgersorg/files/pdf/AW_Explore-PEER%20Handbook.pdf (Accessed 25 April 2017).
- International Planned Parenthood Federation (IPPF). 2015. *Teaching about Consent and Healthy Boundaries: A guide for educators*. London, IPPF. https://www.ifpa.ie/sites/default/files/documents/Reports/teaching_about_consent_healthy_boundaries_a_guide_for_educators.pdf (Accessed 4 May 2017).
- International Planned Parenthood Federation (IPPF). 2016. *Everyone's Right to Know: Delivering comprehensive sexuality education for all young people*. London, IPPF. http://www.ippf.org/sites/default/files/2016-05/ippf_cse_report_eng_web.pdf (Accessed 25 April 2017).
- International Planned Parenthood Federation (IPPF). 2017 (unpublished). *Toolkit Deliver+Enable: Scaling-up comprehensive sexuality education (CSE)*. London, IPPF.
- International Planned Parenthood Federation (IPPF) and Coram Children's Legal Centre. 2014. *Inception Report: Qualitative research on legal barriers to young people's access to sexual and reproductive health services*. London, IPPF. <http://www.ippf.org/resource/inception-report-qualitative-research-legal-barriers-young-peoples-access-sexual-and> (Accessed 4 May 2017).
- ILO, OHCHR, UNAIDS Secretariat, UNDP, UNESCO, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNODC, UN Women, WFP and WHO. 2015. *Joint UN statement on Ending violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*. New York, United Nations. http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/Joint_LGBTI_Statement_ENG.PDF (Accessed 24 August 2017).
- Jemmott, J. B., Jemmott, L. S., Fong, G. T. and Morales, K. H. 2010. Effectiveness of an HIV/STD risk-reduction intervention for adolescents when implemented by community-based organizations: A cluster-randomized controlled trial. *American Journal of Public Health*, 100(4), 720-726. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2836337/> <http://doi.org/10.2105/AJPH.2008.140657>
- Jennings, L., Parra-Medina, D., Hilfinger-Messias, D. and McLoughlin, K. 2006. Toward a critical social theory of youth empowerment. *Journal of Community Practice*, Vol. 14, No. 1-2, pp. 31-55.
- Kennedy, A.C. and Bennett, L. 2006. Urban adolescent mothers exposed to community, family and partner violence: Is cumulative violence exposure a barrier to school performance and participation? *Journal of Interpersonal Violence*, 6, pp. 750-773.
- Killermann, S. 2015. The Genderbread Person v3. [Blog] *It's Pronounced Metrosexual*. <http://itspronouncedmetrosexual.com/2015/03/the-genderbread-person-v3/#sthash.F0QoolEk.dpbs> (Accessed 5 February 2017).
- Kirby, D. 2007. *Emerging Answers 2007: Research findings on programs to reduce teen pregnancy and sexually transmitted diseases*. Washington, DC, The National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy. https://thenationalcampaign.org/sites/default/files/resource-primary-download/EA2007_full_0.pdf
- Kirby, D. 2009. *Recommendations for Effective Sexuality Education Programmes*. Unpublished review prepared for UNESCO. Paris, UNESCO.
- Kirby, D. 2011. *Sex Education: Access and impact on sexual behaviour of young people*. United Nations Expert Group Meeting on Adolescents, Youth and Development. New York, Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat.
- Kirby, D., Korpi, M., Barth, R. P. and Cagampang, H. H. 1997. The impact of the postponing sexual involvement curriculum

- among youths in California. *Family Planning Perspectives*, Vol. 29, No. 3, pp. 100-108.
- Kirby, D., Laris, B. and Roller, L. 2005. *Impact of Sex and Sex Education Programs on Sexual Behaviors of Youth in Developing and Developed Countries*. Washington DC, Family Health International (FHI).
- Kirby, D., and Lepore, G. 2007. *Sexual Risk and Protective Factors: Factors affecting teen sexual behavior, pregnancy, childbearing and sexually transmitted disease: Which are important? Which can you change?* Washington DC, National Campaign to Prevent Teen Pregnancy.
- Kirby, D., Obasi, A. and Laris, B. 2006. The effectiveness of sex education and hiv education interventions in schools in developing countries. *Preventing HIV/AIDS in Young People: A systematic review of the evidence from developing countries* in D. Ross, B. Dick and J. Ferguson (eds.) Geneva, WHO, pp. 103-150.
- Kirby, D., Roller, L. and Wilson, M. M. 2007. *Tool to Assess the Characteristics of Effective Sex and STD/HIV Education Programmes*. Washington, DC, Healthy Teen Network.
- Kivela, J., Ketting, E. and Baltussen, R. 2013. Cost analysis of school-based sexuality education programs in six countries. *Cost Effectiveness and Resource Allocation*, 11(1), 1-7. doi:10.1186/1478-7547-11-17
- Kontula, O. 2010. The evolution of sex education and students' sexual knowledge in Finland in the 2000s. *Sex Education*, Vol. 10, No. 4, pp. 373-386.
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. and Lozano, R. 2002. *World Report on Violence and Health*. Geneva, WHO. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/introduction.pdf
- Lansdown, G. 2001. *Promoting Children's Participation in Democratic Decision Making*. Florence, UNICEF. <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf> (Accessed 5 February 2017).
- Leijten, P., Melendez-Torres, G. J., Knerr, W., and Gardner, F. 2016. Transported versus homegrown parenting interventions for reducing disruptive child behavior: A multilevel metaregression study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 55(7), 610-617. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jaac.2016.05.003>.
- Loaiza, E. and Liang, M. 2013. *Adolescent Pregnancy: A review of the evidence*. New York, UNFPA. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ADOLESCENT%20PREGNANCY_UNFPA.pdf (Accessed 25 April 2017).
- Lopez, L. M., Bernholc, A., Chen, M. and Tolley, E. 2016. School-based interventions for improving contraceptive use in adolescents. *The Cochrane Library*. doi:10.1002/14651858.CD012249
- Madise, N., Zulu, E. and Ciera, J. 2007. Is poverty a driver for risky sexual behaviour? Evidence from national surveys of adolescents in four African countries. *African Journal of Reproductive Health*, Vol. 11, No. 3, p. 83. <https://www.guttmacher.org/sites/default/files/pdfs/pubs/journals/reprints/AJRH.11.3.83.pdf> (Accessed 5 February 2017).
- McKee, A. 2014. Methodological issues in defining aggression for content analyses of sexually explicit material. *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 44, No. 1, pp. 81-87.
- Meyer, E. 2010. *Gender and Sexual Diversity in Schools*. Dordrecht, Netherlands, Springer Science+Business Media.
- Michielsen, K., Chersich, M. F., Luchters, S., De Koker, P., Van Rossem, R. and Temmerman, M. 2010. Effectiveness of HIV prevention for youth in sub-Saharan Africa: Systematic review and meta-analysis of randomized and nonrandomized trials. *AIDS*, 24(8), pp. 1193-1202.
- Nixon, C. 2014. Current perspectives: The impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, Vol. 5, pp. 143-158.
- O'Connor, C., Small, S. A. and Cooney, S. M., 4. 2007. *Program fidelity and adaptation: Meeting local needs without compromising program effectiveness*. Madison, WI, University of Wisconsin-Madison/Extension. Retrieved from http://fyi.uwex.edu/whatworkswisconsin/files/2014/04/whatworks_04.pdf
- Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). 2003. *CRC General Comment 4: Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child* (CRC). New York, UN. <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/Health/GC4.pdf> (Accessed 30 April 2017).
- Office of the Special Advisor on Gender Issues and Advancement of Women. 2001. *Gender Mainstreaming: Strategy for promoting gender equality*. New York, Office of the Special Advisor on Gender Issues and Advancement of Women. <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet1.pdf> (Accessed 30 April 2017).
- Ofsted 2013. *Ofsted Annual Report 2012/13: Schools report*. London, Ofsted.
- Okonofua, F. 2007. New research findings on adolescent reproductive health in Africa [Nouveaux résultats de recherche sur la santé de reproduction en Afrique]. *African Journal of Reproductive Health*, Vol. 11, No. 3, p. 7.
- Oosterhof, P., Muller, C. and Shephard, K. 2017. Sex education in the digital era. *IDS Bulletin*, Vol. 48, No. 1. <http://bulletin.ids.ac.uk/idsbo/issue/view/223> (Accessed 30 May 2017).
- Oringanje, C., Meremikwu, M. M., Eko, H., Esu, E., Meremikwu, A. and Ehir, J. E. 2009. Interventions for preventing unintended pregnancies among adolescents. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, N.PAG-N.PAG. doi:10.1002/14651858.CD005215.pub2

- Otieno, A. 2006. *Gender and Sexuality in the Kenyan Education System: Is history repeating itself? An exploratory study of information on sexuality within Nakuru town*. MA. Southern and Eastern African Regional Centre for Women's Law at the University of Zimbabwe.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2017. *Early Learning Matters*. Paris, OECD. <https://www.oecd.org/edu/school/Early-Learning-Matters-Project-Brochure.pdf>. (Accessed 30 April 2017).
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). 2016. *Living Free and Equal. What States are doing to tackle violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex people*. New York and Geneva, United Nations.
- Pan American Health Organization (PAHO) and WHO. 2000. *Promotion of Sexual Health. Recommendations for Action*. Washington D.C., PAHO.
- Peter and Valkenburg. 2007. Online communication and adolescent well-being: Testing the stimulation versus the displacement hypothesis. *Journal of Computer-mediated communication*. Vol. 12, 4, pp. 1169-1182.
- Plan International. 2016. *Counting the Invisible: Using data to transform the lives of girls and women by 2030*. Woking, Plan International. http://www.ungei.org/resources/files/2140_biaag_2016_english_finalv2_low_res.pdf (Accessed 30 April 2017).
- Plan International. 2017. *Teenage Pregnancy*. Woking, Plan International. <https://plan-international.org/sexual-health/teenage-pregnancy> (Accessed May 2017).
- Pound P., Denford S., Shucksmith J., Tanton C., Johnson A.M., Owen J., Hutten R., Mohan L., Bonell C., Abraham C. and Campbell R. 2017. What is best practice in sex and relationship education? A synthesis of evidence, including stakeholders' views. *British Medical Journal Open*. 2017 Jul 2; 7(5): e014791. doi: 10.1136/bmjopen-2016-014791. <http://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/7/5/e014791.full.pdf> (Accessed 21 July 2017).
- Pound, P., Langford, R., and Campbell, R. 2016. What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. *British Medical Journal Open*, 6(9). doi:10.1136/bmjopen-2016-011329
- Religious Institute. 2002. *Open letter to religious leaders about sex education*. <http://religiousinstitute.org/wp-content/uploads/2009/06/Open-Letter-Sex-Education.pdf> (Accessed 30 April 2017).
- Rohleder, P. and Swartz, L. 2012. Disability, sexuality and sexual health. *Understanding Global Sexualities: New Frontiers* (Sexuality, culture and health series). 138-152. DOI: 10.4324/9780203111291
- Rohrbach, L. A., Berglas, N. F., Jerman, P., Angulo-Olaiz, F., Chou, C. P. and Constantine, N. A. 2015. A Rights-Based Sexuality Education Curriculum for Adolescents: 1-Year Outcomes From a Cluster-Randomized Trial. *Journal of Adolescent Health*, 57(4), 399-406. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/o/cochrane/clcentral/articles/910/CN-01131910/frame.html> doi:10.1016/j.jadohealth.2015.07.004
- Ross, D., Dick, B. and Ferguson, J. 2006. *Preventing HIV/AIDS in Young People: A systematic review of the evidence from developing countries*. Geneva, WHO.
- Save the Children. 2015. *What do children want in times of emergency and crisis? They want an education*. London, Save the Children. https://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/images/What_Do_Children_Want1.pdf (Accessed 30 April 2017)
- Secor-Turner, M., Schmitz, K. and Benson, K. 2016. Adolescent experience of menstruation in rural Kenya. *Nursing Research*, Vol. 65, No. 4, pp. 301-305.
- Sedgh, G., Ashford, L. S. and Hussain, R. 2016. *Unmet Need for Contraception in Developing Countries: Examining women's reasons for not using a method*. New York, Guttmacher Institute. <https://www.guttmacher.org/report/unmet-need-for-contraception-in-developing-countries> (Accessed 30 April 2017).
- Shepherd, J., Kavanagh, J., Picot, J., Cooper, K., Harden, A., Barnett-Page, E., . . . Price, A. 2010. The effectiveness and cost effectiveness of behavioural interventions for the prevention of sexually transmitted infections in young people aged 13-19: A systematic review and economic evaluation. *Health Technology Assessment*, 14(7), 1-230.
- Stead, M., Stradling, R., MacNeil, M., MacKintosh, A. and Minty, S. 2007. Implementation evaluation of the Blueprint multi-component drug prevention programme: Fidelity of school component delivery. *Drug and Alcohol Review*, Vol. 26, No. 6, pp. 653-664.
- Stephenson, J., Strange, V., Forrest, S., Oakley, A., Copas, A., Allen, E., Babiker, A., Black, S., Ali, M., Monteiro, H. and Johnson, A. 2004. Pupil-led sex education in England (RIPPLE study): cluster-randomised intervention trial. *The Lancet*, Vol. 364, No. 9431, pp. 338-346.
- Stirling, M., Rees, H., Kasedde, S. and Hankins, C. 2008. *Addressing the vulnerability of young women and girls to stop the HIV epidemic in Southern Africa*. Geneva, UNAIDS.
- Straight Talk Foundation. 2008. *Annual Report. Kampala, Straight Talk Foundation*. <https://www.scribd.com/document/17357627/Straight-Talk-Foundation-Annual-Report-2008> (Accessed 30 May 2017).

- Thomas, F. and Aggleton, P. 2016. School-based sex and relationships education: Current knowledge and emerging themes. In: Sundaram, V. and Sauntson, H. (eds) *Global Perspectives and Key Debates in Sex and Relationships Education: Addressing Issues of Gender, Sexuality, Plurality and Power*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Tolli, M. V. 2012. Effectiveness of peer education interventions for HIV prevention, adolescent pregnancy prevention and sexual health promotion for young people: A systematic review of European studies. *Health Education Research*. 27(5), 904-913. doi:10.1093/her/cys055
- Trenholm, C., Devaney, B., Fortson, K., Quay, L., Wheeler, J. and Clark, M. 2007. *Impacts of Four Title V, Section 510 Abstinence Education Programs: Final Report*. Trenton, NJ, Mathematica Policy Research Inc.
- Uganda Bureau of Statistics (UBOS) and Macro International Inc. 2007. *Uganda Demographic and Health Survey 2006*. Calverton, Md., UBOS and Macro International Inc. <http://www.dhsprogram.com/pubs/pdf/FR194/FR194.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- Underhill, K., Montgomery, P. and Operario, D. 2007. Sexual abstinence only programmes to prevent HIV infection in high income countries: Systematic review. *British Medical Journal*, Vol. 335, No. 7613, pp. 248-248. <http://bmj.com/cgi/content/full/335/7613/248> (Accessed 13 August 2017).
- United Nations. 1989. *Convention on the Rights of the Child*. New York, UN. <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (Accessed 30 May 2017).
- United Nations. 1995. *Platform for Action of the United Nations Fourth World Conference on Women*. New York, UN. <http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en> (Accessed 30 May 2017).
- United Nations. 1999. *Overall Review and Appraisal of the Implementation of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development*. New York, UN. http://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/A_S-21_AC.1_L.pdf (Accessed 30 May 2017).
- United Nations. 2001. *Declaration of Commitment on HIV/AIDS*. New York, UN. http://www.unaids.org/sites/default/files/sub_landing/files/aidsdeclaration_en_0.pdf (Accessed 30 May 2017).
- United Nations. 2007. *Convention of the Rights of Persons with Disabilities*. New York, UN. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/general-assembly/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-ares61106.html> (Accessed 30 May 2017).
- United Nations. 2010. *Report of the United Nations Special Rapporteur on the Right to Education*. http://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/UNSR_Sexual_Education_2010.pdf (Accessed 30 May 2017).
- United Nations. 2014. *Programme of Action adopted at the International Conference on Population and Development Cairo, 5-13 September 1994*. New York, UNFPA. <http://www.unfpa.org/publications/international-conference-population-and-development-programme-action> (Accessed 30 May 2017).
- UNAIDS. 2006. *Scaling up Access to HIV Prevention, Treatment, Care and Support: The next steps*. Geneva, UNAIDS. http://data.unaids.org/publications/irc-pub07/jc1267-univaccess-thenextsteps_en.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNAIDS. 2008. *2008 Report on the Global AIDS Epidemic*. Geneva, UNAIDS. http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/jc1510_2008globalreport_en_0.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNAIDS. 2012. *Factsheet on Young people, Adolescents and HIV*. Geneva, UNAIDS. http://files.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/factsheet/2012/20120417_FS_adolescentsyoungpeoplehiv_en.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNAIDS 2014. *The Gap Report*. Geneva, UNAIDS. http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/UNAIDS_Gap_report_en.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNAIDS. 2016. *HIV Prevention among Adolescent Girls and Young Women: Putting HIV prevention among adolescent girls and young and including boys & men women on the Fast-Track and engaging men and boys*. Geneva, UNAIDS. http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/UNAIDS_HIV_prevention_among_adolescent_girls_and_young_women.pdf
- UNAIDS. 2017. *Ending AIDS. Progress towards the 90-90-90 Targets*. Global AIDS Update. Geneva, UNAIDS. http://www.unaids.org/en/resources/documents/2017/20170720_Global_AIDS_update_2017
- UNAIDS and WHO. 2007. *2007 AIDS Epidemic Update*. Geneva, UNAIDS. http://data.unaids.org/pub/epislides/2007/2007_epiupdate_en.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNDP. 2015. *Report of the Regional Dialogue on LGBTI Human Rights and Health in Asia-Pacific*. Bangkok, UNDP. http://www.asiapacific.undp.org/content/dam/rbap/docs/Research%20and%20Publications/hiv_aids/rbap-hhd-2015-report-regional-dialogue-lgbti-rights-health.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNDP (in press). *Leave no one Behind: Advancing social, economic, cultural and political inclusion of LGBTI people in Asia and the Pacific*.
- UNESCO. 1996. *Learning: The treasure within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo.pdf> (Accessed 30 May 2017).

- UNESCO. 2000a. *Dakar Framework for Action, Education for All. Meeting our collective commitments*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2000b. *General Comment No. 14. Substantive issues arising in the implementation of the international covenant on economic, social and cultural rights*. Geneva, UNESCO. http://data.unaids.org/publications/external-documents/ecosoc_cesscr-gc14_en.pdf (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2008. *School-centred HIV and AIDS Care and Support in Southern Africa: Technical consultation report, 22-24 May 2008, Gaborone, Botswana*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001578/157860e.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2009. *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-informed approach for schools, teachers and health educators*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf> (Accessed 3 May 2017).
- UNESCO. 2010. *Levers of Success: Case studies of national sexuality education programmes*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001884/188495e.pdf> (Accessed 30 April 2017).
- UNESCO. 2011a. *Cost and Cost-effectiveness Analysis of School-based Sexuality Education Programmes in Six Countries*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002116/211604e.pdf>
- UNESCO. 2011b. *Sexuality Education Review and Assessment Tool*. Paris, UNESCO. <http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/library/documents/sexuality-education-review-and-assessment-tool-serat-0> (Accessed 4 May 2015).
- UNESCO. 2012. *Review of Policies and Strategies to Implement and Scale Up Sexuality Education in Asia and the Pacific*. Bangkok, UNESCO Bangkok. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002150/215091e.pdf>
- UNESCO. 2013a. *Measuring the Education Sector Response to HIV and AIDS: Guidelines for the construction and use of core indicators*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002230/223028e.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2013b. *Ministerial Commitment on Comprehensive Sexuality Education and Sexual and Reproductive Health Services for Adolescents and Young People in Eastern and Southern African (ESA)*. Paris, UNESCO. <http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/HIV-AIDS/pdf/ESACommitmentFINALAffirmedon7thDecember.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2014a. *Comprehensive Sexuality Education: The challenges and opportunities of scaling-up*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227781e.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNESCO. 2014b. *Good Policy and Practice in Health Education: Puberty education and menstrual hygiene management*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002267/226792e.pdf> (Accessed 3 May 2017).
- UNESCO. 2015a. *Emerging Evidence, Lessons and Practice in Global Comprehensive Sexuality Education: A global review*. Paris, UNESCO. http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/CSE_Global_Review_2015.pdf (Accessed 4 May 2017).
- UNESCO. 2015b. *From Insult to Inclusion: Asia-Pacific report on school bullying, violence and discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235414e.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNESCO. 2016a. *2016 Global Education Monitoring Report. Education for people and planet: Creating sustainable futures for all*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002457/245745e.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNESCO. 2016b. *Out in the Open: Education Sector Responses to Violence based on Sexual Orientation and Gender Identity/Expression*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002447/244756e.pdf>
- UNESCO. 2016c. *Review of the Evidence on Sexuality Education. Report to inform the update of the UNESCO International Technical Guidance on Sexuality Education*; prepared by Paul Montgomery and Wendy Knerr, University of Oxford Centre for Evidence-Based Intervention. Paris, UNESCO.
- UNESCO. 2017a. *Early and Unintended Pregnancy: Recommendations for the education sector*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002484/248418e.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2017b. *Good Policy and Practice in Health Education. Booklet 10. Education sector responses to the use of alcohol, tobacco and drugs*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002475/247509e.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNESCO. 2017c. *Review of Curricula and Curricular Frameworks. Report to inform the update of the UNESCO International Technical Guidance on Sexuality Education: prepared by Advocates for Youth*. Paris, UNESCO.
- UNESCO. 2017d. *School Violence and Bullying: Global status report*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002469/246970e.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNESCO and The Global Network of People Living with HIV (GNP+). 2012. *Positive Learning: Meeting the needs of young people living with HIV (YPLHIV) in the education sector*. Paris/Netherlands, UNESCO/GNP+ <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002164/216485e.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNESCO and UNAIDS. 2008. *EDUCAIDS Framework for Action*. Paris/Geneva, UNESCO/UNAIDS. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001473/147360e.pdf> (Accessed 30 April 2017).

- UNFPA. 2010. *Comprehensive Sexuality Education: Advancing human rights, gender, equality and improved sexual and reproductive health*. Bogota, UNFPA. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Comprehensive%20Sexuality%20Education%20Advancing%20Human%20Rights%20Gender%20Equality%20and%20Improved%20SRH-1.pdf> (Accessed 3 May 2017).
- UNFPA. 2013. *Adolescent Pregnancy: A review of the evidence*. New York, UNFPA. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/ADOLESCENT%20PREGNANCY_UNFPA.pdf (Accessed 5 May 2017).
- UNFPA. 2014. *Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education: A focus on human rights and gender*. New York, UNFPA. <http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20Operational%20Guidance%20for%20CSE%20-Final%20WEB%20Version.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNFPA. 2015. *The Evaluation of Comprehensive Sexuality Programmes: A Focus on the gender and empowerment outcomes*. New York, UNFPA. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPAEvaluationWEB4.pdf> (Accessed 5 May 2017).
- UNFPA, UNESCO and WHO. 2015. *Sexual and Reproductive Health of Young People in Asia and the Pacific: A review of issues, policies and programmes*. Bangkok, UNFPA. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002435/243566E.pdf> (Accessed 30 April 2017).
- UNICEF. 2002. *The State of the World's Children 2003*. New York, UNICEF. <https://www.unicef.org/sowc03/contents/pdf/SOWC03-eng.pdf> (Accessed 30 May 2017).
- UNICEF. 2014a. *Ending Child Marriage: Progress and prospects*. New York, UNICEF. https://www.unicef.org/media/files/Child_Marriage_Report_7_17_LR..pdf (Accessed 5 May 2017).
- UNICEF. 2014b. *Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children*. New York, UNICEF. http://files.unicef.org/publications/files/Hidden_in_plain_sight_statistical_analysis_EN_3_Sept_2014.pdf (Accessed 5 May 2017).
- USAID. 2009. *Factsheet on Youth Reproductive Health Policy: Poverty and youth reproductive health*. Washington, DC, USAID. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadr402.pdf (Accessed 5 May 2017).
- USAID. 2013. *Getting to Zero. A discussion paper on ending extreme poverty*. Washington, USAID. <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1870/USAID-Extreme-Poverty-Discussion-Paper.pdf> (Accessed 3 May 2017).
- Villa-Torres, L., and Svanemyr, J. 2015. Ensuring Youth's Right to Participation and Promotion of Youth Leadership in the Development of Sexual and Reproductive Health Policies and Programs. *Journal of Adolescent Health*, 56(1), S51-S57. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.07.022
- Weeks, J. 2011. *The Languages of Sexuality*. Oxon, Routledge.
- WHO. 2001. *Regional Strategy on Sexual and Reproductive Health*. Copenhagen, WHO, Regional Office for Europe. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/69529/e74558.pdf (Accessed 31 May 2017).
- WHO. 2002. *Defining Sexual Health: Report of a technical consultation on sexual health*. Geneva, WHO. http://www.who.int/reproductivehealth/topics/gender_rights/defining_sexual_health.pdf (Accessed 31 May 2017).
- WHO. 2003. *Skills for Health. Skills-based health education including life skills: An important component of a child-friendly/health-promoting school*. Geneva, WHO. http://www.who.int/school_youth_health/media/en/sch_skills4health_03.pdf (Accessed 31 May 2017).
- WHO. 2004. *Adolescent Pregnancy: Issues in adolescent health and development*. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42903/1/9241591455_eng.pdf (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2005. *Sexually Transmitted Infections among Adolescents. The need for adequate health services*. Geneva, WHO. http://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/9241562889/en/ (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2006a. *Defining Sexual Health: Report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002*. Geneva, WHO. http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/ (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2006b. *Pregnant Adolescents: Delivering on global promises of hope*. Geneva, WHO. http://www.youthnet.org.hk/adh/2_AD_sexual_reproductiveH/Adolescent_Pregnancy/WHO%20-%20Pregnant%20Adolescents.pdf (Accessed 30 May 2017).
- WHO. 2007a. *Unsafe Abortion: Global and regional estimates of the incidence of unsafe abortion and associated mortality in 2003*, 5th edn. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43798/1/9789241596121_eng.pdf (Accessed 5 May 2017).
- WHO 2007b. *Adolescent Pregnancy - Unmet needs and undone deeds: A review of the literature and programmes*. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43702/1/9789241595650_eng.pdf (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2008. *Pregnant Adolescents: Delivering on Global Promises*. Geneva, WHO. http://www.youthnet.org.hk/adh/2_AD_sexual_reproductiveH/Adolescent_Pregnancy/WHO%20-%20Pregnant%20Adolescents.pdf (Accessed 30 May 2017).

- WHO. 2010. *The ASSIST-linked Brief Intervention for Hazardous and Harmful Substance Use: Manual for use in primary care*. Manual 1. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44320/1/9789241599382_eng.pdf (Accessed 30 May 2017).
- WHO. 2011. *WHO Guidelines on Preventing Early Pregnancy and Poor Reproductive Outcomes Among Adolescents in Developing Countries*. Geneva, WHO. http://www.who.int/immunization/hpv/target/preventing_early_pregnancy_and_poor_reproductive_outcomes_who_2006.pdf (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2014a. *Adolescent Pregnancy Factsheet*. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112320/1/WHO_RHR_14.08_eng.pdf (Accessed 30 May 2017).
- WHO. 2014b. *World Health Statistics 2014*. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112738/1/9789240692671_eng.pdf?ua=1 (Accessed 30 May 2017).
- WHO. 2015. *Every Woman, Every Child, Every Adolescent: Achievements and prospects*. The final report of the independent Expert Review Group on Information and Accountability for Women's and Children's health. Geneva, WHO.
- WHO. 2016a. *Global Health Estimates 2015: Deaths by cause, age, sex, by country and by region, 2000-2015*. Geneva, WHO. http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/en/
- WHO. 2016b. *Violence against Women: Intimate Partner and Sexual Violence Against Women Factsheet*. Geneva, WHO. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/> (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2016c. *Youth Violence factsheet*. Geneva, WHO. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs356/en/> (Accessed 5 May 2017).
- WHO. 2017a. *Female Genital Mutilation Factsheet*. Geneva, WHO. <http://who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/> (Accessed 30 May 2017).
- WHO. 2017b. *Global Accelerated Action for the Health of Adolescents (AA-HA!): Guidance to support country implementation - summary*. Geneva, WHO. <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/255418/1/WHO-FWC-MCA-17.05-eng.pdf?ua=1> (Accessed 30 May 2017).
- WHO and UNAIDS. 2009. *Operational Guidance for Scaling Up Male Circumcision Services for HIV Prevention*. Geneva: WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44021/1/9789241597463_eng.pdf (Accessed 5 May 2017).
- WHO and UNICEF. 2008. *More Positive Living: Strengthening the health sector response to young people living with HIV*. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43957/1/9789241597098_eng.pdf (Accessed 5 May 2017).
- WHO and UNFPA. 2006. *Married Adolescents: No place of safety*. Geneva, WHO. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43369/1/9241593776_eng.pdf (Accessed 30 April 2017).
- WHO, UNFPA and UNICEF. 1999. *Programming for Adolescent Health and Development*. Geneva, WHO. [http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42149/1/WHO_TRS_886_\(p1-p144\).pdf](http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42149/1/WHO_TRS_886_(p1-p144).pdf) (Accessed 5 May 2017).
- WHO Regional Office for Europe and Die Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA). 2010. *Standards for Sexuality Education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne, BZgA. http://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/andere_Publikationen/WHO_BZgA_Standards.pdf (Accessed 5 May 2017).
- Wight, D. 2011. The effectiveness of school-based sex education: What do rigorous evaluations in Britain tell us? *Education and Health*, 29(4), 72-78.
- Women's Refugee Commission, Save the Children, UNHCR, UNFPA. 2012. *Adolescent Sexual and Reproductive Health Programs in Humanitarian Settings: An In-depth Look at Family Planning Services*. New York, UNFPA. https://www.unfpa.org/sites/default/files/resourcepdf/AAASRH_good_practice_documentation_English_FINAL.pdf (Accessed 30 April 2017).
- Woog V., Singh, S.S, Browne, A. and Philbin, J. 2015. *Adolescent Women's Need for and Use of Sexual and Reproductive Health Services in Developing Countries*. New York, Guttmacher Institute. <http://www.guttmacher.org/pubs/Adolescent-SRHS-Need-Developing-Countries.pdf>. (Accessed 30 May 2017)

9

Γλωσσάρι

(επεξηγήγηση όρων)

9 - Γλωσσάρι (επεξήγηση όρων)

Οι όροι και οι έννοιες που χρησιμοποιούνται στο παρόν έγγραφο αντιστοιχούν σε ευρέως αποδεκτούς ορισμούς, καθώς επίσης και σε ορισμούς που χρησιμοποιούνται σε έγγραφα της Οργάνωσης του ΟΗΕ για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (UNESCO) και άλλων γραφείων του ΟΗΕ.

Οι ορισμοί για όρους και έννοιες που χρησιμοποιούνται συχνά στο παρόν έγγραφο περιλαμβάνουν τους εξής:

Αμφιφυλόφυλο άτομο: άτομο το οποίο ελκύεται από άτομα διαφορετικών κοινωνικών φύλων.

Αναλυτικό πρόγραμμα (Curriculum): θίγει ζητήματα που σχετίζονται με τις δεξιότητες και τις γνώσεις που θα πρέπει να έχουν παιδιά διαφορετικών ηλικιών, πώς και γιατί τις αποκτούν και σε τι βαθμό.

Αναπαραγωγικά δικαιώματα: περιλαμβάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα που είναι αναγνωρισμένα από τις εθνικές νομοθεσίες και από τα διεθνή κανονιστικά κείμενα και συμφωνίες που σχετίζονται με αυτά. Είναι τα θεμελιώδη δικαιώματα όλων των ζευγαριών και των ατόμων να αποφασίσουν ελεύθερα και υπεύθυνα πόσα παιδιά θα κάνουν, πότε και με πόση διαφορά ηλικίας, έχοντας πρόσβαση στην ενημέρωση, στην εκπαίδευση και στα μέσα, καθώς επίσης και το δικαίωμα στην καλύτερη δυνατή σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία. Περιλαμβάνουν επίσης το δικαίωμά τους στη λήψη αποφάσεων σχετικών με την αναπαραγωγή δίχως να υφίστανται διακρίσεις, εξαναγκασμό και βία, όπως προβλέπεται στα έγγραφα που προασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα (βλ. Παράρτημα 1).

Αναπαραγωγική υγεία: κατάσταση πλήρους σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε όλα τα θέματα που σχετίζονται με το αναπαραγωγικό σύστημα, και όχι μόνο η απουσία ασθένειας ή δυσλειτουργίας. Η αναπαραγωγική υγεία σχετίζεται με όλες τις λειτουργίες και τις διεργασίες του αναπαραγωγικού συστήματος σε όλα τα στάδια της ζωής και συνεπάγεται ότι τα άτομα δύνανται να έχουν μια ασφαλή και ικανοποιητική σεξουαλική ζωή, την ικανότητα αναπαραγωγής και την ελευθερία να αποφασίσουν αν, πότε και πόσο συχνά θα αναπαραχθούν.

Ποικιλομορφία του κοινωνικού φύλου: εκφράσεις φύλου που δεν ταυτίζονται με τις αναμενόμενες βάσει του βιολογικού φύλου που αποδόθηκε σε ένα άτομο κατά τη γέννησή του.

Βία: οποιαδήποτε πράξη που οδηγεί, ή μπορεί να οδηγήσει, σε σωματικό, σεξουαλικό ή ψυχολογικό τραύμα, είτε απερίφραστα είτε χωρίς να γίνεται αντιληπτό.

Γκέι: άτομο που έλκεται κυρίως ή έχει ερωτικές σχέσεις με άτομα του ίδιου φύλου. Συνηθέστερα χρησιμοποιείται για

άνδρες, όμως χρησιμοποιείται ενίοτε και από γυναίκες.

Διαδίκτυακός εκφοβισμός: η χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας με στόχο τον εκφοβισμό ενός ατόμου, συνήθως μέσω της αποστολής μηνυμάτων εκφοβιστικού ή απειλητικού χαρακτήρα.

Διάκριση: οποιασδήποτε μορφής άδικη μεταχείριση ή αυθαίρετη διαφοροποίηση με βάση τη φυλή, το βιολογικό φύλο, τη θρησκεία, την εθνικότητα, την καταγωγή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου, την σωματική ή νοητική βλάβη, την ηλικία, τη γλώσσα, το κοινωνικό υπόβαθρο ή άλλη κατάσταση ενός ατόμου.

Διεμφυλικό άτομο (ή τρανς άτομο): άτομο του οποίου η αντίληψη για το φύλο του (έμφυλη ταυτότητα) διαφέρει από το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση. Τα διεμφυλικά άτομα μπορεί να είναι ετεροφυλόφιλα, ομοφυλόφιλα ή αμφιφυλόφιλα και μπορεί να θεωρούν τον εαυτό τους ως αρρενωπότητες, θηλυκότητες, κάτι άλλο, μια μίξη διαφορετικών φύλων ή άφυλα.

Εκφοβισμός: επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά που προκαλεί εσκεμμένα τραυματισμό ή δυσφορία μέσω σωματικής επαφής, λεκτικών επιθέσεων ή ψυχολογικής χειραγώγησης. Βασικό στοιχείο του είναι η διαφορά ισχύος.

Έκφραση φύλου: ο τρόπος με τον οποίο ένα άτομο εκφράζει το κοινωνικό του φύλο στον υπόλοιπο κόσμο, όπως το όνομα, τα ρούχα, ο τρόπος με τον οποίο περπατά, μιλά ή επικοινωνεί, οι κοινωνικοί ρόλοι και η γενικότερη συμπεριφορά του.

Έμφυλη βία: η βία που ασκείται εξαιτίας των έμφυλων διακρίσεων και στερεοτύπων, αλλά και των έμφυλων ρόλων που θεωρείται ότι πρέπει να αναλάβει ένα άτομο· ή εξαιτίας της διαφοράς ισχύος που συνδέεται με το φύλο και οδηγεί, ή πιθανόν να οδηγήσει, σε σωματικό, σεξουαλικό ή ψυχολογικό τραύμα και πόνο.

Έμφυλη βία στο σχολείο: απειλές ή άσκηση σεξουαλικής, σωματικής ή ψυχολογικής βίας, μέσα ή κοντά σε σχολικό περιβάλλον, η οποία διαιωνίζεται εξαιτίας των έμφυλων στερεοτύπων και νορμών και επιβάλλεται από την ανισότητα ισχύος.

Εξαναγκασμός: η πράξη ή η πρακτική να πείσεις ένα άτομο μέσω της άσκησης βίας ή απειλών.

Ετεροκανονικότητα: η πεποίθηση ότι η ετεροφυλοφιλία είναι ο φυσιολογικός ή ο αναμενόμενος σεξουαλικός προσανατολισμός ενός ατόμου.

Έφηβο άτομο: άτομο ηλικίας 10 έως 19 ετών, σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ.

Ίντερσεξ (διαφυλικό άτομο): αναφέρεται σε άτομα που γεννιούνται με ένα σύνολο χαρακτηριστικών του φύλου (συμπεριλαμβανομένων των γεννητικών οργάνων, των γονάδων και των χρωμοσωμάτων) τα οποία δεν συνάδουν με τις συνήθειες αντιλήψεις περί δυαδικού φύλου και ανδρικών ή γυναικείων σωμάτων. Πρόκειται για έναν όρο-ομπρέλα που χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα μεγάλο φάσμα φυσιολογικών σωματικών παραλλαγών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ίντερσεξ/διαφυλικά χαρακτηριστικά είναι ορατά κατά τη γέννηση, ενώ άλλες φορές εμφανίζονται στην εφηβεία. Ορισμένες χρωμοσωμικές ίντερσεξ παραλλαγές ενδέχεται να μην είναι καθόλου ορατές. Η ίντερσεξ σωματικότητα / διαφυλικότητα συνδέεται με τα βιολογικά χαρακτηριστικά του φύλου ενός ατόμου και διαφέρει από τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου ενός ατόμου. Ένα ίντερσεξ άτομο μπορεί να είναι ετεροφυλόφιλο, ομοφυλόφιλο ή αμφιφυλόφιλο, και μπορεί να θεωρεί τον εαυτό του αρρενωπότητα, θηλυκότητα, και τα δύο ή τίποτα από τα δύο.

Ισότητα: η δίκαιη και αμερόληπτη μεταχείριση, στην οποία περιλαμβάνεται η ισότιμη ή διαφοροποιημένη μεταχείριση ώστε να εξομαλυνθούν τυχόν ανισότητες σε δικαιώματα, πρόνοια, υποχρεώσεις και ευκαιρίες.

Λεσβία: μια γυναίκα που αισθάνεται σωματική, συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη κυρίως για άλλες γυναίκες και συνάπτει ερωτικές σχέσεις μαζί τους.

Μη συμμόρφωση στο φύλο: αναφέρεται σε άτομα που δεν συμμορφώνονται με κανέναν από τους δύο ορισμούς για το ανδρικό και το γυναικείο φύλο, καθώς επίσης και σε άτομα η έκφραση φύλου των οποίων ενδέχεται να αποκλίνει από τα καθιερωμένα στερεότυπα. Σε κάποιες περιπτώσεις, η κοινωνία θεωρεί ότι ορισμένα άτομα δεν συμμορφώνονται με το φύλο τους λόγω της έκφρασης φύλου τους. Ωστόσο, τα ίδια τα άτομα δεν θεωρούν απαραίτητα ότι δεν συμμορφώνονται ως προς το φύλο. Η έκφραση φύλου και η μη συμμόρφωση συνδέονται εμφανώς με τις ατομικές και τις κοινωνικές αντιλήψεις ως προς το τι εστί αρρενωπότητα και τι θηλυκότητα.

Νεαρό άτομο: άτομο ηλικίας 10-24 ετών, σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ (young person)

Νεότητα: άτομα ηλικίας 15-24 ετών, σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ (youth). Ο ΟΗΕ χρησιμοποιεί αυτό το ηλικιακό φάσμα για στατιστικούς λόγους, ωστόσο σέβεται τους διαφορετικούς ορισμούς περί νεότητας ανά χώρα και ανά περιοχή.

Ομοφοβία: ο φόβος, η αμηχανία, η μισαλλοδοξία ή το μίσος για την ομοφυλοφιλία και για τα ομοφυλόφιλα άτομα βάσει του πραγματικού ή του θεωρούμενου σεξουαλικού προσανατολισμού τους.

Ομοφοβική βία: μια έμφυλη μορφή εκφοβισμού που πηγάζει από τον πραγματικό ή θεωρούμενο σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ατόμου.

Ομοφυλόφιλο άτομο: ένα άτομο που ελκύεται σωματικά, συναισθηματικά ή/και σεξουαλικά από άτομα του ίδιου φύλου.

Παιδαγωγική: ο τρόπος με τον οποίο μεταδίδεται το εκπαιδευτικό υλικό, συμπεριλαμβανομένων διαφόρων μεθοδολογιών που αναγνωρίζουν το γεγονός ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν με διαφορετικούς τρόπους και βοηθούν διαφορετικά παιδιά να αλληλεπιδρούν με το εκπαιδευτικό υλικό και να μαθαίνουν πιο αποτελεσματικά.

Παιδί: άτομο ηλικίας κάτω των 18 ετών, σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ.

Παρενόχληση: οποιαδήποτε ανάρμοστη και ανεπιθύμητη συμπεριφορά που μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένα ως προσβλητική ή ταπεινωτική για ένα άλλο άτομο. Η παρενόχληση μπορεί να έχει τη μορφή λέξεων, χειρονομιών ή πράξεων που τείνουν να εκνευρίζουν, να ταράζουν, να κακοποιούν, να ταπεινώνουν, να εκφοβίζουν, να μειώνουν, να ντροπιάζουν ένα άτομο, να του προκαλούν αμηχανία· ή να δημιουργούν ένα εκφοβιστικό, εχθρικό ή προσβλητικό περιβάλλον.

Σεξουαλική υγεία: κατάσταση πλήρους σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε όλα τα θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα, και όχι μόνο η απουσία ασθένειας, δυσλειτουργίας ή βλάβης. Η σεξουαλική υγεία προϋποθέτει την προσέγγιση της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών σχέσεων με θετικότητα και σεβασμό, καθώς επίσης και την προοπτική να έχει ένα άτομο ευχάριστες και ασφαλείς σεξουαλικές εμπειρίες, δίχως εξαναγκασμό, διακρίσεις και βία. Η επίτευξη και η διατήρηση της σεξουαλικής υγείας προϋποθέτει τον σεβασμό, την προστασία και την ικανοποίηση των σεξουαλικών δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων.

Σεξουαλικός προσανατολισμός: Η ικανότητα κάθε ανθρώπου να νιώσει βαθιά συναισθηματική, ρομαντική και σεξουαλική έλξη για άτομα διαφορετικού φύλου (ετεροφυλοφιλικός), ίδιου φύλου (ομοφυλοφιλικός) ή περισσότερων από ένα φύλο (αμφιφυλοφιλικός ή πανσεξουαλικός) και να συνάψει ερωτικές και σεξουαλικές σχέσεις μαζί τους.

Στίγμα: απόψεις ή θέσεις που έχουν ορισμένα άτομα ή η κοινωνία, οι οποίες χαρακτηρίζουν αρνητικά ένα άτομο ή μια κοινωνική ομάδα. Οι διακρίσεις προκύπτουν όταν το στίγμα γίνεται πράξη.

Συγκατάθεση μετά από ενημέρωση: διαδικασία κατά την οποία ένα άτομο συμφωνεί εθελούσια να συμμετάσχει σε μια έρευνα ή παρέμβαση.

Συμπεριληπτική εκπαίδευση: η διαδικασία ενδυνάμωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε κάθε μαθητής-τρια να επωφελείται από αυτό.

Ταυτότητα φύλου: ο εσωτερικός και προσωπικός τρόπος με τον οποίο ένα άτομο αντιλαμβάνεται το φύλο του και το σώμα

του, ο οποίος μπορεί είτε να συνάδει με το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση είτε όχι. Η ταυτότητα φύλου περιλαμβάνει την προσωπική αίσθηση για το σώμα η οποία ενδέχεται να περιλαμβάνει επίσης, την μεταβολή σωματικών χαρακτηριστικών ή λειτουργιών (με τη χρήση ιατρικών, χειρουργικών ή άλλων μέσων).

Τρανσέξουαλ: ενίοτε χρησιμοποιείται για να περιγράψει διεμφυλικά άτομα που έχουν κάνει ή επιθυμούν να κάνουν ιατρικές επεμβάσεις (πχ. χειρουργείο ή ορμονικές αγωγές) προκειμένου το σώμα τους να είναι πιο σύμφωνο με την ταυτότητα φύλου τους (Συστήνεται η αποφυγή του όρου καθώς έχει χρησιμοποιηθεί κακοποιητικά στο παρελθόν).

Τρανσφοβία: ο φόβος, η αμηχανία, η μισαλλοδοξία ή το μίσος για τα διεμφυλικά (τρανς) άτομα.

Τρανσφοβική βία: μορφή έμφυλης βίας που βασίζεται στην πραγματική ή στην θεωρούμενη ταυτότητα φύλου ενός ατόμου.

Φύλο (βιολογικό): βιολογικά και σωματικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου (γενετικά, ενδοκρινικά και ανατομικά) βάσει των

οποίων οι άνθρωποι κατηγοριοποιούνται ως μέλη του ανδρικού ή του γυναικείου πληθυσμού (βλ. επίσης: ίντερσεξ)

Φύλο (κοινωνικό): αναφέρεται στα κοινωνικά χαρακτηριστικά και τις προοπτικές που συνδέονται με το ανδρικό και το γυναικείο φύλο, καθώς επίσης και με τις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, μεταξύ ανδρών και μεταξύ γυναικών. Πρόκειται για κοινωνικά κατασκευασμένα και επίκτητα χαρακτηριστικά, τα οποία οι άνθρωποι μαθαίνουν μέσα από κοινωνικοποιητικές διαδικασίες που σχετίζονται με αναμενόμενα, επιτρεπτά ή επιβραβευόμενα μοτίβα συμπεριφοράς τα οποία πηγάζουν από την εκάστοτε κουλτούρα και συνδέονται με το τι πρέπει να κάνει και πώς πρέπει να είναι κάποιος άνθρωπος με βάση το κοινωνικό του φύλο. Απόλυτες ή προκατειλημμένες πεποιθήσεις που σχετίζονται με το κοινωνικό φύλο ενδέχεται να οδηγήσουν στην ανισότητα και σε επιβλαβείς πρακτικές που προστατεύονται με το επιχείρημα ότι αποτελούν μέρος της παράδοσης, της κουλτούρας, της θρησκείας ή της δεισιδαιμονίας.

10

Παραρτήματα

Παραρτήματα

Παράρτημα 1

Διεθνείς συμφωνίες, μέσα και πρότυπα που σχετίζονται με την Συμπεριληπτική-Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (ΣΟΣΕ)

Παρακάτω παρατίθενται ορισμένα αποσπάσματα από διεθνείς συμφωνίες, μέσα και πρότυπα που σχετίζονται με την συμπεριληπτική-ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση:

Να αλλάξουμε τον κόσμο μας: η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ψήφισμα 70/1) Πολιτική Διακήρυξη που περιλαμβάνει τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), 2015

19. Επιβεβαιώνουμε για άλλη μια φορά τη σημασία της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς και άλλων διεθνών εγγράφων που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές δίκαιο. Τονίζουμε τις ευθύνες όλων των κρατών, σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, για τον σεβασμό, την προστασία και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για κάθε άνθρωπο, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας ή άλλης κατάστασης.

20. Η επίτευξη της ισότητας των φύλων και η ενδυνάμωση των γυναικών και των κοριτσιών θα συμβάλλουν αποφασιστικά στην πρόοδο σε όλους τους στόχους και τις επιδιώξεις. Είναι αδύνατον να αξιοποιηθεί πλήρως το ανθρώπινο δυναμικό και να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη εάν το ήμισυ της ανθρωπότητας εξακολουθεί να στερείται τα πλήρη ανθρώπινα δικαιώματά του και ευκαιρίες ανέλιξης. Οι γυναίκες και τα κορίτσια πρέπει να απολαμβάνουν ίση πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση, οικονομικούς πόρους και συμμετοχή στην πολιτική, καθώς και ίσες ευκαιρίες με τους άνδρες και τα αγόρια για απασχόληση, ηγεσία και λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα. Θα εργαστούμε για τη σημαντική αύξηση των επενδύσεων ώστε να εξαλειφθεί το χάσμα μεταξύ των φύλων και να ενισχυθεί η στήριξη των θεσμών όσον αφορά στην ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών σε παγκόσμιο, τοπικό και εθνικό επίπεδο. Θα εξαλειφθούν όλες οι μορφές διακρίσεων και βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, μεταξύ άλλων μέσω της συμβολής των ανδρών και των αγοριών. Η συστηματική ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην εφαρμογή της Ατζέντας είναι ζωτικής σημασίας.

25. Δεσμευόμαστε να παρέχουμε ποιοτική, συμπεριληπτική και ισότιμη εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες (προσχολική,

πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια, τεχνική και επαγγελματική κατάρτιση). Όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, φυλής ή εθνικότητας, καθώς και τα άτομα με αναπηρία, οι μετανάστες, οι αυτόχθονες πληθυσμοί, τα παιδιά και οι νέοι, ιδίως οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες δια βίου μάθησης που τους βοηθούν να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και τις δεξιότητες για την αξιοποίηση ευκαιριών και την πλήρη κοινωνική τους ενσωμάτωση. Θα αγωνιστούμε να παρέχουμε στα παιδιά και τους νέους ένα περιβάλλον που να τα ενθαρρύνει να αξιοποιήσουν πλήρως τα δικαιώματά και τις ικανότητές τους, βοηθώντας τις χώρες μας να επωφεληθούν από το δημογραφικό μέρισμα, μέσω της ύπαρξης ασφαλών σχολείων και της συνοχής σε επίπεδο οικογένειας και κοινότητας, μεταξύ άλλων.

26. Η καθολική υγειονομική κάλυψη και η πρόσβαση σε ποιοτική υγειονομική περίθαλψη είναι απαραίτητες για την προαγωγή της σωματικής και ψυχικής υγείας και ευεξίας και για την παράταση του προσδόκιμου ζωής για όλους τους ανθρώπους. Κανείς δεν πρέπει να μείνει πίσω. Δεσμευόμαστε να επιταχύνουμε την πρόοδο που έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα στη μείωση της νεογνικής, παιδικής και μητρικής θνησιμότητας, εξαλείφοντας όλους αυτούς τους αποτρέψιμους θανάτους πριν από το 2030. Δεσμευόμαστε να διασφαλίσουμε την καθολική πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών οικογενειακού προγραμματισμού, ενημέρωσης και εκπαίδευσης.

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)

ΣΒΑ3: Εξασφάλιση υγιούς ζωής και προώθηση της ευεξίας για όλους τους ανθρώπους, σε όλες τις ηλικίες

3.3 Μέχρι το 2030, να έχουν εξαλειφθεί οι επιδημίες του AIDS, της φυματίωσης, της ελονοσίας και των παραμελημένων τροπικών ασθενειών και να καταπολεμηθεί η ηπατίτιδα, οι ασθένειες που μεταδίδονται από το νερό και άλλες μεταδοτικές ασθένειες.

3.7 Μέχρι το 2030, να διασφαλιστεί η καθολική πρόσβαση σε υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών οικογενειακού προγραμματισμού, ενημέρωσης και εκπαίδευσης, και να ενσωματωθεί η αναπαραγωγική υγεία στις εθνικές στρατηγικές και στα εθνικά προγράμματα.

ΣΒΑ4: Εξασφάλιση ποιοτικής, συμπεριληπτικής και ισότιμης εκπαίδευσης και προώθηση των ευκαιριών δια βίου μάθησης για όλους

4.1 Μέχρι το 2030, να διασφαλιστεί ότι όλα τα κορίτσια και τα αγόρια θα ολοκληρώσουν δωρεάν, ισότιμη και ποιοτική

πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα μαθησιακά αποτελέσματα της οποίας θα είναι επαρκή και θα ταιριάζουν στα δεδομένα της σύγχρονης εποχής

4.7 Μέχρι το 2030, να διασφαλιστεί ότι όλοι οι μαθητές αποκτούν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, μεταξύ άλλων μέσω της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα των φύλων, μέσω της προώθησης μιας ειρηνικής κουλτούρας μη βίας και πολιτών του κόσμου, και μέσω της εκτίμησης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη

ΣΒΑ5: Επίτευξη της ισότητας των φύλων και ενδυνάμωση όλων των γυναικών και των κοριτσιών

5.1 Εξάλειψη όλων των διακρίσεων κατά των γυναικών και των κοριτσιών όλου του κόσμου.

5.2 Εξάλειψη όλων των μορφών βίας κατά όλων των γυναικών και των κοριτσιών στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής και άλλων μορφών εκμετάλλευσης.

5.3 Εξάλειψη όλων των επιβλαβών πρακτικών, όπως ο παιδικός, ο πρόωρος και ο εξαναγκαστικός γάμος, και ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων.

5.6 Εξασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και στα αναπαραγωγικά δικαιώματα, όπως συμφωνήθηκε σύμφωνα με το Πρόγραμμα Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη και την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου και τα έγγραφα αποτελεσμάτων των διασκέψεων αναθεώρησής τους.

ΣΒΑ10: Μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών

10.3 Εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και μείωση των ανισοτήτων των αποτελεσμάτων, μεταξύ άλλων με την εξάλειψη των νόμων, πολιτικών και πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις και την προώθηση κατάλληλων και συμπεριληπτικών νόμων, πολιτικών και δράσεων.

ΣΒΑ16: Προώθηση ειρηνικών και συμπεριληπτικών κοινωνιών με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη, παροχή πρόσβασης στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδόμηση αποτελεσματικών, υπευθύνων και συμπεριληπτικών θεσμών σε όλα τα επίπεδα

16.1 Ελαχιστοποίηση όλων των μορφών βίας σε όλο τον κόσμο και των θανάτων που οφείλονται σε αυτή.

16.2 Εξάλειψη της κακοποίησης, της εκμετάλλευσης, της εμπορίας και όλων των μορφών βίας και βασανιστηρίων κατά

των παιδιών.

16.β Προώθηση και επιβολή συμπεριληπτικών νόμων και πολιτικών με γνώμονα τη βιώσιμη ανάπτυξη

Διακήρυξη της Incheon για την Εκπαίδευση 2030 και πλαίσιο δράσης για την υλοποίηση του τέταρτου στόχου για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προς μια συμπεριληπτική και ισότιμη ποιοτική εκπαίδευση και πρόσβαση σε δια βίου μάθηση για όλους (2015). Παγκόσμιο Εκπαιδευτικό Φόρουμ

Η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση παρατίθεται σε σχέση με την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ) και την εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη του κόσμου (GCED). Θεματικοί δείκτες για την παρακολούθηση της Ατζέντας 2030 για την εκπαίδευση. Δείκτης για τον ΣΒΑ 4.7 (σελ. 79): "Ποσοστό σχολείων που παρέχουν εκπαίδευση για τον HIV και τη σεξουαλικότητα με βάση τις δεξιότητες ζωής".

63. Ενδεικτικές στρατηγικές: Ανάπτυξη πολιτικών και προγραμμάτων για την προώθηση της ΕΑΑ και της GCED και την ένταξή τους στο κύριο ρεύμα της τυπικής, μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης μέσω παρεμβάσεων σε επίπεδο συστήματος, κατάρτισης εκπαιδευτικών, μεταρρύθμισης του προγράμματος σπουδών και παιδαγωγικής υποστήριξης. Αυτό περιλαμβάνει την εφαρμογή του Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης για την ΕΑΑ* και την αντιμετώπιση θεμάτων όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ισότητα των φύλων, η υγεία, η ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση, η κλιματική αλλαγή, τα βιώσιμα μέσα διαβίωσης και η υπεύθυνη και δεσμευμένη ιδιότητα του υπεύθυνου και ενεργού πολίτη, με βάση τις εθνικές εμπειρίες και δυνατότητες.

Πολιτική Διακήρυξη για τον HIV και το AIDS: για την επιτάχυνση της καταπολέμησης του HIV και τον τερματισμό της επιδημίας του AIDS έως το 2030, 2016 (ψήφισμα A/RES/70/266)

41. Συνεχίζει να υπάρχει βαθιά ανησυχία για το γεγονός ότι, σε παγκόσμιο επίπεδο, οι γυναίκες και τα κορίτσια εξακολουθούν να πλήττονται περισσότερο από την επιδημία και ότι φέρουν δυσανάλογο μερίδιο του βάρους της φροντίδας των παιδιών. Να σημειωθεί ότι η πρόοδος προς την κατεύθυνση της ισότητας των φύλων και της ενδυνάμωσης όλων των γυναικών και των κοριτσιών είναι απαράδεκτα αργή και ότι η ικανότητα των γυναικών και των κοριτσιών να προστατεύονται από τον HIV εξακολουθεί να διακυβεύεται από τα εξής: παράγοντες που σχετίζονται με τη φυσιολογία, ανισότητες μεταξύ των φύλων,

* Εγκρίθηκε από τη Γενική Διάσκεψη της UNESCO (ψήφισμα 37C/12) και αναγνωρίστηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (ψήφισμα A/RES/69/211) ως συνέχεια της «Δεκαετίας της ΕΑΑ».

συμπεριλαμβανομένων των άνισων σχέσεων εξουσίας στην κοινωνία μεταξύ γυναικών και ανδρών και αγοριών και κοριτσιών, το άνισο νομικό, οικονομικό και κοινωνικό καθεστώς, την ανεπαρκή πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, όλες τις μορφές διακρίσεων και βίας στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων, της σεξουαλικής βίας, της εκμετάλλευσης και των επιβλαβών πρακτικών.

61. (γ) Δέσμευση για 1) την εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων και της έμφυλης κακοποίησης και βίας, τη βελτίωση της ικανότητας των γυναικών και των εφήβων κοριτσιών να προστατεύονται από τον κίνδυνο μόλυνσης από τον ιό HIV, (κυρίως μέσω της παροχής υγειονομικής περίθαλψης και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, καθώς και της πλήρους πρόσβασης σε ολοκληρωμένη ενημέρωση και εκπαίδευση), 2) τη διασφάλιση του δικαιώματος των γυναικών σχετικά με τον έλεγχο και την ελεύθερη και υπεύθυνη λήψη αποφάσεων για θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητά τους, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής τους υγείας, χωρίς εξαναγκασμό, διακρίσεις και βία, ώστε να μπορούν να προστατευτούν καλύτερα από τον ιό HIV, 3) τη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που προάγει την ενδυνάμωση των γυναικών και την ενίσχυση της οικονομικής τους ανεξαρτησίας και 4) την έμφαση στον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι άνδρες και τα αγόρια σε αυτό το πλαίσιο της επίτευξης της ισότητας.

62. (γ) Δέσμευση να ενταθούν οι προσπάθειες για την περαιτέρω διάδοση της επιστημονικά ακριβούς και ολοκληρωμένης εκπαίδευσης η οποία υπόκειται σε διαφοροποιήσεις ανάλογα με την ηλικία και πολιτισμικό πλαίσιο και παρέχει στα έφηβα κορίτσια και αγόρια και στις νεαρές γυναίκες και άνδρες, εντός και εκτός σχολείου, σύμφωνα με τις εξελισσόμενες ικανότητές τους, πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και την πρόληψη του HIV, την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη σωματική, ψυχολογική και εφηβική ανάπτυξη και την εξουσία στις σχέσεις μεταξύ γυναικών και ανδρών. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα βελτιώσουν την αυτοεκτίμησή τους, καθώς επίσης και τις δεξιότητες λήψης ενημερωμένων αποφάσεων, επικοινωνίας και μείωσης του κινδύνου, ενώ θα αναπτύξουν σχέσεις σεβασμού. Η διαδικασία αυτή θα πραγματοποιηθεί με την πλήρη συνεργασία με τους νέους, τους γονείς, τους νόμιμους κηδεμόνες, τους φροντιστές, τους εκπαιδευτικούς και τους παρόχους υγειονομικής περίθαλψης, για την πρόληψη της μόλυνσης από τον ιό HIV.

Μέσα, Συμβάσεις και Πρότυπα για τα ανθρώπινα δικαιώματα:

- 1 Η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1948)
- 2 Σύμβαση εξάλειψης κάθε μορφής διακρίσεως κατά των γυναικών (Επιτροπή για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά

των γυναικών, 1979)

- 3 Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (1989/90)
- 4 Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (1966/76)
- 5 Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (2006)

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Επιτάχυνση των προσπαθειών για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών: συμβολή των ανδρών και των αγοριών στην πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών όλου του κόσμου. A/HRC/35/L.15 2017

(ζ) Ανάπτυξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διδακτικού υλικού, συμπεριλαμβανομένης της ολοκληρωμένης σεξουαλικής αγωγής, βασισμένη στην πλήρη και ακριβή πληροφόρηση, για όλα τα έφηβα και νέα άτομα, κατά τρόπο που να συνάδει με τις εξελισσόμενες ικανότητές τους, με την κατάλληλη καθοδήγηση από τους γονείς και τους νόμιμους κηδεμόνες, με την ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, προκειμένου να τροποποιηθούν τα κοινωνικά και πολιτισμικά πρότυπα συμπεριφοράς ανδρών και γυναικών όλων των ηλικιών, να εξαλειφθούν οι προκαταλήψεις και να προωθηθούν και να αναπτυχθούν δεξιότητες λήψης αποφάσεων, επικοινωνίας και μείωσης των κινδύνων, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη σχέσεων σεβασμού με βάση την ισότητα των φύλων και τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης εκπαιδευτικών τόσο για την τυπική όσο και για τη μη τυπική εκπαίδευση.

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Επιτάχυνση των προσπαθειών για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών: πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών και των κοριτσιών που ανήκουν σε αυτόχθονες κοινότητες A/HRC/32/L.28/Rev.1, 2016

7 (γ) Λήψη μέτρων για την ενδυνάμωση των γυναικών, μέσω της ενίσχυσης της οικονομικής τους αυτονομίας και της διασφάλισης της πλήρους και ισότιμης συμμετοχής τους στην κοινωνία και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, μεταξύ άλλων. Τα παραπάνω προϋποθέτουν την υιοθέτηση και εφαρμογή κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών που εξασφαλίζουν στις γυναίκες πλήρη και ισότιμη πρόσβαση 1) στην ποιοτική εκπαίδευση και κατάρτιση (συμπεριλαμβανομένης της ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης), 2) σε προσιτές και επαρκείς δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες, 3) σε οικονομικούς πόρους και αξιοπρεπή εργασία 4) σε πλήρη και ισότιμη

δικαιώματα ιδιοκτησίας και πρόσβασης και ελέγχου της γης και άλλων περιουσιακών στοιχείων και 5) στη διασφάλιση των κληρονομικών δικαιωμάτων των γυναικών και των κοριτσιών.

Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων. Γενικό σχόλιο αριθ. 22 σχετικά με το δικαίωμα στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (άρθρο 12 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα) 2016

II. 5. Το δικαίωμα στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία συνεπάγεται ένα σύνολο ελευθεριών και δικαιωμάτων. Οι ελευθερίες περιλαμβάνουν το δικαίωμα να λαμβάνει κανείς ελεύθερες και υπεύθυνες αποφάσεις και επιλογές, χωρίς βία, εξαναγκασμό και διακρίσεις, για θέματα που αφορούν το σώμα του και τη σεξουαλική και αναπαραγωγική του υγεία. Τα δικαιώματα περιλαμβάνουν την απρόσκοπτη πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα υγειονομικών εγκαταστάσεων, αγαθών, υπηρεσιών και πληροφοριών, τα οποία εξασφαλίζουν σε όλους τους ανθρώπους την πλήρη απόλαυση του δικαιώματος στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία σύμφωνα με το άρθρο 12 του Συμφώνου.

II.6. Η σεξουαλική υγεία και η αναπαραγωγική υγεία διαφέρουν, αλλά συνδέονται στενά μεταξύ τους. Η σεξουαλική υγεία, όπως ορίζεται από τον ΠΟΥ, είναι “η κατάσταση πλήρους σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε όλα τα θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα”. Η αναπαραγωγική υγεία, όπως περιγράφεται στο Πρόγραμμα Δράσης της ICPD, αφορά την ικανότητα αναπαραγωγής και την ελευθερία λήψης ενημερωμένων, ελεύθερων και υπεύθυνων αποφάσεων. Περιλαμβάνει επίσης την πρόσβαση σε ένα φάσμα πληροφοριών, αγαθών, εγκαταστάσεων και υπηρεσιών για την αναπαραγωγική υγεία, ώστε να μπορούν τα άτομα να λαμβάνουν ενημερωμένες, ελεύθερες και υπεύθυνες αποφάσεις σχετικά με την αναπαραγωγική τους συμπεριφορά.

9. Η υλοποίηση του δικαιώματος στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία απαιτεί από τα συμβαλλόμενα κράτη να εκπληρώνουν επίσης τις υποχρεώσεις τους βάσει άλλων διατάξεων του Συμφώνου. Για παράδειγμα, το δικαίωμα στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, σε συνδυασμό με το δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρα 13 και 14) και το δικαίωμα στην ισότητα και την απουσία διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών (άρθρο 2 παρ. 2 και άρθρο 3), συνεπάγεται το δικαίωμα σε μια εκπαίδευση σχετικά με θέματα σεξουαλικότητας και αναπαραγωγικότητας η οποία είναι ολοκληρωμένη, συμπεριληπτική, βασισμένη σε ακριβή επιστημονικά δεδομένα και κατάλληλη για την εκάστοτε ηλικία.

28. Η πραγμάτωση των δικαιωμάτων των γυναικών και της ισότητας των φύλων, τόσο σε νομικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, προϋποθέτει την κατάργηση ή τη μεταρρύθμιση των

νόμων, πολιτικών και πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις στον τομέα της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Απαιτείται η άρση όλων των εμποδίων που δυσχεραίνουν την πρόσβαση των γυναικών σε ολοκληρωμένες υπηρεσίες, αγαθά, εκπαίδευση και πληροφόρηση στον τομέα της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Για τη μείωση των ποσοστών μητρικής θνησιμότητας και νοσηρότητας, απαιτείται αφενός επείγουσα μαιευτική φροντίδα και εξειδικευμένη παρακολούθηση του τοκετού, τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές και αφετέρου πρόληψη των μη ασφαλών αμβλώσεων. Για την πρόληψη των ανεπιθύμητων κήσεων και των μη ασφαλών αμβλώσεων, τα κράτη καλούνται 1) να υιοθετήσουν νομικά και πολιτικά μέτρα που να εγγυώνται σε όλα τα άτομα πρόσβαση σε οικονομικά προσιτά, ασφαλή και αποτελεσματικά αντισυλληπτικά και ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση, μεταξύ άλλων και για τους εφήβους, 2) να μεριμνήσουν για την φιλελευθεροποίηση των περιοριστικών νόμων περί αμβλώσεων, 3) να εξασφαλίσουν στις γυναίκες και τα κορίτσια πρόσβαση σε ασφαλείς υπηρεσίες αμβλώσεων και ποιοτική φροντίδα μετά την άμβλωση (με την κατάρτιση των παρόχων υγειονομικής περίθαλψης, μεταξύ άλλων), και 4) να σεβαστούν το δικαίωμα των γυναικών να λαμβάνουν αυτόνομες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους υγεία.

Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού CRC/C/GC/20, Γενικό σχόλιο αριθ. 20) σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού κατά την εφηβεία 2016

33. Οι έφηβοι που είναι λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανσέξουαλ και ίντερσεξ αντιμετωπίζουν συχνά διώξεις, καθώς επίσης και κακοποίηση, βία, στιγματισμό, διακρίσεις, εκφοβισμό, αποκλεισμό από την εκπαίδευση και την κατάρτιση, αλλά και έλλειψη οικογενειακής και κοινωνικής υποστήριξης ή πρόσβασης σε υπηρεσίες και πληροφορίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Σε ακραίες περιπτώσεις, αντιμετωπίζουν σεξουαλικές επιθέσεις, βιασμό, ακόμη και θάνατο. Αυτές οι εμπειρίες έχουν συνδεθεί με χαμηλή αυτοεκτίμηση, υψηλότερα ποσοστά κατάθλιψης, αυτοκτονίας και έλλειψης στέγης.

59. Η Επιτροπή καλεί τα κράτη να υιοθετήσουν ολοκληρωμένες πολιτικές για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία των εφήβων, οι οποίες να λαμβάνουν υπόψη το φύλο και τη σεξουαλικότητα, τονίζοντας ότι η άνιση πρόσβαση των εφήβων σε αυτές τις πληροφορίες, τα αγαθά και τις υπηρεσίες ισοδυναμεί με διάκριση. Η έλλειψη πρόσβασης σε τέτοιες υπηρεσίες συμβάλλει στο να είναι τα έφηβα κορίτσια η ομάδα που κινδυνεύει περισσότερο να πεθάνει ή να υποστεί σοβαρούς ή δια βίου τραυματισμούς κατά την εγκυμοσύνη και τον τοκετό. Όλοι οι έφηβοι θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δωρεάν, εμπιστευτικές και συμπεριληπτικές υπηρεσίες, πληροφορίες και εκπαίδευση σε θέματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής

υγείας, διαθέσιμες τόσο διαδικτυακά όσο και διά ζώσης, οι οποίες ικανοποιούν τις ανάγκες των εφήβων και αφορούν, μεταξύ άλλων, τον οικογενειακό προγραμματισμό, την αντισύλληψη, συμπεριλαμβανομένης της επείγουσας αντισύλληψης, την πρόληψη, τη φροντίδα και τη θεραπεία των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων, τη συμβουλευτική, τη φροντίδα πριν από τη σύλληψη, τις υπηρεσίες μητρικής υγείας και την υγιεινή της εμμήνου ρύσεως.

60. Δεν θα πρέπει να παρεμποδίζεται η πρόσβαση στις παροχές, στην ενημέρωση και στη συμβουλευτική σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και τα δικαιώματα με εμπόδια όπως απαιτήσεις για συγκατάθεση ή εξουσιοδότηση τρίτων. Επιπλέον, πρέπει να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για να ξεπεραστούν τα εμπόδια του στίγματος και του φόβου που βιώνουν, για παράδειγμα, τα κορίτσια στην εφηβεία, τα κορίτσια με αναπηρίες και οι λεσβίες, οι ομοφυλόφιλοι, οι αμφιφυλόφιλοι, οι τρανσέξουαλ και οι ίντερσεξ έφηβοι/ες, για να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες. Η Επιτροπή προτρέπει τα κράτη να αποποινικοποιήσουν τις αμβλώσεις, ώστε να διασφαλίσουν ότι τα κορίτσια έχουν πρόσβαση σε ασφαλείς υπηρεσίες φροντίδας κατά την άμβλωση και μετά την άμβλωση, να αναθεωρήσουν τη νομοθεσία με σκοπό να προστατευτούν τα βέλτιστα συμφέροντα των εγκύων εφήβων και να διασφαλιστεί ότι οι απόψεις τους ακούγονται και γίνονται πάντοτε σεβαστές στο πλαίσιο των αποφάσεων που σχετίζονται με τις αμβλώσεις.

61. Η κατάλληλη για την ηλικία, ολοκληρωμένη και συμπεριληπτική εκπαίδευση σε θέματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, βασισμένη σε επιστημονικά στοιχεία και πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διαμορφωμένη με τη συμβολή των εφήβων, θα πρέπει να αποτελεί μέρος του υποχρεωτικού σχολικού προγράμματος και να είναι προσβάσιμη και από εφήβους που δεν πηγαίνουν σχολείο. Θα πρέπει να δίνεται προσοχή στην ισότητα των φύλων, τη σεξουαλική ποικιλομορφία, τα δικαιώματα σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, την υπεύθυνη γονεϊκότητα και σεξουαλική συμπεριφορά, την πρόληψη της βίας, καθώς και στην πρόληψη της πρόωρης εγκυμοσύνης και των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων. Οι πληροφορίες θα πρέπει να είναι διαθέσιμες σε εναλλακτικές μορφές ώστε να διασφαλίζεται η προσβασιμότητα όλων των εφήβων, ιδίως των εφήβων με αναπηρίες.

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Προστασία από τη βία και τις διακρίσεις που συνδέονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου A/HRC/32/L.2/Rev.1 (2016)

1. Επαναβεβαιώνει ότι όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι σε αξιοπρέπεια και δικαιώματα και ότι ο καθένας δικαιούται όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, χωρίς καμία διάκριση που σχετίζεται με τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις,

την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την ιδιοκτησία, τη γέννηση ή άλλη κατάσταση.

2. Καταδικάζει έντονα τις πράξεις βίας και διακρίσεων, σε όλες τις περιοχές του κόσμου, που διαπράττονται κατά απόμων λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου τους.

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Ανθρώπινα δικαιώματα, σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου (A/HRC/27/L.27/Rev.1 (2014)

Το Συμβούλιο εκφράζει έντονη ανησυχία για τις πράξεις βίας και διακρίσεων, σε όλες τις περιοχές του κόσμου, που διαπράττονται κατά απόμων λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου τους.

Το Συμβούλιο χαιρετίζει τις θετικές εξελίξεις σε διεθνές, τοπικό και εθνικό επίπεδο για την καταπολέμηση της βίας και των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

CEDAW Γενική Σύσταση αριθ. 24: Άρθρο 12 της Σύμβασης (Γυναίκες και Υγεία) Εγκρίθηκε κατά την εικοστή Σύνοδο της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών, το 1999 (περιέχεται στο έγγραφο A/54/38/Rev.1, κεφ. I)

18. Ειδικότερα, τα συμβαλλόμενα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των εφήβων κοριτσιών και αγοριών στην εκπαίδευση για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία από κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό σε ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα που σέβονται το δικαίωμά τους στην ιδιωτική ζωή και το απόρρητο.

23. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στην εκπαίδευση των εφήβων για την υγεία, συμπεριλαμβανομένης της ενημέρωσης και της παροχής συμβουλών για όλες τις μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού.* (* Η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να θίγει επίσης, μεταξύ άλλων, θέματα σχετικά με την ισότητα των φύλων, τη βία, την πρόληψη των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων και τα δικαιώματα στην αναπαραγωγική και σεξουαλική υγεία)

31. (β) Πρέπει να διασφαλιστεί η άρση όλων των εμποδίων στην πρόσβαση των γυναικών σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευση και πληροφόρηση, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, και, ειδικότερα, να διατεθούν πόροι για προγράμματα που απευθύνονται σε εφήβους για την πρόληψη και τη θεραπεία των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων, συμπεριλαμβανομένου του HIV/AIDS.

Σύμβαση για τα δικαιώματα των απόμων με αναπηρία (2006)

Άρθρο 5, Ισότητα και απουσία διακρίσεων: 1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι όλα τα άτομα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και υπό τον νόμο και δικαιούνται χωρίς καμία διάκριση την ίδια προστασία και το ίδιο όφελος από τον νόμο. 2. Τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να απαγορεύουν κάθε διάκριση λόγω αναπηρίας και εγγυώνται στα άτομα με αναπηρία ίση και αποτελεσματική νομική προστασία από κάθε μορφής διακρίσεις.

Άρθρο 24, Εκπαίδευση: 1. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση. Με σκοπό την πραγμάτωση αυτού του δικαιώματος χωρίς διακρίσεις και στη βάση ίσων ευκαιριών, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να εξασφαλίσουν την ύπαρξη ενός συμπεριληπτικού εκπαιδευτικού συστήματος σε όλα τα επίπεδα και ευκαιριών δια βίου μάθησης, με στόχο: α) Την πλήρη ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και της αίσθησης της αξιοπρέπειας και της αυτοεκτίμησης, καθώς επίσης και τον μεγαλύτερο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και της ανθρωπίνης ποικιλομορφίας.

Διακήρυξη και πλατφόρμα δράσης του Πεκίνου, η τέταρτη παγκόσμια διάσκεψη για τις γυναίκες, 1995 και τα έγγραφα των αποτελεσμάτων των διασκέψεων για την αναθεώρησή της

Ψήφισμα 60/2 Γυναίκες, κορίτσια και HIV και AIDS. Η Επιτροπή για την Κατάσταση της Γυναίκας (CSW) E/ CN.6/2016/22 2016

9. Παροτρύνει τις κυβερνήσεις να εξαλείψουν τις ανισότητες μεταξύ των φύλων και την έμφυλη βία και κακοποίηση, να βελτιώσουν την ικανότητα των γυναικών και των εφήβων κοριτσιών να προστατεύονται από τον κίνδυνο μόλυνσης από τον ιό HIV, κυρίως μέσω της παροχής υγιεινομικής περίθαλψης και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγιεινομικής περίθαλψης, καθώς και της πλήρους πρόσβασης σε ολοκληρωμένη ενημέρωση και εκπαίδευση· να διασφαλίσουν ότι οι γυναίκες μπορούν να ασκούν το δικαίωμά τους να έχουν τον έλεγχο και να αποφασίζουν ελεύθερα και υπεύθυνα σχετικά, θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητά τους, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής τους υγείας, χωρίς εξαναγκασμό, διακρίσεις και βία, προκειμένου να βελτιώσουν την ικανότητά τους να προστατεύονται από τη μόλυνση από τον ιό HIV· και να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για τη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ενδυνάμωση των γυναικών και την ενίσχυση της οικονομικής τους ανεξαρτησίας δίνοντας έμφαση, στο πλαίσιο αυτό, στη σημασία του ρόλου που διαδραματίζουν οι άνδρες και τα αγόρια στην επίτευξη της ισότητας των φύλων.

11. Καλεί τις κυβερνήσεις να επιταχύνουν τις προσπάθειες για την περαιτέρω διάδοση της ολοκληρωμένης εκπαίδευσης η οποία βασίζεται σε επιστημονικά δεδομένα, λαμβάνει υπόψη της την ηλικία και το πολιτισμικό πλαίσιο και παρέχει στα

έφηβα κορίτσια και αγόρια και στις νεαρές γυναίκες και άνδρες, εντός και εκτός σχολείου, σύμφωνα με τις εξελισσόμενες ικανότητές τους, πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και την πρόληψη του HIV, την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών, τα ανθρωπίνα δικαιώματα, τη σωματική, ψυχολογική και εφηβική ανάπτυξη και την εξουσία στις σχέσεις μεταξύ γυναικών και ανδρών, ώστε να τους δοθεί η δυνατότητα να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση, ενημερωμένες δεξιότητες λήψης αποφάσεων, επικοινωνίας και μείωσης του κινδύνου και να αναπτύξουν σχέσεις σεβασμού, σε πλήρη συνεργασία με τους νέους, τους γονείς, τους νόμιμους κηδεμόνες, τους φροντιστές, τους εκπαιδευτικούς και τους παρόχους υγειονομικής περίθαλψης, προκειμένου να μπορέσουν να προστατευτούν από τη μόλυνση από τον ιό HIV.

Προκλήσεις και επιτεύγματα στο πλαίσιο της Εφαρμογής των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας για τις γυναίκες και τα κορίτσια, Επιτροπή για την Κατάσταση της Γυναίκας, Συμφωνηθέντα Συμπεράσματα, 2014

Να διασφαλιστεί η προαγωγή και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των γυναικών και της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής τους υγείας, καθώς και των αναπαραγωγικών τους δικαιωμάτων, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη, την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου και τα έγγραφα αποτελεσμάτων των διασκέψεων αναθεώρησής τους, μεταξύ άλλων μέσω της ανάπτυξης και επιβολής πολιτικών και νομικών πλαισίων και της ενίσχυσης των συστημάτων υγείας που καθιστούν καθολικά προσβάσιμες και διαθέσιμες ποιοτικές και ολοκληρωμένες υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, αγαθά, πληροφορίες και εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, ασφαλών και αποτελεσματικών μεθόδων σύγχρονης αντισύλληψης, αντισύλληψης έκτακτης ανάγκης, προγραμμάτων πρόληψης της εγκυμοσύνης των εφήβων, φροντίδας υγείας της μητέρας, όπως η εξειδικευμένη παρακολούθηση του τοκετού και η επείγουσα μαιευτική φροντίδα (οι οποίες θα μειώσουν τα μαιευτικά συρίγγια και άλλες επιπλοκές της εγκυμοσύνης και του τοκετού), οι ασφαλείς αμβλώσεις όπου οι υπηρεσίες αυτές επιτρέπονται από την εθνική νομοθεσία, και πρόληψη και θεραπεία των λοιμώξεων του αναπαραγωγικού συστήματος, των σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων, του HIV και των καρκίνων του αναπαραγωγικού συστήματος, αναγνωρίζοντας ότι τα ανθρωπίνα δικαιώματα περιλαμβάνουν το δικαίωμα στον έλεγχο και την ελεύθερη και υπεύθυνη λήψη αποφάσεων για θέματα που σχετίζονται με τη σεξουαλικότητά τους, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, χωρίς εξαναγκασμό, διακρίσεις και βία.

Να αναπτυχθούν και να εφαρμοστούν εκπαιδευτικά προγράμματα και διδακτικό υλικό, το οποίο περιλαμβάνει επιστημονικά τεκμηριωμένη εκπαίδευση αναφορικά με την ανθρωπίνη σεξουαλικότητα, βασισμένη σε ακριβείς και ολοκληρωμένες πληροφορίες, για όλα τα νέα και έφηβα άτομα και με τρόπο που συνάδει με τις εξελισσόμενες ικανότητές τους, με την

κατάλληλη καθοδήγηση από γονείς και νόμιμους κηδεμόνες, με την συμμετοχή παιδιών, εφήβων, νέων και κοινοτήτων και σε συνεργασία με μη κυβερνητικές οργανώσεις γυναικών και νέων και εξειδικευμένες μη κυβερνητικές οργανώσεις. Στόχοι είναι η μεταβολή των κοινωνικών και πολιτισμικών μοτίβων συμπεριφοράς ανδρών και γυναικών κάθε ηλικίας, η εξάλειψη των προκαταλήψεων, η προώθηση και ανάπτυξη δεξιοτήτων ενημερωμένης λήψης αποφάσεων, επικοινωνιακών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων διαχείρισης κινδύνου, με σκοπό την ανάπτυξη σχέσεων που θεμελιώνονται στον σεβασμό, στην ισότητα των φύλων και στα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς επίσης και την κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού και την διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο για την τυπική όσο και για την μη τυπική εκπαίδευση.

Πρόγραμμα Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη (ICPD), θεμελιώδεις δράσεις για την περαιτέρω εφαρμογή του και τα έγγραφα αποτελεσμάτων των διασκέψεων αναθεώρησής του

Ψήφισμα 2014/1, Αξιολόγηση του βαθμού εφαρμογής του Προγράμματος Δράσης της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη, Επιτροπή για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη, 2014

11. Παροτρύνει τις κυβερνήσεις, την διεθνή κοινότητα και όλα τα μέρη να επιστήσουν την απαραίτητη προσοχή σε τομείς που παρουσιάζουν αδυναμίες στο πλαίσιο της εφαρμογής του Προγράμματος Δράσης, οι οποίοι περιλαμβάνουν την εξάλειψη της αποτρέψιμης μητρικής θνησιμότητας και νοσηρότητας μέσω της ενίσχυσης των συστημάτων υγείας, μέσω της ισότιμης και καθολικής πρόσβασης σε ποιοτικές και ολοκληρωμένες υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, και εξασφαλίζοντας ότι τα νέα και τα έφηβα άτομα έχουν πρόσβαση σε ολοκληρωμένες και ακριβείς πληροφορίες και εκπαίδευση αναφορικά με την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία. Πρόκειται για μια επιστημονικά τεκμηριωμένη και συμπεριληπτική εκπαίδευση στο θέμα της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, που προάγει τον σεβασμό, την προστασία και πραγμάτωση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κυρίως των δικαιωμάτων των γυναικών και των κοριτσιών, συμπεριλαμβανομένων των αναπαραγωγικών και σεξουαλικών τους δικαιωμάτων και θίγοντας την διατήρηση νόμων που εισάγουν διακρίσεις, καθώς επίσης και την άδικη και μη συμπεριληπτική εφαρμογή τους.

Ψήφισμα 2012/1 Έφηβες/-οι και νέες/-οι. Επιτροπή για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη (2012)

26. Καλεί τις κυβερνήσεις, με την πλήρη συμμετοχή των νέων και με την υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας, να επιστήσουν πλήρη προσοχή στην ικανοποίηση των αναγκών των νέων για υπηρεσίες αναπαραγωγικής υγείας, πληροφορίες και εκπαίδευση

ση, σεβόμενες πλήρως την ιδιωτικότητα τους και το απόρρητο, δίχως διακρίσεις, και στην παροχή μιας επιστημονικά τεκμηριωμένης ολοκληρωμένης εκπαίδευσης στα θέματα της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας των φύλων, εφοδιάζοντας τους νέους και τις νέες με όλα όσα χρειάζονται προκειμένου να έχουν μια υπεύθυνη και θετική σχέση με τη σεξουαλικότητά τους.

ICPD + 5 (1999)

63. (i) Η άμβλωση δεν πρέπει επ' ουδενί να παρουσιάζεται ως μέθοδος οικογενειακού προγραμματισμού. Όλες οι κυβερνήσεις και οι σχετικοί διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί καλούνται να δεσμευτούν περισσότερο για την υγεία των γυναικών, να αντιμετωπίσουν τις επιπλοκές της μη ασφαλούς άμβλωσης στην υγεία ως ένα σοβαρό πρόβλημα δημόσιας υγείας και να ελαττώσουν την προσφυγή στην άμβλωση μέσω της βελτίωσης και επέκτασης των υπηρεσιών οικογενειακού προγραμματισμού. Η μέγιστη προτεραιότητα πρέπει πάντοτε να δίνεται στην πρόληψη της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και πρέπει να γίνεται κάθε προσπάθεια για να ελαχιστοποιηθεί η ανάγκη για άμβλωση. Οι γυναίκες που έχουν ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες πρέπει να έχουν άμεση πρόσβαση σε αξιόπιστες πληροφορίες και ποιοτική συμβουλευτική. Κάθε μέτρο ή αλλαγή που σχετίζεται με τη διαδικασία της άμβλωσης στο πλαίσιο του συστήματος υγείας μπορεί να καθοριστεί μόνο σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο, σύμφωνα με τη νομοθετική διαδικασία του εκάστοτε κράτους. Σε περιπτώσεις όπου η άμβλωση είναι νόμιμη, πρέπει να πραγματοποιηθεί με ασφαλή τρόπο. Σε κάθε περίπτωση, οι γυναίκες πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες για την διαχείριση επιπλοκών που προέκυψαν από την άμβλωση. Η άμεση παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής, εκπαίδευσης και οικογενειακού προγραμματισμού μετά την άμβλωση είναι απαραίτητη και θα βοηθήσει στην αποφυγή της εκ νέου προσφυγής στην άμβλωση. **(ii)** Οι κυβερνήσεις οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να βοηθήσουν τις γυναίκες να αποφύγουν την άμβλωση, η οποία δεν θα πρέπει επ' ουδενί να παρουσιάζεται ως μέθοδος οικογενειακού προγραμματισμού, και να μεριμνήσουν για την ανθρώπινη μεταχείριση και τη παροχή συμβουλευτικής σε γυναίκες που έχουν προσφύγει στην άμβλωση, σε κάθε περίπτωση. **(iii)** Στο πλαίσιο της αναγνώρισης και της εφαρμογής των παραπάνω, και σε περιπτώσεις όπου η άμβλωση είναι νόμιμη, τα συστήματα υγείας οφείλουν να εκπαιδεύουν και να εξοπλίζουν τους παρόχους υπηρεσιών υγείας καταλλήλως, καθώς επίσης και να λάβουν περαιτέρω μέτρα, ώστε να εξασφαλιστεί η προσβασιμότητα και η ασφάλεια της διαδικασίας της άμβλωσης και να προστατευθεί η υγεία των γυναικών.

Περιφερειακές παραπομπές

Υπουργική δέσμευση για την ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση και τις υπηρεσίες σεξουαλικής και

αναπαραγωγικής υγείας για τα έφηβα και νεαρά άτομα στην Ανατολική και Νότια Αφρική (2013)

3.0 Με βάση τις παραπάνω εκτιμήσεις, εμείς, οι υπουργοί Παιδείας και Υγείας, θα ηγηθούμε με τολμηρές δράσεις για να διασφαλίσουμε την ποιοτική ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση και τις φιλικές προς τα νεαρά άτομα υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας στην Ανατολική και Νότια Αφρική. Συγκεκριμένα, αναλαμβάνουμε τις εξής δεσμεύσεις:

3.1 Συνεργασία στο πλαίσιο μιας ατζέντας κοινής για όλα τα έφηβα και νεαρά άτομα για την παροχή ολοκληρωμένης σεξουαλικής αγωγής και φιλικών προς τη νεολαία υπηρεσιών σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας που θα συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της επιδημίας του HIV σε εθνικό επίπεδο και θα μειώσουν τις νέες μολύνσεις από HIV/ΣΜΝ και την πρόωρη και ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και θα ενισχύσουν τη φροντίδα και την υποστήριξη, ιδίως για όσα άτομα ζουν με τον HIV. Δεσμευόμαστε να δημιουργήσουμε μηχανισμούς διατομεακού συντονισμού με επικεφαλής τις υπάρχουσες περιφερειακές οικονομικές κοινότητες, την Κοινότητα των Κρατών της Ανατολικής Αφρικής, (EAC), την Κοινότητα για την Ανάπτυξη των Χωρών της Νότιας Αφρικής (SADC) και την Κοινότητα Κεντρικής, Νότιας και Ανατολικής Αφρικής για την Υγεία (ECSA). Όπου υπάρχουν ήδη τέτοιοι μηχανισμοί, πρέπει να ενισχυθούν και να υποστηριχθούν.

3.5 Εγκαθίδρυση και επέκταση προγραμμάτων ΣΟΣΕ κατάλληλων για τις ηλικίες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ώστε να έχουν ενημερωθεί τα περισσότερα παιδιά πριν από την έναρξη της εφηβείας, πριν γίνουν σεξουαλικά ενεργά και πριν αυξηθεί ο κίνδυνος μετάδοσης του HIV ή ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης. Χρησιμοποιώντας συμφωνημένα διεθνή πρότυπα, δεσμευόμαστε να διασφαλίσουμε ότι η ΣΟΣΕ είναι προσαρμοσμένη στην ηλικία, το φύλο και την κουλτούρα, θίγει τα δικαιώματα του κάθε ατόμου και περιλαμβάνει θεμελιώδεις γνώσεις, δεξιότητες και αξίες οι οποίες θα προετοιμάσουν τα παιδιά για την ενήλικη ζωή και αφορούν σε αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα, τις σχέσεις, την ισότητα των φύλων, τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και την ιδιότητα του πολίτη. Όπου είναι δυνατόν, δεσμευόμαστε να συμπεριλάβουμε τα σχολικά προγράμματα ΣΟΣΕ στο πρόγραμμα μαθημάτων και να τα αξιολογούμε με εξετάσεις.

3.6 Διασφάλιση ότι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των προγραμμάτων ΣΟΣΕ και σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας προβλέπει την εκτεταμένη συμμετοχή των κοινοτήτων και των οικογενειών - ιδίως των εφήβων, των νέων, της κοινωνίας των πολιτών και άλλων κοινοτικών δομών, συμπεριλαμβανομένων των θρησκευτικών οργανώσεων. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να διασφαλιστεί η ύπαρξη ασφαλών χώρων για τα έφηβα και νεαρά άτομα, το δικαίωμά τους να υπερασπίζονται τον εαυτό τους και να εκφέρουν την άποψή τους όντας φορείς αλλαγής στις κοινότητές τους, και να προτείνουν καλές πρακτικές και καινοτομίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους.

3.7 Ενσωμάτωση και επέκταση των φιλικών προς τη νεολαία υπηρεσιών σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας και υπηρεσιών για τον HIV που λαμβάνουν υπόψη το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, με σκοπό τη βελτίωση της κατάλληλης για την ηλικία πρόσβασης σε υψηλής ποιότητας σχετικές υπηρεσίες και αγαθά και της χρήσης αυτών. Οι εν λόγω υπηρεσίες περιλαμβάνουν τα προφυλακτικά, την αντισύλληψη, τον εμβολιασμό για τον HPV, τη συμβουλευτική και τον έλεγχο για τον HIV (HCT), τη θεραπεία και φροντίδα για τον HIV και άλλες σεξουαλικά μεταδιδόμενες λοιμώξεις, τον οικογενειακό προγραμματισμό, την ασφαλή άμβλωση (όπου είναι νόμιμη), τη φροντίδα μετά την άμβλωση, τον ασφαλή τοκετό, την πρόληψη μετάδοσης από τη μητέρα στο παιδί (PMTCT) και άλλες σχετικές υπηρεσίες για τα νεαρά άτομα, εντός και εκτός σχολείου.

3.9 Ενίσχυση της ισότητας των φύλων και των δικαιωμάτων στο πλαίσιο των υπηρεσιών εκπαίδευσης και υγείας, μέσω της λήψης μέτρων, μεταξύ άλλων, για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής και άλλων μορφών βίας, της κακοποίησης και της εκμετάλλευσης στο ενδοσχολικό και κοινοτικό περιβάλλον, με την ταυτόχρονη διασφάλιση της πλήρους και ισότιμης πρόσβασης σε νομικές και άλλες υπηρεσίες για αγόρια και κορίτσια, νέους άνδρες και νέες γυναίκες.

Α' συνεδρίαση της Περιφερειακής Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική. Πλήρης ενσωμάτωση της δυναμικής του πληθυσμού στην αειφόρο ανάπτυξη που θεμελιώνεται στην πραγμάτωση των δικαιωμάτων και της ισότητας: κλειδί για το Πρόγραμμα Δράσης του Καΐρου μετά το 2014 (έγγραφο κοινής αντίληψης του Μοντεβιδέο για τον πληθυσμό και την ανάπτυξη), Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (2013)

11 Εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής ολοκληρωμένων προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής από μικρή ηλικία, αναγνωρίζοντας τη συναισθηματική διάσταση των ανθρώπινων σχέσεων, με σεβασμό στις εξελισσόμενες ικανότητες των αγοριών και των κοριτσιών και στις ενημερωμένες αποφάσεις των εφήβων και των νέων σχετικά με τη σεξουαλικότητά τους, με μια προσέγγιση που βασίζεται στη συμμετοχή, στη διαπολιτισμικότητα, στη συμπεριληπτικότητα ως προς το φύλο και στα ανθρώπινα δικαιώματα.

12 Εφαρμογή ολοκληρωμένων, έγκαιρων και ποιοτικών προγραμμάτων σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας για τα έφηβα και τα νεαρά άτομα, στα οποία περιλαμβάνονται οι φιλικές προς τους νέους και τις νέες υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, με μια διαγενεακή και διαπολιτισμική προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη της το φύλο και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα εν λόγω προγράμματα εγγυώνται την πρόσβαση σε ασφαλείς και αποτελεσματικές σύγχρονες μεθόδους αντισύλληψης, με σεβασμό στην ιδιωτικότητα και το απόρρητο, ώστε τα έφηβα και νεαρά άτομα να μπορούν να ασκούν τα σεξουαλικά και αναπαραγωγικά τους δικαιώματα,

να έχουν μια υπεύθυνη, ευχάριστη και υγιή σεξουαλική ζωή, να αποφεύγουν τις πρόωρες και ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, τη μετάδοση του HIV και άλλων σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων και να λαμβάνουν ελεύθερες, ενημερωμένες και υπεύθυνες αποφάσεις σχετικά με τη σεξουαλική και αναπαραγωγική τους ζωή και τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

14 Προτεραιότητα στην πρόληψη της εγκυμοσύνης μεταξύ των εφήβων και εξάλειψη των μη ασφαλών αμβλώσεων μέσω της ολοκληρωμένης εκπαίδευσης σχετικά με τη συναισθηματική ανάπτυξη και τη σεξουαλικότητα και της έγκαιρης και εμπιστευτικής πρόσβασης σε ποιοτικές πληροφορίες, συμβουλές, τεχνολογίες και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων της επείγουσας διά στόματος αντισύλληψης χωρίς ιατρική συνταγή και των ανδρικών και γυναικείων προφυλακτικών.

Διακήρυξη της Αντίς Αμπέμπα για τον πληθυσμό και την ανάπτυξη στην Αφρική μετά το 2014 (2013)

40 Υιοθέτηση και εφαρμογή ενημερωμένων προγραμμάτων ολοκληρωμένης σεξουαλικής αγωγής, τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου, τα οποία συνδέονται με υπηρεσίες σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, με την ενεργό συμμετοχή των γονέων, της κοινότητας, των παραδοσιακών και θρησκευτικών ηγετών και των ηγετών της κοινής γνώμης, καθώς και των ίδιων των νέων.

Στ' Διάσκεψη για τον Πληθυσμό της Ασίας και του Ειρηνικού (APPC) Αξιολόγηση της Διεθνούς Διάσκεψης για τον Πληθυσμό και την Ανάπτυξη (2013)

59 Επισημαίνεται ότι η επιστημονικά τεκμηριωμένη ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση και οι δεξιότητες ζωής, οι οποίες συνάδουν με τις εξελισσόμενες ικανότητες και την ηλικία του κάθε ατόμου, είναι απαραίτητες προκειμένου τα έφηβα και νεαρά άτομα να είναι σε θέση να λαμβάνουν υπεύθυνες και ενημερωμένες αποφάσεις και να ασκούν το δικαίωμά τους να ελέγχουν όλες τις πτυχές της σεξουαλικότητάς τους, να προστατεύονται από ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, μη ασφαλείς αμβλώσεις, τον ιό HIV και τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, να προωθούν τις αξίες της ανεκτικότητας, του αμοιβαίου σεβασμού και της μη βίας στις σχέσεις και να σχεδιάζουν τη ζωή τους. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζονται ο ρόλος και οι ευθύνες των γονέων, των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτριών/-τών μεταξύ ομοτίμων, για την υποστήριξή τους προς τούτο.

113 Προτεραιότητα στην παροχή δωρεάν εκπαίδευσης για τα κορίτσια σε όλες τις βαθμίδες, στην πρόσβαση σε υπηρεσίες πληροφόρησης για τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και στις προσπάθειες για την εξάλειψη των πρόωρων και αναγκαστικών γάμων.

146 Εξασφάλιση επαρκών πόρων, σχεδιασμός και εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης που συνάδουν με τις εξελισσόμενες ικανότητες και την ηλικία του κάθε ατόμου και παρέχουν ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, την ισότητα των φύλων,

τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις σχέσεις και τη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, αναγνωρίζοντας παράλληλα τον ρόλο και τις ευθύνες των γονέων

Παράρτημα 2

Κατάλογος συμμετεχόντων φορέων στη Συμβουλευτική Ομάδα Ολοκληρωμένης Σεξουαλικής Εκπαίδευσης, 2016-2017

Ονοματεπώνυμο	Φορέας
Qadeer BAIG	(τέως) Rutgers WPF
Doortje BRAEKEN	Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού (IPPF)
Shanti CONLY	(τέως) Οργανισμός Διεθνούς Ανάπτυξης των ΗΠΑ (USAID)
Esther CORONA	Παγκόσμιος Οργανισμός Σεξουαλικής Υγείας (WAS)
Helen CAHILL	Πανεπιστήμιο της Μελβούρνης
Pia ENGSTRAND	Σουηδικός Οργανισμός Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (SIDA)
Nyaradzayi GUMBONZVANDA	Rozaria Memorial Trust· Πρέσβης Καλής Θέλησης της Αφρικανικής Ένωσης για την Εξάλειψη του Παιδικού Γάμου
Nicole HABERLAND	Population Council
Wenli LIU	Κανονικό Πανεπιστήμιο του Πεκίνου
Anna-Kay MAGNUS-WATSON	Υπουργείο Παιδείας, Τζαμάικα
Peter MLADENHOV	Y-Peer
Sanet STEENKAMP	Υπουργείο Παιδείας, Ναμίμπια
Remmy SHAWA	(τέως) Sonke Gender Justice
Aminata TRAORÉ SECK	Υπουργείο Παιδείας, Σενεγάλη
Alice WELBOURN	Salamander Trust
Christine WINKELMANN	Ομοσπονδιακό Κέντρο Υγειονομικής Εκπαίδευσης (BZgA) (Ομοσπονδιακό Υπουργείο Υγείας, Γερμανία)
Φορείς του ΟΗΕ	
UNAIDS	Aurelie ANDRIAMIALISON, Kreena GOVENDER, Hege WAGAN
UNDP	Caitlin BOYCE, Natalia LINO, Suki BEAVERS
UNFPA	Ilya ZHUKOV, Maria BAKAROUDIS, Elizabeth BENOMAR
UNICEF	Susan KASEDE, Abdelkader BACHA, Vivian LOPEZ, Myungsoo CHO, Sudha Balakrishnan
UN Women	Nazneen DAMJI, Elena KUDRAVTSEVA
WHO	Venkatraman CHANDRA-MOULI
UNESCO	Chris CASTLE, Joanna HERAT, Jenelle BABB, Karin NILSSON, Christophe CORNU, Yong Feng LIU, Xavier HOSPITAL, Patricia MACHAWIRA, Mary Guinn DELANEY, Tigran YEPOYAN, Hongyan LI, Alice SAILI

Παράρτημα 3

Κατάλογος συμμετεχόντων ατόμων στη διαβούλευση των ενδιαφερόμενων μερών και τη συνεδρίαση της συμβουλευτικής ομάδας της UNESCO

*Διαβούλευση με θέμα την αναθεώρηση του
Διεθνούς Τεχνικού Οδηγού για την Σεξουαλική
Εκπαίδευση (ITGSE)
25-27 Οκτωβρίου 2016,
Διεθνές Ινστιτούτο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
της UNESCO, Παρίσι, Γαλλία*

Maria-Antonieta Alcalde

Διεθνής Ομοσπονδία Οικογενειακού Προγραμματισμού /
Περιοχή Δυτικού Ημισφαιρίου (IPPF/ WHR)
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Aurelie Andriamialison

Κοινό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το HIV/AIDS
(UNAIDS)
Ελβετία

Ben Aliwa

Σώστε τα Παιδιά (Save the Children)
Δημοκρατία της Νοτίου Αφρικής

Jenelle Babb

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Γαλλία

Qadeer Baig

Rutgers WPF
Πακιστάν

Maria Bakaroudis

Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Πληθυσμό (UNFPA)
Ανατολική και Νότια Αφρική

Diane Bernard

Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης
Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας
Ιρλανδίας

Margaret Bolaji

Population and Reproductive Health Initiative (Πρωτοβουλία
για τον Πληθυσμό και την Αναπαραγωγική Υγεία)
Νιγηρία

Elisa Bonilla-Ruis

Υπουργείο Παιδείας
Μεξικό

Doortje Braeken

Διεθνής Ομοσπονδία για τον Οικογενειακό Προγραμματισμό
(IPPF)
Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας
Ιρλανδίας

Helen Cahill

Πανεπιστήμιο της Μελβούρνης
Αυστραλία

Chris Castle

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Γαλλία

Nicole Cheetham

Advocates for Youth
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Christophe Cornu

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Γαλλία

Esther Corona

Παγκόσμιος Οργανισμός Σεξουαλικής Υγείας (WAS)
Μεξικό

Nazneen Damji

Γυναίκες των Ηνωμένων Εθνών (UN Women)
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Mary Guinn Delaney

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Χιλή

Stephanie Dolata

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Διεθνές Ινστιτούτο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
Γαλλία

Pia Engstrand

Σουηδικός Οργανισμός Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας
(SIDA)
Σουηδία

Eleonor Faur

Πανεπιστήμιο του Σαν Μαρτίν
Αργεντινή

Iehente Foote

Global Youth Coalition
Καναδάς

Hayley Gleeson

Διεθνής Ομοσπονδία για τον Οικογενειακό Προγραμματισμό
(IPPF)

Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας

Nyaradzayi Gumbonzvanda

Rozaria Memorial Trust (τέως Χριστιανική Ένωση Νεανίδων - World YWCA)
Ζιμπάμπουε

Nicole Haberland

Population Council
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Joanna Herat

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Γαλλία

Xavier Hospital

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Σενεγάλη

Alan Jarandilla Nuñez

The PACT, Youth Coalition
Πολυεθνικό Κράτος της Βολιβίας

Temir Kalbaev

Kyrgyz Indigo
Κιργιστάν

Jane Kato-Wallace

Promundo
Πράσινο Ακρωτήριο

Jean Kemitare

Raising Voices
Ουγκάντα

Sarah Keogh

Guttmacher Institute
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Evert Kettering

Ανεξάρτητος σύμβουλος
Ολλανδία

Thanomklang Kornkaew

Υπουργείο Παιδείας
Ταϊλάνδη

Hongyan Li

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των

Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Κίνα

Wenli Liu

Κανονικό Πανεπιστήμιο του Πεκίνου
Κίνα

Patricia Machawira

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Ανατολική και Νότια Αφρική

Anna-Kay Magnus Watson

Υπουργείο Παιδείας
Τζαμάικα

Vincent Maher

Irish Aid
Ιρλανδία

Manak Matiyani

YP Foundation
Ινδία

Kristien Michielsen

Διεθνές Κέντρο για την Αναπαραγωγική Υγεία (ICRH), Πανεπιστήμιο της Γάνδης
Βέλγιο

Beth Miller-Pittman

Education Development Center (EDC)
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Peter Mladenhov

Y-Peer
Βουλγαρία

Paul Montgomery

Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης
Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας

Venkatraman Mouli-Chandra

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ)
Ελβετία

Rita Muyambo

Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (World YWCA)
Ελβετία

Alan Jarandilla Nuñez

The PACT, Youth Coalition

Πολυεθνικό Κράτος της Βολιβίας)

Hans Olsson

Swedish Association for Sexuality Education (RFSU)
Σουηδία

Alice Saili

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Ζιμπάμπουε

Josephine Sauvarin

Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Πληθυσμό (UNFPA)
Ασία του Ειρηνικού

Remmy Shawa

Sonke Gender Justice
Ζάμπια

Saipan Sripongpankul

Υπουργείο Παιδείας
Ταϊλάνδη

Marina Todesco

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Γαλλία

Aminata Traoré Seck

Υπουργείο Παιδείας
Σενεγάλη

Alice Welbourn

Salamander Trust

Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας
Ιρλανδία

Christine Winkelmann

Ομοσπονδιακό Κέντρο Υγειονομικής Εκπαίδευσης (BZGA)
Γερμανία

Susan Wood

International Women's Health Coalition (IWHC)
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Tigran Yepoyan

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Ρωσική Ομοσπονδία

Justine Sass

Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των
Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)
Γαλλία

Jihad Zahir

Υ-Peer
Μαρόκο

Ilya Zhukov

Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τον Πληθυσμό (UNFPA)
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Παράρτημα 4

Κριτήρια επιλογής μελετών αξιολόγησης και μεθόδων αναθεώρησης

Ανασκόπηση στοιχείων 2016 (Paul Montgomery and Wendy Knerr, Κέντρο Επιστημονικά Τεκμηριωμένων
Παρεμβάσεων του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης)

Συστατικό στοιχείο	Πλαίσιο Μελέτης
Πληθυσμός	Παιδιά και έφηβα άτομα ηλικίας 5-18 ετών (σημείωση: στις αναλύσεις των συστηματικών ανασκοπήσεών μας συμμετείχαν και νεαρά άτομα ηλικίας μέχρι και 24 ετών)
Παρέμβαση	Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις αναφορικά με τα ΣΜΝ, τον HIV, τη σεξουαλικότητα, την αναπαραγωγική υγεία ή τις σχέσεις στο πλαίσιο ομάδων, σχολείων ή του αναλυτικού προγράμματος σπουδών (πιθανόν να φέρουν άλλα ονόματα, όπως προγράμματα “δεξιοτήτων ζωής” ή “οικογενειακής ζωής”), οι οποίες εστιάζουν πρωτίστως στη διαμόρφωση της σεξουαλικής συμπεριφοράς και της νοοτροπίας και στον εμπλουτισμό των γνώσεων (σε αντίθεση με τις παρεμβάσεις που στοχεύουν στον περιορισμό άλλων παραγόντων κινδύνου, όπως η χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών).

Συγκριτική παρέμβαση	Θα συμπεριλάβουμε μελέτες που χρησιμοποίησαν τις ακόλουθες ομάδες σύγκρισης: καμία παρέμβαση προσοχή-έλεγχος: παρεμβάσεις που ήταν ίδιες σε μορφή και χρόνο, αλλά στόχευαν σε συμπεριφορές που δεν σχετίζονταν με τη σεξουαλική αγωγή συγκρίσεις μεταξύ ενισχυμένων και μη ενισχυμένων εκδοχών του ίδιου προγράμματος συνήθης φροντίδα ή υπηρεσίες ως συνήθως
Αποτελέσματα	Πρωτεύοντα: συμπεριφορικά/βιολογικά αποτελέσματα, επιπτώσεις στην υγεία (π.χ. εκδήλωση ΣΜΝ, HIV, εγκυμοσύνη, ηλικία κατά την πρώτη σεξουαλική επαφή, χρήση προφυλακτικού, χρήση άλλων αντισυλληπτικών, αποχή, αριθμός σεξουαλικών συντρόφων). Δευτερεύοντα: γνώσεις και στάσεις σχετικά με τη σεξουαλική υγεία, τη διαχείριση σεξουαλικών κινδύνων σε σχέση με το φύλο, αυτοπεποίθηση, αυτογνωσία, κοινωνικές δεξιότητες και άλλα συναφή μη βιολογικά αποτελέσματα.
Σχεδιασμός μελέτης	Θα συμπεριλάβουμε μόνο ελεγχόμενες παρεμβάσεις που αξιολόγησαν την επίδραση των προγραμμάτων που είχαν σχεδιαστεί για να επηρεάζουν και να μεταβάλλουν τη συμπεριφορά, τις γνώσεις, τη νοοτροπία και την αυτοπεποίθηση (βλ. κατάλογος αποτελεσμάτων παραπάνω). Αυτές περιλαμβάνουν ελεγχόμενες τυχαιοποιημένες και ημι-τυχαιοποιημένες δοκιμές. Ορίζουμε τις ημι-τυχαιοποιημένες δοκιμές ως αυτές που ήταν σχεδόν τυχαιοποιημένες, εφαρμόζοντας μια μέθοδο κατανομής που ήταν δύσκολο να οδηγήσει σε συστηματικό σφάλμα, όπως η ρίψη νομίσματος και η εναλλαγή συμμετεχόντων ατόμων. Επιπλέον, όλες οι δοκιμές πρέπει να περιλαμβάνουν μια ταυτόχρονη ομάδα σύγκρισης.

Ανασκόπηση στοιχείων 2008 (από τον Διεθνή Τεχνικό Οδηγό για τη Σεξουαλική Εκπαίδευση. Μια τεκμηριωμένη προσέγγιση για τα σχολεία, το διδακτικό προσωπικό και τους υγειονομικούς εκπαιδευτικούς. Τόμος 1. Ο συλλογισμός πίσω από την σεξουαλική εκπαίδευση. UNESCO, 2009)

Η εκάστοτε μελέτη πρέπει να πληροί τα παρακάτω κριτήρια προκειμένου να συμπεριληφθεί στην εν λόγω ανασκόπηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη σεξουαλικότητα, της σχέσεις και τα ΣΜΝ:

1. Το αξιολογηθέν πρόγραμμα πρέπει: (α) να συνιστά εκπαιδευτικό πρόγραμμα για θέματα ΣΜΝ, HIV, σεξ ή σχέσεων και να εντάσσεται στο πρόγραμμα μαθημάτων ή σε κάποια ομάδα (σε αντίθεση με παρεμβάσεις που συνίστανται μόνο σε αυθόρμητες συζητήσεις, συζητήσεις κατ' ιδίαν ή γενικές σχολικές, κοινοτικές ή ενημερωτικές δραστηριότητες). Το πρόγραμμα πρέπει να ενθαρρύνει την εφαρμογή άλλων μεθόδων αντισύλληψης και προστασίας από ΣΜΝ και εγκυμοσύνη εκτός από την αποχή. (β) να εστιάζει πρωτίστως στη σεξουαλική συμπεριφορά (αντί να θίγει ριψοκίνδυνες συμπεριφορές όπως η χρήση αλκοόλ, ναρκωτικών και βίας, συμπληρωματικά με το θέμα της σεξουαλικής συμπεριφοράς) (γ) να απευθύνεται σε νέους μέχρι 24 ετών εκτός των ΗΠΑ ή έως 18 ετών εντός των ΗΠΑ (δ) να εφαρμόζεται οπουδήποτε στον κόσμο.

2. Οι μέθοδοι έρευνας πρέπει: (α) να έχουν αρκετά ισχυρό πειραματικό ή ημι-πειραματικό σχεδιασμό με σωστά αντιστοιχισμένες ομάδες παρέμβασης και σύγκρισης, καθώς επίσης και συλλογή δεδομένων πριν και μετά τη δοκιμή (β) να έχουν μέγεθος δείγματος τουλάχιστον 100 (γ) να υπολογίζουν την επίδραση του προγράμματος σε μία ή περισσότερες από τις παρακάτω σεξουαλικές συμπεριφορές: έναρξη της σεξουαλικής πράξης, συχνότητα, αριθμός ερωτικών συντρό-

φων, χρήση προφυλακτικών, γενική χρήση μεθόδων αντισύλληψης, σύνθετοι υπολογισμοί σεξουαλικού κινδύνου (πχ. συχνότητα σεξουαλικών επαφών χωρίς προφυλάξεις), ποσοστά ΣΜΝ, ποσοστά εγκυμοσύνης, ποσοστά γεννήσεων (δ) να υπολογίζουν την επίδραση σε αυτές τις συμπεριφορές που μπορούν να αλλάξουν γρήγορα (πχ. συχνότητα σεξουαλικών επαφών, αριθμός ερωτικών συντρόφων, χρήση προφυλακτικών, χρήση μεθόδων αντισύλληψης, ανάληψη κινδύνου) για τουλάχιστον τρεις μήνες, ή να υπολογίζουν την επίδραση στις συμπεριφορές ή τα αποτελέσματα που μεταβάλλονται με πιο αργό ρυθμό (πχ. έναρξη σεξουαλικής επαφής, ποσοστά εγκυμοσύνης, ποσοστά ΣΜΝ) για τουλάχιστον 6 μήνες.

3. Η μελέτη πρέπει να έχει ολοκληρωθεί ή να έχει δημοσιευτεί από το 1990 και μετά. Στην προσπάθεια διαμόρφωσης κριτηρίων όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτικών, αποφασίστηκε να μην είναι απαραίτητο η μελέτη να έχει δημοσιευτεί σε επιστημονικό περιοδικό με κριτές (peer-reviewed journal).

Μέθοδοι αξιολόγησης:

Προκειμένου να εντοπιστούν και να συλλεχθούν όσο το δυνατόν περισσότερες μελέτες ανά τον κόσμο, πραγματοποιήθηκαν πολλές ενέργειες, πολλές εκ των οποίων διήρκησαν δύο με τρία χρόνια.

1. Έλεγχος πολλών ψηφιοποιημένων βάσεων δεδομένων για μελέτες που πληρούν τα κριτήρια (πχ. PubMed, PsychInfo,

Popline, Sociological Abstracts, Psychological Abstracts, Bireme, Dissertation Abstracts, ERIC, CHID, and Biologic Abstracts).

2. Έλεγχος των αποτελεσμάτων προηγούμενων αναζητήσεων που πραγματοποιήθηκαν από συνεργαζόμενους φορείς για την εκπαίδευση, την επιμόρφωση και την έρευνα και εντοπίστηκαν εκείνες οι μελέτες που πληρούν τα παραπάνω κριτήρια.

3. Έλεγχος των μελετών στις οποίες είχε γίνει συνοπτική αναφορά σε προηγούμενες αξιολογήσεις που ολοκληρώθηκαν από άλλους.

4. Επικοινωνία με 32 ερευνήτριες/-τές που έχουν διεξαγάγει έρευνες σε αυτόν τον τομέα. Οι ερευνήτριες/-τές κλήθηκαν να ελέγξουν όλες τις μελέτες που έχουν εντοπιστεί μέχρι στιγμής, καθώς επίσης και να προτείνουν και να παράσχουν νέες..

5. Παρακολούθηση επαγγελματικών συναντήσεων, ανάλυση των περιλήψεων των μελετών, επικοινωνία με τις/τους συγγραφείς τους και συλλογή μελετών, όπου αυτό ήταν δυνατό.

6. Ανάλυση κάθε τεύχους από 12 επιστημονικά περιοδικά που ενδεχομένως περιείχαν σχετικές μελέτες. Με αυτόν τον εμπειρισματομένο συνδυασμό διαφορετικών μεθόδων εντοπίστηκαν 109 μελέτες που πληρούν τα παραπάνω κριτήρια. Οι μελέτες αυτές αξιολόγησαν 85 προγράμματα (ορισμένα προγράμματα είχαν περισσότερα άρθρα).

Η ομάδα αξιολόγησης εντόπισε τον παρακάτω αριθμό προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης τα οποία επηρέασαν τις σεξουαλικές συμπεριφορές:

	Αναπτυσσόμενες Χώρες (A=29)	United States (N=47)	Other developed countries (N=11)	Όλες οι χώρες (N=87)	
Έναρξη σεξουαλικής δραστηριότητας					
Καθυστέρηση της έναρξης	Άλλες ανεπτυγμένες χώρες (A=11)	15	2	23	37%
Καμία σημαντική επίδραση		17	7	40	63%
Επίσπευση έναρξης	0	0	0	0	0%
Συχνότητα σεξουαλικών επαφών					
Μείωση της συχνότητας	4	6	0	10	31%
Καμία σημαντική επίδραση	5	15	1	21	66%
Αύξηση της συχνότητας	0	0	1	1	3%
Αριθμός ερωτικών συντρόφων					
Μείωση του αριθμού	5	11	0	16	44%
Καμία σημαντική επίδραση	8	12	0	20	56%
Αύξηση του αριθμού	0	0	0	0	0%
Χρήση προφυλακτικού					
Αυξημένη χρήση	7	14	2	23	40%
Καμία σημαντική επίδραση	14	17	4	35	60%
Μειωμένη χρήση	0	0	0	0	0%
Χρήση μεθόδων αντισύλληψης					
Αυξημένη χρήση	1	4	1	6	40%
Καμία σημαντική επίδραση	3	4	1	8	53%
Μειωμένη χρήση	0	1	0	1	7%
Ανάληψη κινδύνου στο σεξ					
Μειωμένη ανάληψη κινδύνου	1	15	0	16	53%
Καμία σημαντική αντίδραση	3	9	1	13	43%
Αυξημένη ανάληψη κινδύνου	1	0	0	1	3%

Παράρτημα 5

Μελέτες στις οποίες έγινε αναφορά στο πλαίσιο της ανασκόπησης στοιχείων του 2016

(Οι μελέτες που έχουν επισημανθεί με* συμπεριλήφθηκαν στην ανάλυση συστηματικών ανασκοπήσεων και αξιολογήσεων υψηλής ποιότητας.)

*Agbemenu, K. and Schlenk, E. A. 2011. An Integrative Review of Comprehensive Sex Education for Adolescent Girls in Kenya. *Journal of Nursing Scholarship*, 43(1), pp. 54-63. doi:10.1111/j.15475069.2010.01382.x

Akpabio, I. I., Asuzu, M. C., Fajemilehin, B. R. and Ofi, A. B. 2009. Effects of School Health Nursing Education Interventions on HIV/AIDS-Related Attitudes of Students in Akwa Ibom State, Nigeria. *Journal of Adolescent Health*, 44(2), pp. 118-123.

- *Amaugo, L. G., Papadopoulos, C., Ochieng, B. M. N. and Ali, N. 2014. The effectiveness of HIV/AIDS school-based sexual health education programmes in Nigeria: a systematic review. *Health Education Research*, 29(4), 633-648. doi:10.1093/her/cyu002
- Borawski, E. A., Tufts, K. A., Trapl, E. S., Hayman, L. L., Yoder, L. D. and Lovegreen, L. D. 2015. Effectiveness of health education teachers and school nurses teaching sexually transmitted infections/human immunodeficiency virus prevention knowledge and skills in high school. *The Journal of School Health*, 85(3), pp. 189-196.
- Browne, E. 2015. *Comprehensive Sexuality Education (GSDRC Helpdesk Research Report 1226)* Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham.
- Carroll, C., Patterson, M., Wood, S., Booth, A., Rick, J. and Balain, S. 2007. A conceptual framework for implementation fidelity. *Implementation Science*, 2(1), 40. doi:10.1186/1748-5908-pp. 2-40
- Castro, F. G., Barrera, M., Jr. and Martinez, C. R., Jr. 2004. The cultural adaptation of prevention interventions: resolving tensions between fidelity and fit. *Prevention Science*, 5(1), pp. 41-45.
- Chandra-Mouli, V., Svanemyr, J., Amin, A., Fogstad, H., Say, L., Girard, F., and Temmerman, M. 2015. Twenty Years After International Conference on Population and Development: Where Are We With Adolescent Sexual and Reproductive Health and Rights? *Journal of Adolescent Health*, 56(1), S1-6. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.09.015
- Chau, K., Traoré Seck, A., Chandra-Mouli, V., and Svanemyr, J. 2016. Scaling up sexuality education in Senegal: integrating family life education into the national curriculum. *Sex Education*, 16(5), pp. 503-519. doi:10.1080/14681811.2015.1123148
- Constantine, N. A., Jerman, P., Berglas, N. F., Angulo-Olaiz, F., Chou, C. P. and Rohrbach, L. A. 2015b. Short-term effects of a rights-based sexuality education curriculum for high-school students: a cluster-randomized trial. *BioMed Central Public Health*, 15, p. 293. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/o/cochrane/clcentral/articles/662/CN-01109662/frame.html> doi:10.1186/s12889-015-1625-5
- Denno, D. M., Chandra-Mouli, V. and Osman, M. (2012). Reaching Youth With Out-of-Facility HIV and Reproductive Health Services: A Systematic Review. *Journal of Adolescent Health*, 51(2), 106121. doi:10.1016/j.jadohealth.2012.01.004
- Denno, D. M., Hoopes, A. J. and Chandra-Mouli, V. 2015. Effective strategies to provide adolescent sexual and reproductive health services and to increase demand and community support. *Journal of Adolescent Health*, 56(1 Suppl), S22-41. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.09.012
- Durlak, J. 2013. *The importance of quality implementation for research, practice and policy*. Washington, D.C. Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation (ASPE). Retrieved from <https://aspe.hhs.gov/basic-report/importance-quality-implementationresearch-practice-and-policy>.
- Edwards, S. 2015. *10 things you didn't know about the world's population*. New York, UNFPA. Retrieved from <http://www.unfpa.org/news/10-things-you-didn%E2%80%99t-know-aboutworld%E2%80%99s-population>
- *Farb, A. 2013. The federal evaluation of the enhanced healthteacher teenage pregnancy prevention program. *Journal of Adolescent Health*, 52(2 suppl. 1), S59-s60. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/o/cochrane/clcentral/articles/680/CN-01028680/frame.html> doi:10.1016/j.jadohealth.2012.10.139
- *Fonner, V. A., Armstrong, K. S., Kennedy, C. E., O'Reilly, K. R., and Sweat, M. D. 2014. School based sex education and HIV prevention in low- and middle-income countries: a systematic review and meta-analysis. *PLoS One*, 9(3), e89692. doi:10.1371/journal.pone.0089692
- Fraser, M. 2009. *Intervention Research: Developing Social Programs*. New York, Oxford University Press.
- Gardner, F., Montgomery, P. and Knerr, W. 2015. Transporting Evidence-Based Parenting Programs for Child Problem Behavior (Age 3-10) Between Countries: Systematic Review and MetaAnalysis. *Journal of Clinical Child Adolescent Psychology*, 1-14. doi:10.1080/15374416.2015.1015134
- Goesling, B., Colman, S., Scott, M., and Cook, E. 2014. Impacts of an Enhanced Family Health and Sexuality Module of the HealthTeacher Middle School Curriculum. Princeton, NJ: *Mathematica Policy Research*. Retrieved from <http://www.hhs.gov/ash/oah/oahinitiatives/assets/healthteacher-impact.pdf>.
- *Goesling, B., Colman, S., Trenholm, C., Terzian, M., and Moore, K. 2014. Programs to reduce teen pregnancy, sexually transmitted infections, and associated sexual risk behaviors: A systematic review. *Journal of Adolescent Health*, 54(5), 499-507.
- Goldacre, B. 2013. *Building evidence into education: UK Department for Education*. Retrieved from <http://media.education.gov.uk/assets/files/pdf/b/ben%20goldacre%20paper.pdf>
- *Guse, K., Levine, D., Martins, S., Lira, A., Gaarde, J., Westmorland, W., and Gilliam, M. (2012). Interventions Using New Digital Media to Improve Adolescent Sexual Health: A Systematic Review. *Journal of Adolescent Health*, 51(6), pp. 535-543. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.03.014>
- *Haberland, N. A. 2015. The case for addressing gender and power in sexuality and HIV education: a comprehensive review of evaluation studies. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 41(1), pp. 31-42. doi:10.1363/4103115
- Haberland, N. and Rogow, D. 2015. Sexuality Education:

- Emerging Trends in Evidence and Practice. *Journal of Adolescent Health*, 56(1), S15-21. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.08.013
- Harden, A., Brunton, G., Fletcher, A., Oakley, A., Burchett, H. and Backhans, M. 2006. *Young people, pregnancy and social exclusion: A systematic synthesis of research evidence to identify effective, appropriate and promising approaches for prevention and support*. London, EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London. Retrieved from <http://eprints.ioe.ac.uk/5927/1/Harden2006Youngpeople.pdf>
- Herat, J., Hospital, X., Kalha, U., Alama, A., and Nicollin, L. 2014. *Missing the Target: Using Standardised Assessment Tools to Identify Gaps and Strengths in Sexuality Education Programmes in West and Central Africa*. Paper presented at the 20th International AIDS Conference, Melbourne.
- *Hindin, M. J., Kalamar, A. M., Thompson, T.-A. and Upadhyay, U. D. 2016. Interventions to Prevent Unintended and Repeat Pregnancy Among Young People in Low- and Middle-Income Countries: A Systematic Review of the Published and Gray Literature. *Journal of Adolescent Health*, 59, S8-S15. doi:10.1016/j.jadohealth.2016.04.021
- Hopewell, S., McDonald, S., Clarke, M. and Egger, M. 2007. Grey literature in meta-analyses of randomized trials of health care interventions. *Cochrane Database Systematic Review*, 2(2).
- Howard, M. N., Davis, J. A. and Mitchell, M. E. 2011. Improving Low-Income Teen Health Behaviors with Internet-Linked Clinic Interventions. *Sexuality Research and Social Policy*, 8(1), pp. 50-57. doi:10.1007/s13178-011-0037-2
- Hunt, F., Castagnaro, K. and Castrejón, E. 2014. *Evaluation of the Implementation of the Ministerial Declaration: From Commitment to Action – Advances in Latin America and the Caribbean*. New York, International Planned Parenthood Federation (IPPF)/Western Hemisphere Region Inc. Retrieved from <https://www.ippfwhr.org/sites/default/files/Ministerial-DeclarationEvaluation-2012.PDF>.
- Igras, S. M., Macieira, M., Murphy, E. and Lundgren, R. 2014. Investing in very young adolescents' sexual and reproductive health. *Global Public Health*, 9(5), pp. 555-569. doi:10.1080/17441692.2014.908230
- International Planned Parenthood Federation (IPPF). 2016. *Sustainable Development Goals and human rights: An introduction for SRHR advocates*. London, IPPF. Retrieved from <http://www.ippfen.org/resources/sustainable-development-goals-and-human-rights>.
- *Kennedy, C. E., Fonner, V. A., O'Reilly, K. R. and Sweat, M. D. 2014. A systematic review of income generation interventions, including microfinance and vocational skills training, for HIV prevention. *AIDS – Psychological and Socio-Medical Aspects of AIDS/HIV*, 26(6), 659673.
- Kesterton, A. J. and Cabral de Mello, M. 2010. Generating demand and community support for sexual and reproductive health services for young people: A review of the Literature and Programs. *Reproductive Health*, 7, p. 25. doi:10.1186/1742-4755-7-25
- Kirby, D., Laris, B. and Roller, L. 2006. *The impact of Sex and HIV Education Programs in Schools and Communities on Sexual Behaviors Among Young Adults*. Research Triangle Park, NC, Family Health International. Retrieved from <http://www.sidastudi.org/resources/inmagicimg/dd1054.pdf>.
- Kivela, J., Haldre, K., Part, K., Ketting, E., Baltussen, R. 2014. Impact and cost-effectiveness analysis of the national school-based sexuality education programme in Estonia. *Sex Education*, ol. 14, Iss.1, 2014 <http://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F14681811.2013.813386>
- Lau, A. S. 2006. Making the Case for Selective and Directed Cultural Adaptations of Evidence-Based Treatments: Examples From Parent Training. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 13(4), pp. 295-310. doi:10.1111/j.1468-2850.2006.00042.x
- Leijten, P., Melendez-Torres, G. J., Knerr, W. and Gardner, F. 2016. Transported Versus Homegrown Parenting Interventions for Reducing Disruptive Child Behavior: A Multilevel MetaRegression Study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 55(7), pp. 610-617. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.jaac.2016.05.003>
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A. Clarke C., Devereaux P.J., Kleijnen J. and Moher, D. 2009. The PRISMA Statement for Reporting Systematic Reviews and Meta-Analyses of Studies That Evaluate Health Care Interventions: Explanation and Elaboration. *PLoS Med*, 6(7), e1000100. doi:10.1371/journal.pmed.1000100
- *Lopez, L. M., Bernholc, A., Chen, M. and Tolley, E. 2016. School-based interventions for improving contraceptive use in adolescents. *The Cochrane Library*. doi:10.1002/14651858.CD012249
- Lutz, B., and Small, R. 2014. *Cash Transfers and HIV Prevention*. New York, UNDP. Retrieved from <http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hiv-aids/discussion-paper--cashtransfers-and-hiv-prevention/>.
- *Maness, S. B. and Buhi, E. R. 2013. A Systematic Review of Pregnancy Prevention Programs for Minority Youth in the U.S.: A Critical Analysis and Recommendations for Improvement. *Journal of Health Disparities Research and Practice*, 6(2), pp. 91-106.
- *Manlove, J., Fish, H. and Moore, K. A. 2015. Programs to improve adolescent sexual and reproductive health in the US: A review of the evidence. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 6, pp. 47-79.

- *Mason-Jones, A. J., Crisp, C., Momberg, M., Koech, J., De Koker, P. and Mathews, C. 2012. A systematic review of the role of school-based healthcare in adolescent sexual, reproductive, and mental health. *Systematic Reviews*, 1 (1) (no pagination)(49).
- *Mathews, C., Aaro, L. E., Grimsrud, A., Flisher, A. J., Kaaya, S., Onya, H., Klepp, K. I. 2012. Effects of the SATZ teacher-led school HIV prevention programmes on adolescent sexual behavior: Cluster randomised controlled trials in three sub-Saharan African sites. *International Health*, 4(2), 111-122. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/j.inhe.2012.02.001>
- *Michielsen, K., Chersich, M. F., Luchters, S., De Koker, P., Van Rossem, R. and Temmerman, M. 2010. Effectiveness of HIV prevention for youth in sub-Saharan Africa: Systematic review and meta-analysis of randomized and nonrandomized trials. *AIDS*, 24(8), pp. 1193-1202.
- Mkumbo, K. A. K. and Ingham, R. 2010. What Tanzanian parents want (and do not want) covered in school-based sex and relationships education. *Sex Education*, 10(1), pp. 67-78. doi:10.1080/14681810903491396
- *Napierala Mavedzenge, S. M., Doyle, A. M., and Ross, D. A. 2011. HIV Prevention in Young People in Sub-Saharan Africa: A Systematic Review. *Journal of Adolescent Health*, 49(6), pp. 568-586. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.02.007>
- O'Connor, C., Small, S. A. and Cooney, S. M., 4. 2007. *Program fidelity and adaptation: Meeting local needs without compromising program effectiveness*. Madison, WI, University of Wisconsin-Madison/Extension. Retrieved from http://fyi.uwex.edu/whatworkswisconsin/files/2014/04/whatworks_04.pdf
- *Oringanje, C., Meremikwu, M. M., Eko, H., Esu, E., Meremikwu, A. and Ehiri, J. E. 2009. Interventions for preventing unintended pregnancies among adolescents. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, N.PAG-N.PAG. doi:10.1002/14651858.CD005215.pub2
- *Picot, J., Shepherd, J., Kavanagh, J., Cooper, K., Harden, A., Barnett-Page, E., ... Frampton, G. K. 2012. Behavioural interventions for the prevention of sexually transmitted infections in young people aged 13-19 years: a systematic review. *Health Education Research*, 27(3), 495-512.
- Pound, P., Langford, R. and Campbell, R. 2016. What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. *British Medical Journal Open*, 6(9). doi:10.1136/bmjopen-2016-011329
- Pulerwitz, J., Gortmaker, S. L. and DeJong, W. 2000. Measuring Sexual Relationship Power in HIV/STD Research. *Sex Roles*, 42(7), pp. 637-660. doi:10.1023/a:1007051506972
- Rogow, D., Haberland, N., Del Valle, A., Lee, N., Osakue, G., Sa, Z. and Skaer, M. 2013. Integrating gender and rights into sexuality education: field reports on using It's All One. *Reproductive Health Matters*, 21(41), pp. 154-166. doi:10.1016/s0968-8080(13)41699-3
- Rohrbach, L. A., Berglas, N. F., Jerman, P., Angulo-Olaiz, F., Chou, C. P. and Constantine, N. A. 2015. A Rights-Based Sexuality Education Curriculum for Adolescents: 1-Year Outcomes From a Cluster-Randomized Trial. *Journal of Adolescent Health*, 57(4), 399-406. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1016/j.jadohealth.2015.07.004>
- Scott, S. and McNeish, D. 2013. *School leadership evidence review: using research evidence to support school improvement*. Bristol, UK, National Centre for Social Research for CUBeC and Dept for Education. Retrieved from <http://www.bristol.ac.uk/medialibrary/sites/cubec/migrated/documents/evidencereview3.pdf>.
- *Shepherd, J., Kavanagh, J., Picot, J., Cooper, K., Harden, A., Barnett-Page, E., ... Price, A. 2010. The effectiveness and cost-effectiveness of behavioural interventions for the prevention of sexually transmitted infections in young people aged 13-19: A systematic review and economic evaluation. *Health Technology Assessment*, 14(7), 1-230.
- Stanton, B., Wang, B., Deveaux, L., Lunn, S., Rolle, G., Li, X., ... Gomez, P. 2015. Assessing the effects of a complementary parent intervention and prior exposure to a preadolescent program of HIV risk reduction for mid-adolescents. *American journal of public health*, 105(3), 575-583. Retrieved from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2105/AJPH.2014.302345>
- Stephenson, J. M., Strange, V., Forrest, S., Oakley, A., Copas, A., Allen, E., ... Johnson, A. M. 2004. Pupil-led sex education in England (RIPPLE study): cluster-randomised intervention trial. *The Lancet*, 364(9431), pp. 338-346. doi:10.1016/S0140-6736(04)16722-6
- *Sutton, M. Y., Lasswell, S. M., Lanier, Y. and Miller, K. S. 2014. Impact of Parent-Child Communication Interventions on Sex Behaviors and Cognitive Outcomes for Black/AfricanAmerican and Hispanic/Latino Youth: A Systematic Review, 1988-2012. *Journal of Adolescent Health*, 54(4), 369-384. doi:10.1016/j.jadohealth.2013.11.004
- Svanemyr, J., Amin, A., Robles, O. J., and Greene, M. E. 2015. Creating an enabling environment for adolescent sexual and reproductive health: a framework and promising approaches. *Journal of Adolescent Health*, 56(1 Suppl), S7-14. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.09.011
- *Tolli, M. V. 2012. Effectiveness of peer education interventions for HIV prevention, adolescent pregnancy prevention and sexual health promotion for young people: a systematic review of European studies. *Health Education Research*, 27(5),

904-913. doi:10.1093/her/cys055

UNESCO. 2009. *International Technical Guidance on Sexuality Education: An evidence-informed approach for schools, teachers and health educators*. Paris, UNESCO. Retrieved from http://data.unaids.org/pub/ExternalDocument/2009/20091210_international_guidance_sex_uality_education_vol_1_en.pdf.

UNESCO. 2010. *Levers of Success: Case Studies of National Sexuality Education Programmes*. Paris, UNESCO. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001884/188495e.pdf>.

UNESCO. 2011. *School-based sexuality education programmes: A Cost and Cost-Effectiveness Analysis in Six Countries*. Paris, UNESCO. Retrieved from <http://www.unesco.org/new/en/hiv-and-aids/our-priorities-in-hiv/sexualityeducation/costing-study/>.

UNESCO. 2015. *Emerging Evidence, Lessons and Practice in Comprehensive Sexuality Education 2015. A Global Review*. Paris: UNESCO.

UNESCO. 2016. *Education for people and planet: Creating sustainable futures for all (Global Education Monitoring Report 2016)*. Paris: UNESCO. Retrieved from <http://gem-report2016.unesco.org/en/home/>.

UNESCO and UNFPA. 2012. *Sexuality Education: A ten-country review of school curricula in East and Southern Africa*. Paris, UNESCO and UNFPA. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002211/221121E.pdf>.

UNESCO and UN Women. 2016. *Global guidance on addressing school-related gender-based violence*. Paris: UNESCO.

UNFPA-ESA. *How effective is comprehensive sexuality education in preventing HIV? Sunninghill*. South Africa, UNFPA Eastern and Southern Africa Regional Office.

UNFPA. 2014. *UNFPA Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education: A Focus on Human Rights and Gender*. New York, UNFPA. Retrieved from <http://www.unfpa.org/publications/unfpa-operational-guidance-comprehensive-sexualityeducation>

UNFPA. 2016. *Upsurge in sexuality education seen in countries with high HIV rates* [Press release]. Retrieved from <http://www.unfpa.org/news/upsurge-sexuality-education-seen-countrieshigh-hiv-rates>

UNICEF. 2012. *Global Evaluation of Life Skills Education Programmes. Final Report*. New York, UNICEF.

UNICEF. 2014. *Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children*. New York, UNICEF. Retrieved from https://www.unicef.org/publications/index_74865.html.

USAID. 2012. *Making comprehensive sexuality education available at national scale: A case study about tailoring international guidance for Kenya*. Washington, DC, USAID. Retrieved from [https://www.iywg.org/sites/iywg/files/](https://www.iywg.org/sites/iywg/files/lessons_learned_sexuality_education_kenya.pdf)

[lessons_learned_sexuality_education_kenya.pdf](https://www.iywg.org/sites/iywg/files/lessons_learned_sexuality_education_kenya.pdf).

Underhill, K., Montgomery, P. and Operario, D. 2007. Sexual abstinence only programmes to prevent HIV infection in high income countries: Systematic review. *British Medical Journal*, Vol. 335, No. 7613, pp. 248-248. <http://bmj.com/cgi/content/full/335/7613/248> (Accessed 13 August 2017).

Villa-Torres, L., and Svanemyr, J. 2015. Ensuring Youth's Right to Participation and Promotion of Youth Leadership in the Development of Sexual and Reproductive Health Policies and Programs. *Journal of Adolescent Health*, 56(1), S51-S57. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.07.022

Visser, M. J. 2005. Life skills training as HIV/AIDS preventive strategy in secondary schools: evaluation of a large-scale implementation process. *SAHARA J: Journal of Social Aspects of HIV/AIDS*, 2(1), 203-216. doi:10.1080/17290376.2005.9724843

Wang, B., Stanton, B., Deveaux, L., Li, X., Koci, V., and Lunn, S. 2014. The impact of parent involvement in an effective adolescent risk reduction intervention on sexual risk communication and adolescent outcomes. *AIDS Education and Prevention*, 26(6), 500-520.

WHO. *Pakistan Country Synthesis Report: Successful Large-Scale Sustained Adolescent Sexual and Reproductive Health Programmes*. Geneva, WHO. (unpublished)

WHO Regional Office for Europe and BZgA. 2010. *Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne, BZgA.

Wight, D. 2011. The effectiveness of school-based sex education: What do rigorous evaluations in Britain tell us? *Education and Health*, 29(4), 72-78.

Wight, D., and Fullerton, D. 2013. A review of interventions with parents to promote the sexual health of their children. *Journal of Adolescent Health*, 52(1), 4-27. doi:10.1016/j.jadohealth.2012.04.014

Παράρτημα 6 Πρόσωπα με τα οποία υπήρξε επικοινωνία και στοιχεία των βασικών πληροφοριοδο- τριών/-τών για την επικαιροποίηση των βασικών εννοιών, θεμάτων και μαθησια- κών στόχων 2017

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 16 συνεντεύξεις για την επικαιροποίηση των ευρημάτων και των συστάσεων από τη διαδικασία αναθεώρησης του Διεθνούς Τεχνικού Οδηγού Σεξουαλικής Εκπαίδευσης, με πρωταρχική εστίαση στο περιεχόμενο της ΣΟΣΕ προκειμένου να επικαιροποιηθεί η ενότητα των βασικών εννοιών, θεμάτων και μαθησιακών στόχων. Ως βασικές/-κοί ενδιαφερόμενες/-νοι προσδιορίστηκαν οι μαθήτριες/-τές και οι εκπαιδευτικοί, καθώς επίσης και οι ειδικοί στη ΣΟΣΕ.

Συνέντευξη έδωσαν οκτώ μαθήτριες/-τές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 10-18 ετών, προερχόμενες/-νοι από τη Μπουρκίνα Φάσο, την Κένυα, τη Γκάνα, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Γουατεμάλα, καθώς επίσης και πέντε συνολικά εκπαιδευτικοί, τέσσερις της πρωτοβάθμιας και ένας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες/-οι προέρχονταν από την Αλγερία, τη Μπουρκίνα Φάσο, τη Γκάνα και την Ινδία. Επιπλέον, συμμετείχαν τρεις ειδικοί από το Μπαγκλαντές, την Αλγερία και το Μαλάουι, με εμπειρία στην ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, το φύλο, τις δεξιότητες ζωής και την εκπαίδευση.

Η επικοινωνία με τις/τους βασικές/-κούς πληροφοριοδότες/-τες έγινε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή τηλεφώνου είτε απευθείας είτε μέσω τοπικών οργανώσεων και επαφών. Μόλις οι πληροφοριοδότες/-τες συμφώνησαν να συμμετάσχουν, ακολουθήθηκαν πρωτόκολλα συγκατάθεσης μετά από

ενημέρωση. Στην περίπτωση των ανηλίκων, συντάχθηκαν και μεταφράστηκαν επίσης έντυπα γονικής συναίνεσης για τους γονείς των μαθητριών/-τών κάτω των 18 ετών. Αφού δόθηκε η συγκατάθεση μετά από ενημέρωση και η γονική συναίνεση, έγιναν ρυθμίσεις για τις κλήσεις. Για κάθε κατηγορία ερωτώμενων συντάχθηκαν οδηγοί ερωτήσεων, οι οποίοι αποτελούνταν από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν για την καθοδήγηση των συνεντεύξεων στα αγγλικά, γαλλικά και ισπανικά. Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν μέσω Skype ή τηλεφώνου, εκτός από δύο, στις οποίες οι πληροφοριοδότες/-τες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο γραπτώς, το οποίο σαρώθηκε και επιστράφηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η διάρκεια των συνεντεύξεων μέσω Skype και τηλεφώνου κυμαινόταν από μία έως μιάμιση ώρα. Οι απαντήσεις καταγράφηκαν και τα ευρήματα συνοψίστηκαν και ενσωματώθηκαν στον έλεγχο με τον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι επικαιροποιήσεις του Οδηγού.

Μαθήτριες/-τές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας

Όνομα	Ηλικία	Χώρα
Soubeiga	10	Μπουρκίνα Φάσο
Nacro	10	Μπουρκίνα Φάσο
Emmanuel	12	Κένυα
Vacaecelia	12	Κένυα
Sandra	14	Γκάνα
Caleb	16	Ηνωμένες Πολιτείες
Madelyn	18	Ηνωμένες Πολιτείες
Ana	18	Γουατεμάλα

Εκπαιδευτικοί

Όνομα	Βαθμίδα Εκπαίδευσης	Χώρα
Angela Bessah Sagoe	Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας	Γκάνα
Sam Talato Sandine Nacro	Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας	Μπουρκίνα Φάσο
Sylvie Kansono	Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας	Μπουρκίνα Φάσο

Sakshi Rajeshirke	Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας	Ινδία
Mohamed Beldjenna	Διευθυντής και εκπαιδευτικός δευτεροβάθμιας	Αλγερία

Άλλες/-οι ενδιαφερόμενες/-νοι

Όνομα	Θέση	Χώρα
Joyce Carol Kasambara	Senior Curriculum Development Specialist	Μαλάουι
Dr. Kamel Bereksi	Πρόεδρος της οργάνωσης Santé Sidi El Houari SDH Bangladeshi Association for Life Skills, Income, and Knowledge for Adolescent)	Αλγερία
Dr. Rob Ubaidur	Senior Associate and Bangladesh Country Director, Συμβούλιο για τον Πληθυσμό (συμπεριλαμβανομένης της εποπτείας του πρότζεκτ)	Μπαγκλαντές

Παράρτημα 7

Βιβλιογραφία πηγών και πόρων που χρησιμοποιήθηκαν για την επικαιροποίηση των βασικών εννοιών, θεμάτων και εκπαιδευτικών στόχων 2017⁵

Πηγές που περιλαμβάνονται στον έλεγχο βάσει εγγράφων

Avni, A. and Chandra-Mouli, V. 2014. Empowering adolescent girls: developing egalitarian gender norms and relations to end violence. *Reproductive Health*, 11: 75. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4216358/>

Bonilla, E. 2016. *National Experience of Developing and Delivering Sexuality Education, Mexico*. Presentation at the Consultation on updating International Technical Guidance on Sexuality Education (ITGSE), Paris, October 2016. (Unpublished).

Das M., et al. 2012. *Engaging Coaches and Athletes in Fostering Gender Equity: Findings from the Parivartan Program in Mumbai, India*. New Delhi, ICRW and Futures Without Violence. <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/Parivartan-Engaging-Coaches-and-Athletes-in-Fostering-Gender-Equity.pdf>

Dupas, P. 2011. Do teenagers respond to HIV risk information? Evidence from a field experiment in Kenya. *American Economic Journal: Applied Economics*, 3(1), 1-34. http://web.stanford.edu/~pdupas/HIV_teenagers.pdf

Future of Sex Education Initiative. 2012. *National Sexuality Education Standards: Core Content and Skills, K-12*. <http://www.futureofsexed.org/nationalstandards.html>

Future of Sex Education Initiative. 2012. *National Teacher Preparation Standards for Sexuality Education Standards*. <http://www.futureofsexed.org/documents/teacher-standards.pdf>

Haberland, N. 2010. *What happens when programs emphasize gender? A review of the evaluation research*. Presentation at Global Technical Consultation on Comprehensive Sexuality Education, 30 November to 2 December, Bogota, Colombia.

Haberland, N. 2015. The case for addressing gender and power in sexuality and HIV education: a comprehensive review of evaluation studies. *International Perspectives Sexual and Reproductive Health*, 41(1), 31-42.

Herat, J., Hospital, X., Kalha, U., Alama, A. and Nicollin, L. 2014. *Missing the Target: Using Standardised Assessment Tools to Identify Gaps and Strengths in Sexuality Education Programmes*

in West and Central Africa. Paper for 20th International AIDS Conference, Melbourne, Australia, 20-25 July, 2014.

International Planned Parenthood Federation. 2010. *Framework for Comprehensive Sexuality Education*. London,

IPPF. http://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf

Kirby, D., Laris, B., and Roller, L. 2006. *The impact of Sex and HIV Education Programs in Schools and Communities on Sexual Behaviors Among Young Adults*. New York, Family Health International (FHI). https://www.iywg.org/sites/iywg/files/youth_research_wp_2.pdf

Ministerio de Educación Nacional Republica de Colombia 2016. *Modulo 2, El Proyecto Pedagógico y sus hilos conductores*. http://www.colombiaaprende.edu.co/html/productos/1685/articles-172208_recurso_1.pdf

Ministerio de Educación Nacional, Republica de Colombia, et al. 2016. *Ambientes Escolares Libres de Discriminación*. Bogota, Ministerio de Educación Nacional. https://unicef.org.co/sites/default/files/informes/Ambientes%20escolares%20Libres%20de%20Discriminacion%20May%202016_0.pdf

Ministry of Drinking Water and Sanitation of the Government of India. 2015. *Menstrual Hygiene Management National Guidelines*. http://www.mdws.gov.in/sites/default/files/Menstrual%20Hygiene%20Management%20-%20Guidelines_0.pdf

Montgomery, P. and Knerr, W. 2016. *Updating the United Nations International Technical Guidance on Sexuality Education: Vol. 2. Evidence and recommendations*. Presentation at the Consultation on updating International Technical Guidance on Sexuality Education (ITGSE), Paris, October 2016. (Unpublished).

UNESCO. 2009. *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-informed approach for schools, teachers and health educators*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>

UNESCO. 2012. *Good policy and practice in HIV and Health Education. Booklet 7: Gender equality, HIV, and education*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002187/218793e.pdf>

UNESCO. 2014a. *Good policy and practice in health education. Booklet 9: Puberty education and menstrual hygiene management*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002267/226792e.pdf>

UNESCO. 2014b. *Comprehensive Sexuality Education: The Challenges and Opportunities of Scaling-Up*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002277/227781E.pdf>

UNESCO. 2015. *Emerging Evidence, Lessons and*

⁵ Για τον πλήρη κατάλογο της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε στην σύνταξη του αρχικού Οδηγού, δείτε: UNESCO 2009.

Practice in Comprehensive Sexuality Education: A Global Review. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002431/243106e.pdf>

UNESCO. 2016. *Out in the Open: Education Sector Responses to Violence based on Sexual Orientation and Gender Identity/Expression*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002447/244756e.pdf>

UNESCO. 2016. *Review of the evidence on sexuality education. Report to inform the update of the UNESCO International Technical Guidance on Sexuality Education*. Prepared by Paul Montgomery and Wendy Knerr, University of Oxford Centre for Evidence-Based Intervention. Paris, UNESCO.

UNESCO. 2016. *Meeting Notes of the consultation on updating International Technical Guidance on Sexuality Education (ITGSE)*. Paris, October 2016. (Unpublished).

UNESCO. 2016. *Survey Findings: Updating the International Technical Guidance on Sexuality Education. Presentation at the Consultation on updating International Technical Guidance on Sexuality Education (ITGSE)*. Paris, October 2016. (Unpublished).

UNESCO-IBE and UNESCO Office Yaoundé. 2014. *Guide pédagogique pour le développement des compétences en éducation à la santé reproductive, au VIH et au SIDA à l'usage des formateurs-trices et des enseignants-es 2014*. Switzerland, UNESCO-IBE. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002294/229421f.pdf>

UNESCO and UN Women. 2016. *Global Guidance on Addressing School-Related Gender-Based Violence*. Paris/UNESCO, UNESCO/UN Women. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002466/246651E.pdf>

United Nations. 2016. *Ending the torment: tackling bullying from the schoolyard to cyberspace*. New York, Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children. <http://srsg.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/2016/End%20bullying/bullyingreport.pdf>

WHO Regional Office for Europe and BZgA. 2010. *Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne, WHO. http://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/andere_Publikationen/WHO_BZgA_Standards.pdf

Τοπικά και Εθνικά Πλαίσια/Οδηγοί και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών

Beaumont and Maguire. 2013. *Policies for Sexuality Education in the European Union*. Brussels: Policy Department C - Citizens' Rights and Constitutional Affairs European Parliament. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT\(2013\)462515_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/462515/IPOL-FEMM_NT(2013)462515_EN.pdf)

The Caribbean Community Secretariat (CARICOM) and UNICEF. 2010. *The Health and Family Life Education Regional Curriculum Framework Ages 5 Years to 12 Years Version 2.1*. Bridgetown, UNICEF. <http://www.open.uwi.edu/hflecarribbean/curricula>

Colectivo de Autores 2011. *Orientaciones Metodológicas Educación Preescolar, Primaria y Especial*. Ministerio de Educación. <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Havana/pdf/Libro%20Educacion%20de%20la%20sexualidad%201.pdf>

Colectivo de Autores 2011. *Orientaciones Metodológicas Educación Secundaria Básica, Preuniversitaria Técnico y Profesional y de Adultos*. <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Havana/pdf/Libro%20Educacion%20de%20la%20sexualidad%202.pdf>

Ministerio de Educación Presidencia de la Nación y Consejo Federal de Educación. 2010. *Lineamientos Curriculares para la Educación Sexual Integral*. http://www.me.gov.ar/me_prog/esi/doc/lineamientos.pdf

Ministerio de Educación, El Salvador. 2014. *Actualización Curricular de la Educación Integral de la Sexualidad en el Sistema Educativo de El Salvador, con Enfoques de Genero y Derechos Humanos (Educación parvularia, primer ciclo, segundo ciclo, tercer ciclo, y educación media)*. San Salvador, Ministerio de Educación. <https://www.mined.gob.sv/index.php/noticias/item/7212-educacion-integral-de-la-sexualidad>

Ministerio de Educación, Perú. 2016. *Currículo Nacional de la Educación Básica*. <http://www.minedu.gob.pe/curriculo/pdf/curriculo-nacional-2016-2.pdf>

Ministerio de Educación Nacional, Republica de Colombia 2016. *El Proyecto Pedagógico y sus Hilos Conductores*. Bogotá: Ministerio de Educación Nacional. http://www.colombiaaprende.edu.co/html/productos/1685/articles-172208_recurso_1.pdf

Ministerio de Educación Nacional, Republica de Colombia, et al. 2016. *Ambientes Escolares Libres de Discriminación*. Bogota: Ministerio de Educación Nacional. https://unicef.org.co/sites/default/files/informes/Ambientes%20escolares%20Libres%20de%20Discriminacion%20May%202016_0.pdf

Ministerio de Educación, Republica de Panamá 2016. *Guía de Educación de la Sexualidad para Docentes de Educación Primaria (1ª a 6º grado)*. http://www.prensa.com/sociedad/Conozca-guias-sexualidad-Meduca_0_4525047519.html

Ministerio de Educación, Republica de Panamá 2016. *Guía de Educación Integral de la Sexualidad para Docentes de Educación Premedia y personal técnico de los Gabinetes Psicopedagógicos*. http://www.prensa.com/sociedad/EIS-PREMEDIA_LPRFIL20160709_0004.pdf

Ministerio de Educación, Republica de Panamá 2016. *Guía de Educación Integral de la Sexualidad para Docentes de Educación Media y Personal Técnico de los Gabinetes Psicopedagógicos (10mo a 12mo grado)*. http://www.prensa.com/sociedad/guia-EIS-MEDIA-_meduca-panama_LPRFIL20160709_0003.pdf

Ministry of Drinking Water and Sanitation of the Government of India. 2015. *Menstrual Hygiene Management National Guidelines*. http://www.mdws.gov.in/sites/default/files/Menstrual%20Hygiene%20Management%20-%20Guidelines_0.pdf

Ministry of Education, Republic of Trinidad and Tobago. 2009. *Secondary School Curriculum. Forms 1–3 Health and Family Life Education*. http://www.ibe.unesco.org/curricula/trinidadtobago/tr_ls_lf_2009_eng.pdf

Ministry of Education and Vocational Training of the United Republic of Tanzania. 2010. *National life skills education framework in Tanzania*. http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/sites/default/files/resources/Tanzania_National_Life_Skills_Education_Framework_Final_Draft.pdf

Pacific Islands Forum Secretariat. 2009. *Pacific Education Development Framework*. <http://www.forumsec.org/resources/uploads/attachments/documents/Pacific%20Education%20Development%20Framework%202009-2015.pdf>

UNESCO-IBE and UNESCO Office Yaoundé. 2014. *Guide pédagogique pour le développement des compétences en éducation à la santé reproductive, au VIH et au SIDA à l'usage des formateurs-trices et des enseignants-es 2014*. Switzerland, UNESCO-IBE. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002294/229421f.pdf>

WHO Regional Office for Europe and BZgA. 2010. *Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne, WHO. http://www.oif.ac.at/fileadmin/OEIF/andere_Publikationen/WHO_BZgA_Standards.pdf

Αξιολογήσεις, γνωμοδοτήσεις και μελέτες

Agbemenu, K. and Schlenk, E. 2011. An Integrative Review of Comprehensive Sex Education for Adolescent Girls in Kenya. *Journal of Nursing Scholarship*, 43 (1), pp. 54–63. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1547-5069.2010.01382.x/abstract>

Acharya, D.R., Van Teijlingen, E.R., and Simkhada, P. 2009. Opportunities and challenges in school-based sex and sexual health education in Nepal. *Kathmandu University Medical Journal*, 7(28), pp. 445–453. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/20502093>

Alcántara, E. (2012). Alcántara, E. 2012. *Educación sexual en la escuela como base para la equidad social y de género*. UNFPA.

<http://countryoffice.unfpa.org/dominicanrepublic/drive/EstadodelaeducsexualyVBGenlasescuelas310812.pdf>

Amaugo, L.G., Papadopoulos, C., Ochieng, B. and Ali, N. 2014. The effectiveness of HIV/AIDS school-based sexual health education programmes in Nigeria: a systematic review. *Health Education Research*, 29, 4: pp. 633–648. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14681811.2015.1123148?noredAccess=true>

Andrade, H., Brito de Mello, M., Sousa, M., Makuch, M., Bertoni, and N., Faúndes . 2009. Changes in sexual behavior following a sex education program in Brazilian public schools. *Cad. Saúde Pública*, Rio de Janeiro, 25(5), pp.1168–1176. http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/sites/default/files/resources/santiago_andrade_2009_changes_in_sexual_behavior_in_brazil_public_schools.pdf

Chau, K., Traoré Seck, A., Chandra-Mouli, V. and Svanemyr, J. 2016. Scaling up sexuality education in Senegal: integrating family life education into the national curriculum. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 15 (2), pp. 204–216. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681811.2015.1123148>

Cheney, K. et al. Oosterhoff, P., et al. 2017. Feeling ‘Blue’: Pornography and Sex Education in Eastern Africa. *IDS Bulletin*, Volume 48, Number 1.UK: Institute of Development Studies.

Chhabra, R., Springer, C., Rapkin, B., and Merchant. (2008). Differences among male/female adolescents participating in a school-based teenage education program (step) focusing on HIV prevention in India. *Ethnicity and Disease*, 18 (Spring 2008), pp. 123–127. <http://www.ishib.org/ED/journal/18-2s2/ethn-18-02s2-123.pdf>

Clarke, D. 2010. *Sexuality education in Asia: Are we delivering?* An assessment from a rights-based perspective. Bangkok, Plan. http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/sites/default/files/resources/bangkok_sexualityeducationasia.pdf

DeMaria, L., Galárraga, O., Campero, L. and Walker, D. 2009. Educación sobre sexualidad y prevención del VIH: Un diagnóstico para América Latina y el Caribe. *Revista Rev Panam Salud Publica*, 26(6), pp. 485–493.

Government of Southern Australia. 2011. *Cyber Safety: Keeping Children Safe in a Connected World*. <http://old.decd.sa.gov.au/docs/documents/1/CyberSafetyKeepingChildre.pdf>

Haberland, N. and Rogow, D. 2015. Emerging trends in evidence and practice. *Journal of Adolescent Health*, 56, pp. S15eS21. <http://www.jahonline.org/article/S1054-139X%2814%2900345-0/pdf>

Huaynoca, S., Chandra-Mouli, V., Yaqub Jr, N., and Denno, D. 2014. Scaling up comprehensive sexuality education in Nigeria: from national policy to nationwide application. *Sex*

- Education, Sexuality, Society and Learning*, 14(2), pp. 191-209. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14681811.2013.856292>
- Ismail, S., Shajahan A., Sathyanarayana Rao, T.S., and Wylie, K. 2015. Adolescent sex education in India: Current perspectives. *Indian Journal of Psychiatry*, 57(4), pp. 333-337. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4711229/>
- Ministerio de Educación Nacional, Republica de Colombia et al. 2014. *Evaluación del Programa de Educación para la Sexualidad y Construcción de Ciudadanía – PESCC*. https://fys.uniandes.edu.co/site/index.php/component/docman/doc_download/7-informe-evaluacion-programa-de-educacion.../
- Munsi, K. and Guha, D. 2014. Status of Life Skill Education in Teacher Education Curriculum of SAARC Countries. A Comparative Evaluation. *Journal of Educaiton and Social Policy*, 1(1), pp. 93-99. http://jespnet.com/journals/Vol_1_No_1_June_2014/13.pdf
- Rocha, A.C., Leal, C., and Duarte, C. 2016. School-based sexuality education in Portugal: strengths and weaknesses. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 16(2), pp. 172-183. <http://dx.doi.org/10.1080/14681811.2015.1087839>
- Schutte, L. et al. 2014. Long Live Love. The implementation of a school-based sex-education program in the Netherlands. *Health Education Research*. 29 (4), pp. 583-597. <https://doi.org/10.1093/her/cyu021>
- UNAIDS. 2016. *HIV Prevention among adolescent girls and young women*. Geneva: UNAIDS. http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/UNAIDS_HIV_prevention_among_adolescent_girls_and_young_women.pdf
- UNESCO. 2012. *Good policy and practice in HIV and Health Education. Booklet 7: Gender equality, HIV, and education*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002187/218793e.pdf>
- UNESCO. 2012. *Review of Policies and Strategies to Implement and Scale Up Sexuality Education in Asia and the Pacific*. Bangkok, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002150/215091e.pdf>
- UNESCO. 2014. *Developing an education sector response to early and unintended pregnancy*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002305/230510e.pdf>
- UNESCO. 2015. *Emerging evidence and lessons and practice in comprehensive sexuality education review*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002431/243106e.pdf>
- UNESCO and UN Women. 2016. *Global guidance on addressing School-related gender-based violence*. Paris, UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002466/246651E.pdf>
- UNESCO and Radboud University Nijmegen Medical Center. 2011. *Cost and Cost effectiveness analysis. School-based sexuality education programs in six countries*. Paris, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002116/211604e.pdf>
- UNESCO and UNFPA. 2012. *A ten-country review of school curricula in East and Southern Africa*. Johannesburg, UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002211/221121E.pdf>
- UNESCO, UNFPA, PEPFAR, USAID, Health Communication Capacity Collaborative. 2015. *Comprehensive Sexuality Education in Teacher Training in Eastern and Southern Africa*. Johannesburg, UNESCO. http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/sites/default/files/resources/cse_in_teacher_training_in_esa.pdf
- UNFPA. 2010. *Comprehensive Sexuality Education: Advancing Human Rights, Gender Equality and Improved Sexual and Reproductive Health. A Report on an International Consultation to Review Current Evidence and Experience*. Bogotá, Columbia. <http://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Comprehensive%20Sexuality%20Education%20Advancing%20Human%20Rights%20Gender%20Equality%20and%20Improved%20SRH-1.pdf>
- UNICEF. 2009. *Strengthening Health and Family Life Education in the Region. The Implementation, Monitoring, and Evaluation of HFLE in Four CARICOM Countries*. Bridgetown, UNICEF. https://www.unicef.org/easterncaribbean/Final_HFLE.pdf
- UNICEF. 2012. *Global Evaluation of Life Skills Education Programmes*. New York, UNICEF. https://www.unicef.org/evaluation/files/USA-2012-011-1_GLSEE.pdf
- UNICEF. 2013. *Menstrual Hygiene Management in Schools in Two Countries of Francophone West Africa: Burkina Faso and Niger Case Studies*. https://www.unicef.org/wash/schools/files/MHM_study_report_Burkina_Faso_and_Niger_English_Final.pdf
- UNICEF. 2013. *The Status of HIV Prevention, Sexuality and Reproductive Health: Fiji, Kiribati, Solomon Islands and Vanuatu*. Suva, UNICEF. https://www.unicef.org/pacificislands/SRH_education_review_report_-_final.pdf
- UNICEF and the Ministry of Education. 2011. *An Assessment of the Life-Skills Based Curriculum Project in Lao PDR*. Bangkok, UNICEF and Ministry of Education. https://www.unicef.org/eapro/Assessment_of_the_lifeskills.pdf
- UNICEF and Ministry of Education. 2016. *Review of Comprehensive Sexuality Education in Thailand*. Bangkok, UNICEF. http://hivhealthclearinghouse.unesco.org/sites/default/files/resources/comprehensivesexualityeducationthailand_en.pdf
- Wood, S. and Rogow, D. 2015. *Can Sexuality Education Advance Gender Equality and Strengthen Education Overall? Learning from Nigeria's Family Life and HIV Education Program*. New York, International Women's Health Coalition. <https://iwhc.org/wp->

content/uploads/2015/12/Nigeria_FLHE_FINAL-nospreads.pdf

Wood, L. and Roller, L. 2014. Designing an effective sexuality education curriculum for schools: lessons gleaned from the Southern African literature. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 14 (5), pp. 525-542. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14681811.2014.918540>

Παράρτημα 8

Προτεινόμενος δείκτης για την παρακολούθηση της εκπαίδευσης σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής

Για να αξιολογηθεί η πρόοδος όσον αφορά την εφαρμογή της εκπαίδευσης σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής σε όλα τα σχολεία, η UNESCO και η διυπηρεσιακή ομάδα εργασίας του UNAIDS για την εκπαίδευση σε θέματα HIV και υγείας (IATT) συνιστούν στον τομέα της εκπαίδευσης να

μετράει τον δείκτη "Ποσοστό σχολείων που παρείχαν εκπαίδευση σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής κατά το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος".

Ο δείκτης αυτός προτείνει ένα σύνολο "βασικών" και "επιθυμητών" στοιχείων ενός προγράμματος εκπαίδευσης σε θέματα HIV και σεξουαλικότητας με βάση τις δεξιότητες ζωής, το οποίο παρέχεται στο πλαίσιο του επίσημου προγράμματος σπουδών (ως αυτόνομο εξεταζόμενο μάθημα ή ενσωματωμένο σε άλλα μαθήματα του προγράμματος σπουδών) ή/και ως μέρος εξωσχολικών δραστηριοτήτων (UNESCO, 2013a). Αυτά τα απαραίτητα και επιθυμητά στοιχεία παρουσιάζονται παρακάτω:

Θέματα/περιεχόμενο

Γενικές δεξιότητες ζωής	
Απαραίτητα θέματα	Λήψη αποφάσεων/αυτοπεποίθηση Επικοινωνία/διαπραγμάτευση/απόρριψη Ενδυνάμωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
Επιθυμητά θέματα	Αποδοχή, ανεκτικότητα, ενσυναίσθηση και απουσία διακρίσεων Άλλες γενικές δεξιότητες ζωής
Σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία (SRH)/Σεξουαλική Εκπαίδευση	
Απαραίτητα θέματα	Ανθρώπινη ανάπτυξη και εξέλιξη Σεξουαλική ανατομία και φυσιολογία Οικογενειακή ζωή, γάμος, μακροχρόνιες δεσμεύσεις και διαπροσωπικές σχέσεις Κοινωνία, πολιτισμός και σεξουαλικότητα: Αξίες, στάσεις, κοινωνικές νόρμες και μέσα μαζικής ενημέρωσης σε σχέση με τη σεξουαλικότητα Αναπαραγωγή Ισότητα των φύλων και ρόλοι των φύλων Σεξουαλική κακοποίηση/αντίσταση σε ανεπιθύμητο ή εξαναγκασμένο σεξ Προφυλακτικά Σεξουαλική συμπεριφορά (σεξουαλικές πρακτικές, απόλαυση και συναισθήματα) Μετάδοση και πρόληψη των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων (ΣΜΝ)
Επιθυμητά θέματα	Εγκυμοσύνη και τοκετός Αντισύλληψη εκτός των προφυλακτικών Βία με βάση το φύλο και επιβλαβείς πρακτικές/απόρριψη της βίας Σεξουαλική ποικιλομορφία Πηγές για υπηρεσίες ΣΑΥ/αναζήτηση υπηρεσιών Άλλο περιεχόμενο που σχετίζεται με ΣΑΥ/ΣΕ

Ειδικό περιεχόμενο που σχετίζεται με τον HIV και το AIDS**Απαραίτητα θέματα**

Μετάδοση του HIV

Πρόληψη του HIV: Πρακτικές ασφαλέστερου σεξ, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης προφυλακτικού

Θεραπεία του HIV

Επιθυμητά θέματα

Στίγμα και διακρίσεις που σχετίζονται με τον HIV

Πηγές υπηρεσιών συμβουλευτικής και εξέτασης/αναζήτηση υπηρεσιών για συμβουλευτική, θεραπεία, φροντίδα και υποστήριξη

Άλλο ειδικό περιεχόμενο που σχετίζεται με τον HIV και το AIDS

Πηγή: UNESCO. 2013a. Measuring the education sector response to HIV and AIDS: Guidelines for the construction and use of core indicators. Paris, UNESCO.

Αναθεωρημένη έκδοση

Διεθνής τεχνικός οδηγός για τη σεξουαλική εκπαίδευση

Μία ενημερωμένη και τεκμηριωμένη προσέγγιση

Ο Διεθνής Τεχνικός Οδηγός για Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση των Ηνωμένων Εθνών εκδόθηκε για πρώτη φορά το 2009 ως μια τεκμηριωμένη προσέγγιση για σχολεία, εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές υγείας. Δεδομένων των δυναμικών αλλαγών στον τομέα της σεξουαλικής εκπαίδευσης που έχουν γίνει έκτοτε, μια μεγαλύτερη ομάδα συνεκδοτών που συνεργάζονται με τον ΟΗΕ έχει αναθεωρήσει και επικαιροποιήσει το περιεχόμενο, ώστε αυτό να μπορεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες των νεαρών μαθητριών/-τών και να παράσχει στήριξη στα εκπαιδευτικά συστήματα και τις/τους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε αυτά και που στοχεύουν στην ικανοποίηση αυτών των αναγκών.

Ο Διεθνής Τεχνικός Οδηγός για Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση (αναθεωρημένη έκδοση) παρέχει ποιοτικές τεχνικές συμβουλές όσον αφορά στα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών προγραμμάτων συμπεριληπτικής ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης (ΣΟΣΕ), ένα προτεινόμενο σύνολο θεμάτων και μαθησιακών στόχων που συνιστώνται να καλυφθούν στη ΣΟΣΕ καθώς επίσης και προτάσεις για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και τον έλεγχο των αποτελεσματικών προγραμμάτων ΣΟΣΕ.

Η παρούσα αναθεωρημένη έκδοση του Οδηγού επιβεβαιώνει για άλλη μια φορά τη θέση της σεξουαλικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας των φύλων, ενώ παράλληλα προωθεί την οργανωμένη μάθηση σχετικά με το σεξ και τις σχέσεις, με τρόπο που βασίζεται στη θετικότητα, την επιβεβαίωση και την προσήλωση στο όφελος των νέων ανθρώπων. Στηρίζεται στον έλεγχο των πιο πρόσφατων στοιχείων και σε όσα μαθήματα προσέφερε η εφαρμογή προγραμμάτων ΣΟΣΕ σε όλη την υφήλιο. Ο αναθεωρημένος Οδηγός τονίζει τη συμβολή της σεξουαλικής εκπαίδευσης στην υλοποίηση πολλών Στόχων Βιώσιμης ανάπτυξης, κυρίως τον Στόχο 3 σχετικά με την καλή υγεία και ευεξία για όλες/όλους, τον Στόχο 4 για την ποιοτική εκπαίδευση για όλες/όλους, και τον Στόχο 5 για την επίτευξη της ισότητας των φύλων.